

SZENT ISTVÁN EGYETEM

**STRATÉGIAI FEJLESZTÉSI IRÁNYOK TÉRGAZDASÁGI VIZSGÁLATA A
GYÖNGYÖSI KISTÉRSÉGBEN**

**Szűcs Antónia
Gödöllő
2015**

**A doktori iskola
megnevezése:** Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

tudományága: gazdálkodás- és szervezéstudományok

vezetője: Dr. Lehota József
egyetemi tanár, az MTA doktora
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Üzleti Tudományok Intézete

Témavezető: Dr. Káposzta József
egyetemi docens
SZIE, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	3
1. BEVEZETÉS.....	7
2. A TÉMA SZAKIRODALMI FELDOLGOZÁSA	11
2.1. A vidékfejlesztés általános kérdései	11
2.2. A vidék, vidékfejlesztés hazai és nemzetközi megítélése	12
2.2.1. A vidék lehatárolása az Európai Unióban	17
2.2.2. A vidék lehatárolása Magyarországon	18
2.3. A vidék funkciói	20
2.4. A vidékgazdaság.....	21
2.4.1. A mezőgazdasági földhasználat értelmezése	22
2.4.2. A mezőgazdasági integráció kérdései	23
2.5. A vidékfejlesztés, mint vidéktudomány	27
2.5.1. Általános rendszerelmélet	27
2.5.2. Rendszertípusok	27
2.5.3. Önszervezés és endogén fejlődés	28
2.5.4. A vidékfejlesztés, mint rendszer	29
2.6. Versenyképesség és vidékfejlesztés	30
2.6.1. Területi versenyképesség	30
2.6.2. A kistérségek kialakulása	34
2.6.3. A kistérségek komplex fejlettségének mérése	36
2.7. Területi tervezés és stratégia.....	39
2.7.1. Kínálatorientált regionális stratégia	40
2.7.2. Keresletorientált regionális stratégia.....	40
3. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	41
3.1. Komplex fejlettségi vizsgálat	41
3.1.1. Gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat	41
3.1.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat.....	43
3.2. Kérdőíves felmérés	44
3.2.1. Reprezentativitás	46
3.2.2. A kérdőív szerkezete	47
3.2.3. Keresztábra-elemzés.....	48
3.2.4. Kruskal - Wallis teszt	49
3.2.5. Feltáró faktorelemzés	50

3.2.6.	Kanonikus korreláció	51
3.3.	Mélyinterjú	52
4.	A VIZSGÁLT KISTÉRSÉG ÖKOLÓGIAI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI ADOTTSÁGAI.....	53
4.1.	Ökológiai adottságok.....	53
4.2.	Társadalmi helyzet	56
4.3.	Gazdasági helyzet.....	60
4.3.1.	Gazdaságfejlesztési célkitűzések a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiában	62
4.3.2.	Gazdaságfejlesztési pályázati aktivitás	64
4.3.3.	Agrárstruktúra alakulása a kistérségben	67
5.	EREDMÉNYEK	69
5.1.	A gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat eredményei	69
5.2.	Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat	74
5.3.	Kérdőíves megkérdezés eredményei	79
5.3.1.	A kérdőíves vizsgálatban résztvevők bemutatása	80
5.3.2.	Munkahelyek és megítélésük	82
5.3.3.	Tájékozódási szokások, megőrzésre érdemes hagyományok	84
5.3.4.	Elköltözési szándék	85
5.3.5.	Környezet tisztasága	89
5.3.6.	A település fejlettségének megítélése	90
5.3.7.	Kistérségi elégedettség.....	91
5.3.8.	Lakóhelyi elégedettség.....	94
5.3.9.	Lakóhelyi problémák	99
5.3.10.	Főkomponens- elemzés.....	102
5.3.11.	Kanonikus korreláció	104
5.3.12.	Beruházások fontosságának vizsgálata	105
5.3.13.	Mann-Whitney teszt.....	109
5.4.	Hagyományos integrációs modell bemutatása	110
5.5.	Hipotézisvizsgálatok eredményei.....	114
5.6.	Új és újszerű tudományos eredmények	115
6.	KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	117
7.	ÖSSZEFOGLALÁS	121
SUMMARY		129
MELLÉKLETEK		137

M1. IRODALOMJEGYZÉK	138
M2. KÉRDŐÍV	152
M3. MÉLYINTERJÚ VÁZLAT	158
M4. TÁBLÁZATOK.....	159
TÁBLÁZATJEGYZÉK.....	198
ÁBRAJEGYZÉK	200

1. BEVEZETÉS

Magyarországon, de az EU-ban is jellemzőek a területi különbségek. A vidéki térségek leszakadását, a hátrányos helyzetet az elvándorlás, a vidéki népesség csökkenése, mint legfontosabb mutatók jól szemléltetik. Az egyes régiók közötti különbségek csökkentését az EU a harmonikus, területileg kiegyenlített gazdasági, társadalmi, kulturális, környezeti fejlődéssel kívánja megvalósítani. Ez magában foglalja a vidéki térségek felzárkóztatását, fejlesztését is, azaz az integrált vidékfejlesztést. Fontos, hogy a stratégiai fejlesztések irányainak kidolgozása e negatív folyamatokat, a fenntarthatóságot és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján jelölje ki a kistérség vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint rögzítse az azok elérését biztosító végrehajtási kereteket. Ennek legfontosabb területei a vidéki gazdaságra, a foglalkoztatás növekedésére, a kis- és közepes méretű gazdaságokra épülő kiegyensúlyozott és sokszínű, az ökológiai adottságokhoz illeszkedő termelési szerkezet. A helyi termékek és élelmiszerpiacok megerősödése a vidék demográfiai mutatóinak javulását és a megőrzött biológiai sokféleséget szolgálja.

A területi kohézióknak új értelmezést adva a területi alapú, helyi-bázisú (place-based) fejlesztéspolitikát jelöli meg a Barca Jelentés (2009). A helyi tudásra és a helyi preferenciákra alapozott külső beavatkozás e térségek fejlődésének elősegítéséhez nélkülözhetetlen, úgy, hogy azt a helyi adottságokhoz illeszkedően kell kialakítani, és térségre szabott megoldásokra van szükség. Körvonalazódik a 2014-2020 közötti kohéziós politika, amely továbbra is a gazdasági növekedést célozza meg, középpontba helyezve a tudást, az innovációt, az oktatást, a digitális társadalmat, a hatékonyabb erőforrás-felhasználást és a versenyképességet.

2004-2006 között az AVOP az NFT része volt, így rajta keresztül bizonyos vidéki térség preferenciái érvényesültek. Az *Új Magyarország Fejlesztési Terv* (ÚMFT, 2007-2013) főként beruházási támogatásokra, az infrastruktúra és a humán tőke fejlesztésére irányult.

A hátrányos és leghátrányosabb helyzetű térségek felzárkóztatási programja is az ÚMFT-ben jelent meg. A vidékfejlesztés a vidéki térségekben megvalósuló, vidéki térségek felzárkóztatását célzó fejlesztéseket foglal magában, módszerében is jellegzetes. A helyi adottságokra, helyi kezdeményezésekre, helyi tényezőkre építkezik. A kívülről-felülről irányított (top-down) fejlesztési megoldás több esetben sikertelennek bizonyult a területi különbségek csökkentésében, hangsúlyosabbá vált a helyi fejlesztésre összpontosító, alulról vezérelt (bottom-up) fejlesztési modell megvalósítása.

Az Országgyűlés 1/2014. (I. 3.) OGY határozata a nemzeti jövőkép elérése érdekében a Konceptióban foglalt négy hosszú távú, 2030-ig szóló átfogó fejlesztési célt jelöl ki. A célok a társadalom és gazdaság egészének szól, beleértve a társadalom és a gazdasági környezethez való viszonyulást és a környezeti szempontokat is. Az átfogó célok az alábbiak:

- a) értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés;
- b) népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom;
- c) természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme;
- d) térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet.

A téma aktualitása

A gazdasági, társadalmi válság, az agrárágazat és a falu válságának elmélyülése egyre inkább a vidékfejlesztés, a területfejlesztés szükségességére hívta fel a figyelmet. Ezen szakpolitikák az ország különböző települései közötti, a térségek fejlettségi színvonalában létrejött

egyenlőtlenségek mérséklését tűzte ki célul. Legfontosabb feladata, hogy a vidéki lakosság életkörülményeit javítsa, a foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségeket bővítse a központi támogatással kiegészített helyi pénzügyi forrásokból. Az országon belüli regionális egyenlőtlenségek empirikus, statisztikai alapú összehasonlító elemzésével WILLIAMSON (1965) vizsgálta elsőként a regionális tagoltság fejlettségfüggését.

Az utóbbi évtizedben egyre intenzívebb a vidéki térségekből történő elvándorlás. A megélhetési lehetőségek hiányában a legtöbben feltehetően a munkavállalás és a jobb megélhetés reményében távoznak. Ebből a szempontból pozitív változás csak a közép-magyarországi, valamint a közép- és a nyugat-dunántúli régiókban történt, az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban azonban egyre kedvezőtlenebb a vándorlási egyenleg (MAGDA et al. 2010). Az általam vizsgált Gyöngyösi kistérségben legnagyobb mértékben okoz gondot a kevés munkalehetőség, az aktív lakosság nap mint nap ingázik, mivel csak a közeli nagyobb települések (Eger, Hatvan, Budapest) biztosítanak számukra munkát. Azonban ez a probléma az ország több térségében is megjelenő, tipikus kihívást jelent (KÁPOSZTA et al. 2010). MARSELEK – TAKÁCSNÉ (2011) megítélése szerint a foglalkoztatás növelése az agrárszektorban lehetne a leggyorsabb és leggazdaságosabb. Véleményük szerint vissza kell állítani az állam irányító, szervező és fejlesztő feladatait. Nem kis- vagy nagyüzemekben, hanem rendszerekben kell gondolkodni.

A doktori értekezés célja, hipotézisei

Doktori értekezésem első részében az általam tanulmányozott, témát érintő hazai és nemzetközi irodalmi források bemutatására kerül sor. Itt mutatom be a vidék, vidékfejlesztés, vidékgazdaság témaköréhez kapcsolódó fogalmakat, a területi tervezés és stratégia, valamint a mezőgazdasági integráció kérdéseit. Az ezt követő anyag és módszer fejezetben írom le a kutatásom alapjául szolgáló adatbázisok eredetét, az alkalmazott matematikai, statisztikai és térinformatikai módszereket. Szekunder kutatásom alapját a KSH és TEIR adatbázisok adták, mellyel komplex fejlettségi mutatók számítása során kirajzolódtak a Gyöngyösi kistérség településeinek fejlettségi különbségei a 2000-2010-es időszakot vizsgálva. Primer kutatásom adatbázisát egy közel 1700 fős kérdőív megkérdezés adta, mellyel lehetővé vált az objektív statisztikai adatok kiegészítése a térség lakosainak szubjektív véleményével, valamint elemezhetővé vált a vizsgált településeken lakók viszonya a feltárt problémákhoz. Mélyinterjú módszerével mutatok be egy hagyományos integrációs modellt a vizsgált kistérségben található nagyrédei példán keresztül.

Dolgozatom ezt követő részében a vizsgált téregység, a Gyöngyösi kistérség ökológiai, társadalmi és gazdasági adottságait ismertetem. Ezt követően kerül sor a kistérség közelmúltjának gazdasági és társadalmi jellemzőinek vizsgálatára, a kistérséget alkotó települések fejlettségi különbségeinek meghatározására. Véleményem szerint a vizsgált térségben számos feltétel áll rendelkezésre mellyel egy élhető, sikeres és fenntartható vidék fejlődhet ki, ugyanakkor a kistérség számos kihívással is szembesül. A kistérségekben kialakuló gazdasági és társadalmi válsághelyzetek előrejelzése és kezelése során a számos közös vonások mellett az egyedi sajátosságokat is figyelembe kell venni, minden kistérség számára meg kell találni az optimális megoldást. Munkám során arra törekedtem, hogy a Gyöngyösi kistérségben felmerülő kihívásokat feltárjam, azokra választ adjak, a jelentkező problémák ok-okozati összefüggéseit megismerjem.

Ennek megfelelően kutatásom alapvető **célja**, hogy:

- meghatározzam a kistérség településeinek a gazdasági-társadalmi, valamint a mezőgazdasági földhasználat változóira vonatkozó Komplex Fejlettségi Mutatóit;
- megfogalmazzam az eddigi fejlesztések és a jövőbeli lehetőségek célrendszerének kapcsolatrendszerét;

- kialakítsak egy adaptálható integrált vidék-gazdaságtani modellt, ami alternatívát adhat a hazai kistérségek fejlesztési stratégiáihoz.

Ezen kérdések megválaszolására a következő **hipotéziseket** állítottam fel:

Hipotézis (H1): A Gyöngyösi kistérség fejlődése általában mérsékelt, de a fejlődő kistérségek közé sorolható.

Hipotézis (H2): A vizsgált kistérség egyik legfőbb gazdasági potenciálja a termőföld, így legfontosabb feltételezésem az volt, hogy a mezőgazdasági termelés, feldolgozás nagymértékű csökkenése jelenti a legjelentősebb problémát a térségben.

Hipotézis (H3): Csökken az egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma, a mezőgazdaságban, szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya. Az alternatív jövedelemszerzés visszaesik.

Hipotézis (H4): A mezőgazdaság, feldolgozó üzemek foglalkoztatási szerepe erősen csökkent, probléma a nem megfelelő integráció. A földhasználatot feladók nagy száma, a feldolgozó üzemek (húsipar, tejipar, gabonaipar, hűtőház stb.) bezárása vagy marginalizálódása befolyásolta az elégedetlenséget, nagyban hozzájárul a problémák kialakulásához.

Hipotézis (H5): A kistérség lakossága folyamatosan csökken. Jelentős a kistérségből az elvándorlási szándék, akár külföldre is a jobb megélhetés reményében. A munkalehetőségeket főleg az ipari parkok, önkormányzatok generálják, a mérsékelt munkalehetőség és alacsony fizetés jelentős elégedetlenség forrása.

2. A TÉMA SZAKIRODALMI FELDOLGOZÁSA

2.1. A vidékfejlesztés általános kérdései

Az Európai Unióban a vidékfejlesztés önálló tématerület, azonban hazánkban még mindig az agrárfejlesztés és területfejlesztés közötti együttműködés a jellemző. Magyarországon az elmúlt évtizedekben a vidékfejlesztést a mezőgazdaság fejlesztésével azonosították. A vidék meghatározásához nem alakult ki egységes értelmezési rendszer, s nem alkalmazhatunk egzakt fogalmakat, mindenhol és mindenkor bevethető mérőszámokat. A vidéket jellemzik egyrészt a speciális funkciói, vagyis azok a gazdasági tevékenységek, amelyek döntően kötődnek a mezőgazdasághoz, valamint a természeti környezethez, de egyre szélesebben skálán használják fel egy-egy térség nyújtotta egyediségeket, ám szervezeti rendszereikben inkább a kisebb, átláthatóbb gazdaságokat fogadják be. Másrészt a tér- és környezethasználat sajátos módja ismerhető fel a vidéken, ami a lazább településszerkezetben, a térben szétszórta, kevésbé koncentrált beépítésben figyelhető meg.

A vidékfejlesztés az EU és Magyarország jövője szempontjából is meghatározó jelentőségű. A fő cél a vidéki munkahelyek megőrzése és érvényesítése annak az elképzelésnek, amely fontosnak tartja, hogy a vidéki térségek a társadalomban betöltött gazdasági, ökológiai, társadalmi, kulturális és a szociális funkciókat tartósan el tudják látni.

BUDAY-SÁNTHA (2001), KOVÁCS (2002) szerint az Európai Unió regionális politikájának keretében megvalósítandó feladat a térségek közötti társadalmi-gazdasági fejlettségbeli különbség mérséklése, az elmaradott térségek felzárkóztatása, a kohézió erősítése. Ennek eszköze a különböző anyagi támogatások juttatása az elmaradott térségeknek, azonban ez egységes területi beosztást igényel (SZABÓ 2005). Ennek megoldásaként hozták létre az ún. NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistique, Nomenclature of Territorial Units of Statistics) rendszert, amely statisztikai adatgyűjtési célból már az 1970-es évek elejétől létezik, azonban a közösségi politikában 1988-tól használják. A NUTS osztályozás alapját képezi az általános európai statisztikai-tervezési régiók rendszerének (EC 1994, HORVÁTH 2001).

Az EU NUTS-rendszerében kétféle eltérő területi beosztást, azaz kétféle régiótípust különböztetnek meg (LUKOVICS 2008):

- Normatív régiók (normative regions): politikai akaratot fejeznek ki, rögzített határokkal rendelkeznek, ezek a régiók a méretük folytán az ott élők számára a különböző közszolgáltatásokat bizonyos szempontból gazdaságosan látják el, továbbá lényegesek a történelmi tényezők is a közigazgatási egységekről történő közmegegyezéshez.
- Analitikus (másképpen funkcionális) régiók (analytical or functional regions): az elemzési szükségletek szerint lettek megadva, a kategorizálás alapulhat a természeti- környezeti, vagy társadalmi és gazdasági jellemzőkön, mint a régiók gazdasági homogenitása, kiegészítő jellege, avagy polarizáltsága.

A normatív régiók esetén egy országon belül hierarchikus, egymásba ágyazódó öt szintet különböztetnek meg: regionális jellegűnek három, míg lokálisnak két szintet tartanak (Local Administrative Units, LAU) (1. táblázat).

Hazánkban a tervezési-statisztikai régió fogalmát a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényben definiálta az Országgyűlés, elősegítve az Európai Unió regionális politikájához való illeszkedést.

1. táblázat: A NUTS-rendszer területi szintjei

Területi szint	Tipológia	Lakosság (min. – max.)
NUTS 0	Ország/országrészek	
NUTS 1	Makrorégió	3000000–7000000
NUTS 2	Mezorégió	800000–3000000
NUTS 3	Megye	150000–800000
NUTS4=LAU 1	Kistérség	
NUTS5LAU 2	Település	

Forrás: saját szerkesztés EC (1999) alapján, 2013.

Magyarország 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozásakor a NUTS-rendszer kategóriái a következők voltak:

- NUTS 1: nagyrégió
- NUTS 2: tervezési-statisztikai régió
- NUTS 3: megye (főváros)
- NUTS 4: statisztikai kistérség
- NUTS 5: település

2.2. A vidék, vidékfejlesztés hazai és nemzetközi megítélése

A vidék fogalmának különböző tartalmú használata nem csak a hazai köznyelvre, hanem általánosan, így az EU szóhasználatára is jellemző. A Közös Agrárpolitika (KAP) legutóbbi reformjának megalapozásához készített uniós dokumentumok megpróbálták ebben a vonatkozásban is rendet tenni. A vidék fogalmának különböző jelentéstartalmaival találkozhatunk a nemzetközi irodalomban is, mely véleményem szerint az országoként eltérő társadalmi, gazdasági és kulturális hagyományoknak köszönhető. WYTRZENS (1994) szerint a vidék minden olyan periférián elhelyezkedő, kevésbé lakott terület, amely a fejlesztések központjában áll. Ezzel szemben azt gondolom, hogy OBENAU - ZERT (1998) már bővebben és pontosabban határozza meg a vidék kritériumait: alacsony népsűrűség, szétszórt települési struktúra, hiányos munkahelykínálat, fejletlen infrastruktúra, kedvezőtlen foglalkoztatás, elvándorlás, alacsony gazdasági potenciál. Általában a nemzetközi szakirodalom a rurális (vidéki) térséget, a városi (urbánus) térség ellentétéként értelmezi.

BUDAY-SÁNTHA (2009, 2011), KOVÁCS (1999, 2000, 2003, 2012) szerint a vidék fogalmának értelmezése a magyar nyelvben egy viszonyt fejez ki. „Vidék az, ami nem helyi, vidéki az, aki nem helybeli.” A magyar nyelvben a vidék fogalma elsősorban mezőgazdasági jellegű területet jelent, de véleményem szerint további pontosításra van szükség.

RECHNITZER (2008) azt mondja, hogy a régió a gazdaság fenntartható növekedését és a térszerkezet korszerűsítését szolgáló, önálló finanszírozási forrásokkal rendelkező, autonóm fejlesztéspolitikát megvalósító, önkormányzati jogosítványokkal felruházott területi egység. A regionális központok azok a nagyvárosok, amelyek mérete és földrajzi elhelyezkedése folytán nagy kiterjedésű, 1-3 millió népességű területi egység (régió) közigazgatási, ipari, közlekedési központjának szerepét tölti be. Ezek a városok kiemelkednek környezetükből, régiójuk erőforrásaiból népességarányuknál magasabb mértékben részesednek.

NAGY (2007) véleménye alapján hazánkban, 1998-ban akadémiai vita bontakozott ki a terminológiai kérdésben, melyben számos kiváló kutató mondott véleményt. A célirányos vita akkor abbamaradt, néhány tanulmány és a mindennapok tervezési, stratégia-készítési, és operatív vidékfejlesztési gyakorlata azonban árnyalt finomságokkal egészítette ki a fogalmakról kialakult kompromisszumos képet. A vidék, vidékiség és vidékfejlesztés tartalmi-terminológiai kérdéseinek vizsgálatakor nem kerülhetők meg azok a folyamatok, amelyek hozzájárultak a téma

iránti robbanásszerű közéleti és szakmai-tudományos érdeklődéshez. Természetesen csak a teljesség igénye nélkül lehet vállalkozni e folyamatok jellemzőinek kiemelésére.

A területi fejlődés egyetlen elfogadható módja a fenntartható fejlődés, amely KOVÁCS (2000) igen találó megfogalmazása szerint „az élet minőségét a fogyasztás mennyisége fölé rendeli”. RECHNITZER (1998, 2001) az ESDP (The European Spatial Development Perspective – Az Európai Területfejlesztés Perspektívái) kapcsán a területfejlesztéssel kapcsolatban kifejti, a megváltozott körülményekre hivatkozva szükség van a területfejlesztés fogalmi rendszerének felülvizsgálatára, hogy az új kihívásokra új fogalmakkal, vagy a korábbi fogalmak megváltoztatott, átértékelt tartalmával lehessen reagálni. Példaként említi, hogy ma már Európában a rurális térségek nem föltétlen jelentenek elmaradottságot, így problémáik kezelése ma már más technikákat igényel. SZŰCS (2002, a) szerint szükség van a vidék, a vidékiség és a vidékfejlesztés fogalomkörének definiálására, tartalmuk, hatáskörük finomítására, pontosítására. BARANYI (2004) tanulmánya, amelyben a keleti határ menti elmaradott, hátrányos helyzetű térségek jellemzésénél a ruralitás (vidékiség) mint az elmaradottság indikátora jelenik meg. A vidéki területek perifériára szorulása törvényszerű. A gazdasági-társadalmi haladást megalapozó versenyképesség a vidék oldalán számos olyan korláttal rendelkezik, amely behatárolja a vidéki gazdaság lehetőségeit (BÁLINT – NAGY 2007).

CSATÁRI (2004) szerint a vidék gazdasága pangó, tartósak a negatív ösztársadalmi folyamatok (népességfogyás, elöregedés, alacsony lakossági aktivitás), elmaradott az agrár-környezetvédelem, véleményem, hogy az agrárium is.

DORGAI (1997), FEHÉR (1997), VARGA (2004) véleménye, hogy a vidék gazdaságában még ma is meghatározó mezőgazdaság tartós válságban van. Nemzetgazdasági szerepének csökkenése lassítható, de nem állítható meg. Napjainkban 750. 000 család (másfél millióra tehető agrárnépesség) termelési tevékenysége alig haladja meg a korszerűtlennek minősíthető önellátás szintjét. KOVÁCS (2004, 2012) szerint egyre nő a falusi társadalomban a deklasszálódott rétegek aránya (pl. Dél-Dunántúlon, Észak-kelet Magyarországon). Ezek a rétegek egyre kilátástalanabbnak ítélik meg saját helyzetüket, jövőjüket. Ezt már leírja ANDORKA (1999), aki szerint ezen rétegek számára valós veszély a „latin-amerikanizálódás”, vagyis hogy a felzárkózás esélyeit is elveszíthetik örökre.

SOMOGYI (2004) úgy véli, hogy nem indult még be kellően a vidéki gazdaság diverzifikációja, a törekvések legfeljebb részsikereket hoztak. Sokak által (nem csak itthon) mentőövnek tartott falusi turizmus nem akar igazán beindulni, aminek egyik bizonyítéka, hogy a falusi szálláshelyek kihasználása az új évezred küszöbén 4% körüli.

Mint ahogy BARANYI (2004) az Alföld periférikus vidéki területeiről írja, „a tájszerető mentalitáson és identitáson kívül jobbadán ma már egyetlen olyan társadalmi tényező sincs, amely a korábbiakhoz hasonló kedvező társadalmi hatást tudna kiváltani az Alföldön”. Sajnos hazánk más vidéki területeiről – esetenként még hangsúlyosabban – mondható el ugyanez. Egyetértek véleményével, mely szerint kimerülőben vannak a felemelkedés helyi forrásai és lehetőségei.

A hazai szakirodalomban többen is (FEHÉR 1993, DORGAI – MISKÓ 1999, KOVÁCS 2000) elemezték a vidéki területek kategorizálásáról szóló OECD (1993) és a THE FUTURE OF RURAL SOCIETY (1998) EK dokumentumot. KOVÁCS (2004, 2012) megfogalmazása szerint hazánkban a vidékfejlesztés a vidék évtizedes (évszázados) lemaradásának felszámolása jegyében tör előre. Megállapítása aligha vitatható, amit igazol SZŰCS (2005, b) véleménye is.

FARAGÓ (1994) szerint a területfejlesztés az a politika, amely a társadalom térbeli létének befolyásolásával kíván hozzájárulni a társadalmi újratermelés hatékonyságának a növeléséhez. DORGAI (1998) leírja, hogy az Országgyűlés 1996. március 19-én elfogadott területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény szerint a területfejlesztés egyik célja „a főváros és a vidék, a városok és a községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti jelentős

különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, a társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében.” G. FEKETE (1998), SARUDI (2003), SZŰCS (2005, a) véleménye alapján a területfejlesztés két megközelítési módja és ennek megfelelő működési mechanizmusa alakult ki. Az első a „felülről-lefelé” (top-down) irányuló centralizált, a másik az „alulról-felfelé” (botton-up) irányuló modell, de véleményem szerint ez utóbbit még napjainkban sem sikerül betartani.

Az 1996. évi XXI. a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény szerint a területfejlesztés és a területrendezés céljai közül kettő közvetlen vidékfejlesztési vonatkozású:

- 2.§ b.: „a főváros és a vidék, városok és községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti - életkörülményekben, gazdasági, kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló - jelentős különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében, ...
- d.: a nemzeti és térségi identitás megtartása és erősítése.”

A regionális (struktúra) politika célterületein belül az erre irányuló hazai elemzések (FEHÉR 1993, RECHNITZER 1998, DORGAI – MISKÓ 1999) egybehangzó álláspontja szerint közvetlenül, és közvetetten is szerepelt a vidékfejlesztési irányultság, Az első célterület az elmaradott régiók fejlődésének és szerkezeti alkalmazkodásának elősegítését tartalmazta. Az elmaradott térségek fejlesztését meghatározó feladatok között olyan vidékfejlesztési intézkedések sorakoztak, mint turizmus, mezőgazdasági struktúra átalakítás, a vidéki életmód és értékek védelme. BÁLINT – NAGY (2007) szerint a térhasználat, területi fejlődés, területfejlesztés oldaláról megvilágítva, az európai vidékpolitikai fejlődés mellett, számba vesszük a közvetlen vidékpolitikát befolyásoló (THE CORK DECLARATION 1996, EUROPEAN CHARTER FOR RURAL AREAS 1996), vagy a Közös Agrárpolitikát az integrált vidékfejlesztés irányába terelő dokumentumokat (BUCKWELL 1997, CAP 2000, SZŰCS 2005, c), akkor azonosulni lehet HARZA – TANKA (1999) megállapításával, akik szerint a vidékfejlesztés késői megjelenése a vidékpolitikában nem időbeli kérdés, hanem egy szerves fejlődés eredménye. Hasonlóan vélekedik KOVÁCS (2000) is, aki szerint a vidékfejlesztés az Európai Unió struktúra politikájában viszonylag későn – az elmúlt egy évtizedben – jelent meg, és ennek megfelelően fokozatosan intézményesül és épül ki az e területre vonatkozó közös stratégia.

Ezen túl a város-vidék viszonylatban kiemelkedő szempontként kezeli a tipikus földrajzi kérdésnek tekinthető területi (gazdasági, közlekedési) és szolgáltató-ellátó kapcsolatokat. Ugyanebben a tanulmányában CSATÁRI (2004) a vidék fogalmát egy másik – szintén földrajzi kötődésű – szemponttal látja értelmezhetőnek, nevezetesen a települések mérete, funkciói, épített környezete szerint.

MAIER – WEBER (1994) a vidéki térségek 4 típusát határozta meg Németországban:

1. Kedvező fejlesztési lehetőségekkel rendelkező térségek a lakott területek vonzáskörzetében.
2. Lakott területen kívül elhelyezkedő, viszonylag kedvező fejlesztési lehetőségekkel rendelkező térségek.
3. Fejlesztési kezdeményezésekkel rendelkező térségek.
4. Strukturálisan gyengén fejlett, periférikus térségek.

A vidéki fogalom-meghatározásban eddig véleményt nyilvánított az ún. „rendszer szemléletű” megközelítés, amit SZAKÁL (1999) úgy fogalmaz meg, hogy ebben a megközelítésben a vidéki térség egy multifunkcionális erőforrás rendszer, „amelynél az egyes erőforrás alrendszerekről ugyan külön-külön is beszélhetünk (természeti erőforrások, föld, táj, emberi erőforrások, kulturális értékek, stb.)”, de ezek különválasztása lényegi torzulásokhoz, „gyakran az eredeti identitások” lebomlásához vezet. Véleménye tehát az egész, a teljes vidéki környezet megragadására irányul, ezért megközelítési módja elveiben – véleményem szerint – azonos

ENYEDI (1972) elméletével, aki a teljes környezetre – a vidék nyilvánvalóan az – alkalmazza a nagyrendszer fogalmát, amely alatt a fizikai környezet és társadalmi környezet kapcsolatát, egységét érti. A fizikai környezetben külön alrendszer a természetes és az átalakított környezet. A társadalmi, gazdasági környezetben külön alrendszer a művi-, gazdasági és mentális környezet. Úgy ítélem meg, hogy a legobjektívebb fogalom-meghatározás valahol a komplexitást a leginkább visszaadó rendszerszemléletű megközelítés mentén születhet majd meg.

PETŐ – NAGY (1999) a hangsúlyt a többcélú (gazdasági, társadalmi, szociális és környezeti) fejlesztésre, a külső forrásokkal kiegészített helyi erőforrásokra, valamint a résztvevők partneri együttműködésére helyezi. Így a vidékfejlesztés nem más, mint „gazdasági-társadalmi haladás a helyi erőforrások racionális hasznosításával”. Az integrált vidékfejlesztésben célként jelölik meg a helyi (lokális) erőforrások hasznosítási feltételeinek megteremtését, és az életfeltételek, jövedelemviszonyok javítását. Hozzáteszik, hogy hazánkban a helyi erőforrások között kiemelkedő helyet foglal el vidéken az agrárgazdasági potenciál.

BUCKWELL (1997) megfogalmazása szerint a vidéki környezet jelenti a természeti környezet minden aspektusát, vagyis a biodiverzitást, az élőhelyek és erőforrások védelmét, a táj védelmét, valamint a műtárgyak, népi építészeti emlékek, régészeti lelőhelyek és egyéb történelmi örökségek fenntartását. A vidékfejlesztés magába foglalja a helyi lakosságot, azok életformáját, foglalkoztatási helyzetét, jövedelemszerkezetét, szolgáltatások szintjét és a kulturális aspektusokat is, vagyis a hagyományos foglalkozásokat, az ételeket, a nyelvet, az öltözködést és szokásokat.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) háttéranyagában – melynek elkészítését a területfejlesztésről szóló törvény előírta – az szerepel, hogy: „Magyarország területének 83%-a vidéki, rurális terület (itt él a lakosság 30%-a), melyre a vidékfejlesztés Európában elfogadott alapelvei és módszerei alkalmazandók.” Amikor azonban a kistérségek sajátosságai szerint négyféle hátrányos helyzetű térségtípust – köztük a „mezőgazdaság vidékfejlesztési térségei” szerepelnek – megkülönböztet, leszűkíti a vidék értelmezését. Azok a szegény vidéki kistérségek kerültek ebbe a térségtípusba, ahol jelentős a mezőgazdasági foglalkoztatás és a munkanélküliség. A „hátrányos helyzetű”, a „vidéki”, a „jelentős” fogalmakhoz a következő mutatószámokat rendelték:

- az urbanitás – rurális hányadosa az országos átlag alatti;
- a mezőgazdasági aktív keresők aránya a vidéki átlag feletti;
- a munkanélküliségi ráta az országos átlagot 33%-kal meghaladja;
- az egy főre jutó személyi jövedelemadó alap nem haladja meg az országos átlag 75%-át.

Ezekkel a mutatókkal mérve az ország területének nagyjából egyharmada vidék.

A kedvezményezett kistérségek száma Magyarországon 38, az ország területének 26,9%-át foglalják el, ahol a népesség 14,3%-a él.

ELANDS – WIERSUM (2001) a vidékfejlesztést négyféle módon különbözteti meg. Ezek a következők:

- 1) Agrár-ruralista megközelítés: ez alapján a vidék legfontosabb szereplői a gazdálkodók, a mezőgazdaság pedig a vidéki térségek gazdasági, szociális és környezeti jellegét formálja aktívan. A vidékfejlesztésnek a mezőgazdaság szereplői és társadalom között létrehozott szerződésen kell alapulnia, amely legitimizálja a mezőgazdaság többi ágazattól eltérő támogatását.
- 2) Szuburbán megközelítés: eszerint az ideális vidéki térség az életminőség javítását szolgálja, elsősorban a városi lakosok számára. A mezőgazdaság ebben a megközelítési módban nem kap megkülönböztetett szerepet a vidék többi gazdasági szereplői között, a környezet és a kultúra megőrzését ágazati kiemelés és támogatás nélkül kívánja megvalósítani.

- 3) Felzárkóztató, komplex gazdaságfejlesztő megközelítés: elsősorban legfontosabb feladatként az elmaradottság mérséklését, innovatív gazdasági tevékenységek támogatását és felzárkózását segítő infrastruktúra fejlesztését célozza meg.
- 4) Endogénfejlesztés megközelítés: az egyes vidéki térségek legnagyobb problémája az, hogy a helyben meglévő erőforrásokat rosszul hasznosították. Az endogénfejlesztés nem a fejlett térségekhez történő felzárkózására törekszik, hanem a térség saját kapacitásának legmegfelelőbb kihasználására, amely a hosszú távú, fenntartható fejlődést szolgálja.

KOSTOV – LINGARD (2001) véleménye, hogy a vidékfejlesztést az Európai Unióban elsősorban a mezőgazdasághoz kötötték. Azonban ma már a vidékfejlesztés sokkal tágabb értelmezést kapott, mint az agrárgazdaság fejlesztése.

KULCSÁR (1999) szerint a vidékfejlesztés fogalma egyszerre tűnik túl tágának, megfoghatatlannak és szűknek is, hiszen egyfelől a vidéken minden tervezett változás vidékfejlesztés lehet, másfelől pedig a vidék fogalmának tisztázatlansága miatt vonatkozhat szinte az egész országra. A zavart tovább fokozza az, hogy sokan úgy látják, a vidékfejlesztés minden olyan ágazati fejlesztés, ami vidéken valósul meg. A vidékfejlesztés fogalmi zavarai mögött természetesen más érdekek is meghúzódnak. Így minősül időnként vidékfejlesztésnek az agrárfejlesztés, a területfejlesztés, a környezetgazdálkodás. Mindezeknek a területeknek természetesen szoros kapcsolata van a vidékfejlesztéssel, de önmagukban nem rendelkeznek azzal a sajátossággal, amely önálló szakterületté teszi a vidékfejlesztést (DORGAI 1998).

NANSZÁKNÉ – JUHÁSZ (1995) szerint a vidékfejlesztés egy olyan módszer, amelyik a tervekben, a végrehajtásban és a fejlesztési programok kialakításában nagyobb szerepet juttat a vidék lakosságának és intézményeinek. JÁVOR (1998) vidékfejlesztésnek nevezi a vidéki területek szociális, ökológiai és gazdasági teljesítőképességének megtartására és fejlesztésére irányuló komplex területfejlesztési stratégiákat.

FEHÉR (1998), KOSTOV – LINGARD (2001), SZŰCS (2005, c) véleménye szerint a vidék és a mezőgazdaság kapcsolata változóban van egy olyan állapot felől, amelyben a mezőgazdálkodás volt a fő gazdasági húzóerő egy olyan állapot felé, ahol a vidékfejlesztést egyre inkább a nem mezőgazdasági faktorok határozzák meg. Ennek a folyamatnak az agrárgazdaságra nézve jelentős következményei vannak. A vidéken folytatott gazdasági tevékenységek diverzifikációja csökkentette a mezőgazdasági termelés kockázatát, így teljes mértékben ésszerű a vidékpolitika számára.

Egy szélesebb körben megfogalmazott definíciója a vidékfejlesztésnek a következő: egy olyan, mindenre kiterjedő fejlesztés, amely a vidéki lakosság gazdasági és szociális körülményeit, intézményeit és pszichikai életkörülményeit is felöleli.

FÁBIÁN (2006) a vidékfejlesztési politika céljait szerteágazónak és széleskörűnek ítéli. A fő cél a vidék megőrzése, ezt kell elősegíteni, ha munkahelyeket teremtünk csökken az elvándorlás, javul a népesség korszerkezete, és a vidék felemelkedése hozzájárulhat az általános jólét emelkedéséhez.

Ma már figyelembe kell venni a materiális javakon kívül eső értékeket is. A fenntartható fejlődés a természeti erőforrások használatának és megőrzésének egyidejű megvalósítását célozza meg. Az ember a környezet része, meg kell őrizni a környezete jó állapotát, és alkalmazkodnia kell lehetőségeihez (MARSELEK – ABAYNÉ 2005, CSETE – LÁNG 2005).

CSETE – LÁNG (2005) ismertetik a vidékfejlesztés előzményeit. Kezdetre a Római Szerződéstől (1987) eredeztethető, majd a „Vidéki Térségek Európai Chartájában” (1995) körvonalazódik ez a törekvés határozottan, és a Corki Deklarációban (1996) az Európai Vidékfejlesztési Konferencián jelenik meg követhető programként. A berlini-csúcson az AGENDA 2000-ben a vidékfejlesztés már, mint az agrárpolitika második pillére szerepel. A 2004. évi reformokban és a 2007-2013 évi előirányzatokban növekszik a vidékfejlesztés térnyerése.

A vidékfejlesztési programok általában komplexek, tehát tartalmazzak mezőgazdasági, környezetvédelmi, oktatási, közösség- és vállalkozásfejlesztési elképzeléseket. A vidékfejlesztésnek legszorosabb kapcsolata a mező- és erdőgazdasággal van. Kiemelhetjük a falusi turizmust is, ami az általában veszteséges mezőgazdasági vállalkozások túlélését segítheti elő (WACHTLER 2003).

Napjainkra a vidék az Európa politikában felértékelődött. Ezért a KAP ún. második pilléréként fogalmazódott meg a vidékfejlesztés uniós támogatása. GLATZ (2005) szerint Magyarországtól tehát az EU elvárja az aktív vidékfejlesztő politikát. NAGY (2005) idézi KOVÁCS (2000) találó megfogalmazását, mely szerint a területi fejlődés egyetlen elfogadható módja a fenntartható fejlődés, ahol az élet minőségét a fogyasztás mennyisége fölé rendelik.

2.2.1. A vidék lehatárolása az Európai Unióban

Véleményem szerint fontos a vidéki területek gazdasági, ökológiai és társadalmi szempontból történő lehatárolása. KOVÁCS (2012) szerint a vidék (vidéki terület) lehatárolása a települések jellege szerint (falusi, más szóval vidéki, illetve városi) történt. Vidéki (falusi) jellegű az a település, melynek népsűrűsége nem több mint 100 fő/km². Az országnak a vidéki települések által lefedett részét tekintik vidéknek, mely alapján az Európai Unió területének 81%-a vidék.

A régiók jellege a ruralitás szerint az Európai Unióban:

A NUTS III szintű régiók a vidéken élők aránya alapján a következő típusokba sorolhatók:

- *Városi meghatározottságú régiók* (predominantly urban regions), amelyekben a népességnek kevesebb, mint 15%-a él vidéki közösségekben (településeken).
- *Jellemzően vidéki régiók* (significantly rural regions), amelyekben a népesség 15-50%-a él vidéki közösségekben (településeken).
- *Vidéki meghatározottságú régiók* (predominantly rural regions), amelyekben a népesség több, mint 50%-a él vidéki közösségekben (településeken).

A városi meghatározottságú régiók az Unió területének 15,6%-át foglalják el, és az ilyen régiókban él a népesség 60,5%-a. A vidéki meghatározottságú régiók a területből 47%-kal részesednek, népességük azonban az össznépességnek csupán 9,7%-a. A jellemzően vidéki régiók népessége az össznépesség 29,8%-a, a területe az összes terület 37,4%-a. Úgy is mondhatjuk, hogy az Unió vidéki jellegű régiói lefedik a teljes terület 84,6%-át, és vidéki jellegű régiókban él az össznépesség 40,5%-a.

Meg kell jegyezni, hogy az Unió minden vonatkozásban, így „vidékiességben” is sokszínű. Vannak olyan országok, ahol a vidéki településeken élők aránya a 10%-ot sem éri el (Hollandia 3,1%, Belgium 4,9%, Egyesült Királyság 8,7%), más országokban viszont az 50%-ot is meghaladja (Finnország 50,6%, Svédország 66,8%). Vannak országok, melyek népességének zöme városi jellegű régiókban él (Belgium 91,7%, Hollandia 93,3%, Egyesült Királyság 80,3%), ugyanakkor Svédországban kevesebb, mint 20%-a, Finnországban pedig a teljes népesség vidéki jellegű régiókban él.

Az OECD a helyi térségeket (avagy az önkormányzatokat) abban az esetben nevezi rurálisnak, ha a népsűrűség 150 fő/km² alatt van. Régiós szinten három régiós alaptípust nevez meg, melyek a következők:

- *Dominánsan rurális régiók*, melyekben a lakosság több mint 50%-a él „vidéki közösségben” (amire vonatkozik a fenti meghatározás a 150 fő/km² alatti népsűrűségről),
- *Szignifikánsan rurális régiók*, ahol a lakosság 15-50%-a él a „vidéki közösségekben”,
- *Dominánsan urbanus régiók*, ahol a lakosság kevesebb mint 15%-a él „vidéki közösségben”.

2.2.2. A vidék lehatárolása Magyarországon

A vidékies térségek lehatárolásának első előzménye a 2000–2003 között megvalósuló nemzeti finanszírozású vidékfejlesztési célelőirányzat (a továbbiakban: VFC), amelynek keretében azok a települések voltak támogatásra jogosultak, amelyek népsűrűsége nem haladta meg a 120 fő/km²-t. A mutató a megközelítően azonos települések közös jellemzője, amelyek esetén az átlagosnál kedvezőtlenebb a demográfiai helyzet; a népesség elöregedése és a tartós elvándorlás; gazdasági fejlettségük és infrastruktúrájuk átlagos, vagy elmarad attól. A SAPARD program annyiban korrigálta ezt a mutatót, hogy a VFC végrehajtása során jelentkező jogos igényekre alapozva beemelte a kedvezményezett települések közé a 10 000 főnél kevesebb állandó lakosú településeket, amelyek jellegükben vidékiesek, ugyanakkor a viszonylag kis külterület miatt népsűrűségük meghaladja a 120 fő/km²-t. Ezt a lehatárolást alkalmazza az AVOP 3. prioritásának valamennyi intézkedése és a LEADER+ intézkedések, valamint az Új Vidékfejlesztési Terv is.

A vidék fogalmának különböző tartalmú használata nem csak a hazai köznyelvre, hanem általánosan, így az EU szóhasználatára is jellemző. A Közös Agrárpolitika (KAP) legutóbbi reformjának megalapozásához készített Uniós dokumentumok megpróbálták ebben a vonatkozásban is rendet tenni.

A települések szintjén (NUTS V szint, avagy LAU 2 „local community level”) a népsűrűség alapján elkülönítettek városias és vidékies területeket, másrészt regionális szinten („Regional level”) a NUTS III szintű (Magyarországon a megyéknek megfelelő) területi egységeket régiótípusokba sorolták.

A vidéki térségek konkrét meghatározásáról nincs általános, hivatalos és végleges álláspont. A területfejlesztésről szóló törvény használja és – az alapfogalmak között – értelmezi a „mezőgazdasági vidékfejlesztés térségei (rurális térségek)” fogalmát, de ez nem fedi a vidék fogalmát. Olyan térségeket ért alatta „...ahol jelentős a mezőgazdaságban foglalkoztatottak, illetve a mezőgazdasággal foglalkozók aránya a foglalkoztatási szerkezetben, illetve a községekben, továbbá a kisvárosokban élő népesség aránya”. A kedvezményezett térségek lehatárolása e mutatók konkrét értékei alapján történt (az ország területének megközelítően egynegyede tartozik ebbe a térségtípusba, ilyen térségekben él a népesség mintegy 15%-a). Magyarországon a SAPARD tervében, a vidék kiterjedéséről a következő áll: „Az Európai Unióban használt kritériumok szerint az összes terület döntő hányada (96,1%) vidéki térségnek minősül, ahol a népesség közel háromnegyede (73,6%) él. Magyarországon az alapvetően vidéki térségek területi aránya (61,5%) lényegesen meghaladja az Unió hasonló jellemzőjét (47%), e területek összes népességből való részesedése pedig 3,5-ször nagyobb az Uniós tagországokban mérhető hányadnál. Az alapvetően és a jellemzően vidéki térségekben élő népesség aránya együttesen 34 százalékponttal magasabb hazánkban, mint az Unió átlagában, amely hazánk sajátos településszerkezetére vezethető vissza.”

SARUDI (2003) a vidék alábbi jellemzőit írja le:

- alacsony népsűrűség és ellátási szint;
- mező-, rét-, legelő-, gyepek-, erdő- és vízterületek magas aránya;
- alacsony a jövedelemtermelő- és érdekérvényesítő képesség;
- az összes foglalkoztatottakon belül a mező- és erdőgazdasági foglalkoztatottság magas szintű;
- az életmód és a természeti környezet szorosan összefügg;
- megjelenik az üdülési, pihenési funkció.

Az FVM (1997), valamint FONT (1999) tömör meghatározása szerint a vidékfejlesztés olyan komplex tevékenység, amelynek a végső célja, hogy a vidéki települések, és általában a vidék – elsődlegesen társadalmi érdekből – a társadalomban betöltött funkciók ellátására tartósan képes legyen. Magában foglalja a tanyák, a falvak és a kisvárosok fejlesztését, beleértve a vidéki

térségekben folytatott gazdasági tevékenységeket, a foglalkoztatási és kereseti viszonyok javítását, a települési (lakossági) és termelő infrastruktúrát, az élő és épített környezet értékeinek megóvását és a vidéki közösségek fejlesztését is. Előbbiekre tekintettel sokan úgy fogalmazzák, hogy a vidékfejlesztés „vidékcentrikus területfejlesztés”. A vidékfejlesztés különösen fontos területe, gyakran meghatározója az agrárgazdaság fejlesztése, illetve általában az élő környezettel kapcsolatos fejlesztése. NAMBU et al. (2002) véleménye szerint a területfejlesztés a városi és vidéki területek fejlesztésére egyaránt kiterjed, vagyis szélesebb körű jelentéssel rendelkezik, mint a vidékfejlesztés.

Az OECD (1998) szerint a vidékfejlesztés magába foglalja a városi és vidéki jövedelmek kiegyenlítését, az egyenlő hozzájutást a társadalmi szolgáltatásokhoz, munkahelyek teremtését és a vidéki értékek megőrzését.

BUCKWELL (1997) megfogalmazása szerint a vidéki környezet jelenti a természeti környezet minden aspektusát, vagyis a biodiverzitást, az élőhelyek és erőforrások védelmét, a táj védelmét, valamint a műtárgyak, népi építészeti emlékek, régészeti lelőhelyek és egyéb történelmi örökségek fenntartását. A vidékfejlesztés magába foglalja a helyi lakosságot, azok életformáját, foglalkoztatási helyzetét, jövedelemszerkezetét, szolgáltatások szintjét és a kulturális aspektusokat is, vagyis a hagyományos foglalkozásokat, az ételeket, a nyelvet, az öltözködést és szokásokat. Egyetértek SARRISH et al. (1999) véleményével, miszerint a vidékfejlesztés nemcsak a külső tényezőktől és a támogatottságtól függ, hanem azt jelentősen befolyásolja a helyben élők akarata és hozzáállása. KULCSÁR (1998, a) a vidékfejlesztés középpontjába az embert, a vidéki közösséget helyezi, a fejlesztéseknek a helyi lakosok aktív részvétele révén kell megvalósulniuk. Véleményem szerint kulcsfontosságú azon személyek megléte, akik élethivatásuknak tekintik a lakóhelyük és környezetük életminőségének javítását. FARKAS - KASSAI (2013) vitaanyagában „helyi hősöknek” nevezik őket, azonban fontos kérdés, hogy az adott térség rendelkezik-e ilyen személyekkel, és helyben tudja-e tartani őket.

Az EU Bizottsága által 1996. november 7-9-én megrendezett Európai Vidékfejlesztési Konferencián elfogadott ún. „Corki Delegáció” alapján az EU vidékfejlesztési politikájának tíz alapelve a következő:

- 1) A vidék előtérbe helyezése. Fő célok: az elvándorlás megelőzése, a szegénység elleni küzdelem, munkahelyteremtés, az esélyegyenlőség biztosítása falusi lakosság számára, az egészség, a biztonság, a személyes fejlődés, a pihenés és általában véve a vidéki életminőség iránti növekvő minőségi igények kielégítése.
- 2) A vidékfejlesztés integrált megközelítése. Eszerint a vidékfejlesztési koncepciókat több tudományterületnek közösen kell kidolgoznia. A megvalósítás azonban csak a különböző gazdasági szektorok szerves együttműködésével képzelhető el.
- 3) A diverzifikáció (sokszínűség) elve. A gazdasági és társadalmi életnek a helyi közösségek és magánszemélyek kezdeményezéseire alapozott „sokszínűségét” fogalmazzá meg.
- 4) A fenntarthatóság elve. Hangsúlyozza a környezeti, kulturális és közösségi értékek megőrzését a jövő generációja számára, valamint a természeti erőforrások, biodiverzitás és a tájak minőségének fennmaradását a vidéki területeken.
- 5) A szubszidiaritás elve. Arra épül, hogy a helyi közösségek erőteljesen részt vesznek fejlesztési programjaik kidolgozásában, megvalósításában és ellenőrzésében. A hangsúly a helyi részvételre és az alulról szerveződő megközelítésre helyeződik.
- 6) A programfejlesztés alapelve. Lényege, hogy minden vidéki térségnek meg kell adni a lehetőséget a saját koherens fejlesztési stratégiájának kialakítására.
- 7) A finanszírozás elve. Szükséges a helyi erőforrások bevonása és ezzel együtt a vidéki hitelintézmények kialakítása, a kis- és középvállalkozások hátrányos helyzetének megszüntetésére.

- 8) Az egyszerűsítés és racionalizálás alapelve. Az EU szabályozások és a támogatási rendszerek egyszerűsítésének, átláthatóságának és kevésbé bürokratikus kidolgozásának fontosságára hívja fel a figyelmet.
- 9) Az irányítás és vezetés kapacitásának növelése. A helyi önkormányzati és civil irányítás fejlesztésének szükségességét szorgalmazza.
- 10) Az értékelés és kutatás elve. A vidékfejlesztési programok nyomon követését és tapasztalatainak összegzését, valamint az e területre vonatkozó tudományos kutatást, innovációt jelenti.

HEILING (2002, a) a vidékfejlesztés öt dimenzióját fogalmazza meg:

- *Emberi tényező:* a vidékfejlesztés alapja az ember.
- *Gazdasági dimenzió:* ha nincs a vidéki életnek gazdasági bázisa, nem lesz vidéki élet.
- *Környezet és erőforrások:* hosszú távon a vidékfejlesztés nem pazarolhatja el a rendelkezésre álló erőforrásokat, nem szennyezheti környezetét, meg kell őriznie a biodiverzitást.
- *Politikai dimenzió:* a különböző társadalmi és gazdasági csoportok részvétele a fejlesztési prioritásokat érintő politikai vitákban kiemelten fontos.
- *Tudomány és technológia:* mára a modern társadalom minden szektorára hat a tudományos és technológiai fejlődés, ami a vidéki területeket is érinti.

RECHNITZER (1998) és SZŰCS (2005, d) során kirajzolódni látszik egy közvetlen vidék felé fordulás. Az Európa 2000 dokumentum a területfejlesztés tényezői között említi a városias és vidéki területek fejlődésének kérdéseit. Távolilag azt prognosztizálja, hogy a területfejlesztési politika feladata lesz, hogy lassítsa, vagy megállítsa a vidéki területek elnéptelenedési folyamatát. A dokumentum szerint a vidéki térségek fejlesztése annak ellenére szükséges volt, hogy a Közösségben a mezőgazdasági termelés folyamatosan növekedett, még ha az együtt is járt a mezőgazdaság részesedésének visszaesésével a bruttó társadalmi termékben, és a foglalkoztatottak arányának csökkenésével. Ezzel együtt a mezőgazdaságot továbbra is a vidéki területek fejlődésében fontos tényezőnek tekinti, már nem csupán gazdasági, hanem társadalmi-kulturális szempontokból is. A mezőgazdaság mellett a vidéki térségek gazdasági fejlődése egyre nagyobb mértékben függ az olyan nem mezőgazdasági szektoroktól, mint az idegenforgalom, erdőgazdálkodás és a vidéken megtelepülő ipar.

2.3. A vidék funkciói

Európa gazdaságilag fejlettebb részein korábban felismerték, hogy a gazdasági fejlődés és következményei a vidék értékeit veszélyeztetik. A veszély elhárítására, illetve mérséklésére szerveződő mozgalmak elérték, hogy az Európa Tanács 1995-ben elfogadta a Vidéki Térségek Európai Kartáját. A Karta – amely a hivatalos politika rangjára emelte a vidékkel való törődését – egyik nagy érdeme, hogy az érték értelmezését a közvetlen gazdasági (pénzben kifejezhető) értéken túlra is kiterjesztette, és ehhez hozzárendelve megfogalmazta a vidék társadalmi szerepét (funkcióit), nevezetesen a gazdasági, ökológiai és a társadalmi-kulturális funkciókat (SARUDI 2003).

- *A gazdasági funkciók* sokszínűek, közöttük kiemelt jelentőségű a mező- és erdőgazdaság, a halászat, általában a megújuló nyersanyagok előállítás, de ide sorolandó a falusi turizmus és üdülés alapjainak megteremtése is. Ebben az összefüggésben a mező- és erdőgazdálkodás szerepe átértékelendő, a jövőre nézve a többcélú (multifunkcionális) jelleg került megfogalmazásra, mely a termelésen túl magában foglalja többek között a tájvédelmet, a tájgondozást és a környezetbarát termelési eljárásokat is.
- *Az ökológiai funkciók* elsődlegesen az élő környezet megóvásában jelentkeznek, nevezetesen az élet természeti alapjainak (föld, víz, levegő) védelmét, a táj-jelleg és a tájak

sokszínűségének megóvását, a biológiai sokszínűség (bio-diverzitás) fenntartását, általában az ökológiai rendszer védelmét jelentik.

- *A társadalmi-kulturális funkciók* elsődlegesen a vidéki közösségek megtartására, a közösségek megtartására, a közösségek kulturális és más társadalmi tevékenységének fejlesztésére, a falu-város kapcsolatának erősítésére irányulnak.

BUDAY-SÁNTHA (2011) szerint minden szerződő fél támogatja a rurális térségek fenntartható és integrált gazdasági fejlődését, biztosítja az ökológiai funkciók ellátását, és törekednek a vidéki életformához. A vita tárgyát a területfejlesztés és a vidékfejlesztés aránya képezi. Véleménye, hogy a vidékfejlesztés a területfejlesztés egy sajátos területe.

Véleményem szerint a vidék funkcióinak meghatározásakor megjelenik a komplexitás is, hiszen minden egyes funkció csak a másik kettővel való kölcsönhatás révén létezik.

MAÁ CZ (2001) gondolatai alapján a vidékfejlesztés céljait mezőgazdasági és nem mezőgazdasági vonatkozásban osztja fel a 2. táblázat szerint.

2. táblázat: A vidékfejlesztés célja

Vidékfejlesztés			
A vidékfejlesztés nem mezőgazdasági céljai		A vidékfejlesztés mezőgazdasággal összefüggő céljai	
Falvak fejlesztése és felújítása	Alternatív jövedelemforrások, turizmus, kézműves ipar fejlesztése	A gazdálkodás hatékonyságának fejlesztése	Diverzifikáció, alternatív jövedelemforrások, szolgáltatások
A vidéki területek infrastruktúrájának fejlesztése	A vidéki területek rekreációs szerepének fejlesztése	Fenntartható mezőgazdálkodás, ökogazdálkodás támogatása	Erdőtelepítés
Régióra jellemző termékek termelésének támogatása	Környezetvédelem	A természet és a táj ápolása	A mezőgazdaság által okozott környezeti károk csökkentése

Forrás: saját szerkesztés MAÁ CZ (2001) alapján, 2010.

2.4. A vidékgazdaság

A vidékgazdaság jelenlegi fogalomrendszerének kialakulását sok vita és eltérő vélemények előzték meg, de egységes állásponttól még mindig nem beszélhetünk. A vidéki terület nem tehető azonosnak a vidékkel, ugyanis a térhez ökoszisztémák kapcsolódnak, ezt emberek, közösségek – a vidéki társadalom tagjai, csoportjai – teszik teljessé. A sokoldalú szemlélet, sokoldalú kapcsolatokat, sajátos településeket, mesterséges környezetet, intézményrendszert, kultúrát, gazdaságot teremtett és tart fenn, így a vidéki területek tehát számos funkcióval rendelkeznek (MAGDA – MARSELEK 2010).

FEHÉR (1993) megfogalmazása szerint: „Általános értelemben a vidék természeti, gazdasági és társadalmi tér sajátos komplex egésze”.

Jelenleg a vidékgazdaságot jelentős részben földhasználati irányultságú regionális gazdaságként határozhatjuk meg, amely kötődik a vidéki területekhez, illetve vidéken található.

A vidékgazdaság magába foglalja:

- az adott vidék erőforrásait, gazdasági szereplőit;
- a gazdasági tevékenységek általános kereteit, struktúráit;

- a gazdasági szereplők tevékenységéhez szükséges intézményrendszereket, háztartásokat;
- a helyi közösségek által kialakított kapcsolatrendszert.

A vidékgazdaság is gazdasági ágazatokkal (szektorokkal) rendelkezik, amelyeket sajátos gazdasági struktúrák fognak össze. Az ágazatok elsősorban a helyi erőforrások felhasználásával működhetnek. Az integrált vidéki gazdaság szoros kapcsolatban van a helyi közösséggel. FEHÉR (2005) szerint: „Az emberi munkamegosztáson alapuló különböző ágazatok eltérő térhasználati-, s ezen belül eltérő erőforrás-használati módokat jelentenek.” A vidékgazdaság legfontosabb ágazataiként a szolgáltatásokat, a mező-és erdőgazdaságot, a helyi feldolgozóipart és építőipart, valamint a helyi ásványkitermelést tekinthetjük, ami hozzájárulhat az alternatív jövedelemszerzéshez.

A gazdasági struktúrák rész-struktúrákra tagolódnak. A vidékgazdaságban a humán erőforrások-, a térhasználati és területi-, a köz és vállalkozási- a kooperációs és koordinációs valamint a civilszervezeti struktúrákat tartjuk a legfontosabbnak. A rész-struktúráknak, mint ágazati struktúráknak igazodni kell a helyi ökológiai adottságokhoz. A gazdaság ágazataihoz tartozó szereplők (gazdák, vállalkozások, önkormányzatok, civilszervezetek stb.) működtetik és hasznosítják az erőforrásokat. A hasznosítás kereteit a struktúrák jelentik (inputok és outputok megoszlása, erőforrások kombinációja, szereplők együttműködése). Ezek részben önállóak, részben függenek egymástól, részben a helyi közösségektől, ezért definiálhatók rész-struktúráknak. A vidékgazdaság a vidéki területen található erőforrásokra épül, melyek a következő csoportokba sorolhatók:

- humán erőforrások (helyi kultúra, vidéki emberek, közösségek, munkakultúra, munkaerő szükségletek);
- természeti erőforrások (a termőföld és a helyi jelentőségű ásványvagyon, a víz, a növény- és állatvilág);
- táj- és tájképi erőforrások;
- alternatív jövedelemszerzés;
- települések;
- infrastruktúra;
- egyéb erőforrások.

Az integrált erőforrásrendszerre épülő mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenységek, valamint a nem gazdasági tevékenységek (kulturális és egyéb közösségi tevékenységek, életmód, stb.) között is nagyfokú integráltság jellemző. Ez az, ami alapvetően megkülönbözteti a vidéki térséget a városi (urbánus) térségtől. Ez a vidéki erőforrásrendszerre épülő gazdasági rendszer a „vidékgazdaság”.

2.4.1. A mezőgazdasági földhasználat értelmezése

Az integrált vidékfejlesztésben a helyi erőforrások közül kiemelkedik a mezőgazdaság. Klasszikus értelemben a földhasználat a termőföld művelésbe vételét jelenti, melynek kezdete az ember gyűjtögetési életmódjának végét jelentő természetes területek birtokba vételéhez köthető. A civilizáció fejlődésével a földhasználat fogalmi értelmezése is megváltozott (VERŐNÉ 2010). BIRKÁS (2006) szerint a földhasználat mai megközelítéssel egy adott terület teljes körű használatát, a művelési ágak elhelyezkedését, kapcsolódásuk rendszerét és környezethez való viszonyát jelenti. SZŰCS (1990) a témával kapcsolatban a mezőgazdasági földhasználat komplexitását hangsúlyozza: „A földhasználat a térhasználat része, mert annak csak bizonyos tényezőit öleli fel, de tágabb fogalom is annál, mert a természeti erőforrások hasznosításához szükséges földfelszíni terület igénybevétel mellett átfogja a feldolgozási és szolgáltatási szféra

területigény-bevételének problémakörét is.” Dolgozatom során a földhasználat kifejezéssel a művelési ágakra utalok.

VÁRALLYAY (2003) szerint a terület használati célok egy modern társadalomban nagyon különbözőek lehetnek, azonban a legfontosabbak a következők:

- biomassza termelés élelmiszer, takarmány, nyersanyag vagy energia célra;
- népesség foglalkoztatás (munkanélküliség és eltartóképesség);
- nyersanyag kitermelés;
- építési terület (településfejlesztés, urbanizáció, infrastruktúra);
- üdülés, sport, rekreáció;
- esztétikus táj;
- biodiverzitás megőrzése.

A természeti erőforrások megőrzése, a mezőgazdaság és vidékfejlesztés egymással szorosan összefüggő feladat. Alapvetően fontos a jó minőségű, eredetvédelem szempontjából ismert, a tájra jellemző élelmiszerellátás, a tájfenntartás, az ivóvízbázisok, a talajok, az élővilág, a jó környezeti állapot megőrzése, úgy hogy a vidéki élet, a vidéki gazdaság gyarapodjon. Ez különösen fontos a kis- és a periférián elhelyezkedő településeken. HAASE et al. (2007) szerint a tájak változásának oka elsősorban a földhasználat módjának változásában keresendő. CLAESSENS et al. (2009) a földhasználatot befolyásoló tényezők tekintetében a bio-fizikai környezetre és az emberi döntéshozatalra helyezi a hangsúlyt ellentétben HEILING (2002, b) véleményével, aki szerint leginkább a gazdasági, társadalmi és a politikai tényezők határozzák meg a földhasználatot és annak változását. Véleményem szerint fontos az olyan mezőgazdasági szerkezet kialakítása, amely legjobban illeszkedik a társadalmi-, gazdasági-, és környezeti kihívásokhoz. Egyre inkább szükséges a földhasználat tervezése, aktív beavatkozása. Ennek egyik fő indoka, hogy a fenntartható mezőgazdasági fejlesztés egyik alapelve a természeti erőforrások hosszú távú védelmének biztosítása. A másik fontos szempont, hogy az általam vizsgált időszak alatt Magyarország is csatlakozott az Európai Unióhoz, melynek következményeként alkalmazkodnunk kellett a Közösségben kialakított földhasználati alapelvekhez és támogatási preferenciákhoz.

2.4.2. A mezőgazdasági integráció kérdései

A koordináció és integráció kérdései régóta foglalkoztatják a közgazdászokat (ADLER 1966, BECKER 2007, VORLEY 2003). A hazai szakirodalomból is sok példát találhatunk a téma vizsgálatára (FERTŐ 2001, 2006, ILLÉS et al. 2003, HORVÁTH 2010, SZENTIRMAY 2006). LENGYEL – VASA (2006) szerint a vertikális koordináció magába foglalja azokat a módszereket és eszközöket, amelyek összhangot teremtenek a termékpálya minden szereplői (inputokat gyártók, mezőgazdasági alapanyagot termelők, feldolgozók, kereskedők) között, amit igazol HORVÁTH (2010) is. A koordinációs mechanizmusok a nyílt piaci tranzakcióktól a vertikális integrációig terjedhetnek. Véleményük, hogy a vertikális integráció a különböző, egymáshoz kapcsolódó termékek előállítási, értékesítési tevékenységeit megvalósító gazdasági egységek között jön létre. A koordináció mechanizmusait két főcsoportba sorolják:

- külső koordináció: a terméklánc egyes lépcsői külön vállalatokban történik;
- belső koordináció: az élelmiszermarketing-rendszer egy vállalaton belül valósul meg, amit vertikális integrációnak neveznek.

FERTŐ (1999) nyílt piaci koordinációt, szerződéses kapcsolatot, és vertikális integrációt különböztet meg. A nyílt piaci szerződés során a szerződéseket az ár és információk szabályozzák. A szerződések a termelői, feldolgozó, kereskedelmi kapcsolatokban használt eszközök, melyek a következők:

- szállítási, értékesítési szerződés;

SÁNTHA et al. (1998) szerint eredményesek voltak az integrációs kapcsolatok az elmúlt időszakban. Egyik típusa szerint szerződéses alapon termeltek a gazdálkodók a feldolgozó vállalatnak. A másik típusa egy zárt rendszert jelentett, amelyben a termelőszövetkezetek, állami gazdaságok, ÁFÉSZ-ek megtermelték, feldolgozták, néhol saját boltjukban értékesítették a termékeket, amit megerősít LENGYEL – VASA (2006) is.

A rendszerváltást követő változások az alábbi jellemzőkkel írhatók le:

- birtokrendszer felaprózódása;
- termelőszövetkezetek megszűnése, átalakulása;
- élelmiszeripar privatizációja;
- pénzügyintézetek felértékelődése;
- agrárszabályozás nem alkalmazkodik a jelenlegi helyzethez;
- piaci szelekciók kialakulása.

A termelők és a feldolgozóipar közötti érdekellentét fokozódik. Az együttes piaci megjelenés formája a TÉSZ-ek létrehozása (SÁNTHA et al. 1998). SZŰCS (2002, b) és LENGYEL – VASA (2006) szerint a TÉSZ 2200/96. /EK rendelet értelmében természetes vagy jogi személy, amely zöldség, gyümölcs illetve ezek feldolgozására szánt termékek, citrusfélék héjas gyümölcsök (dió, gesztenye, mandula, mogyoró), természetesen gomba termelőinek saját kezdeményezésre alakult. A TÉSZ elismerés feltételeiben meghatározzák a társasági formát és működési területét, fő feladatait és tagjainak fő kötelezettségeit, tagállamaik általi elismerésének feltételeit. A TÉSZ nem önálló jogi forma, hanem megszerzett cím. A szervezet működési kereteit szövetkezetnek vagy gazdasági társaságnak kell biztosítani. Az EU a TÉSZ-ek elismerésének és támogatásának feltételeit a 1234/2007/EK tanácsi rendeletben szabályozza, a végrehajtási eljárásokat az 1580/2007/EK rendeletben rögzítették. Hazánkban a 19/2008.(II.19) FVM rendelet szabályozza ezen kérdéseket.

MAGDA - GERGELY (2010) véleménye, hogy a TÉSZ-ek generális javításra szorulnak, mivel az Európai Unióban 2008-ban 1594 termelői szervezet és 266 termelői csoport az uniós zöldség-gyümölcs termékek 33%-át forgalmazták. Magyarországon jelenleg 50 db elismert TÉSZ van, ami a piaci részesedés 20%-a. SERES et al. (2011) szerint a TÉSZ-ek, és azok másodlagos szerveződésai azok, akik a nagy kereskedelmi láncok sikeres beszállítói és erős alkupozícióval rendelkező partnerei lehetnek. E szervezethez csatlakozva tudnak a kistermelők tömegei beszállítani.

CSETE et al. (1996) szerint kívánatos a termékpálya egészét rendszerbe ötvöző integráció, amelyben az alapanyag termelőtől a fogyasztóig összehangolt láncolata valósul meg. Az előrelépést a következők szerint fogalmazzák meg:

- koncepcióváltás;
- EU támogatási rendszerhez illeszkedő üzemméret;
- szektor- és versenysemlegesség;
- EU- konform értékesítési hálózat létrehozása;
- marketingorientált szövetkezés.

Az egyes termékek beszerzését, értékesítését, szolgáltatását végző gazdálkodó szervezetek, BÉSZ-ek alakultak. A 69/2004. (IV. 29.) FVM rendelet és a 85/2002. (IX. 18.) FVM rendelet szerint létrehozott tejtermelő tagokat tömörítő gazdasági társaság, szövetkezet a tejszövetkezet. Gépkörökről a 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet, a termelő csoportról a 6/2005. (I. 24.) FVM rendelet rendelkezik.

SZABÓ (2002) vizsgálja a termelői vállalkozások közötti vertikális koordinációs és integrációs formákat, osztályozza azokat, valamint kitér a magyarországi helyzetre is. Véleménye szerint a

termelő, értékesítő (marketing) szövetkezet a belső vertikális integráció legszorosabb formája, amely esetében a tulajdoni egybefonódás csupán részleges. A másik jól működő forma a szerződéseken keresztül megvalósuló integráció. Bemutatja, hogy miért alakult ki a piaci ellensúlyozó erő típusú alapmodell, amely fő vonásai megtalálhatók a rendkívül elterjedt nyugat- és észak-európai típusokban.

MIGHELL – JONES (1963) megfogalmazása szerint a vertikális koordináció azon eszközök és módszerek rendszerét jelenti, amely megteremti az összhangot a termelés és a marketing különböző vertikális lépcsőfokai között. SZABÓ (2002) megállapítja, hogy a szövetkezeti vertikális koordináció megvalósulásának sok, elsősorban nem gazdasági jellegű akadálya volt és van. Termelői oldalról az integrációs kezdeményezések nem jelentenek a magyar versenyszabályozás számára problémát. Hazánkban, több esetben a vertikális integrációt az átalakult, eredetileg termelő típusú szövetkezet valósította volna meg, de ezek később politikai okokból, bizonytalanságból gazdasági társasággá alakultak át, véleményem, hogy a vertikális integráció nem valósult meg. A nagyobb hozzáadott értéket produkáló tevékenységeket Kft. - illetve Rt.-formában működő „leányvállalatban” végzik.

ILLÉS et al. (2003) szerint az értékláncolat lényege a hozzáadott érték és megosztása, az értékvesztés elhárítása. Az ellátási lánc menedzsment elemeinek az áruáramlását, az információáramlást tekintik elsődlegesnek. Az ARLA FOODS 2000 áprilisában jött létre, a dán MD Foods és a svéd ARLA egyesülésével (ZSARNÓCZAI 2003). A 22 országban működő és 18 200 alkalmazottat foglalkoztató szövetkezet 38,1 milliárd dán korona értékű eladásokat mutatott 2001. év végére. A példa bizonyítja, hogy szövetkezeti formában is eredményesen megvalósítható a termékpálya szakaszainak integrációja, beleértve az exportot is. HANSEN (2009) szerint a nagy dán szövetkezetek elvárása, hogy piaci részesedésüket fenntartsák a közeljövőben is, és azt remélik, hogy nem lesznek jelentős kiigazítások a szövetkezetek jogi szervezetének területén. A dán példát vizsgálva megállapítja, hogy az alapvető szövetkezeti koncepció változatlan maradt, és a szövetkezetek számára a globalizáció egyfajta pozitív kihívást jelent. PHILIP (2011) véleménye szerint Kínában elsősorban a „kis paraszt-gazdasági” tevékenység marad a meghatározó. Jövőbeni megválaszolendő kérdés azonban, hogy mekkora az a méret, ami egy vertikális integrációs alternatív szövetkezet típus esetében előfordulhat, mivel eddig még nem volt lehetőség a benne rejlő valódi lehetőségek tesztelésére. További kérdés, hogy vajon a szövetkezetek valóban fognak-e tudni versenyezni a „dragon-head” vállalkozásokkal szemben a nyílt piacon, valamint a vidéki közösség, a szociális kapcsolatok, az erkölcs és a kultúra jelenlegi tömeges összeomlásával szemben a szövetkezetek képesek lesznek-e kiszolgálni az új vidéki társadalom integrációs céljait.

A globalizáció a mezőgazdasági szövetkezetek egyik legnagyobb stratégiai kihívása (HANSEN 2009). Dániában a szövetkezeteknek van meghatározó szerepe a sertéshús, a tejtermékek, a fűmag, a gabona és a takarmányok területén. Más területeken - mint például a baromfi, cukor - a szövetkezetek teljesen eltűntek, helyüket a saját tőke tulajdonú vállalatok vették át.

TÓTH – STRÉN (2012) szerint a vállalkozások közötti kooperáció mintaképe Észak-Itáliában alakult ki.

PORTER (2000) megfogalmazásában a regionális klaszter egy adott iparág versenyző és kooperáló vállalatai, kapcsolódó és támogató iparágai, pénzügyi intézmények, szolgáltató és együttműködő infrastrukturális intézmények, vállalkozói szövetségek innovatív kapcsolatrendszerén alapuló földrajzi koncentrációja. Ehhez hasonlóan fogalmaz a témában vizsgálódó több szakember is (LENGYEL – DEÁK 2002, TÓTH – STRÉN 2012).

MAGDA (2010) szerint az integrált vidékfejlesztés középpontjában a társadalom, gazdaság és a környezet helyezkedik el, ahol fentről lefelé és lentől felfelé történő fejlesztésnek egyszerre kell megvalósulni. A terület, a vidéki térség jelenti az integráció alapját a környezet integrációja

mellett. A sikerét a politikai dimenziók jelentősen meghatározzák. Az országos jelentőségű vidéki térségek olyan speciális térségek, amelyek egységes fejlesztést, szabályozást igényelnek, esetleg több régiót érintenek, önkéntes partnerség alapján (régió, megye, kistérség) térségi fejlesztési tanácsot létesítenek, regionálisan kiemelt térségek integrált fejlesztésére, (Balaton-térség, Tisza-térség, Duna-mente) (SALAMON 2010).

2.5. A vidékfejlesztés, mint vidéktudomány

2.5.1. Általános rendszerelmélet

Az általános rendszerelmélet lényeges része a rendszerek fejlődése, az önszerveződés, az önalkotás. Minden rendszer nyitott, kölcsönhatásban, kapcsolatban áll a környezetével, más rendszerekkel.

A vidékfejlesztéssel foglalkozó szakembereknek, szükségük van egy rendszerszemléletű gondolkodásra.

A család, mint legkisebb nyitott rendszer jelenik meg a társadalomban. Minden egyes család része egy nagyobb rendszernek és ezek az elemek korlátozottan vagy korlátlanul kapcsolatban állnak egymással. Amennyiben térben vizsgáljuk, akkor a családok csoportja szomszédságot, a szomszédságok csoportja pedig már egy települést hoz létre, a települések csoportja egy térséget alkot és így tovább (GODA 2009). Mindegyik rendszer része egy másiknak és más megközelítésből ezek a rendszerek alrendszerekké alakulnak át.

Az általános rendszerelmélet minden olyan szisztematikus, kibernetikai elmélet összefoglaló elnevezése, amely összekapcsolt rendszerekkel foglalkozik (FRÖCHLICH 1996). A rendszerelmélet számos tudományágból nőtt ki, mint például biológia, pszichológia, ökológia. Ezért is nevezhető multidiszciplináris szemléletmódnak. A rendszerelmélet nem egy eszköze a fejlesztésnek, sokkal inkább egy szemléletmód, amely segítségével máshogyan nézhetünk a fejlesztési folyamatokra.

Ludwig Von Bertalanffy-t tartják az általános rendszerelmélet atyjának, aki a XX. század elején alkotta meg ezt a tudományágakat átfogó, minden tudományra ható szemléletet. Először 1928-ban hozta nyilvánosságra elméletét a magyar származású, biológusként ismert kutató. Amikor egy társadalmat rendszernek tekintünk, akkor a kultúra, mint sablon jelenik meg a rendszerben.

Az általános rendszerelmélet az egészet és a teljességet kívánja vizsgálni. Kimondja, hogy az egész több mint a részek összege, a rendszer tulajdonságai nem következnek az alkotórészek jellegzetességeiből. A rendszerek elemekből épülnek fel, és nem elég azokat megismerni, hanem a kapcsolataikat, kölcsönhatásaikat kell megértenünk.

A rendszer fogalmán sajátos tulajdonságokkal rendelkező elemek integrált egységét értjük, amelyben az elemek egymással valódi kölcsönhatásban az egész rendszerre jellemző új tulajdonságot, eredményt vagy tárgyi jellegű objektumot hoznak létre. Ezt az új dolgot a rendszerrendező elvének nevezi, mivel ez fűzi egybe, ez integrálja egészé az elemeket, amit igazol SZÚCS (2005, d) véleménye is.

2.5.2. Rendszertípusok

A tudomány számos területén alkalmazzák a rendszerelméletet, továbbfejlesztve azt saját tudományterületeikre. Itt csak azokkal a részekkel foglalkozom, amelyek szorosan kapcsolódnak a témához.

A dinamikus rendszerek csoportosítása:

- zárt rendszer: alkotórészei hatnak egymásra;
- nyílt rendszer: befolyásolja a környezetet;
- ellenőrző rendszer: visszacsatolással állandó állapotot tart fenn.

Az anyagok és energiák szabadon áramolhatnak ki és be a nyitott rendszerekben, míg egy zárt rendszerben az energia be, illetve ki tud jutni, de az anyagokra ez nem igaz. A nyílt és az ellenőrző rendszerek tekinthetők alapvetően fontosnak a gyakorlati használhatóság szempontjából, mivel a társadalmi, gazdasági folyamatokban a rendszer és környezet közötti információáramlások, kölcsönhatások, visszacsatolási folyamatok szerepe nagy jelentőségű. Csak nyitott rendszerekre vonatkoznak a vidékfejlesztésben alkalmazott rendszerek (SZÚCS 2005, d; GODA 2009). A rendszerek alrendszerének vizsgálata/kiértékelése többféle lehet:

- *Holisztikus szemlélet:* A rendszer teljes egységét vizsgálja. Ezt az elvet követi a holisztikus integrált közelítésmód.
- *Mélyreható szemlélet:* Itt a rendszer mélyére néz és a rendszer alrendszereit külön vizsgálja. Az általános pókháló-elmélet ezt az irányt követi.
- *Működési szemlélet:* E módszer ellentéte a mélyreható szemléletnek. Azt vizsgálja, hogy a rendszer milyen nagyobb rendszernek lehet az alrendszere.

2.5.3. Önszervezés és endogén fejlődés

Az önszerveződés, az önalkotás lényeges része a rendszerek fejlődésének. Egy közösségben, mint rendszerben, meg kell, hogy legyenek a minimális feltételek, hogy endogén fejlődésről beszélhessünk. Alapvetőbb feltétel az életképesség. Amennyiben ez nincs meg egy közösségben, nagyon nehéz endogén fejlődésről beszélni. Az életképesség amennyiben létezik egy közösségben, akkor a heurisztikus önszervezési elvet kell alkalmazni. Életképes közösségek esetén a heurisztikus önszervezés elvét alkalmazzák, akkor elkerülhető, hogy a fejlődés külső erők által meghatározott legyen, vagyis lehetőség van az endogén fejlődés elvének megvalósulására (SZAKÁL 2004).

Anélkül is létezik fejlődés, hogy külsőleg a változásokba beavatkoznánk. A rendszerek, közösségek bizonyos folyamatokon mennek keresztül, vagy bizonyos változásokat szenvednek el. Abban az esetben, ha a változás pozitív irányba történik, akkor azt fejlődésnek, ha számukra nem kívánatos irányba történik, akkor leromlásnak, esetleg degradálódásnak nevezhetjük. A fejlesztésnek olyan tudatos beavatkozásnak kell lennie, amelynek a végső célja és eredménye fejlődés lesz (FARKAS 2002). Nem lehet mellőzni az endogén fejlődésen alapuló fejlesztéseknél a külső adottságokat sem. A helyi adottságokba történő bezárkózás azt is meggátolhatja, hogy a külső adottságokat befolyásolni tudjuk. Fontos megtalálni a megfelelő harmóniát a két szemlélet között. A holisztikus integrált közelítésmód és az általános pókháló-elmélet együttes alkalmazása erre próbál megoldást találni.

Az alulról felfelé (bottom-up-approach) történő fejlesztések, életképességet, heurisztikus önszerveződési képességet és az endogén fejlődésre alkalmas helyi közösségeket feltételeznek. E nélkül nagyon nehéz bármilyen alulról történő fejlesztést elindítani, ugyanis nincs meg a helyi közösségben a „túlélési hajlam”. KULCSÁR (1998, b) hangsúlyozza a helyi közösségek fejlesztésének fontosságát, szerinte azok a vidéki közösségek, amelyek nem mutatják meg magukat, és hiányoznak a közösségi kezdeményezések a gazdaság, a kultúra, az életmód, a környezetvédelem, a hagyományok stb. területén, azok hosszú távú életképességüket elveszítik, nem képesek a társadalmi funkciójuk betöltésére.

Ahhoz, hogy az endogénfejlődés feltételeit megteremtsük, nagyon fontos a szubsidiaritás elvét alkalmazni. Lehetőséget kell biztosítani, hogy a döntések mindig azon a szinten történjenek meg, ahol még van hatása és a helyi közösségek érdekei a lehető legkisebb mértékben sérüljenek.

KOMOR (2004) szerint az információ a jelek rendezettsége, az entrópia a jelek rendezetlensége. *Alacsony entrópia:* Kialakult a teljes fenntarthatósági egyensúly. Nincs szükség külső fejlesztésre. Az inputokat képesek felvenni, amelyek a fenntarthatóságot folyamatosan biztosítják.

Közepes entrópia: Részleges szakadás van, a pillérek közötti kapcsolatok nem egyértelműek. Itt megvan a fenntarthatóságra a lehetőség, de külső segítségre szorulnak.

Magas entrópia: Teljes a szakadás a pókhálón, a pillérek közötti kapcsolatok nem egyértelműek. A jelenlegi állapotukban nem képesek a fenntarthatóságra.

A megfogalmazottak alapján, ha részleges szakadás, vagy szakadás van a hálón, akkor a helyi közösség veszélyben van, nem fenntartható külső segítség nélkül a fejlődés.

2.5.4. A vidékfejlesztés, mint rendszer

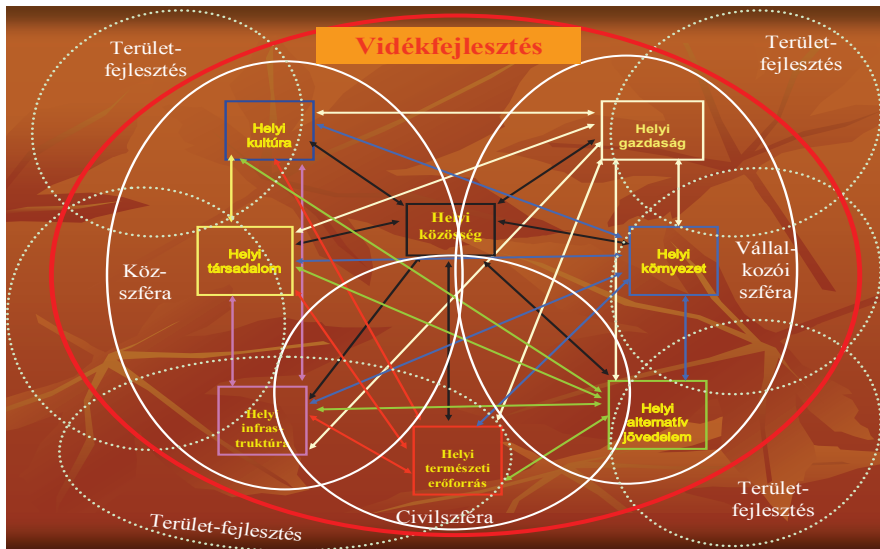
1999 őszén megrendezett első vidékfejlesztési vitanapnak a vidék, vidékfejlesztés, vidékgazdaságtan fogalomkörének tisztázása volt az elsődleges célja. Legjelentősebb eredményként állapították meg a résztvevők, hogy a vidékfejlesztés olyan bonyolult tudományterület, hogy rendszerszemléletű megközelítést igényel. A gazdasági, társadalmi, ökológiai funkciók integrálása egyidejűleg szükséges. Ezt követően 2000-tól kezdődött el az általános rendszerelmélet vidékfejlesztési alkalmazhatóságának vizsgálata. Kiindulásként SZÚCS (2000) Szakál rendszerszemléletű vidékfejlesztési megközelítését vette figyelembe, valamint vizsgálta, hogy milyen rendszertípusok, milyen alrendszerek képesek az önszerveződések vidékfejlesztési alkalmazására. SZÚCS (2010) szerint a vidékfejlesztés szereplői, az erőforrások hasznosítói a közszféra, vállalkozói szféra és civil szervezetek (1. ábra).



1. ábra: A vidékfejlesztés szereplői

Forrás: SZÚCS, 2010.

Alacsony entrópia esetén nincs szakadás a rendszerek, alrendszerek között, a fenntartható fejlődés megvalósítható a helyi közösségek önszerveződése alapján, a helyi erőforrások hasznosításával (2. ábra). Amennyiben szakadás tapasztalható például a helyi gazdaság és a helyi társadalom között (hatékonyabb technológia bevezetése, kevesebb élömunkát igényel, így a foglalkoztatottság csökken) pályázati forrásokból, részstruktúra kialakításával a fenntarthatóság visszaállítható, amivel egyetértek. Amennyiben magas entrópia tapasztalható, akkor csak külső erőforrások bevonásával (területfejlesztési egyéb források bevonásával) válhat fenntarthatóvá a fejlesztés.



2. ábra: Erőforrások hasznosítói a vidékfejlesztésben
Forrás: SZÚCS, 2010.

2.6. Versenyképesség és vidékfejlesztés

2.6.1. Területi versenyképesség

KÁPOSZTA (2007) szerint a területi egyenlőtlenség a valós földrajzi tér alapállapota, amely a területek adottságai, jellegzetességei közötti különbözőségekből adódnak. Az egyenlőtlenség kérdése a területi vizsgálatok egy rendkívül sokoldalúan kutatót kérdésköre, azonban ettől elkülönítik a területi különbség (differenciáltság) fogalmát (NEMES NAGY 2005). Míg a területi differenciáltság a terület tagoló tényező térbeli előfordulását mutatja meg, addig a területi egyenlőtlenség vizsgálata során jelleg-együtteseket vizsgálunk, amelyekhez értéktartalmakat (erkölcsi, politikai, megítélésbeli stb.) kapcsolunk. A differenciáltság bemutatására az ún. egyenlőtlenségi mutatók alkalmasak, melyek a következő csoportokra oszthatók (KÁPOSZTA 2007):

- *Elhelyezkedés:* a vizsgálat középpontjában a térelemek helye, illetve helyzetének vizsgálata áll.
- *Mennyiség:* a térelemek jellegzetességeinek vizsgálatát jelenti, mint pl. nagyság, kiterjedés, tömeg, növekedés, csökkenés.
- *Minőség:* a térelemek értéktartalmat kapnak, az előállított adatok értékskálán helyezkednek el.
- *Szerkezet:* a térelemek belső tagoltságának (homogenitás, specializáltság) vizsgálata.
- *Szerepkör:* a térelemek rendszer működésében betöltött szerepének elemzése.
- *Kapcsolatok:* a térelemek egymásra hatásának vizsgálata.
- *Viszonyok:* a térelemek függőségei (alá-fölérendeltségi) viszonyának elemzése.

A versenyképesség lényegében a piaci versenyben való pozíciószerezést és tartós helytállást, a piaci részesedést és a jövedelmezőséget növelését, az üzleti sikerességet jelenti. Így a különböző piacok és a verseny egyedi sajátosságai miatt a versenyképességnek más-más jellegzetességei lehetnek a meghatározók.

Az informatika és a kommunikáció technológiai fejlődésével többen a területi különbségek csökkenését, eltűnését feltételezték, azonban azok még a legfejlettebb országokban is fennmaradtak, a gazdasági válság során pedig tovább éleződtek (O'BRIEN et al. 1994, BROWN – LEE 1996). A 2008-2009-es gazdasági válság elindította a komparatív előnyök és a

versenyképesség előtérbe kerülését mind nemzeti, mind regionális szinten (KÁPOSZTA et al. 2008).

A régiók versenye, a területi verseny eltér pl. a termékpiacon megjelenő vállalati versenytől, a régiók közötti együttműködés szükségszerű, a régiók, térségek, városok és helyi hatóságok közötti kooperáció régen elkezdődött. A területi verseny a gyakorlatban több részcélért folyik: a mobil, főleg munkahelyteremtő beruházásokért (feldolgozóipar, informatika, kereskedelem stb.), a városban képződő jövedelem növeléséért, a lakosság odaköltözéséért, az országos közintézmények odatelepítéséért, a közszolgáltatások forrásaiért, az infrastruktúra fejlesztéséért stb. A régiók, a városok különböző érdekcsoportokra bomlanak, amelyek érdekei ellentétesek is lehetnek.

Egy térség versenyképességének megítélésekor nemcsak a gazdasági tényezőket, hanem az azon kívüli társadalmi és környezeti szempontokat is figyelembe kell venni. Versenyképesség alatt a tartós gazdasági fejlődésre való képességet értem LENGYEL (2003, a) alapján. Egy régió versenyképessége nem csupán, a versenyképességét alkotó, egyes cégek és azok kölcsönhatásában rejlik, hanem a régió tágabb eszközeiben, gazdasági, társadalmi, intézményi és közösségi jellemzőiben. Ezért a regionális versenyképesség fogalmát egyrészt a minőségi tényezők és feltételek (tudás, bizalom, társadalmi tőke stb.), másrészt azok számszerűsíthető jellemzői és folyamatai (kereskedelem, szabadalmaztatási árak, munkaerő-kínálat stb.) jelentik. A versenyképesség sokkal inkább az aggregált tényezők hatásainak tulajdonítható, mint bármilyen egyéb tényezőnek (RONALD 2003). Az Európai Unióban először 1998-ban dolgozták ki az európai regionális versenyképességi mutatók rendszerét a NUTS2 szintű régiókra vonatkoztatva. Az adatbázis matematikai-statisztikai és ökonometriai vizsgálatának eredményeként független és magyarázó változókat különböztettek meg. A független változók két típusa a versenyképesség statikus és dinamikus mutatói. A magyarázó változók esetében öt csoportot különítettek el: a régió földrajzi helyzete, az ágazati szerkezet, az infrastruktúra kiépítettsége, a K+F, a demográfiai mutatók (LENGYEL 2003, b). Több elemzés során különböző mutatórendszereket állítottak fel a kisebb térségek, városok versenyképességének mérésére (BEGG 2000, KRESL – SINGH 1999). A makroszintű módszerek lokális térségekre, városokra adaptálása kevésbé bizonyult megbízhatónak alkalmazásuk során. A sztenderd versenyképesség fogalmát a 90-es évek közepétől már nem csak országok, hanem régiók vizsgálatára is értelmezték. Az OECD több tanulmánya alapján a napjainkban széles körben elterjedt versenyképesség egységes fogalma a következő: „a vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a külgazdasági (globális) versenynek ki vannak téve” (WIENERT 1997). A városkutatás egyik legjelentősebb hazai művelője Enyedi György, aki az egységes versenyképesség fogalmához hasonló véleményt ad a sikeresség meghatározásakor. ENYEDI (1998) szerint sikeres város az, amelyben növekszik az előállított jövedelem, e jövedelem jelentős része helyben marad befektetésre, vállalkozói és személyi jövedelem adók formájában városműködtetésre és fejlesztésre.

A területrendszer változásaira ható tényezők vizsgálatával és a térség sikerességével foglalkozó szakirodalom igen széleskörű. Hazai vonatkozásban is számos szakember vizsgálódott a témában (ENYEDI 1995, 1996, LENGYEL – RECHNITZER 2000, CSATÁRI – TIMÁR 2002). Azonban nincs egy általánosan alkalmazható módszer a térségek sikerességének mérésére. KÁPOSZTA (2007) véleménye, hogy a területi verseny fogalma nem feltétlenül egyezik meg a hagyományos vállalati versenyével. LENGYEL (2003, a) szerint a területi verseny fogalma: „egy olyan folyamat, amely a területi egységek között zajlik és célja a régióban, városban élők jólétének növelése a regionális, helyi gazdaság fejlődésének elősegítésével, amely fejlődést bizonyos csoportok a helyi politikákon keresztül más térségekkel versengve, rivalizálva próbálnak befolyásolni explicit vagy gyakran implicit módon.

A városok formájukat, kiterjedésüket tekintve különböznek egymástól, azonban elsősorban annak módja különbözteti meg őket, ahogyan megélik városukat, és az a kép, ami kialakul önmagukban településükről. Ez a másképpen megalkotott kép nagyon különböző városokat hoz létre (NIEDMÜLLER 1994). GROSZ – RECHNITZER (2005) tanulmánykötetében a magyar városhálózat tudás alapú megújító képességét, innovációs potenciáljuk fontosságát hangsúlyozza. Klaszteranalízis módszerének alkalmazásával az eljárás fő komponenseit öt tényezőcsoportba sorolja, melyek a következők:

1. gazdasági fejlettség;
2. iskolázottság és menedzsment;
3. társadalmi aktivitás;
4. humán erőforrás;
5. innovációs képesség.

LENGYEL (2003, a) Enyedi György szempontjai, Begg városi versenyképességi „labirintusa”, valamint az EU hatodik jelentésében meghatározott négy faktor alapján állította össze a piramis-modellt, melynek talpazatát alkotó, a regionális versenyképességet befolyásoló sikerességi faktorai általánosan elfogadottnak tekinthetők. ENYEDI (1996) kiemelkedő európai városvizsgálata eredményeként tíz sikerességi faktort sorol fel, melyet később kiterjeszt regionális szintre is. Véleményem szerint mind a vállalatok, mind a térségek esetében a sikerességhez elengedhetetlen a valódi értékek és adottságok pontos meghatározása, azok kiaknázása a valódi tudás felszínre hozásával. Ily módon az innováció, kreativitás stb. kifejezések lényegüknél fogva valódi értelemmel tölthetők fel, és eszközéül szolgálhatnak a komplex feladatok közös megértésének.

A területi versenyképesség alakításában a hatalmi viszonyok vertikális tagozódásának, a különböző szintek közötti munkamegosztásnak is befolyásoló ereje van. A decentralizált és regionalizált államrendezkedés kedvezőbb feltételeket teremt a területi kohézió fejlesztéséhez, a versenyképesség fokozásához, s a nemzetközi hálózatba való bekapcsolódást pótlólagos, bár korlátozott mennyiségű erőforrásokkal támogathatja. A helyi és a regionális fejlődés sikere már nem csupán szűk gazdasági szempontokon múlik, hanem a területi fejlődésben érdekelt szereplők szoros koalíciójától, intézményes együttműködésétől is függ.

A versenyképesség összefüggéseinek logikai ábrázolására többféle modell született, melyeket különböző versenyképességet meghatározó tényezők alkotják. Ennek rövid összefoglalását a 3. táblázat mutatja be.

A táblázatban szereplő modellek közül a piramis-modellt ismertetem részletesebben. A regionális versenyképesség mérését három közgazdaságtani kategóriára vezeti vissza LENGYEL (2003, b), melyek a következők:

- régióban képződő jövedelem;
- munkatermelékenység;
- foglalkoztatottsági ráta.

Véleménye szerint egy régió versenyképessége mérésének, és versenyképességére ható tényezőknek három egymásra épülő szintje van:

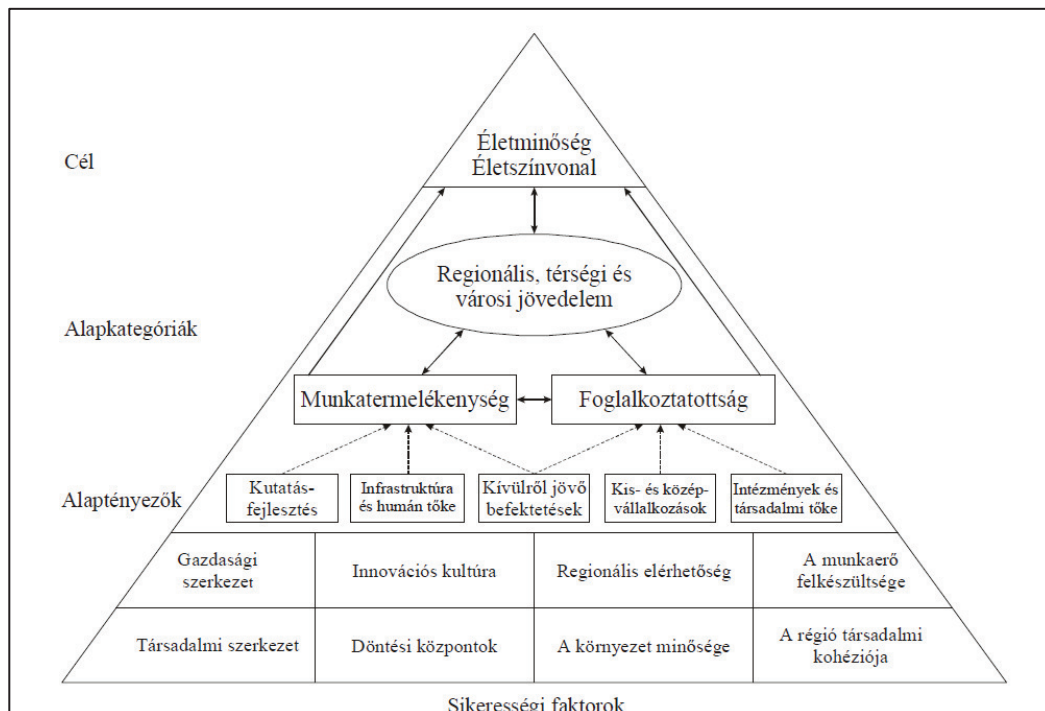
- *Alap kategóriák:* a versenyképesség mérését lehetővé tevő (jövedelem, munkatermelékenység és foglalkoztatottság) mutatók.
- *Alaptényezők:* a versenyképesség alapkategóriáit közvetlenül meghatározó gazdasági tényezők, amelyek tudatos fejlesztésével javulhat a régió versenyképessége és felgyorsítható a gazdasági fejlődés.
- *Sikeresség faktorok:* az alapkategóriákat és alaptényezőket közvetve, áttételesen befolyásoló tényezők, amelyek hosszabb időszakon keresztül módosulnak.

3. táblázat: Versenyképességi modellek

Modell megnevezése	A versenyképesség tényezői	Szerző
Piramis-modell	- társadalmi, gazdasági, környezeti és településszerkezeti sikerességi faktorok - gazdaságfejlesztés alaptényezői - a régió lakosságának életszínvonala, életminősége	LENGYEL (2003, b)
Gyémánt-modell (rombusz modell)	- vállalati struktúra - keresleti viszonyok - kapcsolódó és beszállító iparág - tényezőellátottság	PORTER (1980)
Versenyképességi cilindër	- regionális eredmény - regionális kibocsátás - regionális közbelső kibocsátás - regionális versenyképesség	MARTIN et al. (2005)
Versenyképességi fa	- gyökerek a talajban (a versenyképesség faktorai) - törzs és ágak (a versenyképesség alapjai) - gyümölcs (a versenyképesség)	MAARTEN DE VET et al. (2004)

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

LENGYEL (2003, b) a versenyképességet meghatározó jellemzőket a logikai szerkezet szerint egy ábrán ábrázolja, melyben felépíthető a regionális versenyképesség „piramis-modellje”. A modell talpzata a hosszú távú fejlődéshez szükséges társadalmi, gazdasági, környezeti és településszerkezeti sikerességi faktorokból áll. A piramis középső részén a gazdaságfejlesztéshez alkalmazható alaptényezők helyezkednek el, amelyekre épülnek az egységes versenyképesség definíciójában szereplő alapkategóriák, a versenyképességi mutatók. Végül a piramis csúcsát a végső cél, a régió lakosságának életszínvonala, életminősége alkotja (3. ábra).



3. ábra: A területi egységek versenyképességének piramis-modellje

Forrás: LENGYEL, 2003, b

2.6.2. A kistérségek kialakulása

1984 és 1994 között hazánkban a megyei és a települési szint között semmilyen területi szint nem létezett. 1984-ben a mai kistérségi szint elődjének tartott járásokat megszüntették, sem közigazgatási, sem statisztikai, sem egyéb célokra lehatárolt területi egységeket nem hoztak létre, pedig legfőképp a statisztikai adatgyűjtés miatt szükség lett volna erre a szintre. 1994-ben Vukovich György, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke elnöki közleményben (9006/1994 (S.K.3)) definiálta a statisztikai folyamatok mérésének területi egységét, a statisztikai körzet fogalmát, mellyel párhuzamosan 138 körzetet határolt le (LUKOVICS 2007).

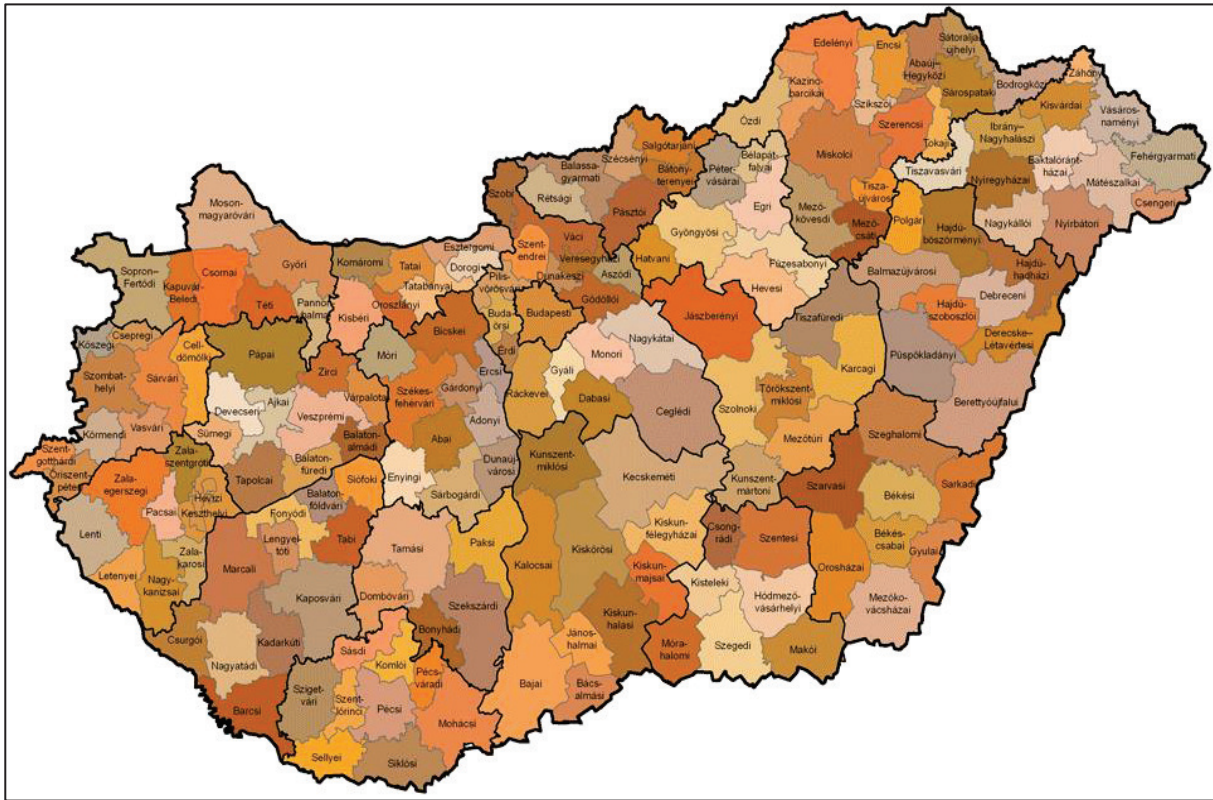
A Területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. 5§. h) pontja már jogszabályi szinten definiálja a kistérség fogalmát: „a települések között létező funkcionális kapcsolatrendszer összesége alapján lehatárolható területfejlesztési-statisztikai egység. A kistérségek területe teljes mértékben és ismétlésmentesen lefedi az ország területét és illeszkedik a területfejlesztési statisztikai régió, a megye, valamint más kistérség határaihoz. Minden település közigazgatási területe csak egy kistérségbe tartozik.” Vagyis a törvény már a területfejlesztés lehetséges beavatkozási szintjeként határozza meg a kistérség fogalmát.

A Központi Statisztikai Hivatal elnöke tizenkettővel növelte a kistérségek számát 9002/1998 (S.K.1) számú elnöki közleményében, így 1998. január 1-jétől Magyarországon 150 kistérséget határoltak le (LUKOVICS 2007). A kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről szóló 244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet két bekezdésben definiálja a kistérség fogalmát:

- (1) a kistérség területfejlesztési-statisztikai területi egység, amely a közigazgatás területi feladatainak ellátásához szükséges illetékességi területek megállapításának is alapja.
- (2) A területfejlesztési-statisztikai kistérség földrajzilag összefüggő területi egység, amelyet a hozzá sorolt települések teljes közigazgatási területe alkot, továbbá amelynek határai e települések közigazgatási határai által meghatározottak. Egy település közigazgatási területe csak egy kistérségbe tartozhat.

A kormányrendelet 18 újabb kistérséget definiál, mellyel hazánkban 2004. január 1-jétől 168 kistérséget számolhatunk (4. ábra).

A kistérség a térségi önszerveződés legfontosabb színterévé vált, amely a komplexen értelmezett és alulról építkező területfejlesztési politika rendkívül fontos alapszintje (CSATÁRI 1996). A kistérségi együttműködések elsődleges fejlesztéspolitikai feladata, hogy biztosítsa a kistérségi szintű tervezést, térségi léptékben integrált projektek megvalósulását, a helyi szint érdekeinek összefogását és képviselését. A hazai szakirodalomban is egyetértés alakult ki a kistérségek előtérbe kerülésének jelentőségéről (FALUVÉGI 2004, RECHNITZER 2005). NEMES NAGY (2003) szerint a kistérségeknek nem elsősorban statisztikai számbavételi funkciójuk a meghatározó, hanem az, hogy a területi folyamatok, a területi fejlődés elemzésének alapegységeiként szolgálhatnak.



4. ábra: Statisztikai kistérségek Magyarországon

Forrás: INTERNET 1

A járási (fővárosi kerületi) hivatalokról szóló 218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendelettel 2013. január 1-től újra bevezették Magyarországon a járási rendszert. Ekkor a közigazgatási beosztás szerint 3154 települést tartottak nyilván, melyek közül 3153-at 175 járásba soroltak be, Budapestet pedig 23 járásra osztották, megegyezően a kerületekkel (5. ábra). A járási rendszer újralkísításával a következő változások történtek meg:

- szétváltak az önkormányzati és állami feladatok;
- megvalósult az egyablakos ügyintézés;
- létrejöttek új szervezetek;
- átcsoportosították a munkaerőt;
- jelentősen csökkentek a helyi önkormányzatok feladatai.



5. ábra: Magyarország járásai 2013. január 1-től

Forrás: INTERNET 2

2.6.3. A kistérségek komplex fejlettségének mérése

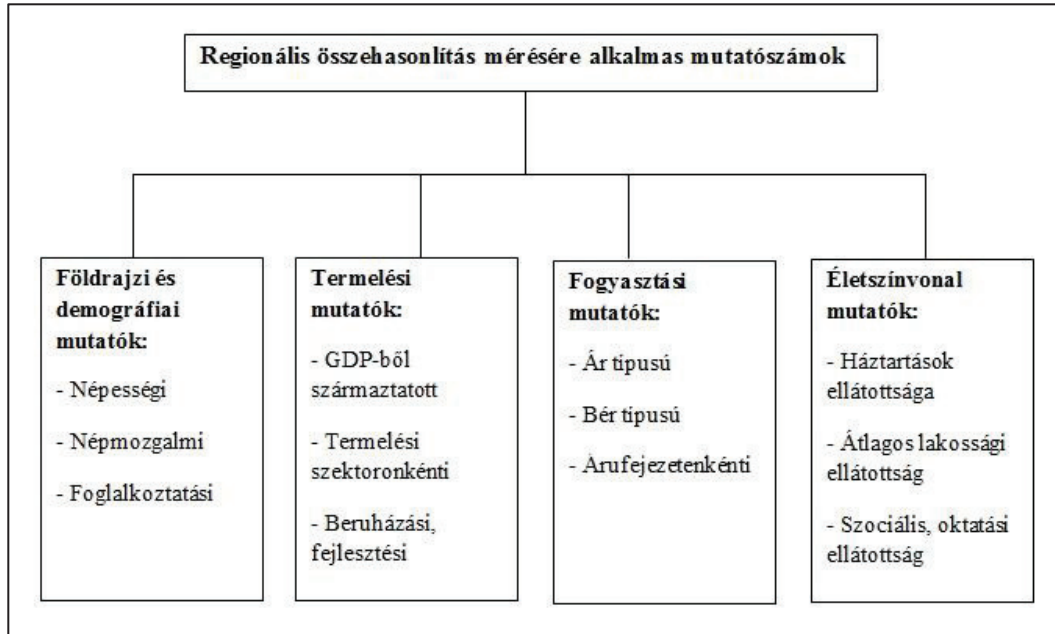
NEMES NAGY (2009) véleménye szerint, ha rendelkezésre állnak használható számszerű információk, akkor a területi elemzésben a tér leggyakrabban a megfigyelési egységekben van jelen. Az országokra, régiókra, településekre vonatkozó jellemzőinek vizsgálata során az adattáblákat területi (földrajzi) adatmátrixnak nevezi. A terület, mint megfigyelési egység közös jegynek tekinthető, a jellemzők (gazdaság-földrajzi, regionális gazdaságtani, településszociológiai, demográfiai, politikai vagy más indikátorok) tartalma választja el az egyes területi tudományokat.

BAKOS (2001) a vizsgálati területeket kísérli meg rendszerbe foglalni, amely egy térség komplex helyzetértékeléséhez szolgál adatbázisként. A mutatók rendszerezéséből látható, hogy számos indikátor alkalmazása lehetséges a területi fejlettség megítélésére, a reális helyzetvizsgálati kép meghatározására a vásárlóerő paritáson mért, egy főre jutó GDP mellett (6. ábra).

NEMES NAGY (2009) szerint a jó területi adatbázis:

- *megbízható, ellenőrzött forrásból származik*, vagyis a feladatra „akkreditált” adatszolgáltatók gyűjtése, tudományosan korrekt adatfelvételi módszerekkel készült;
- *egyértelmű, világos tartalmú indikátorokból áll*, azok hiánya tévkövetkeztetések forrása lehet;
- *területileg egyértelműen lokalizáltak a közölt adatok*, ugyanis gyakran előfordul, hogy nem területegységekhez, hanem más társadalmi aggregátumokhoz rendelt információkat kívánunk területi szempontból feldolgozni;
- *teljes*, vagyis lehetőség szerint minden elemzésbe vett indikátor minden területegységre rendelkezésre áll;
- *alapadatokat is tartalmaz*, melyekből számított, származtatott, aggregált indikátorok képezhetők;
- *keresztmetszeti és időbeli összehasonlításokra is lehetőséget ad*;

- *áttekinthető, kezelhető méretű*, a kutatás ne merüljön el az adatbázis-adjustálásában.



6. ábra: Területi komplex helyzetvizsgálathoz alkalmazható mutatószámok gráfja

Forrás: saját szerkesztés BAKOS (2001) alapján, 2014.

Kutatásom során vizsgáltam, hogy a komplex fejlettségi mutatók, illetve az azokra alapozott modellek lehetőséget biztosítanak-e a különböző települések összehasonlítására olyan komplex területeken, mint a gazdaság, a társadalom, a környezet és technológiai fejlettség (OECD, 2008). A fejlődés mérésének módszerei párhuzamosan változtak a fejlettség-elmaradottság elméleti síkon történő megközelítéseivel. FREUDENBERG (2003) szerint a komplex mutatók képzésének 3 lépése a következő:

1. elméleti megalapozás;
2. adatgyűjtés (adatbecslés);
3. megfelelő módszertan kiválasztása.

A komplex térségi fejlettség mérésére számos mutatórendszer ismert (FALUVÉGI 2000, DOBOSI 2003). A települések fejlettségének vizsgálata hazai viszonylatban is hosszú időre nyúlik vissza. 1985-ben az Országos Tervhivatalban, 1988-1995 között a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban vizsgálták a térségek fejlettségi mérésének lehetőségeit, módszereit. A mérési módszerek többféle eljárását vizsgálták 1992-ben, melyek eredményei indokoltá tették az első jogszabály (84/1993. (XI.11.) OGY számú határozat) elkészítését (FALUVÉGI – TIPOLD 2012). 1993 óta Országgyűlési határozatokban rögzítik az elmaradottsággal összefüggő adatok körét, a mérések alkalmazott módszereit. NAGY (2012) összefoglalja a 1993-tól 2007-ig miként alakultak a komplex kistérségi elmaradottság mérésénél alkalmazott mutatók (4. táblázat). Ez alapján elmondható, hogy ugyan az alkalmazott mutatók köre változott ezen időszak alatt, azonban a komplex fejlettség/elmaradottság elemzésében meghatározó tényezők állandóságot mutatnak, valamint a számítási eljárások is azonos elveket követnek. Kutatásom során a Gyöngyösi kistérség településeinek fejlettségi szintkülönbségének kimutatásához a 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat 3. számú mellékletében felsorolt mutatókat használtam, a mezőgazdasági fölhasználat vizsgálata során pedig kiegészítve azokat a földhasználattal összefüggő mutatók körével.

Véleményem szerint a komplex fejlettségi mutató gyengesége, hogy figyelmen kívül hagyja a területi sajátosságokat, illetve nem számol a települések fejlődési potenciáljaival. A hibák

ellenére azonban egy jól alkalmazható mutató, mivel a kiszámításához szükséges adatok település szinten is rendelkezésre állnak.

4. táblázat: Komplex kistérségi elmaradottság mérésére alkalmazott mutatók (1993-2007)

Mutató		1993	1996	1997	2001	2004	2007
Demográfiai	vándorlási egyenleg	+	+	+	+	+	+
	60 évnél idősebbek aránya	+	+		+	+	
	települések átlagos lélekszáma				+	+	
	halálozási ráta				+	+	+
	vitalitási index			+			+
	urbanitás/ruralitás index			+			+
	népsűrűség			+			
Humán erőforrás	kutatók, fejlesztők száma 1000 lakosra				+	+	+
	népesség átlagos iskolai végzettsége	+	+	+			
	18-x éves, legalább középiskolai érettségivel rendelkezők aránya						+
	egyetemi és főiskolai tanulók aránya			+			
Foglalkoztatás, szociális helyzet	aktivitási ráta						+
	tartósan (180 napon túl) munkanélküliek aránya	+	+	+	+	+	+
	munkanélküliek aránya			+	+	+	+
	foglalkoztatott nélküli háztartások aránya						+
	rendszeres szociális segélyben részesítettek évi átlagos száma 1000 lakosra						+
	rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesítettek aránya a 0-24 éves népességből						+
	ipari foglalkoztatottak számának változása			+			
	mezőgazdasági aktív keresők aránya	+	+	+			+
	ipari aktív keresők aránya			+			
	tercier szektor aktív keresők aránya		+	+			+
Gazdaság	gazdasági szervezetek száma 1000 lakosra		+	+	+	+	+
	gazdasági szervezetek számának változása			+	+	+	+
	szja alapot képező jövedelem összege egy állandó lakosra		+	+	+	+	+
	szja összege egy állandó lakosra	+		+			
	kiskereskedelmi boltok száma 1000 lakosra			+	+	+	+
	vendégéjszakák száma 1000 lakosra			+	+	+	+
	mezőgazdasági egyéni vállalkozások száma 1000 lakosra			+			
	gazdasági szervezetek és egyéni vállalkozások száma egy km ² -re			+			
	külterületi szántók átlagos aranykorona értéke	+	+				
önkormányzatok helyi adóbevétele						+	
Infrastruktúra	telefon főállomások száma 1000 lakosra	+	+	+	+	+	+
	személygépkocsik száma 1000 lakosra	+	+	+	+	+	+
	közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya	+	+	+	+	+	+
	újjonnan épített lakások aránya	+	+	+	+	+	+
	csatornahálózat hossza 1 km vízvezeték-hálózatra		+	+	+	+	+
	vezetékes gázellátásba bekapcsolt lakások aránya		+	+	+	+	+
	komplex életminőségi elérési mutató				+	+	+
	rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya						+
	kábeltelevíziók előfizetőinek 1000 lakosra jutó száma						+
	szélessávú internet előfizetők 1000 lakosra jutó száma						+
	gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója						+

Forrás: saját szerkesztés NAGY (2012) alapján, 2014.

2.7. Területi tervezés és stratégia

Az elmúlt évtized óta jelentős szerepet kaptak hazánkban is a területfejlesztési stratégiák és programok. RECHNITZER (1998) szerint: „A regionális fejlődés alapvető kérdése, hogy milyen tényezők befolyásolják az egyes régiók növekedését, illetve mely elemekből következik más régiók hanyatlása. A regionális elemzések mindegyike rámutatott arra, hogy a területi fejlődést nem lehet egy, vagy néhány tényezővel megmagyarázni ahhoz az elemek egész sorozatának és azok együttes hatásrendszerének vizsgálata szükséges”. A regionális növekedés alapját a régióban rendelkezésre álló erőforrások jelentik. A növekedés legfontosabb tényezői a tőke, a munkaerő és a technikai haladás (innováció) (UDVARDY 2010).

A különböző területi szintű programozási folyamatok során CSER – TÓTH (2007) szerint az alábbi feltételeknek kell teljesülniük:

- stratégiai megközelítés;
- az ágazati elképzelések és a különböző típusú, eredetű források integrációja;
- a koherencia (célpiramis) követelménye;
- a vertikális és horizontális koordináció és a megvalósítás során szükséges partnerség követelménye;
- a területiség érvényesülésének általános elve;
- az ellenőrizhetőség és az átvilágíthatóság elve.

A tervezés megvalósítási folyamata a következő lépésekből áll (TÓTH – KÁPOSZTA 2010):

1. Vizsgálat/diagnózis (helyzetfeltárás, helyzetértékelés)
2. Koncepcionálás:
 - koncepció (jövőkép és célok)
 - stratégiai program
3. Cselekvési terv (operatív programok)
4. Végrehajtás
5. Kontroll (monitoring)

5. táblázat: Tervezés, programalkotás során felhasználható módszerek

CSOPORT MÓDSZEREK Kérdőíves megkérdezés Brainstorming módszer Collective Notebook (CNB) eljárás Rohrbach-féle 635-ös módszer METAPLAN módszer A logikai keretmódszer Regionális veszteségtérkép SWOT-analízis	MUTATÓKON ALAPULÓ MÓDSZEREK A szélsőértékek összevetésén alapuló mutató Szórás-típusú jelzőszámok Hoover-index A közúthálózat megfelelőségi mutató Komplex közlekedési hálózati mutató Pontozásos módszerek
A TÉRKÉPI ÁBRÁZOLÁS ÉS TÉRINFORMATIKA ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI	OPTIMALIZÁLÓ MÓDSZEREK Fuzzy logika Lineáris programozás
MATEMATIKAI – STATISZTIKAI MÓDSZEREK Regresszió elemzés Faktoranalízis Főkomponens analízis Klaszteranalízis	MODELLEKEN ALAPULÓ MÓDSZEREK A regionális input-output modellek A társadalmi elszámolási mátrix ECO-line modell Socio-line modell LINE-modell

Forrás: saját szerkesztés TÓTH (2005) alapján, 2014.

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyarországi területfejlesztés és programozás egyik gyenge pontja a metodikai alapok hiánya, és a meglévők nem kellő mértékű és színvonalú

alkalmazása. Ennek kiküszöbölésére TÓTH (2005) egy csoportosítást készített, felhívva a figyelmet annak fontosságára, hogy egy összetett rendszerben kell gondolkodni (5. táblázat).

2.7.1. Kínálatorientált regionális stratégia

A kínálatorientált regionális stratégia elve szerint a régiót kívülről megközelítve, a külső feltételeket figyelembe véve kívülről befelé haladva fejlesztik (KOROMPAI 1995). A régió komparatív előnyeit fejlesztik kedvező gazdasági környezet kialakításával, melynek eszközei (UDVARDY 2010):

- termelői infrastrukturális fejlesztések;
- fogyasztói infrastrukturális fejlesztések;
- elérhetőség biztosítása (közlekedés, kommunikáció);
- termelést szolgáló épületek és létesítmények alacsony árú értékesítése;
- kedvezmények (adókedvezmények, mentességek, hitelek, támogatások stb.).

A kínálatorientált regionális stratégia székesfehérvári modelljét említi jó példaként KÁPOSZTA (2007), ahol az 1990-es évek kezdetén az évtizedes hagyományokkal rendelkező elektronikai ipar meglévő telephelyei és munkaerő kapacitásai hirtelen feleslegessé váltak piacvesztés miatt. A probléma megoldására az önkormányzat egy olyan kínálatorientált stratégiát dolgozott ki, amely újra fejlődő területté tette a várost.

2.7.2. Keresletorientált regionális stratégia

A keresletorientált regionális stratégia a régiót egységként kezeli, annak sajátosságait veszi figyelembe, belülről kifelé haladva kísérli meg fejleszteni az adott régiót (KOROMPAI 1995). A régió versenyképességének fokozásához úgy járul hozzá, hogy a külső keresleten kívül a belső adottságokat is figyelembe veszi a stratégia megtervezésekor (KÁPOSZTA 2007).

Az e fajta stratégia egyik alapeleme a helyi hálózatok kiépítése és fenntartása. A hálózatokra épülő regionális fejlesztési stratégiák jellemzői:

- hálózatépítés;
- hálózatfejlesztés;
- hálózatok összekapcsolása.

A keresletorientált regionális stratégia esetében a hálózatok megléte egy speciális miliőt alakít ki, mely különböző térszerkezetekben alakul ki (UDVARDY 2010):

- metropoliszok területén a legfejlettebb termelési és szolgáltatási rendszerekre épülve;
- nagyvárosokban a hagyományos iparra épülve;
- korábbi ipari centrumok mára leépült alapjain, új termelési rendet befogadva;
- fejlődési pólusokban, K+F-re épülve;
- határ menti régiókban interregionális együttműködés kereteiben;
- elmaradott, de jó adottságú térségekben.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

3.1. Komplex fejlettségi vizsgálat

3.1.1. Gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat

A komplex fejlettségi mutató meghatározza, hogy a települések között milyen fejlettségi szintkülönbség mutatható ki több mutató együttes figyelembevételével. Az elemzéshez a 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat 3. számú mellékletében felsorolt mutatókat és az 1/2014. (I.3.) OGY határozatot használtam, amelyek a kistérségek és települések társadalmi-gazdasági és infrastrukturális elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál használt adatok körét tartalmazza.

A települések mutatóinak összeállításához a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Tájékoztatási adatbázis Területi statisztikája, illetve az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) adatbázisa volt segítségemre. A komplex fejlettségi mutatók kidolgozásához gazdasági-, infrastrukturális-, társadalmi-, szociális-, foglalkoztatási mutatók csoportjaiból 29 mutatót vettem figyelembe a 6. táblázat szerint.

A települések fejlettségének meghatározásához felhasznált 29 változó összehasonlíthatóvá tételéhez skála összehangoló transzformációt végeztem az alábbi képlet segítségével MOLNÁR (2001) alapján:

$$kfm = \sum \frac{x_i - x_{\min}}{T_x},$$

ahol:

- kfm = az adott település komplex fejlettségi mutatója;
- x_i = az x változó értéke az adott településen;
- x_{\min} = az x változó minimális értéke a települések között;
- T_x = az x változó terjedelme.

Azonban azon változók esetében, melyek negatív hatással vannak a települések fejlődésére, a képletet a következőképp módosítottam:

$$kfm = \sum \frac{x_{\max} - x_i}{T_x}$$

A módosított képletet az alábbi mutatók esetében alkalmaztam:

- A hétköznapi elérés mutatója.¹
- Halálozási ráta.
- Az önkormányzatok által rendszeres szociális segélyben részesítettek évi átlagos száma 1000 lakosra.
- Az önkormányzatok által nyújtott rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma 1000 lakosra.
- Nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú népességből.
- Tartósan nyilvántartott - 180 napon túl - álláskeresők aránya a munkaképes népességből.

¹ A hétköznapi elérés mutatója az adott távolságok, valamint az egyes útszakaszon engedélyezett maximális sebességek figyelembevételével kiszámított mutató. Értéke 50%-ban a megyeközpont, illetve a legközelebbi megyeszékhely, 50%-ban a kistérség központ, illetve a legközelebbi kistérségi központ elérhetőségének percátlaga alapján határozható meg [INTERNET 3].

6. táblázat: A komplex fejlettségi vizsgálathoz felhasznált mutatók (2001,2010)

	Mutató megnevezése	Mérték-egység	Adatbázis
I. Gazdasági mutatók			
x ₁	A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma	db	KSH
x ₂	A kereskedelmi és magán szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma	db	KSH
x ₃	A kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma	db	KSH
x ₄	A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból*	%	TEIR
x ₅	A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból*	%	TEIR
x ₆	A működő gazdasági szervezetek számának változása	%	KSH
x ₇	Az önkormányzatok helyi adóbevétele	E Ft	KSH
II. Infrastrukturális mutatók			
x ₈	A közüzemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya	%	KSH
x ₉	A közcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya	%	TEIR
x ₁₀	A vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány százalékában	%	KSH
x ₁₁	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya*	%	KSH
x ₁₂	A hétköznapi elérés mutatója	perc	TEIR
x ₁₃	A telefon-főállomások (ISDN-nel együtt) 1000 lakosra jutó száma*	db	KSH
x ₁₄	A kábeltelevízió előfizetőinek 1000 lakosra jutó száma	db	KSH
x ₁₅	A szélessávú internet előfizetők 1000 lakosra jutó száma*	fő	TEIR
x ₁₆	A gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója	perc	TEIR
III. Társadalmi mutatók			
x ₁₇	Az épített 3-x szobás lakások aránya az időszak végi lakásállományból	%	KSH
x ₁₈	Személygépkocsik 1000 lakosra jutó száma	db	TEIR
x ₁₉	Vándorlási különbözet; időszak közepi 1000 fő népességre jutó évi átlag	fő	KSH
x ₂₀	Halálzási ráta (az 1000 lakosra jutó halálozások száma)	db	KSH
x ₂₁	Az egy állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem	Ft	TEIR
x ₂₂	Népsűrűség	fő/km ²	KSH
IV. Szociális mutatók			
x ₂₃	Fiatalodási index (a 15 évesnél fiatalabbak a 60-x népesség százalékában)	%	KSH
x ₂₄	A 18-x éves, legalább középiskolai érettségivel rendelkezők aránya**	%	TEIR
x ₂₅	Az önkormányzatok által rendszeres szociális segélyben részesítettek évi átlagos száma 1000 lakosra	fő	TEIR
x ₂₆	Az önkormányzatok által nyújtott rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma 1000 lakosra*	fő	TEIR
V. Foglalkoztatási mutatók			
x ₂₇	Nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú népességből	%	KSH
x ₂₈	Tartósan – 180 napon túl – nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes népességből	%	KSH
x ₂₉	Aktivitási ráta	%	KSH

* A rendelkezésre álló adatok alapján a 2003 és 2010-es évek adatait vettem figyelembe.

** A rendelkezésre álló adatok alapján a 2001 és 2011-es évek adatait vettem figyelembe.

Forrás: saját szerkesztés a 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat 3. számú melléklete alapján, 2013.

A képlet segítségével minden változó azonos mérőskálára került, így azok összehasonlíthatóvá váltak. Az egyes mutatók alapján a településeket csoportosítottam, 0 és 1 közötti pontszámot adtam, attól függően, hogy a települések melyik csoportba tartoznak. Az így nyert mutatókat nevezzük komplex fejlettségi mutatónak (ILK 2010). A mutatók egyszerű számtani átlagként került előállításra a Komplex Fejlettségi Mutató (KFM) a Gyöngyösi kistérség településeire vonatkozóan, mely által felállíthatóvá vált a települések fejlettségi sorrendje. A települések évenkénti összehasonlítására variációs koefficiens számításokat alkalmaztam a relatív szórás kimutatása érdekében az alábbi képlet segítségével (szórás és átlag hányadosa százalékosan kifejezve):

$$CV = \frac{\sigma_{kfm}}{\bar{x}_{kfm}} * 100$$

A térinformatikai vizsgálatához ezen mutatókat további csoportokra bontottam. A kistérség településeinek vizsgált statisztikai adatait és az azokból származtatott komplex fejlettségi mutatószámot tartalmazó Excel táblázatot ArcMap 10.1 szoftverrel kapcsoltam a települések közigazgatási területét tartalmazó vektoros térképi adatbázishoz. A szoftver segítségével a mennyiségi értékek alapján felületkartogram (Graduated colors) típusú tematikus térképeket készítettem, melyek elkészítésénél a vizsgált adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum módszer segítségével határoztam meg az osztályok számát és az osztályok terjedelmét.

A 29 változóból faktorsúlyok alapján választottam ki az egyes vizsgált tényezőket, melynek hatását a Komplex Fejlettségi Mutatóra regresszió-analízissel is vizsgáltam. A kapcsolat leírására módosított Cobb-Douglas termelési függvényt alkalmaztam SZÚCS (2002) szerint. A függvény képlete:

$$\underline{Y}_i = a x_1^\alpha * x_2^\beta * x_3^\gamma \dots ,$$

ahol: \underline{Y}_i = Komplex Fejlettségi Mutató (KFM) az i-edik vizsgált évben

a = konstans

x_1, x_2, x_3, \dots = a faktorsúlyok alapján bevont komplex fejlettségi mutatók (kfm)

$\alpha, \beta, \gamma, \dots$ = a tényezők volumenhozadéka

Elsőként transzformációt hajtottam végre, és a nem lineáris összefüggést lineáris összefüggéssé írtam át:

$$\ln(\underline{Y}_i) = \ln(a) + \alpha \ln(x_1) + \beta \ln(x_2) + \gamma \ln(x_3) \dots$$

Ezt követően kiszámítottam a változók logaritmusát, majd elvégeztem a többváltozós lineáris regressziós egyenlet illesztését. A függvény számítás során feltételeztem, hogy a függvény homogén, az eredményváltozó alakulását 100%-ban meghatározzák az egyes változók. A képlet segítségével meg tudtam határozni az egyes változók hatását a KFM-re.

$$1 = \frac{\ln a}{\ln \underline{Y}_i} + \frac{\alpha \ln(x_1)}{\ln \underline{Y}_i} + \frac{\beta \ln(x_2)}{\ln \underline{Y}_i} + \frac{\gamma \ln(x_3)}{\ln \underline{Y}_i} \dots$$

3.1.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat

Kutatásom során matematikai-statisztikai módszerekkel elemeztem, hogyan változott a Gyöngyösi kistérség a 2000-2010-es évtizedben, valamint miképp alakult a földhasználat ugyanezen időszak alatt. Továbbá arra kerestem a választ, hogy milyen összefüggések jelennek meg a térség komplex fejlettsége és földhasználati jellemzői között? A komplex fejlettség mérése alkalmas-e a települések közötti különbségek kimutatására a földhasználat területén is? S végül a helyi földhasználat, mint természeti erőforrás használat milyen mértékben van hatással a településeken élők munkalehetőségeire, életminőségére?

Vizsgálati célom kiinduló pontját az adta, hogy a vidéki térségek fejlődése nagymértékben függ attól, hogy az ott élő lakosság és az általuk irányított szervezetek milyen mértékben, és hogyan tudják hasznosítani a térség erőforrásait. GARROD et al. (2006) szerint a vidéki erőforrások természeti-földrajzi, épített és társadalmi jellegűek, amelyek – a vidék egészét lefedő – elemei a táj- és tájkép, a vadvilág, a biodiverzitás, a földfelszín és talaj, a levegő, a telekhatárok, a mezőgazdasági épületek, a vidéki települések, a történelmi emlékek, az utak, a sövények, a patakok és folyók, a tavak, a víz, a fák, az erdők és ültetvények, valamint a helyi szokások, a nyelvek, az ételek, a kézműves termékek, a tradíciók és az életvitel.

A komplex mutatók megalkotása azonban számos problémát vet fel, amelyek közül az egyik a használt mutatók kiválasztása és súlyozása. A települési szinten történő mérés tapasztalatai az elérhető adatok körének problémáit veti fel. A komplex fejlettségi mutató kidolgozásához a KSH településsoros adatbázisából elérhető, a földhasználattal összefüggésben lévő 21 változót vettem figyelembe, amelyet a 7. táblázatban ismertetek.

A vizsgálathoz itt is a komplex fejlettségi mutató számítás módszerét alkalmaztam, településenként, illetve a Gyöngyösi kistérségre vonatkozóan az előző fejezetben ismertett módon. Azonban az egyes mutatók 0 és 1 közötti értékét 1 és 10 közötti értékre transzformáltam. A „tartósan nyilvántartott – 180 napon túl – álláskeresők aránya a munkaképes népességből” változó esetén módosított képletet alkalmaztam.

7. táblázat: A mezőgazdasági földhasználattal összefüggő komplex vizsgálathoz felhasznált változók (2000, 2010)

Sorszám	Mutató megnevezése	Mértékegység
x ₁	Egyéni gazdaságok használatban lévő 1000 lakosra jutó szántó területe	ha
x ₂	A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma	db
x ₃	Népsűrűség	fő/km ²
x ₄	Tartósan – 180 napon túl – nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes népességből	%
x ₅	1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma	db
x ₆	1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok használatban lévő földterület	ha
x ₇	Egyéni gazdaságok használatban lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe	ha
x ₈	Egyéni gazdaságok használatban lévő 1000 lakosra jutó gyep területe	ha
x ₉	Egyéni gazdaságok használatban lévő 1000 lakosra jutó erdő területe	ha
x ₁₀	Egyéni gazdaságok használatban lévő 1000 lakosra jutó gyümölcsös területe	ha
x ₁₁	Egyéni gazdaságok átlagos használt földterülete	ha
x ₁₂	1000 lakosra jutó mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek száma	db
x ₁₃	1000 lakosra jutó mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatban lévő összes földterület	ha
x ₁₄	Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek átlagos használt földterülete	ha
x ₁₅	1000 lakosra jutó termőterület	ha
x ₁₆	Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő 1000 lakosra jutó szántó területe	ha
x ₁₇	Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő 1000 lakosra jutó gyümölcsös területe	ha
x ₁₈	Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe	ha
x ₁₉	Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő 1000 lakosra jutó gyep területe	ha
x ₂₀	Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő 1000 lakosra jutó erdő területe	ha
x ₂₁	Gazdaságoknál munkát végzők száma a gazdaságilag aktívak százalékában	%

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

3.2. Kérdőíves felmérés

Egy település népességének életminőségét nagymértékben befolyásolja, hogy milyen életkörülményeket tudnak számukra biztosítani. A település komfortot kifejező, alapvető működési feltételeket és a fejlődést biztosító fizikai tényezők mellett fontos szempont, hogy a település lakói milyen mentális közérzettel élik mindennapjaikat. Véleményem szerint a térség statisztikai adatokon alapuló fejlettségi vizsgálatán túlmenően jelentős szerepe van a kérdőíves felmérés eredményeinek, amelyek jól kiegészítik az objektív tényezők mögött meghúzódó

társadalmi-gazdasági folyamatokat. A kvantitatív módszer eredményei számszerűsíthetők, az így nyert adatok jól elemezhetőek a különböző statisztikai módszerek alkalmazásával (LEHOTA 2001).

A kérdőív összeállításánál arra törekedtem, hogy a témához kapcsolódóan olyan kérdéseket fogalmazzak meg, melyek megválaszolásával megismerhetem a településeken élők véleményét, elégedettségük fokát, viszonyulásaikat a hétköznapi problémáikhoz. Az elégedettségi vizsgálat kiindulópontját az adta, hogy az embereknek születésüktől fogva szükségleteik vannak. MASLOW (1970) az emberi szükségleteket piramisban rangsorolta. Ha szükségleteink nincsenek kielégítve, elégedetlenek leszünk. Azonban ez az elégedetlenség az, amely az emberek legnagyobb hajtóereje, hiszen ha valaki elégedett, akkor lemondhat a jobbitásról, a változtatásról, élete céltalanná válhat (LENGYEL – JANKY 2002). Az elégedettség egy nehezen meghatározható, szubjektív fogalom, melynek fő oka, hogy a különböző embereknek különböző igényei, céljai vannak. A különböző tudományágak szakemberei megpróbálták listába venni az alapvető emberei javakat. Ebben különböző, változatos tényezőket sorolnak fel, mint materiális javakat (jövedelem, ivóvíz, étel, egészség), pszichológiai szempontokat (elégedettség, boldogság, önmegvalósítás), komplexebb fogalmakat (biztonság, tanultság, emberi jogok) és elvontabb tényezőket (lehetőség, szabadság) (ALKIRE 2002). Itt az elégedettség, mint pszichológiai tényező jelenik meg, melyet szorosan összekapcsolnak a boldogság fogalmával. A társadalomkutatásban összetett fogalom az elégedettség, úgy mint a gazdagság és szegénység vagy az egészség, boldogság, deviancia. A szubjektív jólétet vizsgáló kutatások az elmúlt évtizedben jelentősen kibővültek (BERGER et al. 2000). ARGYLE (1996) a szubjektív jóllét három összetevőjét különíti el: elégedettség, pozitív érzelmek, negatív érzelmek hiánya.

Az ezredfordulón előtérbe került az a tény, hogy a gazdasági fejlődés nincs szinkronban a társadalmi folyamatokkal, az életminőség javulásával, emiatt számos tanulmányban előmozdították az életkörülményekről, jólétről alkotott hagyományos fogalmak felülvizsgálatát, és előtérbe helyezték az emberek elégedettségét, közérzetét megragadó szubjektív mutatókat (STATISZTIKAI TÜKÖR 2014). Véleményem szerint egy település/térség sikerességének fő szempontja, ha az azt vezetőik tisztában vannak azzal, mit akarnak az ott élő emberek, milyen konkrét problémákkal szembesülnek nap, mint nap. Az elégedettség illetve az életminőség növelésének egyik alapfeltétele egy erős, versenyképes helyi gazdaság, melynek jelentős mértékben a helyi természeti-környezeti értékek hasznosítására kell épülnie.

A kérdőívezés 2013. július-december hónapjaiban történt, személyes interjúk alkalmazásával a Gyöngyösi kistérség 25 településén. A személyes interjú használatának oka elsősorban az esetleges félreértések elkerülése volt, ugyanis ez a módszer lehetőséget ad a kérdezőbiztosnak a kérdések pontosítására (SZŰCS 2008).

A kérdőívezés során segítségemre voltak a települések önkormányzati dolgozói, hiszen ők ismerik leginkább az adott település lakosságának összetételét, napi kapcsolatot fenntartva az ott élőkkel. Emellett kiemelném a Károly Róbert Főiskola hallgatóit, akik a kérdőívezés céljáról, menetéről szóló konzultációt követően vállalták a kérdezőbiztos szerepkört, melyet eredményesen sikerült betölteniük.

A megkérdezett célcsoport a vizsgált kistérség 25 településének 18 év feletti lakossága. A lekérdezést próbakérdés előzte meg, mely során ellenőrizhetővé vált a vizsgálatához megfelelő kérdezési mód, kérdésfajta, a válaszvariációk illetve a helyes sorrend. Ennek eredményeként állt össze a 2. mellékletben látható végleges kérdőív. Az értékelhető kérdőívek száma összesen 1682 db, melyek területi megoszlását a következő reprezentativitás alfejezetben ismertetem. A nagyarányú visszaérkezés a kérdőívek visszajuttatását biztosító személyekkel való folyamatos kapcsolattartásnak, a vizsgált térség lakosainak segítőkészségének és a téma iránti érdeklődésüknek tulajdonítható.

3.2.1. Reprezentativitás

A véletlenszerűen kiválasztott minta elemszáma 1682 fős, ami túlhaladja az 1000 fős mintanagyságot, mellyel a társadalomtudományok területén elfogadott 95 %-os megbízhatósági szint mellett országos, reprezentatívnak tekintett felmérést végeznek (LEHOTA 2001). Ezt támasztja alá MALHOTRA (2002), aki szerint 10 millió fős csoportnál, ha 1000 fő véleményét vizsgáljuk, az reprezentatívnak tekinthető. Azonban annak ellenére, hogy a kistérség mind a 25 települését elértem, a lakosság nemek, korcsoportok, iskolai végzettség és foglalkoztatási szférák tekintetében nem beszélhetünk reprezentatív felmérésről. A lakosságarány szempontjából vizsgálva az egyes települések reprezentáltságát a 8. táblázat ismerteti.

8. táblázat: A Gyöngyösi kistérség településeinek reprezentáltsága a lakosságarány szempontjából

Település	Lakosság		Kérdőív		Reprezentativitás
	fő	%	db	%	
Abasár	2511	3,4	57	3,4	megfelelően
Adács	2726	3,6	39	2,3	kissé alul
Atkár	1794	2,4	86	5,1	jelentősen felül
Detk	1183	1,6	67	4,0	jelentősen felül
Domoszló	2038	2,7	46	2,7	megfelelően
Gyöngyös	31160	41,7	446	26,5	jelentősen alul
Gyöngyöshalász	2628	3,5	55	3,3	kissé alul
Gyöngyösoroszi	1530	2,0	68	4,0	jelentősen felül
Gyöngyöspata	2668	3,6	51	3,0	kissé alul
Gyöngyössolymos	3071	4,1	66	3,9	kissé alul
Gyöngyöstarján	2437	3,3	60	3,6	kissé felül
Halmajugra	1302	1,7	32	1,9	kissé felül
Karácsond	3171	4,2	57	3,4	kissé alul
Kisnána	1048	1,4	42	2,5	kissé felül
Ludas	822	1,1	40	2,4	kissé felül
Markaz	1784	2,4	50	3,0	kissé felül
Mátraszentimre	517	0,7	52	3,1	jelentősen felül
Nagyfüged	1833	2,5	50	3,0	kissé felül
Nagyréde	3243	4,3	52	3,1	kissé alul
Pálosvörösmart	670	0,9	27	1,6	kissé felül
Szűcsi	1603	2,1	49	2,9	kissé felül
Vámosgyörk	2025	2,7	40	2,4	kissé alul
Vécs	663	0,9	49	2,9	jelentősen felül
Visonta	1198	1,6	45	2,7	kissé felül
Visznek	1149	1,5	56	3,3	jelentősen felül
Összesen:	74774	100,0	1682	100,0	-

Forrás: saját szerkesztés saját kutatás (2013) és KSH (2011) adatok alapján, 2013.

A 8. táblázatból látható, hogy két település éppen megfelelően, Gyöngyös jelentősen alul, hét település kissé alul, kilenc kissé felül és a kistérség hat települése jelentősen felül reprezentált. A dolgozat felmérés eredményeiről szóló további részei ezen egyszerűsített feltételezés mellett értelmezendők az eredmények megfelelő súllyal történő figyelembevétele és a kapott eredmények megfelelő módon történő értelmezése érdekében.

9. táblázat: A minta reprezentáltságának ellenőrzése a lakosságarány szempontjából

	Érték	df	Kétoldali szignifikanciaszint
Pearson-féle KHI-négyzet	297,917 ^a	285	,287
Valószínűségi arány	121,081	285	1,000
Lineáris kapcsolatmutató	23,270	1	,000
Érvényes esetek száma	25		

a. 320 cella (100,0%) várható értéke kevesebb mint 5. A minimálisan elvárt érték ,04.

Forrás: saját számítás, 2013.

A minta reprezentativitásának ellenőrzését a válaszadók településenkénti összetételére végeztem el. A KHI-négyzet próba 0,287 szignifikancia szintje a nullhipotézis nagy, 28,7%-os valószínűségét igazolja, azaz nincs statisztikailag igazolt különbség a lakosság és a válaszadók száma között, az alulértékelés csak viszonylagos (9. táblázat). A válaszadók településenkénti arányainak különbségei az említettek értelmében nem vezettek szignifikáns hibához, a nullhipotézis szintjének további növelése, a minta ilyen irányú utólagos arányosítása pedig jelentős információvesztéssel járna.

Véleményem szerint a minta jól mutatja a kistérség településeinek közéletében aktív lakosság véleményét, a közelmúltban végbement folyamatok társadalmi megítélését.

3.2.2. A kérdőív szerkezete

25 kérdésből (18 tárgyköri és 7 demográfiai) álló kérdőívet használtam fel. A kérdések kiterjedtek a lakosság alapadataira, a helyi társadalommal, gazdasággal, környezettel kapcsolatos véleményeire.

A kérdőív szerkesztés során igyekeztem szem előtt tartani SÁNDORNÉ (1994) általános szabályait, melyek a következők:

- megnyerő, udvarias, érdeklődést felkeltő hangvétel;
- egyszerű, közérthető, szabatos magyar fogalmazás;
- rövid, célratörő kérdések;
- semleges, érzelemmentes fogalmazás;
- az emlékezetet kevésbé terhelő kérdések használata.

A szerkesztésnél figyelembe vettem a zsúfoltság, áttekinthetetlen elrendezés elkerülését. A kérdőív elején néhány mondatban ismertettem a vizsgálat célját, és feltüntettem, hogy a kérdezés önkéntes és névtelen.

Az alkalmazott kérdőív nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott. A zárt kérdések esetében a válaszadás lehetősége behatárolt, míg a nyitott kérdések lehetővé teszik a szabad választást, a válaszadók maguk fogalmazzák meg válaszukat (SZÚCS 2008). Nyitott kérdések alkalmazásával a lehető legpontosabban ismerhetjük meg a válaszadó véleményét az adott témáról, azonban feldolgozásuk nehéz a válaszok heterogén és szórt jellege miatt (SÁNDORNÉ 1994). Emiatt törekedtem arra, hogy leginkább előre meghatározott válaszkategóriák szerepeljenek a kérdőívben. A kérdőív 2 db nyitott kérdést (16. 18.) tartalmaz, melyek témája az életkörülményt javító intézkedések, illetve a szabadidőtöltés. 5 db kérdés esetében szerepel az „egyéb, éspedig...” kategória, lehetőséget adva a válasz szó szerinti rögzítésére abban az esetben, amikor az előre meghatározott válaszok közül egyik sem egyezik a válaszadóval.

A tárgyköri kérdések közül az első öt a településhez való kötődés meghatározására alkalmas. A hatodik kérdésnél 5 fokozatú intervallum skálán kértem a válaszadókat bejelölni, mennyire elégedettek a kistérséggel, a hetedik kérdés esetében pedig a lakhelyük megítéléséről kaptam választ. Az 5 fokozatú Likert-skála, melyet „egyetértő skálának” is neveznek (LEHOTA 2001),

alkalmazásával jobban megismerhetővé válik a megkérdezettek elégedettsége a település egyes jellemzőiről.

A nyolcadik kérdés a közvetlen környezetükre terjedt ki arra vonatkozóan, hogy milyen tevékenységben vállalnának feladatot annak szebbé tétele érdekében.

A kilencedik és tizedik kérdés tárgya a helyi tájékoztatás a település közéletéről, az azzal való elégedettség mérésére ad lehetőséget.

A tizenegyedik kérdés esetében szintén 5 fokozatú Likert-skálán kértem bejelölni a megkérdezettek véleményét arról, hogy milyen mértékben jelentkeznek problémák az egyes változók esetében. A tizenkettedik kérdés a különböző beruházások fontosságára irányult, melyről a vélemény szintén 5 fokozatú Likert-skálán került megjelölésre.

A tizenharmadik kérdés a települések fejlettségi fokáról alkotott képet célozta meghatározni, BAKOS (2001) alapján öt kategóriába sorolva: gyorsan fejlődik, mérsékelten fejlődik, nem változik, mérsékelten visszaesett, erősen hanyatlik.

Az ezt követő kérdés esetében arra voltam kíváncsi, hogy a megkérdezett lakók mennyire ismerik településük megőrzésre érdemes hagyományait.

A tizenötödik kérdésnél 5 fokozatú Likert-skálán nyilvánították ki véleményüket a megkérdezettek a települések önkormányzatainak munkájáról. Ennek megválaszolása tükrözi, hogy az ott élők mennyire értenek egyet a település vezetőinek tevékenységeivel, jövőbeni elképzeléseivel.

A tizenhetes kérdéscsoport a munkahellyel kapcsolatos információk szolgáltatására adott lehetőséget.

A „kényes” kérdések (7 db kérdés) a kérdőív végén kerültek feltevésre, melyek a megkérdezettek személyes adatait (születési hely, életkor, nem, családi állapot, iskolai végzettség, foglalkozás, nettó jövedelmi helyzet) hivatottak megismerni. A személyes kérdések a válaszok besorolásához, független változóként felhasználva pedig a szegmentáció elvégzéséhez szükségesek (SÁNDORNÉ 1994).

3.2.3. Keresztábra-elemzés

A keresztábra-elemzés az egyik leggyakrabban alkalmazott módszer, amely két vagy több változót ír le egyidejűleg, azok kombinált gyakorisági eloszlását mutatva (MALHOTRA 2002). A kapott értékek helyes értelmezése érdekében azonban néhány feltételnek teljesülnie kell, melyek SAJTOS – MITEV (2007) szerint az alábbiak:

- a megfigyeléseknek függetlennek kell lenniük;
- mindenféle skálán mért változó vizsgálatára alkalmas, azonban leginkább nominális, sorrendi és kategorizált metrikus skálán használható;
- a Khi-négyzet próba korlátja, hogy az elvárt értéknek minden cellában legalább 1-nek kell lennie, illetve a cellák maximum húsz százalékában lehet a várható érték kisebb, mint 5.

A keresztábra statisztikái közül a legelterjedtebb hipotézis-vizsgálati módszer a Pearson-féle Khi-négyzet statisztika, ami a két változó összefüggésének statisztikai szignifikanciáját méri (SAJTOS – MITEV 2007). Amennyiben a Khi-négyzet értékéhez tartozó szignifikanciaszint kisebb, mint 0,05, a nullhipotézis elvethető, ellenkező esetben meg kell tartani.

Ezen módszer segítségével kerestem a választ arra, hogy mely tényezők befolyásolják leginkább a kistérség településeiről történő elköltözési szándékot.

3.2.4. Kruskal - Wallis teszt

A W. H. Kruskal és W. A. Wallis által 1952-ben megalkotott eljárás célja három, vagy több független minta átlagának összehasonlítása (KRUSKAL – WALLIS 1952). Az eljárás lényegében a Mann-Whitney próba általánosítása és kiterjesztése.

Az egyszempontos ANOVA nemparaméteres megfelelője, akkor helyettesítjük vele az ANOVA-t, ha a csoportonkénti szórások nagyon különböznek, az eloszlások alakja eltér, illetve, ha erősen sérül a csoportonkénti, normalitásra vonatkozó feltétel.

Nem igényli a változók normális eloszlását, azonban minden egyes minta elemszáma legalább 5 kell, hogy legyen. További feltételei a véletlen mintavétel, amely biztosítja az egyes változók egyenlő eloszlását a H_0 fennállása esetén, a független minták és legalább ordinális skálán mérhető változók esetében használatos.

H_0 : A csoportok mediánjai egyenlőek.

H_1 : A csoportok között legalább két csoport mediánja különbözik.

Rangtranszformációs eljárásnak is nevezik, mivel a minták egyesítését követően a rangszámok meghatározását kell elvégezni. A próba során a független mintákat egyesítjük, így keletkezik az egyesített, közös minta, melyet sorba rendezünk (FIDY – MAKARA 2005). A mintaelemekhez rangszámokat rendelünk, majd csoportonként (oszloponként) összeadjuk, és átlagoljuk az egyes minták rangjait. Amennyiben a minta megfelelő nagyságú, vagyis minden minta elemszáma legalább öt, kiszámíthatjuk a H -val jelölt próbastatisztika értékét az alábbi képlet segítségével:

$$H = \Sigma \left(T_{x^2} \frac{12}{N(N+1)} / n_x \right) - 3(N + 1),$$

ahol: n_x = az x -edik minta nagysága, $N = n_1$ és $n_2 + \dots + n_x$, azaz az összes vizsgált csoport száma, T = a rangadatok összege.

$$H = \frac{12}{N(N+1)} \left(\frac{R_1^2}{n_1} + \frac{R_2^2}{n_2} + \dots + \frac{R_k^2}{n_k} \right) - 3(N + 1),$$

ahol n_x = az x -edik minta elemszáma, R_x = az x -edik minta rangösszege, N = a minták elemszámainak összege, azaz $N = \Sigma n_x$

Kruskal – Wallis teszt módszerével vizsgáltam a megkérdezettek kistérségi elégedettség, lakóhelyi elégedettség és problémák, valamint beruházások fontossága kérdéscsoportokra vonatkozó véleménykülönbségeket.

A beruházások fontossága kérdéscsoportnál a Kruskal – Wallis tesztet Kendall-féle egyetértési teszttel egészítettem ki. A Kendall-féle konkordancia vagy egyetértési mutatót az alábbi képlettel számíthatjuk ki:

$$W = \frac{12 * \sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2}{m^3 * (n^3 - n)}$$

ahol m = a különböző sorrendek száma, n = az elemek száma, R_i = az i -edik elem rangszám-összege, \bar{R} = az átlagos oszlopösszeg. Az egyetértési mutató értéke 0 és 1 közé esik, ha ez az érték 0,6 fölötti, akkor a felállított sorrendek azonosnak tekinthetők (HUZSVAI – VINCZE 2012).

3.2.5. Feltáró faktorelemzés

SAJTOS – MITEV (2007) szerint a feltáró faktorelemzésnek két típusát különböztetjük meg. Az egyik a főkomponens-elemzés, a másik a közös faktorelemzés. Az elemzés során kimutatható, hogy mely eredeti változók tartoznak össze. A főkomponens-elemzés a teljes varianciát, a közös faktorelemzés csak a közös varianciát használja. Az elemzés során új változókat, faktorokat állítunk elő, amelyekről nem rendelkezünk információkkal. Amennyiben jól ismerjük a változóinkat, valamint a legmagasabb magyarázott varianciarány elérése a cél, legkevesebb faktor segítségével, akkor a főkomponens-elemzést célszerű használni. A faktorelemzés akkor használható, ha nem ismerjük a változóinkat, nincs információnk az egyedi és a hibavariancia mértékéről. Célunk a rejtett dimenziók feltárása.

A főkomponens-analízis (PCA) módszerét elsőként Karl Pearson írta le 1901-ben. Az általa javasolt módszer azonban csupán két-három változót tudott kezelni. Az 1930-as években Hotelling által kidolgozott módszer könnyebbé tette a számolást. Később a számítógépek használatával szélesebb körben is elterjedt az eljárás (MÜNNICH et al. 2006).

A főkomponens-elemzés a változók számát csökkenti minimális információvesztés mellett, alkalmazása magas változó szám esetében indokolt. A módszer lényege, hogy régi változók lineáris kombinációjával új változókat (főkomponensek) állítunk elő a sajátérték probléma megoldásával. A főkomponens-elemzés mögöttes gondolata az, hogy kisszámú háttérváltozó "underlying factor" segítségével a teljes mátrixot viszonylag jól reprezentálni lehet. Az új változók korrelálatlanok, és csökkenő sajátérték sorrendjében szokás sorba rakni őket (REICIZGE et al. 2007).

A mért változók közötti korrelációs mátrixból hozza létre az SPSS program azokat a súlyokat, amelyek biztosítják a maximális információtartalom megőrzését. Ez a korreláció azonban intervallum (illetve aránymérő) mérési szintű változók esetében használatos (SZÉKELYI – BARNA 2005).

Arra nincs egyértelmű szabály, hogy hány új főkomponens változót célszerű a modellben tartani. A vizsgálat során generált háttérváltozók (komponensek) közül az számít főkomponensnek, melynek a sajátértéke 1 fölötti, csak annyi főkomponenst határozunk meg, amennyi az összes variancia legalább 80%-át magyarázza. Többféle ajánlás is létezik a kiválasztásra, itt csak a „könyök-szabályt” említem meg, melynek vizuális értékelésével lehet a változó számot meghatározni. Ha a komponenseket a sajátérték és a komponensek száma által lehatárolt koordináta rendszerben megjelenítjük, egy görbét kapunk. Ahol a görbe jelentősen megtörik, ott lesz az utolsó komponens. Ezenkívül sokat segít a tapasztalat, az intuíció, a hibaszintek és az adott probléma ismerete. A főkomponens-elemzés eredményeként kapott új változóknak nem mindig lehet megtalálni a fizikai értelmét (MALINOWSKI 1991).

A főkomponensek meghatározásával lehetőségünk van a megfigyelési egységek ábrázolására, hiszen a főkomponensek a megfigyelési változók közötti összefüggések, kifejezésére alkalmas háttérváltozók, melyekből kettő vagy három lesz a legtöbb esetben. Ezáltal lehetőség nyílik a két, illetve három dimenzióban történő ábrázolásra, az eredmények vizuális megjelenítése (SZELÉNYI 1993). A pontok elhelyezkedése alapján könnyebbé válik az összetartozónak tekinthető csoportok felismerése és elhatárolása (HARNOS 1993).

Az alkalmazhatóság megállapítására szolgál a Barlett próba és a Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) teszt. Az elemzésnek akkor van csak értelme, ha a Barlett próba alapján a szignifikancia értékes kisebb, mint 0,05, vagyis a változók között összefüggés van.

A KMO mutatószám „jóságát” az alábbiak szerint ítéldhetjük meg (SAJTOS – MITEV 2007):

- KMO \geq 0,9 kiváló
- KMO \geq 0,8 nagyon jó
- KMO \geq 0,7 megfelelő
- KMO \geq 0,6 közepes
- KMO \geq 0,5 gyenge
- KMO $<$ 0,5 elfogadhatatlan

A módszert a lakóhelyi problémák feltárására alkalmaztam a 11. kérdéscsoport értékelése során.

3.2.6. Kanonikus korreláció

A kanonikus korreláció a változóhalmaz két csoportja közötti összefüggések feltárására szolgál, a függő változók halmazát magyarázza a másik változóhalmazzal. A módszer ezt a kapcsolatot nem megfigyelt változókon keresztül határozza meg. A magyarázó változók halmazának azt a lineáris kombinációját keresi, amely maximálisan megmagyarázza a függő változókat azok lineáris kombinációján keresztül (FÜSTÖS et al. 1986).

A kanonikus korreláció két változóhalmaz közötti kapcsolat szorosságát méri a két változóhalmaz maximális korrelációkat adó lineáris függvényein (a kanonikus faktorokon) keresztül (FÜSTÖS – SZALMA 2009). Lényegileg bővített többszörös regresszióanalízisről van szó, ahol közös sajátértékeket (λ) számítunk, amik a két változócsoporthoz közti korrelációs koefficiensek négyzetei. A kanonikus korrelációelemzés egy kettős faktoranalízis. Az X és Y változócsoporthoz a CX és CY kanonikus változókkal egy-egy faktorszámítást láthatunk. Az x és y változókra számított faktorok egymással is korrelálnak. Az eredeti változók és a kanonikus változók közötti kapcsolatot mutatják a C-X, illetve a C-Y korrelációk (PETRES – TÓTH 2001).

Az általam végzett vizsgálatban a két független változócsoporthoz a kérdőív 7. és 11. számú kérdései voltak. Így az X változócsoporthoz 18, az Y változó csoportba 26 elem került. A számítások során arra kerestem a választ, hogy a két változó csoport mennyire függ össze egymással, illetve mekkora a változók súlya a kapcsolat szempontjából.

3.2.7. Mann - Whitney teszt

A Mann - Whitney próba, amelyet más néven Wilcoxon féle kétmintás próbának is neveznek, egy legalább ordinális változó mediánját hasonlítja össze két, egymástól független csoportnál. Intervallum változóknál is használhatjuk, például ha az eloszlás jelentősen eltér a normálistól. A két mintás t-próba nemparaméteres megfelelője. A próba nullhipotézise, hogy a mediánok megegyeznek a két csoportban (HUZSVAI 2004).

Az eljárás során a két mintát együtt rangsoroljuk, egyenlő adatok esetén korrigálunk a rangszámok átlagával. A rangtranszformációt követően összeadjuk külön az egyik és külön a másik minta rangszámait. Ha igaz a nullhipotézis, hogy a minták ugyanazon populációból származnak, akkor e két rangszámösszeg közel egyenlő. Minél jobban eltér az egyik összeg a másiktól, annál több okunk van feltételezni, hogy a két minta különböző eloszlású populációkból származik.

A vizsgálat az alábbi képlet segítségével végezhető el:

$$Z = \frac{R_{kisebb} - n_{kisebb} (n_{kisebb} + n_{nagyobb} + 1) / 2}{\sqrt{\frac{n_{kisebb} n_{nagyobb} (n_{kisebb} + n_{nagyobb} + 1)}{12}}}$$

ahol R_{kisebb} = a két csoport rangátlaga közül a kisebb, n_{kisebb} = a kisebb minta elemszáma, $n_{nagyobb}$ = a nagyobb minta elemszáma.

Kutatásom során Mann – Whitney teszt segítségével a megkérdezettek különböző beruházások fontosságára vonatkozó véleményeinek különbségeit vizsgáltam.

3.3. Mélyinterjú

A mélyinterjú kvalitatív kutatási eljárás, emiatt nem reprezentatív és nem statisztikai jellegű eredményeket szolgáltat, célja a kérdések megértése (GORDON – LANGMAID 1997). A kvalitatív információk az adott téma mélyebb összefüggéseinek megismerését teszi lehetővé, a válaszadók saját kifejezésekkel önthetik szavakba gondolataikat, érzéseiket. ESTERBERG (2001) szerint a mélyinterjúzás egy táncra hasonlít, amelyben az egyik fél (az interjúer) figyelmesen ráhangolódik a másik (interjúalany) mozgására. Azonban az interjú menete nem előre lefektetett, néha tesznek meglepő lépéseket-fordulatokat is a táncosok.

A módszer választásának oka, hogy az egyéni mélyinterjú egy személyes, közvetlen beszélgetés, és számos előnnyel rendelkezik (pl. a kérdezett kevésbé érzi magát annyira feszélyezve, mint egy csoportos interjú) (SHEATSLEY 1963).

Az interjú során a kérdező egy vázlat alapján kérdez, azonban az interjúalany válaszai befolyásolják a kérdések megfogalmazását és sorrendjét. Az interjú vázlatom a 3. melléklet ismerteti.

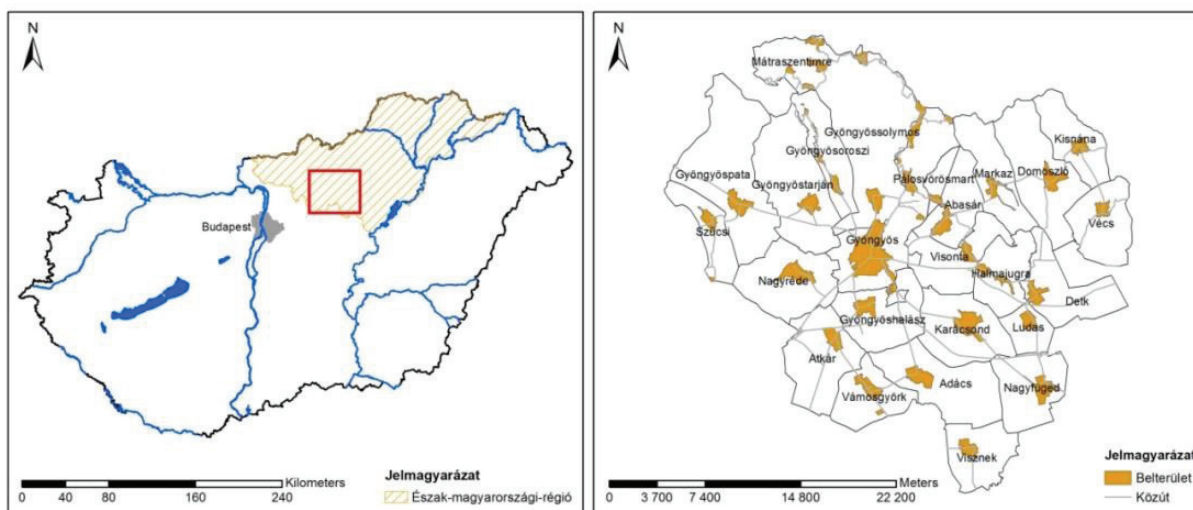
A mélyinterjú készítésével célt az volt, hogy a kérdőíves felmérés során tapasztalt mezőgazdasági integrációs problémakört a kérdőívben nyertnél mélyebben és nagyobb terjedelmű információ hozzájutásával vizsgálhassam. A hagyományos modell, vagyis a nagyrédei integrációs minta bemutatásához alkalmaztam ezt a kutatási eljárást. A megkérdezettek a két – málna és szőlő – szakcsoportban dolgozók voltak, akik válaszainak elemzésének eredményei kerülnek bemutatásra dolgozatomban.

4. A VIZSGÁLT KISTÉRSÉG ÖKOLÓGIAI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI ADOTTSÁGAI

Kutatásom téregysége, a Gyöngyösi Statisztikai Kistérség (7. ábra) 2004. január 1-től a Mátraaljai Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzati Társulás és a Gyöngyös Körzete Kistérségi Területfejlesztési Társulás összeolvadásával jött létre. 2007-től Pálosvörösmart kivált Abasárból, így ma a vizsgált kistérséget 25 település alkotja. Területi kiterjedése 750,78 km², állandó népessége 74656 fő a 2010-es KSH adatok alapján.

2013. január 1-től a Gyöngyösi kistérség Gyöngyösi Járási területté alakult át, az ezt alkotó települések közigazgatási központja Gyöngyös lett. Azonban a járási kormányhivatalok nem váltották fel a többcélú kistérségi társulásokat, a változás nem érintette a települések körét.

A kistérség területe 20%-a Heves megye területének. Lakóinak száma 24 % körüli a megyei lakosságához viszonyítva. A kistérséget alkotó települések közül már nem Gyöngyös az egyedüli város, hiszen Gyöngyöspata 2013. július 15-i hatállyal városi címet kapott Áder János köztársasági elnöktől. Szintén ezt a térséget foglalja magába – Gyöngyös várost kivéve – a Dél-Mátra Helyi Akciócsoport, amely jelenlegi formájában 2008-tól létezik, 13 településsel kiegészítve a korábbi Dél-Mátra 11 Akciócsoportot. A közhasznú egyesületi formában működő akciócsoport feladata a térség vidékfejlesztési feladatainak koordinálása, stratégiájának kidolgozása. Alapító tagjai között szerepelnek önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, egyházi szervezetek, civil szervezetek, vállalkozók és magánszemélyek [INTERNET 4].



7. ábra: A Gyöngyösi kistérség elhelyezkedése

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

4.1. Ökológiai adottságok

A vizsgált kistérség természeti adottságainak vizsgálata alapján megállapítható, hogy természetföldrajzi értelemben két nagytáj peremén, az Alföld és az Északi-középhegység határán helyezkedik el. Az Alföld nagytájon belül Adács, Vámosgyörk, Nagyfüged és Visznek települések találhatóak, a további 21 település mind az Északi-középhegység nagytáj Mátra vidék középtájához tartozik, ezen belül azonban öt különböző kistáj részeit képezik. DEBREI (2004) véleménye, hogy mindebből következően a vizsgált terület a tájkarakter sokszínűsége, a környezeti erőforrások széles választéka miatt is egy változatos térség.

Földtani adottságok

A vizsgált térség morfológiai szempontból jellemzően két típusba sorolható: a terület északi része hegység előtéri dombság, déli része pedig a Bükk hegység patakjai által feltöltött hullámos felszínű síkság. A terület dél felé lejt, tengerszint feletti magassága 100 és 1000 m között változik.

A felszín alatt túlnyomó részben vulkáni anyagok (főként andezit) találhatóak, melyeket a felszínen a sík vidék felé felső pannon üledékek fednek. A Mátra andezitje és andezittufája a hegylábbon miocén kavicssal, homokkal és agyaggal, valamint pliocén homokkal, homokkővel és lokalizáltan (Gyöngyöstarján, Gyöngyösoroszi, Gyöngyössolymos karéjában, valamint Domoszló területén) édesvízi mészkővel egészül ki.

Ezek a képződményeken a dombvidéken barnaföldek, barna erdőtalajok alakultak ki, melyeket a síkságon barna- és vörösföldek váltanak fel. Utóbbiakat a vízfolyások által alkotott bevágások friss öntési agyagjai és homokjai szabdalnak részekre. Az Alföld északi peremén már réti agyagok, rajtuk réti talajok is megjelennek.

Talajtípusok

A barna erdőtalajok a legelterjedtebbek, a térség felső, északi sávjára jellemzőek. Északról haladva az agyagbemosódásos barna erdőtalajt a Ramann-féle váltja fel, melyek határán a lithomorf talajok kisebb-nagyobb foltokban ugyan, de mindenütt megtalálhatók. Gyöngyös alatt megjelenik a csernozjom-barna erdőtalaj, melyet dél felé – a vízfolyások által szállított és lerakott üledékek hatására – réti talajok váltanak fel. A térség keleti oldalán Domoszló és Kiszána környékén vázталajok találhatóak. Az Alföld irányába, délkelet felé haladva sztyeppesedő réti szolonyec és réti csernozjom típusú talajok jelennek meg, a Jászság északi peremén a szikesek foltjai egyre sűrűsödnek.

A kistérségben található talajok termékenységű változó, de többségében nem a legjobb termőképességű talajok közül kerülnek ki. Jellemzően V.-VIII. talajosztályúak. A termőföld még napjainkban is használt mutatója, az aranykorona, nem felel meg sem a hazai érdekeknek, illetve igényeknek és semmiképpen nem illeszkedik az EU-ban használatos értékmeghatározási rendszerhez (TÓTH 2001). A 10. táblázatban az adott településhez tartozó egy hektár szántóterület átlagos aranykorona értéke szerepel.

10. táblázat: Egy hektár szántóterület átlagos aranykorona értéke, 2010

Település	Aranykorona	Település	Aranykorona	Település	Aranykorona
Abasár	8,34	Gyöngyöspata	14,70	Mátraszentimre	1,70
Adács	24,60	Gyöngyössolymos	16,50	Nagyfüged	23,8
Atkár	25,70	Gyöngyöstarján	21,80	Nagyréde	18,10
Detk	27,31	Halmajugra	13,89	Szűcsi	13,67
Domoszló	18,80	Karácsond	28,52	Vámosgyörk	27,20
Gyöngyös	26,20	Kiszána	15,10	Vécs	17,60
Gyöngyöshalász	31,30	Ludas	26,17	Visonta	11,50
Gyöngyösoroszi	13,40	Markaz	12,17	Visznek	25,10

* Pálosvörösmart településsel együtt

Forrás: saját szerkesztés Heves Megyei Földhivatal alapján, 2011.

Az aranykorona nem tudományosan megalapozott, és még országosan sem egységesen számított érték. Az AK megalkotása óta több mint egy évszázad telt el. Ezen idő alatt véleményem szerint a hegy és dombvidéki területeket jelentős mértékű erózió pusztította. A homokos talajú vidékek

talaját a szél átrendezte, a vízrendezések megváltoztatták a síkvidéki talajok minőségét és gazdasági téren is jelentős változások mentek végbe.

Jelenleg 22,15 AK/ha a kistérség szántóterületének átlagos aranykorona értéke, még 2004-ban 23,34 AK/ha volt. Ezt a változást Szücsi település kistérséghez kerülése, a termelésből kivont területek növekedése okozta.

Az a rendszer, amelyet Fórizsné, Máté és Stefanovits állítottak össze 1972-ben a földértékelésnek a természeti viszonyok által meghatározott részét veszi alapul a talajok közt fennálló minőségi különbségek kifejezésére STEFANOVITS (1997; 1999) alapján. A föld valós értékét a természetes viszonyokat kifejező értékszám, az erre épülő termőhelyi értékszám és az ehhez adott közgazdasági érték összege fejezi ki, amit igazol SZŰCS (1998), MAGDA – SZŰCS (2002), MARSELEK et al. (2007) véleménye is.

Éghajlati adottságok

A kistérség területe a mérsékelt meleg és száraz, ill. a mérsékelt meleg és mérsékelt száraz éghajlati kategóriákba sorolható. A napsütéses órák száma 1900 - 2000 óra között változik évente. Az évi középhőmérséklet jellemzően 10°C alatti (8,5-10,0°C), míg a vegetációs időszak középhőmérséklete 15,5-17,0°C között alakul.

Az évi átlagos csapadékmennyiség 550-700 mm (a hegyvidék felé közeledve növekvő mennyiséggel), a vegetációs időszak csapadékmennyisége 330-400 mm közötti. A hótakarós napok száma a sík részeken 35 nap alatt, a dombvidéken ezen érték fölött várható. A kistérségben az uralkodó szélirány változó, elsősorban a nyugati és az észak-nyugati szelek dominálnak. Az átlagos szélesség 2-3 m/s.

Vízkészletek, vízgazdálkodás

A térség nagyobb része (a déli, alacsonyabb területek) általában a száraz, vízhiányos kategóriába sorolható. A terület felszíni vizeit a Zagyva fogja össze, mely a Mátra nyugati felének vizeit is gyűjti. Legfontosabb mellékfolyója a Tarna, melybe a kistérség felszíni vizei is tartanak. A kistérség jelentősebb vízfolyásai még a Rédei-(Nagy); Tarján-; Toka-; Száraz-; Gyöngyös-; Mérges-; Bene-; Domoszlói-patak és a Tarnóca. Ezek a vízfolyások döntő többségükben jelentéktelen vízhozamúak, esetenként csak időszakosak.

Nem ivóvíz célú felhasználást szolgáló mesterséges tározók találhatóak Adács, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyöshalász, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Szücsi, Nagyréde és Markaz területén.

A 150 ha-os Markazi tó a szomszédos visontai erőmű hatalmas duzzasztott víztározója valamint a Szücsi mellett található igen tiszta vizű tavak a horgászok paradicsomaként emlegetett, kitűnő lehetőségekkel bírnak a vízi sportok kedvelői és a kempingezők számára. A Markazi tó és környéke kitűnő lehetőséget teremt az idegenforgalom és a falusi turizmus számára.

A talajvizekre általánosságban jellemző, hogy nincs nagy területre kiterjedő, összefüggő víztükör, a lokális viszonyok feltárásához pedig nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű adat, amelynek főleg a kutak eloszlása és száma az oka. Az előforduló talajvizek általában néhány méteres mélyben található meg, mennyiségük nem számottevő, kémiai jellegük kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos. A talajvizekben – a felszíni és a felszínközeli szennyezések (elsősorban szennyvízszikkasztás, mezőgazdasági tevékenység, ipari tevékenység) hatására – a nitráttartalom emelkedése jellemző a területen. A kedvezőtlen vízminőség miatt a talajvízkészletet főleg öntözésre használják fel.

A kevés rétegvíz általában jó minőségű, de nem túl nagy mennyiségű. A sík területrészek artézi vizek és kutak is előfordulnak, vízhozamuk azonban alacsony. A felszíni és felszín alatti vizek kihasználtságát 60 % felettire becsülik. A települések gazdasági és települési környezeti fejlesztése során a térség hidrogeológiai adottságait is messzemenően figyelembe kell venni. A térség felszín alatti vízkészletei ugyanis általában sérülékenyek tekinthetők.

A Mátrai Erőmű Zrt. bányászati tevékenysége a települések ivóvízellátására nem fejt ki negatív hatást, az artézi kutak rétegvízből táplálkozó vízhozama nem csökkent. A talajvízforrású felszíni kutak vízszintje a bányászat vízmentesítő tevékenysége okozta depresszió miatt, azonban jelentősen csökkent.

4.2. Társadalmi helyzet

A Gyöngyösi kistérség vidékies térség, az OTK lehatárolás szerint rurális kistérség (<120 fő/km²) urbánus központtal (min. 20 ezer fő). A települések szintjén (LAU 2) vizsgálódva megállapítható, hogy a kistérség szinte mindegyik települése vidékies településnek minősül, kivéve Gyöngyös várost, ahol az állandó népesség 2000-ben 33793 fő, ami 2010-re 31443 főre csökkent. A népsűrűsége 568,49 fő/ km² a 2010-es adatok alapján. Továbbá népsűrűsége (121,95 fő/ km²) alapján nem tekinthető vidékies településnek Abasár, mivel ez az érték kis mértékben ugyan, de meghaladja a vidéki térségek lehatárolási alapkritériumát.

11. táblázat: A Gyöngyösi kistérség és településeinek népessége, területe és népsűrűsége (2000, 2010)

Település	Állandó népesség, fő		Közigazgatási terület, km ²		Népsűrűség fő/km ²		Részesezés a kistérség területéből, %		Részesezés a kistérség népességéből, %	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Abasár	3227	2539	26,65	20,82	121,09	121,95	3,5	2,8	4,1	3,4
Adács	2953	2765	37,94	37,94	77,83	72,88	5,1	5,1	3,7	3,7
Atkár	1722	1797	33,77	33,76	50,99	53,23	4,5	4,6	2,2	2,4
Detk	1265	1192	28,09	28,08	45,03	42,45	3,7	3,8	1,6	1,6
Domoszló	2151	2068	40,22	40,22	53,48	51,42	5,4	5,4	2,7	2,8
Gyöngyös	33793	31443	54,10	55,31	624,64	568,49	7,2	7,5	42,8	42,1
Gyöngyöshalász	2674	2615	28,35	27,13	94,32	96,39	3,8	3,7	3,4	3,5
Gyöngyösoroszi	1612	1526	21,39	21,39	75,36	71,34	2,8	2,9	2,0	2,0
Gyöngyöspata	2850	2717	60,75	60,75	46,91	44,72	8,1	8,2	3,6	3,6
Gyöngyössolymos	3234	3107	64,85	64,85	49,87	47,91	8,6	8,7	4,1	4,2
Gyöngyöstarján	2482	2468	46,39	43,39	53,50	56,88	6,2	5,8	3,1	3,3
Halmajugra	1297	1344	21,69	21,68	59,80	61,99	2,9	2,9	1,6	1,8
Karácsond	3227	3188	31,61	31,60	102,09	100,89	4,2	4,3	4,1	4,3
Kisnána	1168	1046	22,58	22,60	51,73	46,28	3,0	3,0	1,5	1,4
Ludas	850	825	10,78	10,79	78,85	76,46	1,4	1,5	1,1	1,1
Markaz	1897	1793	25,61	25,61	74,07	70,01	3,4	3,5	2,4	2,4
Mátraszentimre	595	514	21,29	21,29	27,95	24,14	2,8	2,9	0,8	0,7
Nagyfüged	1692	1864	27,49	27,51	61,55	67,76	3,7	3,7	2,1	2,5
Nagyréde	3399	3256	34,35	34,34	98,95	94,82	4,6	4,6	4,3	4,4
Pálosvörösmart	-	675	-	5,84	-	115,58	-	0,8	-	0,9
Szúcsi	1712	1614	17,39	17,38	98,45	92,87	2,3	2,3	2,2	2,2
Vámosgyörk	2064	1965	21,81	21,82	96,64	90,05	2,9	2,9	2,6	2,6
Vécs	781	684	25,66	25,66	30,44	26,66	3,4	3,5	1,0	0,9
Visonta	1061	1178	25,30	25,29	41,94	46,58	3,4	3,4	1,3	1,6
Visznek	1272	1148	22,75	22,73	55,91	50,51	3,0	3,1	1,6	1,5
Kistérség	78978	74656	750,81	741,94	105,19	100,62	100	100	100	100

Forrás: saját számítás a KSH (2010) adatai alapján, 2011.

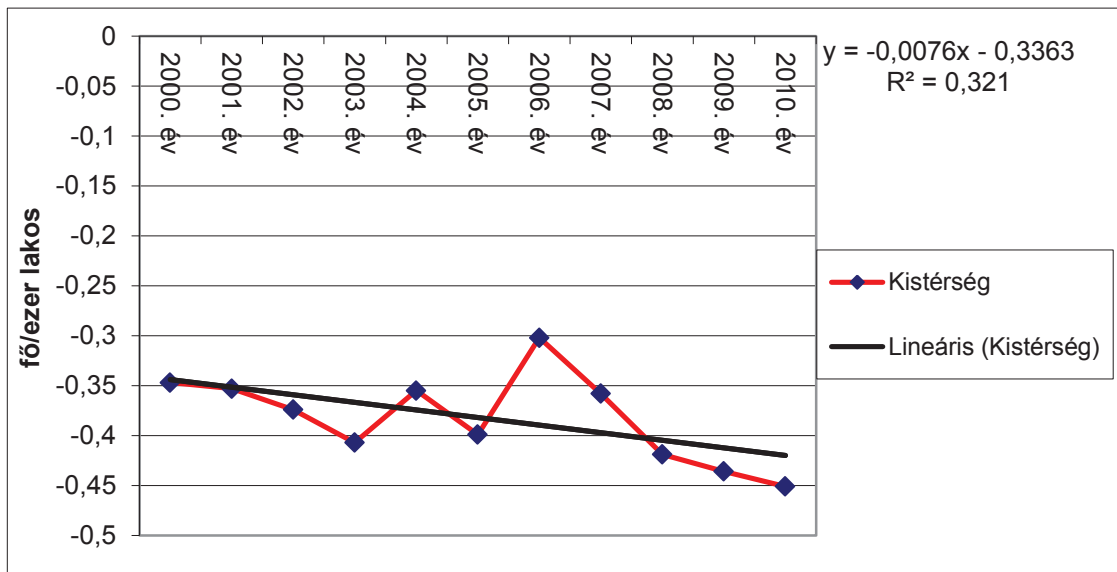
A 11. táblázat adataiból továbbá az is megállapítható, hogy a kistérség lakosainak száma 4 322 fővel csökkent a vizsgált időszakban, így a népsűrűség is ennek megfelelően csökkent.

Érdemes kiemelni, hogy legnagyobb közigazgatási területtel Gyöngyössolymos rendelkezik, de még Gyöngyöspata is nagyobb területtel rendelkezik, mint a legnagyobb lakosú Gyöngyös települése.

Fontos szempont a népmozgalom vizsgálata, amely a népesség – biológiai vagy társadalmi tényezők hatására történő – változását jelenti. A vizsgált időszakban 4322 fővel csökkent a lakónépesség a kistérségben, ami 1,4 átlagos lakosságú település lakosságszámát jelenti.

Véleményem szerint a települések népességfogyását a nagyobb városokból történő, az alacsony ingatlan árakkal és jó környezeti állapottal indokolt bevándorlás csökkentheti.

Ezt követően vizsgáltam a települések és a kistérség természetes népességszám- változását és a vándorlási egyenleg alakulását. Elsőként a természetes népmozgalmat az adott évi élve születések és halálozások számának különbözetének segítségével. Külön a településekre kapott adatokat nem mutatja a 8. ábra, az áttekinthetőség érdekében csak a kistérségre vonatkozó eredményt szemléltetem. Az ábra alapján elmondható, hogy a kistérség természetes szaporodás egyenlege negatív, a vizsgált időszak egyik évében sem tapasztalható, hogy a születések száma felülmúlja a halálozások számát, vagyis pozitív egyenleget mutatna, de 2006. évben némi növekedés tapasztalható.



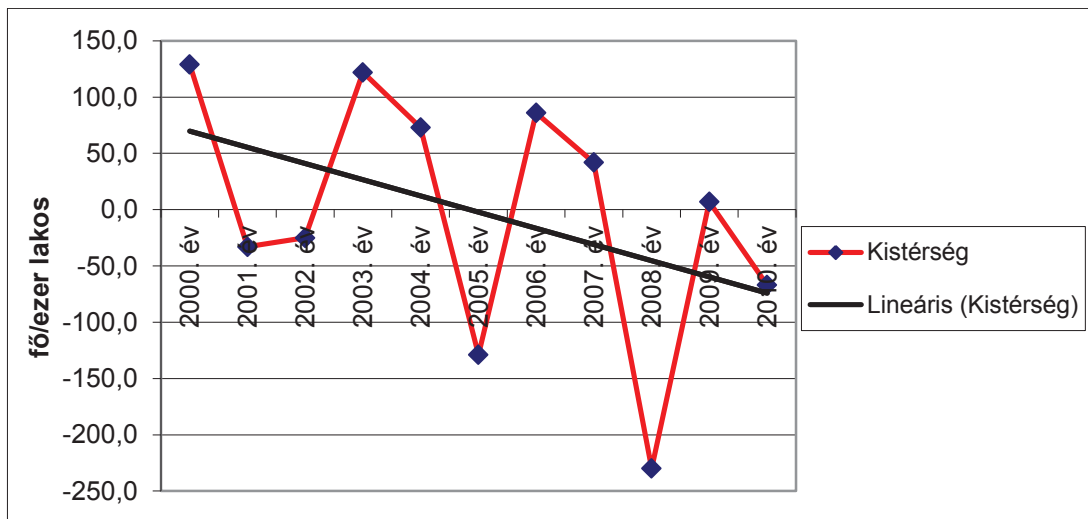
8. ábra: A természetes népmozgalmak alakulása a Gyöngyösi kistérségben (2000-2010)

Forrás: saját szerkesztés, 2012.

A népesség változásának másik befolyásoló tényezője a településekre történő oda- és elvándorlás, vagyis a vándorlás egyenlege. Az 1000 lakosra számított vándorlási egyenleget a 9. ábra szemlélteti, amely nem mutat annyira negatív képet, mint a természetes népmozgalmak alakulása. A kistérség vándorlási egyenlege is negatív tendenciát mutat, azonban bizonyos időszakokban – 2000-2008 végéig; 2009. közepén – az odavándoroltak száma meghaladja az elköltözőkét. A vándorlási egyenleg állandóan változó.

Összességében elmondható, hogy a kistérség népességének csökkenését a vizsgált időszakban inkább a természetes népességcsökkenés okozza, az ezen irányú negatív folyamat kisebb mértékben tulajdonítható az elvándorlásnak.

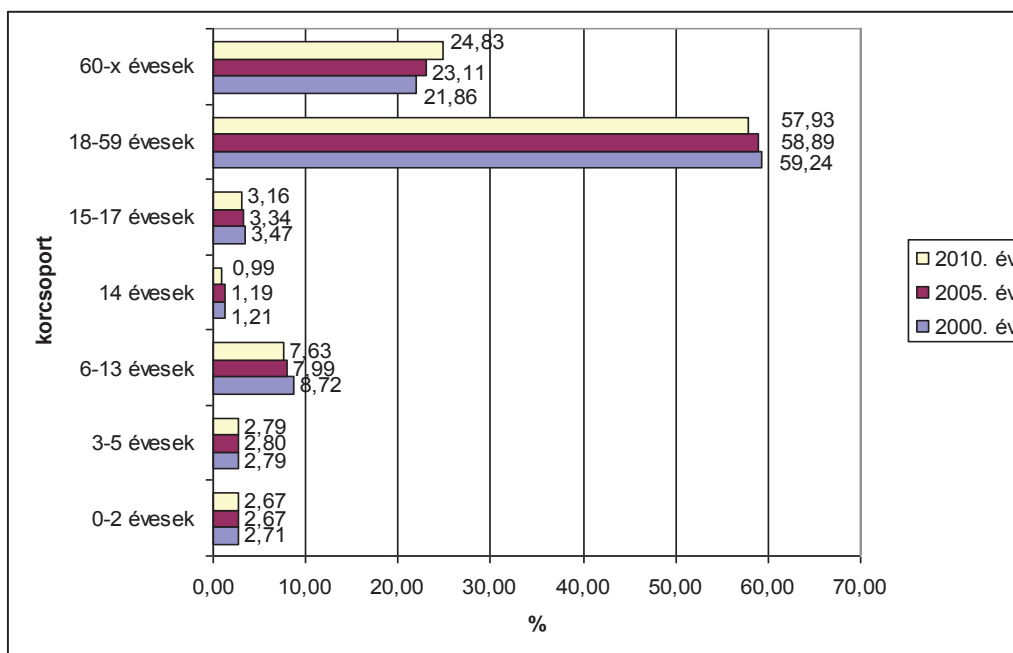
A lakosság életkor szerinti összetételének és annak változásának fontos következményei lehetnek a népesség demográfiai és gazdasági életképességére. A népesség életkor szerinti szerkezete nagy hatással van a demográfiai jelenségekre, a gazdasági aktivitásra, a munkanélküliségre stb., vagyis alakítja a területi folyamatokat.



9. ábra: A vándorlási egyenleg alakulása a Gyöngyösi kistérségben (2000-2010)

Forrás: saját szerkesztés, 2012.

A kistérség állandó népességének életkor szerinti megoszlását és változásait a 10. ábra mutatja be 2000 és 2010 között. A Gyöngyösi kistérségben is megállapítható az Európát jellemző elöregedési folyamat megléte. A 10. ábrán jól látható, hogy csökken a fiatalok, és nő az időskorúak népességben belüli aránya. Pozitívumként tapasztalható, hogy a 3-5 évesek között nincs változás 2010-ben 2000-hez képest, azonban ugyanezen időszak alatt a 60 év felettek aránya 21,86%-ról 24,83%-ra nőtt.



10. ábra: A korszerkezet változása a Gyöngyösi kistérségben (2000.,2005.,2010. években)

Forrás: saját szerkesztés, 2012.

Az egészségügyi és szociális ellátás zömmel Gyöngyösre koncentrálódik, itt működik kórház, ill. a rendelőintézet a járó betegek ellátására és több gyógyszertár.

A háziorvosi ellátás-, valamint a személyes gondoskodást nyújtó szociális alapellátás törvényi előírás szerint minden településen biztosított.

A 12. táblázat adataiból megállapítható, hogy a Gyöngyösi kistérségben fokozatosan növekedett a rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma. A rendszeres szociális segélyre

felhasznált összeg 2008-ig hasonlóan növekedett, de 2009-ben jelentősen csökkent a felhasznált összeg mennyisége. 2010-ben újra növekedés tapasztalható, de a felhasznált összeg nagysága nem éri el a 2009. évit.

12. táblázat: A rendszeres szociális segélyezés alakulása a Gyöngyösi kistérségben (2006-2010)

Megnevezés	Év	Gyöngyösi kistérség
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)	2006	1198
Rendszeres szociális segélyre felhasznált összeg (1000Ft)		184761
Rendszeres szociális segélyben részesültek népességen belüli aránya (%)		1,55
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)	2007	1441
Rendszeres szociális segélyre felhasznált összeg (1000Ft)		470244
Rendszeres szociális segélyben részesültek népességen belüli aránya (%)		1,87
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)	2008	1574
Rendszeres szociális segélyre felhasznált összeg (1000Ft)		561503
Rendszeres szociális segélyben részesültek népességen belüli aránya (%)		2,06
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)	2009	1664
Rendszeres szociális segélyre felhasznált összeg (1000Ft)		514120
Rendszeres szociális segélyben részesültek népességen belüli aránya (%)		2,19
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (fő)	2010	1677
Rendszeres szociális segélyre felhasznált összeg (1000Ft)		556447
Rendszeres szociális segélyben részesültek népességen belüli aránya (%)		2,24

Forrás: saját számítás TEIR (2010) adatbázis alapján, 2012.

A kistérség önkormányzatai a rendszeres szociális segély mellett egyéb módokon is törődnek és segítenek a rászorultakon. Kiemelkedő szerepe van a kistérség területén, 2005. április 1-től működő Kistérségi Humán Szolgáltató Központnak, melynek feladata bizonyos közoktatási (logopédia, gyógytestnevelés, helyettes tanári hálózat működtetése), szociális (fogytékosok nappali ellátása, támogató szolgáltatás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, családsegítés, hajléktalanok ellátása) és gyermekjóléti feladatok (gyermekjólét, családok átmeneti otthona) megszervezése, koordinálása.

Heves megye legtöbb közgazdász és agrármérnök hallgatót oktató felsőfokú oktatási intézménye jelenleg a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola. Középfokú képzést Gyöngyös középiskolái nyújtanak széles oktatási skálával. Szakmunkástanuló képzés szintén Gyöngyösön vehető igénybe. Az iskolák egy része az oktatott szakokat és a tananyagot a várható munkahelyi keresleteket figyelembe véve határozza meg. Általános iskola minden településen, óvoda a nagyobb településeken működik.

A közművelődésben meghatározó kulturális intézmények közül Gyöngyösön működik a Mátra Múzeum, ahol az ország legnagyobb természettudományi kiállítása található.

A kistérség társadalmi környezetének vizsgálatakor fontos figyelembe venni a térség területén működő civil szervezeteket is, hiszen maguk is erőforrásai a vidékgazdaságnak. A vizsgált területen – Gyöngyös kivételével – 170 civil szervezet tevékenykedik, melyek leginkább a szabadidő és sport területére koncentrálnak, fejtik ki hatásaikat. Több településen végeznek a polgári védelemmel, tűzoltással, környezetvédelemmel, településfejlesztéssel, hagyományőrzéssel kapcsolatos aktív munkát, illetve növekszik a kulturális területen tevékenykedő civil szervezetek száma is.

4.3. Gazdasági helyzet

A Gyöngyösi kistérség az Észak-magyarországi régió dél-nyugati, a fővároshoz közel eső, térszerkezeti szempontból kedvező fekvésű részén fekszik. Helyi gazdaságfejlesztési lehetőségeit alapvetően meghatározzák annak természetföldrajzi adottságai, a kistérséget a tájkarakter sokszínűsége, változatossága, a környezeti erőforrások széles választéka jellemzi. A hegyvidék és síkság találkozásánál elhelyezkedő terület mindig jó feltételeket kínált a letelepedésre. Gyöngyös fejlődésében meghatározó szerepe volt annak, hogy már a középkorban kialakult vásárvonalhoz csatlakozott. A kistérség kiemelt értékei közé tartozik, hogy itt található Magyarország legmagasabb pontja a Kékes-tető. A kistérség északi részének Mátra tömbjében magas az erdősültség aránya, a mezőgazdasági termelés jelentősége kicsi, ezért a turisztikai adottságok kiaknázása kerül előtérbe. Erre Mátraszentimre szolgáltat jó példát, amely település az ezer főre jutó vendégéjszakák számát tekintve az országos élmezőnyben foglal helyet. A további települések belterülete már a Mátra lábánál helyezkedik el, és csak a külterületük terjed ki a Magas-Mátrára. A Mátra-hegység lábánál elhelyezkedő települések karakterét a szőlő- és a bor, valamint a gyümölcstermelés hagyományai adják meg, amelyek kiinduló alapot adnak a mai gazdaságfejlesztési kezdeményezésekhez is. Gyöngyöstől délre már az Alföldhöz tartozó síkvidéki terület található, amely jó adottságokkal rendelkező mezőgazdasági és kertészeti termőterület. A Keleti-Mátraalja tájképét alapvetően befolyásolják a Mátrai Erőmű Zrt. bányászati tevékenysége hatására létrejött nagykiterjedésű tájsebek, miközben számos pozitív társadalmi-gazdasági hatással is van a szomszédos települések életére.

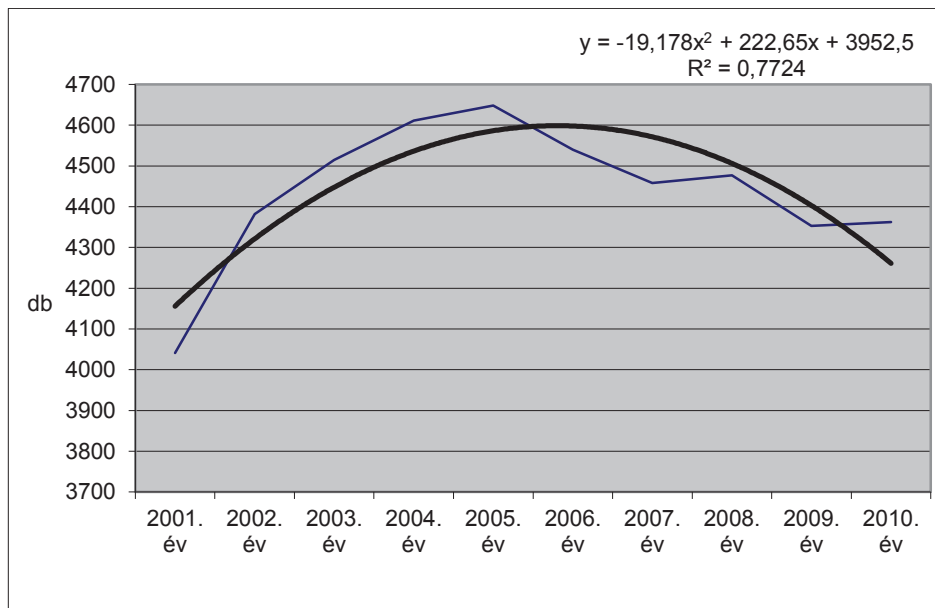
A kistérségnek két foglalkoztatási központja van. Gyöngyös a térség megkérdőjelezhetetlen szolgáltató központja, amely mellett számos jelentősebb ipari vállalkozása is van. Mellette erős térségi munkaerővonzása van a Mátrai Erőműnek és a szomszédságában létrehozott ipari parknak is. A térség többi településére jellemzően a kis- és közepes vállalkozások települnek, amelyek profilja – sok esetben beszállítóként is – igazodik a közelben lévő nagyvállalkozások igényeihez.

A 11. ábrából megállapítható, hogy a működő vállalkozások száma a kistérségben jelentősen növekedett. A növekedés mértéke 2005. évre érte el a maximumát, a vállalkozások száma 2010 évben is 108 %-a a kiinduló értéknek.

A térség gazdasági aktivitása megközelíti az országos átlagot, a hasonló nagyságú települések összehasonlításában pedig kifejezetten jónak mondható. A társas vállalkozások száma több mint másfélszerese a települések népesség nagyság kategóriájába tartozó településeken tapasztalhatónak, az egyéni vállalkozások száma pedig kb. 10 %-kal magasabb.

A vizsgált térség gazdasági szerkezete a társas vállalkozások száma alapján az országoshoz hasonló, eltérés csak a kereskedelem és egyéb kategóriákban van, az előbbi alacsonyabb, az utóbbi magasabb arányt képvisel a térségben.

A térség feldolgozóiparának a társas vállalkozások száma alapján legjelentősebb ágazatai az országban legdinamikusabban fejlődő feldolgozóipari ágazatok közül kerülnek ki (gépipar, fémfeldolgozás, fa- és papíripar), illetve a térség mezőgazdaságának termékeire támaszkodnak (élelmiszeripar, fa- és papíripar), átlagosan elégséges feldolgozó kapacitást biztosítva azok számára.



11. ábra: A működő vállalkozások számának alakulása a Gyöngyösi kistérségben, db (2001-2010)

Forrás: saját számítás, 2013.

A vállalkozások kb. 70 %-a a térség központjának tekinthető Gyöngyösön található, mely a becsült árbevétel és a becsült foglalkoztatott létszám alapján is őrzi vezető szerepét. A térségben keletkező árbevétel és foglalkoztatott létszám alapján Visonta, a Mátrai Hőerőműnek köszönhetően, ellenpontot képez Gyöngyösnek. A társas vállalkozások ezer főre jutó száma alapján még számos település haladja meg népesség nagyság kategóriájának átlagát, tehát a Gyöngyös központúság nem jelenti egyben a térség összes többi települése gazdaságának elsorvadását, ezek több mint felében élénk gazdasági élet folyik, mely jó alapja lehet a további fejlődésnek. Ezt támasztja alá az is, hogy a kisebb települések becsült árbevétel és foglalkoztatott létszám alapján sem veszítenek további teret Gyöngyössel szemben.

A térség társas vállalkozásai termelési volumen, árbevétel és foglalkoztatott létszám alapján zömében kis, vagy közepes méretűek, de megtalálhatók a nagyobb vállalkozások is.

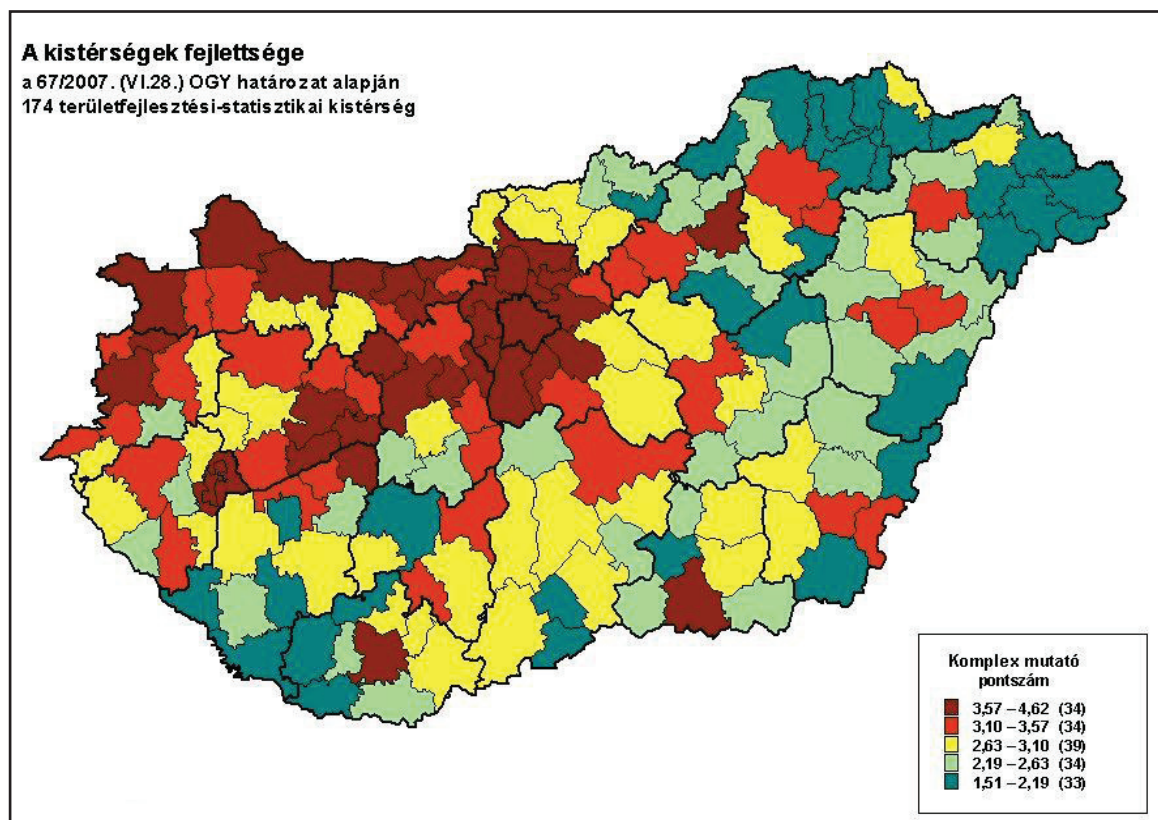
A térségben legtöbb árbevételt hozó és legtöbb embert foglalkoztató vállalkozások többféle gazdasági ágban tevékenykednek, tehát sok területen található tőkeerős nagyobb vállalkozás, melyek jelentős szerepet játszhatnak a térség jövőbeni fejlődésében. A nagyobb létszámot foglalkoztató vállalkozások között feltűnően magas az élelmiszeripari és a gépipari vállalkozások aránya.

A vizsgált térség főbb iparterületei:

- Visonta (bánya, erőmű);
- Markaz (könnyűipar);
- Abasár (könnyűipar);
- Gyöngyös (mikroelektronika, stb.).

A kistérségeket országos szinten öt fejlettségi/fejlődési kategóriára osztották, amelyek közül a Gyöngyösi kistérség a második legjobb csoportba, a fejlődő kistérségek közé került besorolásra, ami az Észak-magyarországi régióban igen jó pozíciónak számít, mivel a legjobb, dinamikus fejlődő kategóriába egyedül az Egri kistérség került be (12. ábra). Hasonló eredményekre jutott TÁNCZOS (2010), aki négy fejlődési zónát különített el a magyarországi kistérségek 1996-2007-es időszakának vizsgálata során, mely alapján a Gyöngyösi kistérség a második, az erőteljesen fejlődő kategóriába került. A települések helyzete azonban nem képviseli egyöntetűen a fejlődő kategóriát. A kistérség 25 települése közül hatot (Gyöngyösoroszi,

Gyöngyöspata, Halmajugra, Nagyfűged, Vécs, Visznek) soroltak elmaradottság, vagy magas munkanélküliségi mutató alapján a kedvezményezett települések körébe.



12. ábra: Kistérségek fejlettségi kategóriái komplex mutatószám alapján (2007)
Forrás: KSH, 2007

4.3.1. Gazdaságfejlesztési célkitűzések a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiában

Minden település rendelkezik helyi, speciális adottságokkal, amelyek vagy elősegítik, vagy épp hátráltatják a helyi gazdaság fejlődését. A helyi feltételek határozzák meg a térség relatív előnyeit arra vonatkozóan, hogy mennyire képesek magukhoz vonzani és fenntartani új befektetéseket.

A helyi gazdaságfejlesztés fogalmára, illetve céljára nincs egy általánosan elfogadott definíció. MEZEI (2006) szerint a helyi gazdaságfejlesztés egy tudatos közösségi beavatkozást jelent a helyi gazdasági folyamatokba, amely külső és belső erőforrásokat egyaránt hasznosíthat. Célja egy térség gazdasági kapacitásának kiépítése, szem előtt tartva a térség gazdasági jövőjét, a lakosság megfelelő életszínvonalának biztosítását. A Világbank megfogalmazása szerint a helyi gazdaságfejlesztés egy folyamat, amely a köz-, a vállalkozói és a civil szféra közös törekvésére irányul a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás kedvezőbb feltételeinek megteremtése érdekében (SWINBURN et al. 2006). WONG (1996) véleménye szerint azok a szerzők, akik megkísérelték a helyi gazdaságfejlesztés definíciójának megalkotását, egy dologban azonosan gondolkodtak: a helyi gazdasági fejlődés nem más, mint változási és növekedési folyamat. Azonban ahhoz, hogy egy közösség növelni tudja életszínvonalát, képes legyen új gazdasági lehetőségeket teremteni, hatékonyan fel kell lépnie a változó, versenyszellemű kihívásokkal szemben (GWEN et al. 2004).

A helyi gazdaságfejlesztés alapvető területei a következők (CZENE - RITZ 2010):

- helyi termékek;
- helyi „pénz” (cserekörök, pénzhelyettesítő eszközök);
- helyi alternatív energia, autonóm kisközösségi energiaellátás;

- mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése;
- szociális gazdaság.

A helyi gazdaságfejlesztés szereplőinek csoportosítása esetében különböző szerzők eltérő véleménnyel vannak. Azonban legelterjedtebb a helyi gazdaságfejlesztés „négy lábának” elkülönítése, melynek értelmében a négy legfontosabb szereplői kör LENGYEL (2010) szerint a következő:

- a helyi kormányzati szektor (a helyi kormányzatok vezetése és intézményeinek képviselői);
- az üzleti szféra (vállalkozások és szervezeteinek képviselői);
- a tudástranszfer intézmények (közép- és felsőoktatási intézmények, szakképzés, átképző intézmények, technológia-transzfer szervezetek képviselői);
- fejlesztési ügynökségek (kormányzati vagy üzleti jellegű ügynökségek képviselői).

Az előbbi felsorolás azonban nem teljes, hiszen a helyi lakosság hangsúlyos szerepet tölt be a helyi gazdasági folyamatokban, önállóan vagy csoportokat alkotva. A „négy lábón” álló rendszert célszerű kiegészíteni az alábbiakkal:

- civil szervezetek: különböző célok mentén szerveződő, nem kormányzati szervezetek, melyek hatékonyak a helyi érdekképviseletben
- a helyi közösség tagjai: az egyes lakosok, akik akár önállóan vagy önszerveződő csoportokban aktívan részt tudnak venni a helyi gazdaságfejlesztési folyamatban (BAJMÓCY 2011)

A Gyöngyösi kistérség egészére az elmúlt években nem készült gazdaságfejlesztési koncepció, illetve olyan területfejlesztési terv sem, amelyben részletesen foglalkoztak volna gazdaságfejlesztési kérdésekkel. A Gyöngyösi kistérséget a központi, városi jogállású település kivételével lefedő Dél-Mátra Helyi Akciócsoport 2011-ben aktualizálta Helyi Vidékfejlesztési Stratégiáját, amelynek gazdaságfejlesztési koncepció is részét képezi. Ez a dokumentum vidékfejlesztési források allokálását szolgálja, így szemléletében közelebb áll a helyi gazdaságfejlesztés megközelítésmódjához.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia jövőképe három pillérre épít: „Fejlődő gazdaság, élhetőbb környezet, megőrzött hagyományok”. A stratégia megalkotói már 2013-ra célul tűzték ki a helyi adottságokra épülő helyi termékek előállítását helyi munkaerő bevonásával. Emellett kiemelten fontosnak tartották a térség belső gazdasági integrációjának erősítését, a térség természeti adottságaira és hagyományaira épülő fejlesztések megvalósításával új szolgáltatások létrejöttét, és a térségbe látogatók számának növekedését az új turisztikai szolgáltatások hatására. A másik fő célkitűzés a partnerség kiszélesítésére irányult, amely révén több közösségi kezdeményezés valósulhat meg, elősegítve a térség gazdasági és társadalmi fejlődését.

A fejlődő gazdaság megvalósítása érdekében három célt fogalmaztak meg. Az első kereteket kíván biztosítani a helyi erőforrások hasznosulásához, miszerint megteremti a szükséges feltételeket a vidékre jellemző hagyományos és innovatív termékek előállításához. A második célkitűzés a szolgáltató szektor fejlesztését kívánja elősegíteni, amely hozzájárul a helyi lakosság életminőségének javításához, azonban elsősorban csak a turizmusfejlesztése révén járul hozzá a helyi erőforrások gazdasági hasznosításához. A harmadik célkitűzés általános megközelítésben fogalmazza meg a vállalkozások fejlesztését.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia maga is felvállalja a helyi gazdaságfejlesztést, olyan tevékenységek keretében, mint a helyi termékek felkarolása, a helyi feldolgozás és értékesítés

feltételeinek biztosítása, a megújuló energiatermelés ösztönzése, a falusi turizmus kiszélesítése, a kézműves hagyományok ápolása és a szociális gazdaság kiépítése.

A térség stratégiájáról összességében elmondható, hogy kiegyensúlyozott, nem fókuszál egy szűkebb gazdaságfejlesztési területre. Ez egyrészt a térség sokszínű adottságaival és a települések sokféle igényével magyarázható, másrészt a térség relatív fejlettsége is inkább a kevésbé térség specifikus szolgáltatások fejlesztését helyezte előtérbe. A térség kedvező turisztikai adottságai miatt ugyanakkor a turizmus fejlesztése az átlagnál nagyobb hangsúlyt kapott, amellyel az volt a cél, hogy a már jelenleg is jelentős idegenforgalommal rendelkező térséghez bekapcsolják a szomszédos településeket is.

4.3.2. Gazdaságfejlesztési pályázati aktivitás

A térség gazdaságfejlesztési aktivitása az elmúlt években jelentősen túlmutat a helyi gazdaságfejlesztési megoldásokon. Ugyanakkor gyakorlatilag minden projekt jelentőséggel bír a vizsgálat szempontjából is, még ha annak középpontjában a helyi gazdaságfejlesztés szemléletmódjának terjedése és az azt követő projektek állnak is. A Gyöngyösi kistérségben a 2007 és 2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban számos gazdaságfejlesztési beruházás valósult meg, illetve kezdődött el. Kifejezetten ezt a célt szolgálja ebben az időszakban az Új Magyarország Fejlesztési Terv, majd Új Széchenyi Terv Gazdaságfejlesztési Operatív Programja, amelynek keretében a kistérség településeiről 224 pályázónak ítéltek oda 600 ezer Ft és 980 millió Ft közötti támogatási összeget. Gyöngyös gazdasági központi szerepkörére mutat rá, hogy a pályázók székhelye 74,1%-ban a városhoz köthető. Mindeközben 10 olyan település található a kistérségben, amelyekhez egyetlen a Gazdaságfejlesztési Operatív Program keretében támogatott pályázat sem köthető. Több mint 10 pályázatot nyertek el ugyanakkor a Visontához és Halmajugrához köthető nagy ipari cégek, amelyek nevéhez általában több projekt is köthető ebben a pályázati ciklusban.

A turisztikai fejlesztéseket, mint a gazdaságfejlesztés egy külön kezelt, kiemelt területét a regionális operatív programokhoz rendelte a támogatáspolitikai. Az Észak-Magyarországi Operatív Programból támogatták a Központi-Mátra kiemelt szálláshelyeinek a megújítását, amelyek kizárólag Gyöngyös és Mátraszentimre üdülő településrészeihez köthetők. A Mátraalja településeinek turizmusához kapcsolódó, s a helyi erőforrásokat hasznosító kiemelkedő jelentőségű fejlesztés volt az elmúlt években a kishánai vár XXI. századi elvárásoknak is megfelelő komplex turisztikai hasznosítása. ÉMOP forrásokból támogatták még továbbá az iparterületek fejlesztését és több térségi jelentőségű iparterületet is, amelyek Gyöngyös és a Mátrai Erőmű ipari parkjához, illetve jelentősebb ipari vállalkozásaihoz köthetők.

Kijelenthetjük, hogy a további operatív program támogatásával végrehajtott projekteknek is számos esetben van számottevő gazdaságfejlesztési vonzata, hiszen például a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében támogatott projektek többségének is az az alapvető célja, hogy javítsa a térség lakosságának munkaerőpiaci pozícióját. Áttekintve azonban ezeknek a projekteknek a listáját, azt egyértelműen kijelenthetjük, hogy kiemelkedő a szerepük a térség gazdasági teljesítőképessége és a helyi lakosok foglalkoztatása szempontjából, ugyanakkor a projektek megvalósításának középpontjában nem a helyi gazdaságfejlesztés sajátos szemléletmódjának eszközzé áll.

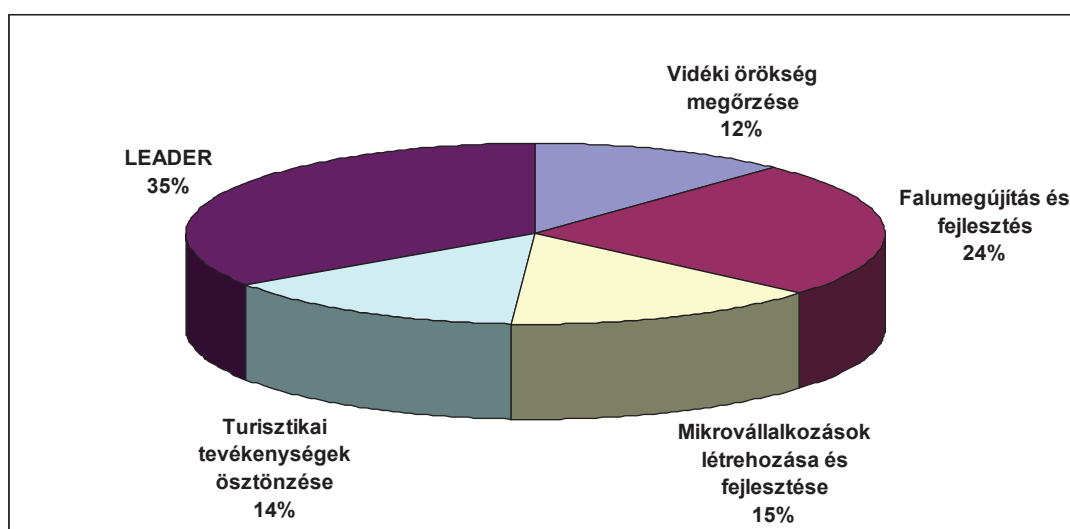
Hasonló a helyzet az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program első és második tengelyével, amelyek a mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítását, illetve a környezet és a vidék fejlesztését szolgálják. A helyi gazdaságfejlesztés eszközei és megközelítésmódja sokkal inkább az ÚMVP 3. és 4. tengelyéhez köthető, úgymint a gazdaság diverzifikálására irányuló intézkedések, mikrovállalkozások létrehozása és fejlesztése, turisztikai tevékenységek ösztönzése, valamint a térségi szereplők közötti kapcsolati háló bővítése. Ezeknél a pályázati

kiírásoknál már csak azért is előtérbe kell, hogy kerüljenek a helyi gazdaságfejlesztési megoldások, mivel a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiája alapján az ezeknek a pályázati forrásoknak a menedzselésében részt vevő Dél-Mátra Helyi Akciócsoport is kiemelten fontosnak tartja azokat.

A Dél-Mátra Közhasznú Egyesület segítségével mintegy egymilliárd forint támogatási összeg odaítélésére került sor a Gyöngyösi kistérség 24 vidéki településének pályázói körében. A térség önkormányzatai, vállalkozásai és civil szervezetei összesen 262 pályázatot nyújtottak be, amelyek közül 176 már megvalósult. A megvalósult projektek 65%-a a LEADER jogcímhez kapcsolódik, amelyen belül azonban számos további fejlesztési célkitűzés különíthető el, úgymint közösségi célú fejlesztések, vállalkozás alapú fejlesztések, rendezvények szervezése, térségen belüli és térségek közötti együttműködések támogatása, képzések lebonyolítása, valamint tervek és tanulmányok készítése. Ugyan ez a jogcím nem célzottan a gazdaságfejlesztést szolgálja, azonban elmondható, hogy gyakorlatilag valamennyi projekt hozzájárul valamilyen formában a települési erőforrások megőrzéséhez, illetve hatékonyabb hasznosításához.

A falumegújítás és fejlesztés jogcím keretében 20 projekt valósult meg, amelyek célja elsősorban a helyi lakosság életminőségének javítása volt zöldfelületek megújulásával, új játszóterek kiépítésével. A vidéki örökség megőrzésére kilenc projekt során került sor, amelyek a településkép és a vidéki turizmus szempontjából jelentős épületek felújítását foglalták magukban.

A mikrovállalkozások létrehozását és fejlesztését célzó jogcím támogatásával eddig 18 fejlesztést valósítottak meg a térség vállalkozásainál. A pályázók köre a projektek számához képest igen széleskörű, több szolgáltató ágazat mellett jelen vannak élelmiszer-, könnyű- és gépipari vállalkozások is. A turisztikai tevékenységek ösztönzése jogcím támogatásával eddig 14 projektet zártak le, amelyek közül nyolc új vendégházak kialakítását, illetve a már működő szálláshelyek felújítását célozta meg. További hat projekt a helyi attrakciók fejlesztésére, egy esetben pedig új attrakció létrehozására terjedt ki. Az attrakciók fejlesztésénél központi szerepet kapott a térség borkultúrájának megismertetése. Többek között ennek is köszönhető, hogy ennek a jogcímnek az esetében a projektek döntő többsége földrajzilag a Mátra lábánál elhelyezkedő, szőlőterületekkel körülvett településekre koncentrált.

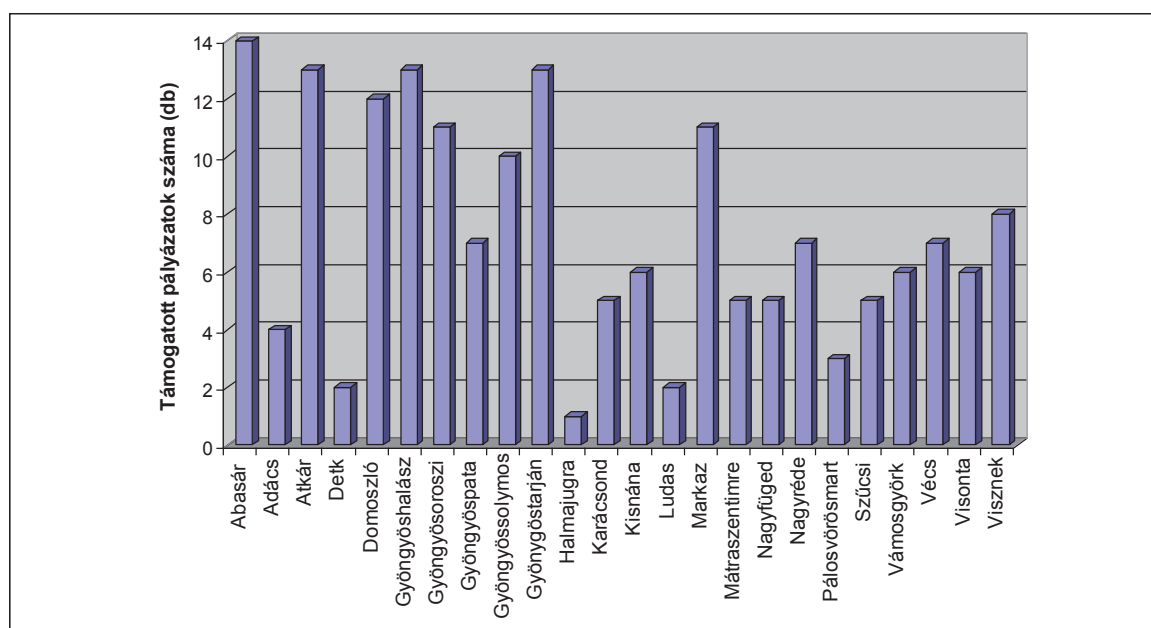


13. ábra: A Dél-Mátra Helyi Akciócsoport nyertes pályázatainak jogcím szerinti megoszlása

Forrás: Dél-Mátra Közhasznú Egyesület adatszolgáltatása alapján saját szerkesztés, 2013.

A felhasznált támogatási összegek a projektek számától eltérő megoszlást mutatnak, ami annak köszönhető, hogy az alapvetően közösségfejlesztést szolgáló LEADER jogcím esetében számos kisebb (250 ezer Ft) költségvetésű rendezvény is lebonyolításra került, miközben a falufejlesztést és a vidéki örökség megújítását szolgáló infrastrukturális beruházások jelentősebb forrásokat igényeltek. A kifejezetten gazdaságfejlesztési célokat, vagyis a mikrovállalkozások létrehozását és a turisztikai tevékenységek ösztönzését szolgáló projektek részesedése 29% (13. ábra).

A települések összesített pályázati aktivitásában jelentős különbségek figyelhetők meg annak ellenére, hogy a pályázatokkal kapcsolatos információk a térségi szereplők döntő többségének rendelkezésére álltak. Vannak azonban olyan települések, ahol magasabbak a potenciálisan hasznosítható helyi erőforrások, s a civil szervezetek is aktívabban kapcsolódnak be a település életébe. Több településen emellett az okoz problémát, hogy a pályázni szándékozó vállalkozások nem rendelkeznek megfelelő anyagi háttérrel, így vagy nem is próbálkoznak, vagy a projekt megkezdése előtt visszavonják pályázatukat. A leginkább aktív településeken a megvalósult projektek száma meghaladja a tízet (14. ábra).



14. ábra: A Dél-Mátra Helyi Akciócsoport nyertes pályázatainak települések szerinti megoszlása

Forrás: Dél-Mátra Közhasznú Egyesület adatszolgáltatása alapján saját szerkesztés, 2013.

A 2007 és 2013 közötti időszakban a Gyöngyösi kistérség több meghatározó ipari és szolgáltató cége jutott támogatáshoz, amelyek technológiai innovációk megvalósítását, valamint a gyártókapacitások bővítését segítették elő. A térség gazdasági szerkezetének megfelelően a jelentősebb beruházások is erős koncentrációt mutatnak, Gyöngyös mellett Halmajugra és Visonta jelentősége kiemelkedő. Egyes nagyvállalatok többször is sikeresen szerepeltek a pályázatokon, míg mások egyáltalán nem nyújtottak be pályázatot. A vidékfejlesztési támogatások gazdaságfejlesztő hatása a rendelkezésre álló összeg miatt nem lehetett igazán jelentős, azonban igyekeztek a helyi erőforrások példaértékű hasznosítására fókuszálni.

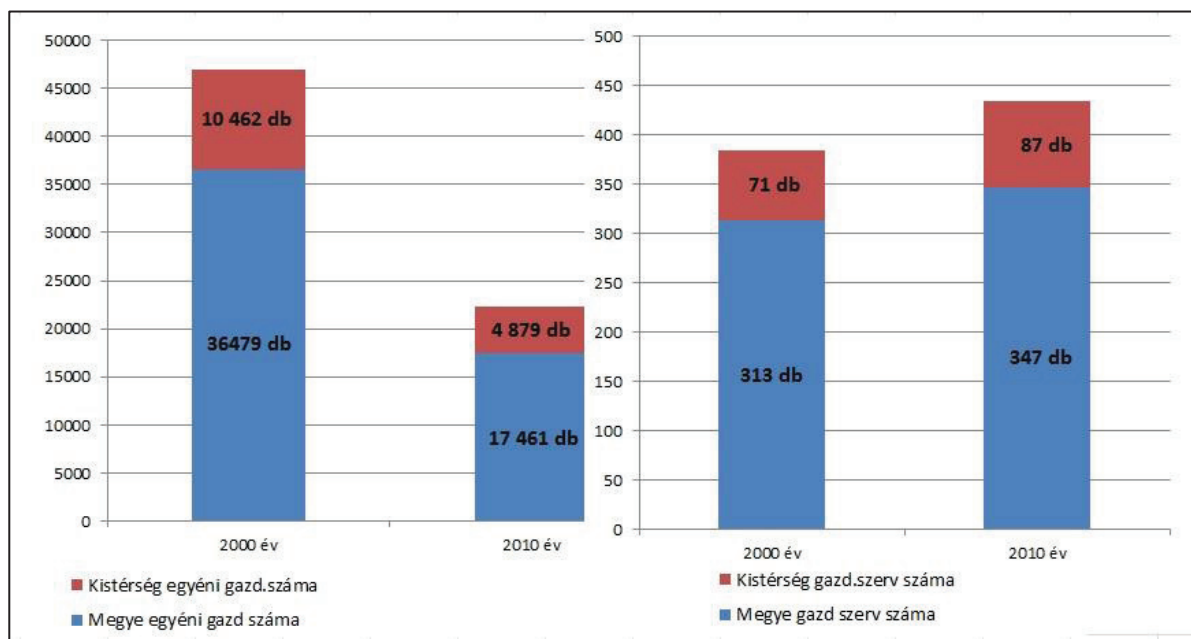
Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatai alapján 2007 és 2011 között az alkalmazottak létszáma a Gyöngyösi kistérség településein 29.934 főről 31.615 főre emelkedett. A legjelentősebb bővülés azonban a szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások esetében volt megfigyelhető (2279 fővel). Emellett több mint 600 fővel növekedett az irodai és ügyviteli dolgozók száma. Az iparon belül csak a feldolgozóipari gépek kezelőinek a száma növekedett jelentősen, egyébként csökkenés következett be. A mezőgazdaságban alkalmazottak

száma stagnált, míg a kereskedelemben és szolgáltatásban dolgozóké kevéssel csökkent. A felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozási körökben 5%-os csökkenés volt tapasztalható.

4.3.3. Agrárstruktúra alakulása a kistérségben

A kistérség kistelepülései közül a legtöbb elsősorban mezőgazdasági település. Ezt figyelembe véve a következőkben a térség agrárszektorát mutatom be.

A Gyöngyösi kistérség vonatkozásában a földterület használók számát, illetve változását a 15. ábra szemlélteti. Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy mind megyei, mind kistérségi szinten jelentősen csökkent az egyéni gazdálkodók száma. 2010-ben a földterület használók száma 47-48 %-a a 2000. éves adatokéhoz viszonyítva. Ugyanakkor a gazdasági szervezetek földhasználói a 2000 éves adatokhoz képest növekedtek. A növekedés mértéke a Gyöngyösi kistérségben magasabb, mint a megyében.



15. ábra: Az egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma (db) Heves megyében és a Gyöngyösi kistérségben 2000 és 2010 években

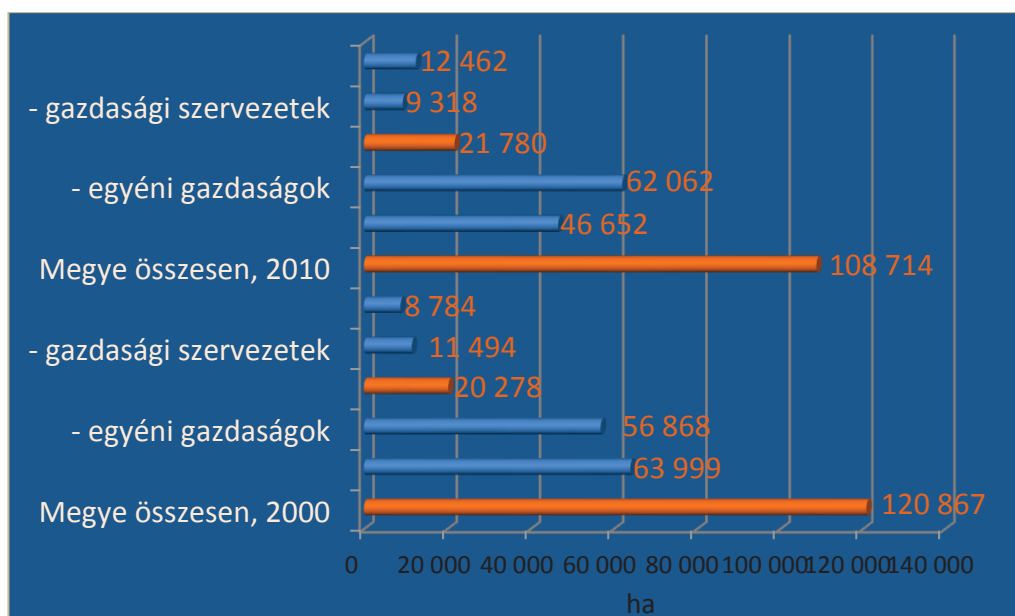
Forrás: saját szerkesztés KSH (2010) adatai alapján, 2012.

Míg a gazdasági szervezetekben a szántó terület használók száma a legmagasabb, addig az egyéni gazdaságok kerthasználói mutatják a legmagasabb értéket. A 2000-es évhez hasonlóan a termőfölddel rendelkezők 98 százaléka használ mezőgazdasági területet, ami majdnem azonos az országos adattal. Az átlagos méret 2010-ben a gazdasági szervezeteknél 120 ha, ami 217 hektárral kevesebb az országos átlagnál, de 30 ha-ral kevesebb a megyei átlagtól is. Az egyéni gazdaságoknál ez az érték 3,73 ha a Gyöngyösi kistérségben, ami 0,87 hektárral marad el az országos átlagtól. A mezőgazdasági terület a gazdasági szervezeteknél 2000 óta 31,8 százalékkal csökkent, az egyéni gazdaságoknál 2,16-szoros a növekedés.

2000-ben a kistérség mezőgazdasági területe 29 207 ha. Ebből szántó 20 278 ha, ami a mezőgazdasági szántóterület 69 százaléka, az összes hasznosított területnek is 56 %-a. A térségen belül a magasabb szántóterületi arány a déli síkvidéki területekre jellemző. Gyümölcs, kert és szőlő az országos termőterület 3,5 %-a, Heves megyében 5,02 %, ezzel szemben a vizsgált térségben ez 17 %-ot mutat. Az 1980-s évektől jelentős volt a gyepfeltörés. A legjobb gyepterületeken szántóföldi növénytermesztést folytatnak. A lejtős területek miatt 8,23 % a

gyepterület aránya, ami alacsonyabb mind a megyei, mind az országos átlagnál. Az erdő terület aránya magasabb az országos átlagnál (16,35%), de nem éri el kívánt mértéket.

A 16. ábra a megye és a kistérség szántóterületének összehasonlítására alkalmas 2000 és 2010 évben. Az ábrán jól látható, hogy amíg 2000-hez képest 2010-re csökkent Heves megye szántóterülete, addig a Gyöngyösi kistérségé növekedett. 2000-ben Heves megyében a szántóterület 120 867 hektár, amelyből 63 999 hektárt, 53 %-ot a gazdasági szervezetek hasznosítottak. Az egyéni gazdaságok az összes szántó terület 47 százalékán gazdálkodtak. A Gyöngyösi kistérségben magasabb a gazdasági szervezetek szántóföld hasznosítása, 56,7%. A 10462 egyéni gazdaság 8 784 hektár szántón gazdálkodik. 2010 évben Heves megyében 347 gazdasági szervezet 46 652 hektár szántót hasznosít, az egyéni gazdaságok pedig 62 062 hektárt. Látható, hogy több mint 20 000 hektárral csökkent a gazdasági szervezetek szántóterülete. Összességében a megye szántóterülete 12 153 hektárral csökkent. A Gyöngyösi kistérségben 2010-re 7,4 százalékkal növekedett a szántóterület nagysága. A gazdasági szervezetek a megnövekedett szántóterületből kevesebb szántóterületet hasznosítottak. A 2000 éves 0,83 ha átlag szántóterületen gazdálkodó egyéni gazdaságok 2010 évre 2,55 hektárra növelték szántóterületüket.



16. ábra: Heves megye és a Gyöngyösi kistérség szántóterülete (ha) 2000 és 2010 években
 Forrás: saját szerkesztés KSH (2010) adatai alapján, 2013.

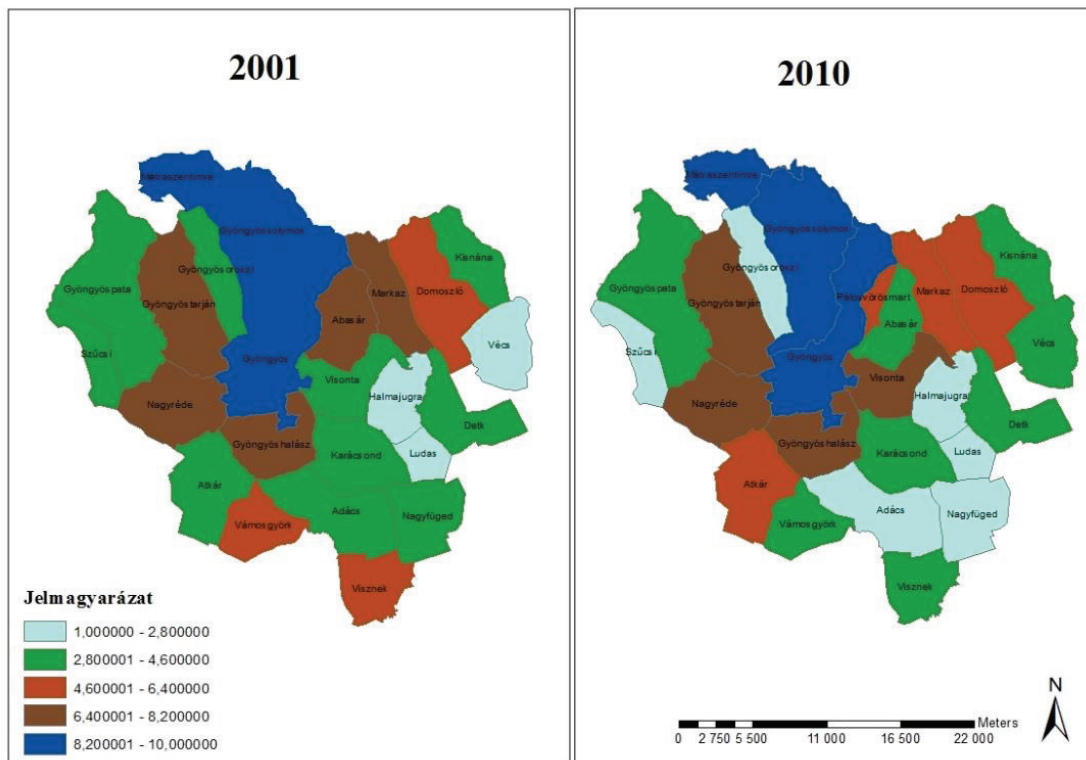
A rendelkezésre álló adatok jól bizonyítják, hogy a kistérségben is a legjelentősebb a szántóföldi növénytermesztés. A mezőgazdasági területekből egyedül a szántóterületnél tapasztalható növekedés, ami 1 502 ha-os növekedést jelent 2000-hez képest. A konyhakert, a szőlő területe jelentősen csökkent. Ennek ellenére még mindig jelentős a szőlőtermesztés, a borászat. Csupán hat településen nincs szőlőtermesztés. Összességében 589 ha-ral csökkent a mezőgazdasági terület mérete. Az erdőterület is jelentősen csökkent, Domoszlón 600 ha, Gyöngyöspatán 758 ha, Gyöngyössolymoson 826 ha a csökkenés a 2000 évhez képest. Egyedül Gyöngyösön növekedett 276 ha-ral a területe. A Visontai Erőmű és a hozzá szükséges külszíni bányászat miatt jelentős a kivett terület Abasár, Detk, Gyöngyös, Halmajugra, Ludas és Visonta településeken.

Az ágazati stratégiai és strukturális fejlesztések megfogalmazása során elsődleges szempont a termőhelyi adottságok figyelembe vétele. A vizsgált kistérség területén a lakosság nagy részét érinti a mezőgazdaságban történő változás, hiszen ez a tevékenység a fő megélhetési forrásuk. Fontos tehát a fejlesztések, a versenyképesség növelését célzó intézkedések vidékfejlesztéssel összhangban történő megvalósítása.

5. EREDMÉNYEK

5.1. A gazdasági és társadalmi mutatókra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat eredményei

Az egyes változókra meghatározott komplex fejlettségi mutató mutatja a településeken azokat az értékeket, amelyek alapján meghatározhatóak a fejlesztések. Az 1000 lakosra jutó, működő gazdasági szervezetek száma alapján 2001 évben legalacsonyabb Halmajugra mutatója (17. ábra). Detk, Ludas, Szücsi, Vécs településeken is ez az érték 0,3 alatti. A legalacsonyabb mutatóérték 2010 évben is Halmajugrán volt tapasztalható. 2010 évre ezen mutató értéke további 5 településen (Adács, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Kislána, Nagyfüged) kevesebb mint 0,3 érték (4. melléklet). A gazdasági szervezetek száma szoros kapcsolatban áll az infrastrukturális kiépítettséggel.



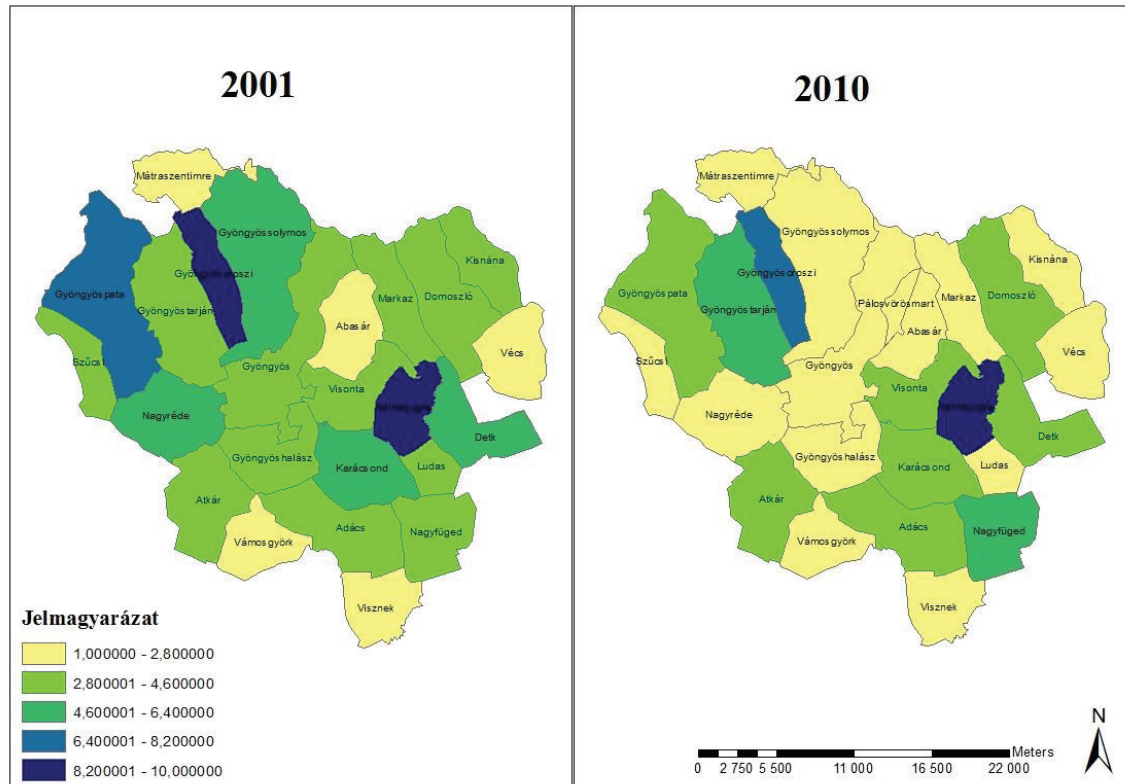
17. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek 1000 lakosra jutó gazdasági szervezeteinek száma (kfm) 2001 és 2010 évben

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

Az 1000 főre jutó vendégéjszakák száma 2001-ben elsősorban Mátрасzentimre és Gyöngyös üdülő-településrészeire koncentrálódik. 2010-re a kistelepülések párnapos rendezvényei jelentősen hozzájárultak a falusi turizmus terjedéséhez. Ahol magas a vendégéjszakák száma, ott a kereskedelmi üzletek száma is magasabb, hiszen az ott élőkön túl, az oda látogató vendégek igényeit is célszerű helyben kiszolgálni.

2010-re a kistérségben az építési kedv lényegesen csökkent, hiszen 9 településen épült új lakás. A vándorlási egyenleg is jól mutatja a települések helyzetét. A fejlettebb, jobb infrastruktúrával rendelkező településekre szívesebben költöznek családok. Érdemes megemlíteni, hogy 2001-ben még a nagyobb településekről a kisebb településekre történő mozgás volt a jellemző, például Gyöngyösön 221 mínusz értéket mutatott a vándorlási egyenleg, addig 2010-re már 185 fővel

többen vándoroltak Gyöngyösre, mint amennyin elvándoroltak. A vizsgált időszakban mindössze Abasár, Atkár, Gyöngyöshalász és Visonta településeken volt a vándorlási különbszet pozitív. A népsűrűség csupán 5 településen növekedett, 19 településen csökkenés tapasztalható.



18. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek fiatalodási indexe (kfm) 2001 és 2010 évben
Forrás: saját szerkesztés, 2014.

A fiatalodási index alapján 2001-ben Gyöngyösoroszi, 2010-ben Halmajugra került az első helyre (18. ábra). Ezen mutató esetében csak Gyöngyösújváros, Gyöngyössolyos és Nagyfűged esetében volt javulás 2010-re, a kistérség többi településén előregedési folyamat tapasztalható.

A komplex mutatók alapján elmondható, hogy mind 2001 mind 2010 évben a Gyöngyösi kistérségben legfejlettebb település Gyöngyös az első vizsgált évben 0,5900-es pontértékkal, ami a második vizsgált évben 0,7107-re növekedett.

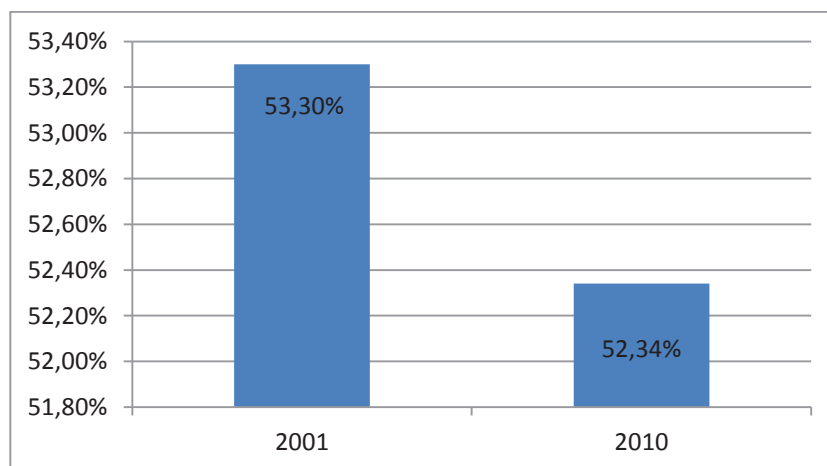
A 13. táblázatból látszik, hogy a vizsgálat kezdetén még Markaz (0,5490), Mátraszentimre (0,5390) és Nagyréde (0,5290) tartozott a legfejlettebb települések közé. Ez 2010 évre megváltozott, mert Gyöngyös (0,7107) után 6 település is előzi Markazt (0,5476), Mátraszentimre 7 hellyel esett vissza. Ezzel szemben fejlődés tapasztalható Gyöngyöshalász és Atkár esetében, illetve az Abasárból kivált Pálosvörösmart is az élmezőnyben helyezkedik el.

13. táblázat: A települések KFM mutatója és sorrendje 2001 és 2010 években

2001			2010		
Sorrend	Település	Érték	Sorrend	Település	Érték
1	Gyöngyös	0,5900	1	Gyöngyös	0,7107
2	Markaz	0,5490	2	Gyöngyössolymos	0,5748
3	Mátraszentimre	0,5390	3	Gyöngyöshalász	0,5741
4	Nagyréde	0,5290	4	Pálosvörösmart	0,5721
5	Gyöngyöshalász	0,5234	5	Nagyréde	0,5600
6	Gyöngyössolymos	0,5169	6	Atkár	0,5593
7	Visonta	0,5159	7	Visonta	0,5552
8	Gyöngyöstarján	0,4872	8	Markaz	0,5476
9	Atkár	0,4769	9	Gyöngyöstarján	0,5217
10	Abasár	0,4610	10	Mátraszentimre	0,4786
11	Szúcsi	0,4369	11	Vámosgyörk	0,4631
12	Detk	0,4310	12	Abasár	0,4583
13	Domoszló	0,4093	13	Domoszló	0,4524
14	Gyöngyöspata	0,3972	14	Gyöngyöspata	0,4452
15	Vámosgyörk	0,3903	15	Szúcsi	0,4266
16	Kisnána	0,3776	16	Detk	0,4186
17	Karácsond	0,3762	17	Kisnána	0,4103
18	Halmajugra	0,3607	18	Adács	0,4014
19	Gyöngyösoroszi	0,3438	19	Karácsond	0,3952
20	Adács	0,3386	20	Vécs	0,3821
21	Visznek	0,3048	21	Visznek	0,3772
22	Ludas	0,2993	22	Ludas	0,3762
23	Nagyfüged	0,2938	23	Nagyfüged	0,3759
24	Vécs	0,2414	24	Gyöngyösoroszi	0,3317
			25	Halmajugra	0,3179

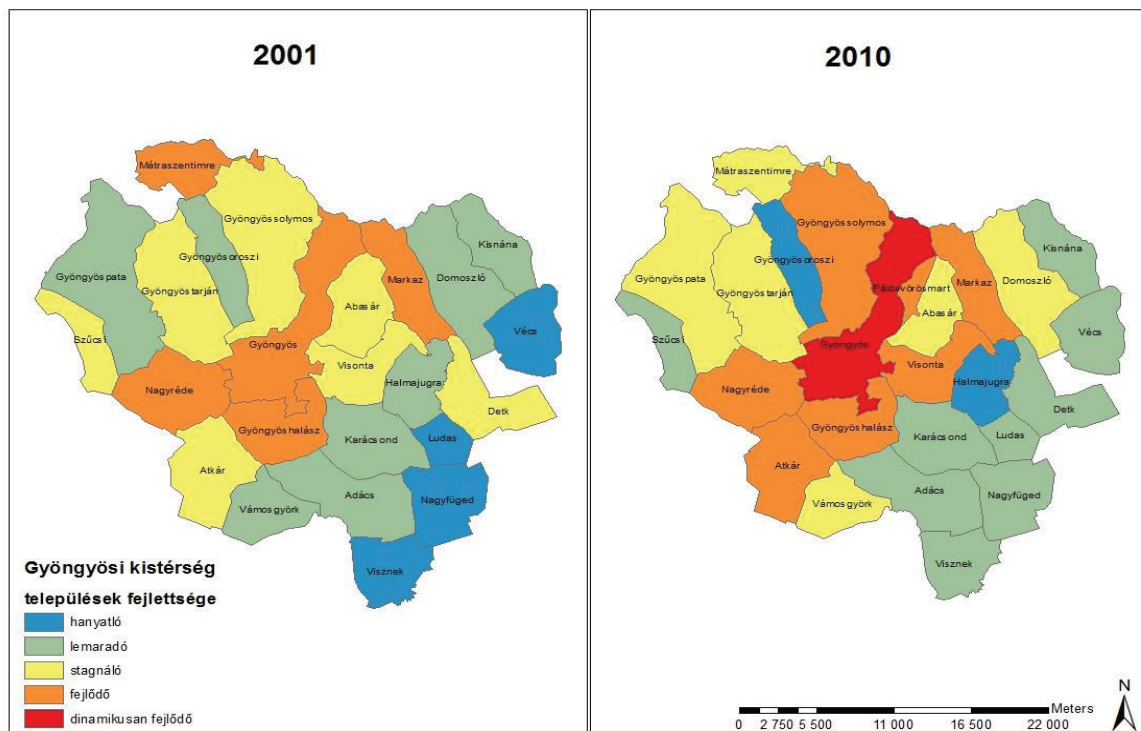
Forrás: saját számítás, 2013.

A relatív szórás tekintetében megállapítható, hogy a mutatók mindkét vizsgált évben meghaladták az 50 %-ot (19. ábra) ami azt jelenti, hogy a települések komplex fejlettségi mutatói erősen változékonyak.

**19. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek KFM mutatóinak relatív szórása**

Forrás: saját számítás, 2013.

A térképen megjelenített települések közötti fejlettségi szintek és a 2001-es valamint 2010-es évek adatai is összehasonlíthatóvá váltak. A térinformatikai megjelenítés 5 csoportba² sorolja a településeket. 2001-ben a 20. ábra alapján látható, hogy egyetlen egy település sem került a dinamikus fejlődő kategóriába a vizsgált komplex mutatók alapján. Ugyanezen időszakban fejlődő Gyöngyös, valamint a közvetlenül mellette elhelyezkedő Nagyréde, Gyöngyöshalász, valamint Markaz és a legészakabbra fekvő Mátraszentimre, mely 5 változó esetében is elérte a maximális pontértéket (4. melléklet). A kistérség dél-keleti periferiáján 4 település is hanyatló a 2001-es adatok alapján, melyek mindegyike a lemaradó csoportba került 2010-re. 2010-re a fejlesztések hatására összesen 17 településen, valamint Pálosvörösmarton fejlődés látható, közülük azonban csak Gyöngyös városnak sikerült a legjobb csoportba kerülés. Abasáron és Markazon stagnálás tapasztalható. Detken, Halmajugrán, Gyöngyösorosoziban, Mátraszentimrén, Szücsiben visszaesés tapasztalható a vizsgált évtized végére. Összességében megállapítható, hogy a kistérség mérsékelt fejlődött 10 év alatt.



20. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek fejlettsége Komplex Fejlettségi Mutatók alapján 2001 és 2010 évben

Forrás: saját szerkesztés, 2013.

A KFM értéket legjelentősebben befolyásoló változókat faktoranalízis segítségével a rotált komponens mátrix adatai alapján határoztam meg. 2001 évben az 1., 4., 5., 16., 19. és 21. (5. melléklet), 2010-ben a 19-es helyett a 7-es mutató került be a vizsgálatba (6. melléklet). A kfm mutatók értékeit a 4. melléklet adatai tartalmazzák. A számítások elvégzését követően az egyenlet a következőképp alakult 2001 évben:

$$\underline{Y}_{2001} = \alpha x_1^\alpha * x_4^\beta * x_5^\gamma * x_{16}^\delta * x_{19}^\epsilon * x_{21}^\phi,$$

² Az ArcMap 10.1 szoftver segítségével az átlag értékek alapján készült felületkartogram (Graduated colors) típusú tematikus térkép megjelenítésénél a vizsgálat adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum (Equal Interval) módszer segítségével határoztam meg az osztályok terjedelmét: hanyatló: 0,241379 - 0,335241; lemaradó 0,335242 - 0,429104; stagnáló: 0,429105 - 0,522967; fejlődő: 0,522968 - 0,616830; dinamikus fejlődő: 0,616831 - 0,710693

ahol: \underline{Y}_{2001} = 2001. évi Komplex Fejlettségi Mutató (KFM)

a = konstans

x_i = az egyes változók együtthatói, ezen belül:

x_1 = a működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma (kfm);

x_4 = a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (kfm);

x_5 = a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (kfm);

x_{16} = a gyorsforgalmi csomópontok elérési mutatója (kfm);

x_{19} = vándorlási különbözet (kfm);

x_{21} = az egy állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem (kfm);

α ; β ; γ ; δ ; ε ; φ = a tényezők volumenhozadéka.

A képletbe történő behelyettesítés során az alábbi egyenlet írható le:

$$\underline{Y}_{2001} = 0,954 * x_1^{0,181} * x_4^{0,083} * x_5^{0,134} * x_{16}^{0,154} * x_{19}^{0,24} * x_{21}^{0,209}$$

2010-re az egyenlet a következőképp módosult: kikerült a legszorosabb összefüggést mutatók köréből a vándorlási egyenleg, és helyette a helyi önkormányzatok helyi adóbevétele került.

$$\underline{Y}_{2010} = a x_1^{\alpha} * x_4^{\beta} * x_5^{\gamma} * x_7^{\delta} * x_{16}^{\varepsilon} * x_{21}^{\phi},$$

ahol: \underline{Y}_{2010} = 2010. évi Komplex Fejlettségi Mutató (KFM)

a = konstans

x_i = az egyes változók együtthatói, ezen belül:

az x_1 , x_4 , x_5 , x_{16} és x_{21} jelentése azonos a 2001 évivel;

x_7 = az önkormányzatok helyi adóbevétele (kfm).

A behelyettesítés az alábbi egyenletet adta:

$$\underline{Y}_{2010} = 1,023 * x_1^{0,177} * x_4^{0,136} * x_5^{0,152} * x_7^{0,033} * x_{16}^{0,251} * x_{21}^{0,251}$$

A logaritmus függvények egyenletei 2001 és 2010 évben az alábbi szerint alakultak:

$$\ln \underline{Y}_{2001} = \ln 0,954 + 0,181 * \ln x_1 + 0,083 * \ln x_4 + 0,134 * \ln x_5 + 0,154 * \ln x_{16} + 0,24 * \ln x_{19} + 0,209 * \ln x_{21}$$

$$\underline{Y}_{2001} = 0,425$$

$$\ln \underline{Y}_{2001} = -0,8566$$

$$R^2 = 0,79$$

$$\ln \underline{Y}_{2010} = \ln 1,023 + 0,177 * \ln x_1 + 0,136 * \ln x_4 + 0,152 * \ln x_5 + 0,033 * \ln x_7 + 0,251 * \ln x_{16} + 0,251 * \ln x_{21}$$

$$\underline{Y}_{2010} = 0,468$$

$$\ln \underline{Y}_{2010} = -0,76001$$

$$R^2 = 0,83$$

Az R^2 értéke mind 2001, mind 2010 évben szoros összefüggést igazol a vizsgált mutatók és a KFM értékek között.

A logaritmus függvények együtthatói mutatják, hogy hány %-ban befolyásolják a kiválasztott mutatók a KFM értéket.

A függvényeredmények alapján a vizsgált tényezők a KFM-re gyakorolt hatását a 14. táblázat adatai tartalmazzák. A táblázat adataiból megállapítható, hogy 2001 évben legjelentősebb hatást a KFM mutatók alakulására a gyorsforgalmi csomópontok elérési mutatója (17,88 %), a szolgáltatásokban foglalkoztatottak (17,83 %) aránya, valamint az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma (17,33 %) gyakorolt a vizsgált mutató alakulására. 2010 évben is jelentősen hat a szolgáltatásokban és mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya és a működő

gazdasági szervezetek száma. Valamelyest csökkent a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutató és az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelmi adóalapot képző jövedelem szerepe, az újonnan belépő helyi önkormányzatok adóbevétele befolyásolja legkevésbé a KFM változását.

14. táblázat: Az egyes tényezők szerepe a KFM mutató alakulásában, százalék

Mutató	2001. év (%)	2010. év (%)
x ₁ a működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma	17,33	19,08
x ₄ a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból	15,97	19,24
x ₅ a szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból	17,83	19,34
x ₇ az önkormányzatok helyi adóbevétele	-	10,62
x ₁₆ a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója	17,88	15,86
x ₁₉ vándorlási egyenleg	14,63	-
x ₂₁ az egy állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem	16,36	15,86
Összesen	100	100

Forrás: saját számítás, 2013.

5.2. Mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat

A Gyöngyösi kistérség egyéni gazdaságainak területhasználatát, annak változásait a 7. melléklet adatai mutatják. Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy kistérségi szinten jelentősen csökkent az egyéni gazdálkodók száma. A 2010-ben 2000-hez képest földterületet használók száma 10305 főről, 4879 főre változott, ami jelentős foglalkoztatási problémát okozott. Átlagosan 429,38 db az egyéni gazdaságok száma a kistérségben.

A népsűrűség Gyöngyös és Abasár kivételével alacsony a kistérségben. Ez mutatja, hogy a kistérség ritka népsűrűségű, vidékies kistérség. A komplex fejlettségi mutató szempontjából alacsony értékű, 1-2-es együttható értéket képvisel a lehetséges 10-ből a 2 település kivételével. A tartósan nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes népességből legkevesebb 2000-ben Detken, 2010-ben Pálosvörösmarton. Ugyanakkor legtöbb Nagyfügeden, illetve Halmajugrán, ami 1-es együttható értéket jelent.

Az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok számának együtthatója, 5-ös értékkel a mérőskála közepén helyezkedik el. Az egyéni gazdaságok száma 2010 évben 46,65%-a a 2000 évinek. Legjelentősebben Mátraszentimrén csökkent az egyéni gazdaságok száma, az 1000 lakosra jutó gazdaságok száma, valamint a komplex mutató értéke is, ami 3,38-ról, 1,06 értékre változott. Legkevésbé csökkent az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma Gyöngyöstarjánban, Gyöngyösoroszában és Markazon. Átlag alatti a csökkenés mértéke Abasáron, Atkáron, Gyöngyöshalászon, Gyöngyöspatán, Gyöngyössolyoson, Szücsi és Visznek településeken. A többi településen ez a mutató a kistérségi átlag felett található.

Az 52,6 %-os csökkenés az egyéni gazdaságoknál 2000-ről 2010-re azt eredményezte, hogy az egyéni gazdaságok használatában lévő földterület 8,8 %-kal csökkent ugyan, de az átlagosan használt földterület 2,2 ha-ról, 4,3 ha-ra növekedett. Az egyéni gazdaságok átlagos mérete azt bizonyítja, hogy a kistérségben a kézimunka igényes kultúrák termesztése meghatározó, de a szántóterület 0,82 ha-ról 2,55 ha-ra növekedett, ami jelentős növekedést mutat 1000 lakosra vonatkoztatva is a kistérségben, ezáltal a koncentráció felismerhető.

Megállapítható, hogy jelentősebb átlagos fölterület nagyság és növekedés ott tapasztalható, ahol a szántó és gyepterület a meghatározó.

Az 1000 lakosra jutó gazdasági szervezetek száma aránylag kedvező, legrosszabb a helyzet Halmajugrán és Vécsen. Az 1000 lakosra jutó mezőgazdasági szervezetek száma már közel sem olyan kedvező értéket mutat, mint a működő gazdasági szervezeteké. A gazdasági szervezetek

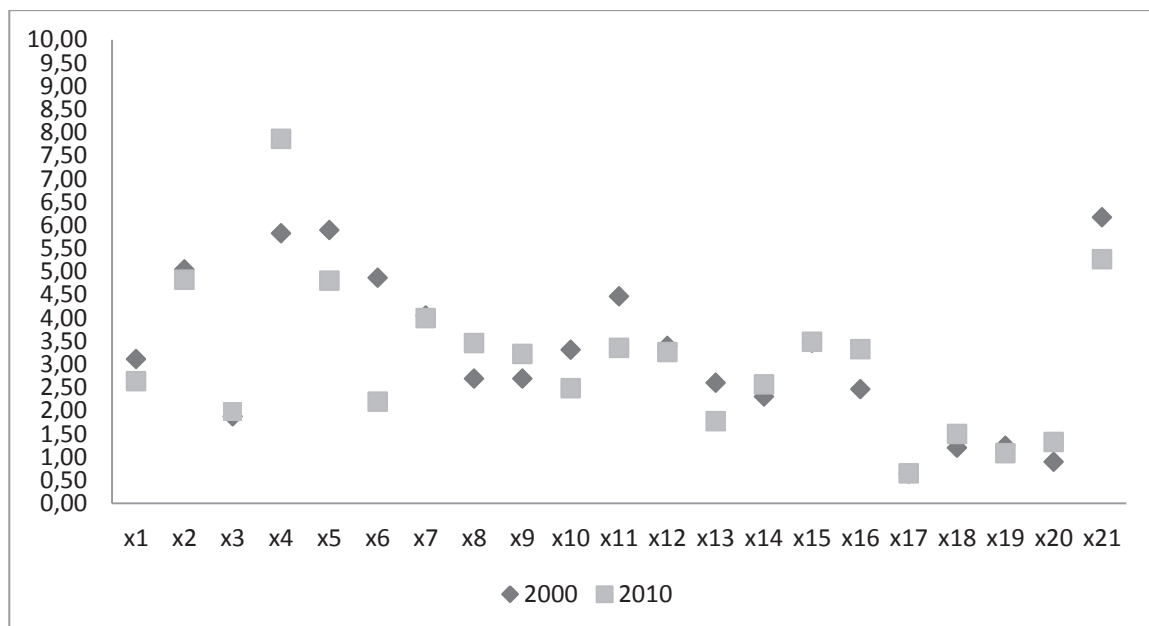
földhasználói a 2000 éves adatokhoz képest növekedtek (7. melléklet). A növekedés mértéke a Gyöngyösi kistérségben magasabb, mint a megyében.

A gazdasági szervezeteknél az átlagosan használt földterület nagysága, mutatóértéke növekszik 2010 évre, ami elsősorban a szántó, szőlő és erdőterületek mutatóinak változásával magyarázható. A szőlő átlagos területnagysága 1,61 ha-ról 6,55 ha-ra, az erdő pedig 13,6 ha-ról, 20,7 ha-ra növekedett 10 év alatt.

Gazdaságoknál munkát végzők száma az aktívak százalékában jelentős mutató, hiszen az együttható értéke 6,17, de 2010 évre e mutató értéke is csökkent.

A 21. ábra a kistérség komplex fejlettségi mutatója együtthatóinak alakulását mutatja a települések átlagában. Megállapítható, hogy 2010 évre növekedés történt a komplex fejlettségi mutató együtthatói tekintetében a tartósan nyilvántartott állás keresők arányában, az egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó gyep és erdőterületek használatában, valamint a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő szántóterület-, szőlőterület és erdőterület mutatóinál tapasztalható. A többi mutató értéke stagnált, vagy csökkent 2010 évre.

A tartósan nyilvántartott állás keresők együttható értékének növekedése lényegében a tartós állás keresők számának csökkenését eredményezte. Megállapítható, hogy a koncentráció mind az egyéni, mind a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek esetében jelentősen hat a településen élőkre.



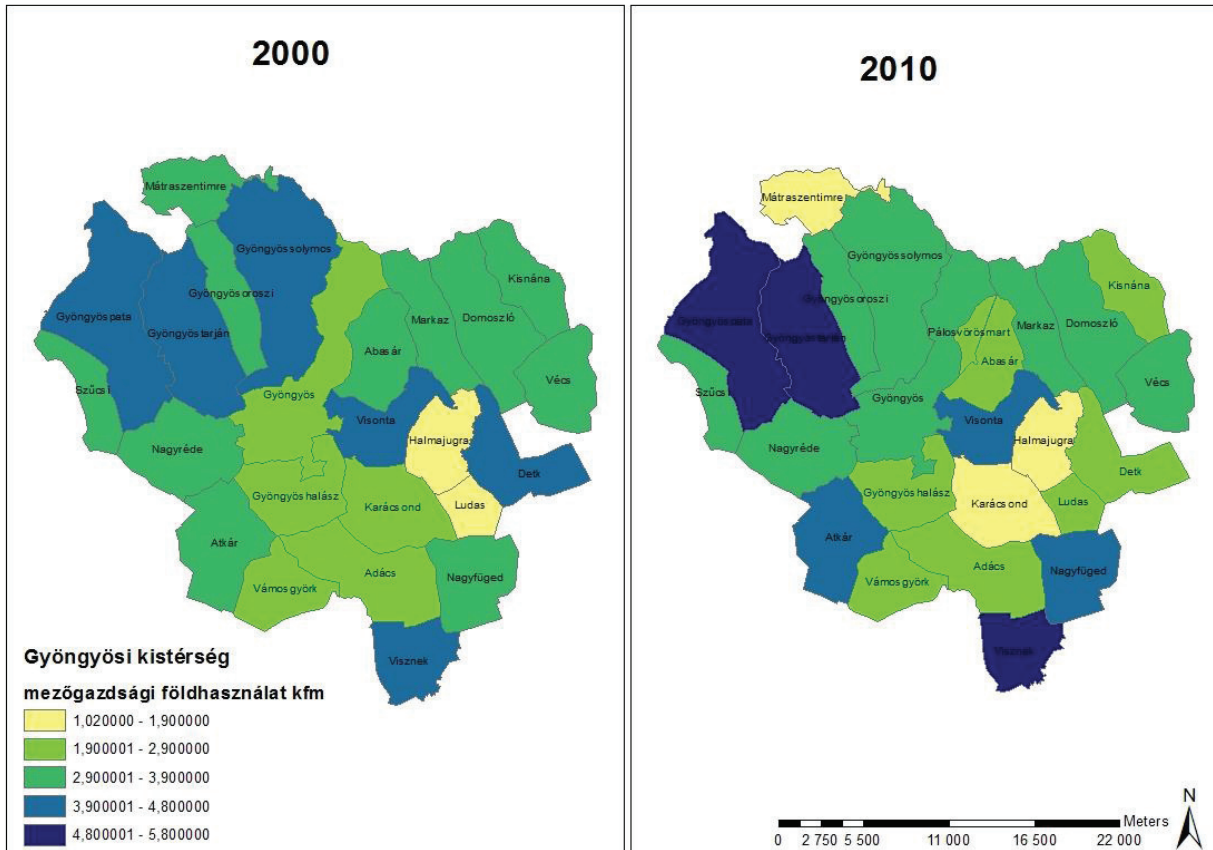
21. ábra: A 21 változó együtthatóinak értékei a kistérség átlagában (2000,2010)

Forrás: saját számítás, 2014.

Látható, hogy azok a települések sikeresek, ahol a szántóföldi növénytermesztés, gyümölcs-szőlőtermesztés, gyepgazdálkodás és erdőművelés is komplexen jelenik meg.

A bogyógyümölcs feldolgozás, értékesítés integrációjának a hiánya oda vezetett, hogy olyan település, mint Nagyréde, ahol komoly múltja volt a bogyósok termesztésének, a málnatermesztés szinte megszűnt. A szőlőfelvásárlás, szőlőfeldolgozás, borászat esetén a nem teljes körű integráció hiánya, valamint a szőlőkivágás támogatása csökkentette a szőlő területét a kistérségben.

Öt csoportot³ határoztam meg a kistérség települései között, amit a 22. ábrán ismertetek. A legalacsonyabb értékű csoportba, amit hanyatló településnek nevezek, 2000-ben két település (Halmajugra és Ludas), 2010-ben Halmajugra mellett Karácsond és Mátraszentimre került a 21 változó alapján. 2000-ben lemaradó 5 település, 11 település a stagnáló, és 6 település a fejlődő települések közé sorolható. 2010-re látható Visonta, Detk és Mátraszentimre visszaesése, valamint Atkár fejlődése, a dinamikus fejlődő csoportba Visznek, Gyöngyöspata és Gyöngyöstarján került.



22. ábra: A kistérség településeinek mezőgazdasági földhasználatára vonatkozó Komplex Fejlettségi Mutatószámainak alakulása (2000, 2010)

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

A kistérség településeinek komplex mutatóinak értékeit a 15. táblázat adatai jól szemléltetik. Megállapítható hogy mind 2000 mind 2010 évben a legmagasabb értéket Visznek település mutatja, ami abból adódik, hogy itt a legmagasabb az 1000 lakosra jutó termőterület, az átlagosan területnagyság mind 2000-ben, mind 2010 évben. 4 mutató maximális, másik 4 mutató második legmagasabb értéket mutat. Gyümölcs- és szőlőművelési ág nincs a gazdasági szervezeteknél, 2010 évre az erdőhasználat is megszűnik. Gyöngyöspatán a gazdasági szervezetek használatában gyümölcssterület nincs, de az 1000 lakosra jutó szőlőterület együttthatója itt a legmagasabb. Gyöngyöstarján településen meghatározó az egyéni és gazdasági szervezetek szerepe. Egyéni gazdaságoknál maximális értéket képvisel a gyümölcssterület nagysága, valamint 2010 évben már az erdőterület együttthatója is 9,76. Meghatározó a szántóföldi növénytermesztés, valamint a takarmánytermesztés, gyepgazdálkodás is, mindkét

³ A tematikus térkép megjelenítésénél a vizsgált adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum (Equal Interval) módszer segítségével határoztam meg az osztályok terjedelmét: hanyatló: 1,020000 – 1,900000; lemaradó: 1,900001 – 2,900000; stagnáló: 2,900001 – 3,900000; fejlődő: 3,900001 – 4,800000; dinamikus fejlődő: 4,800001 – 5,800000

településen. Detk településen 2000 évben maximális a mutató értéke az 1000 lakosra jutó mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használt földterület, az átlagosan használt és szántóterület hasznosításban. 2010 évre a Mátrai Erőmű Zrt. visontai külszíni bányájának úgynevezett Déli bányamezejének területi kiszélesítése miatt a termőterület lényegesen csökkent, ami hatással volt a gazdasági szervezetek számának változásában és komplex fejlettségi mutató alakulásában is.

15. táblázat: A települések mezőgazdasági földhasználatához kötődő Komplex Fejlettségi Mutatója és sorrendje 2000 és 2010-ben

2000			2010		
Sorrend	Település	érték	Sorrend	Település	érték
1.	Visznek	4,80	1.	Visznek	5,42
2.	Gyöngyöspata	4,78	2.	Gyöngyöstarján	4,88
3.	Visonta	4,56	3.	Gyöngyöspata	4,85
4.	Detk	4,45	4.	Atkár	4,30
5.	Gyöngyöstarján	4,35	5.	Visonta	4,12
6.	Gyöngyössolymos	4,09	6.	Nagyfüged	4,04
7.	Gyöngyösoroszi	3,76	7.	Gyöngyössolymos	3,48
7.	Nagyréde	3,76	8.	Szücsi	3,36
8.	Atkár	3,63	9.	Nagyréde	3,33
9.	Kisnána	3,52	10.	Markaz	3,28
10.	Mátraszentimre	3,38	11.	Vécs	3,20
11.	Vécs	3,32	12.	Gyöngyösoroszi	3,19
12.	Nagyfüged	3,20	13.	Domoszló	3,18
13.	Domoszló	3,19	14.	Gyöngyös	3,05
14.	Szücsi	3,16	15.	Detk	2,77
15.	Markaz	3,07	16.	Abasár	2,76
16.	Abasár	2,98	17.	Kisnána	2,69
17.	Adács	2,82	18.	Adács	2,68
18.	Vámosgyörk	2,73	19.	Vámosgyörk	2,61
19.	Gyöngyös	2,68	20.	Gyöngyöshalász	2,20
20.	Gyöngyöshalász	2,15	21.	Ludas	2,10
21.	Karácsond	2,13	22.	Pálosvörösmart	2,09
22.	Ludas	1,46	23.	Karácsond	1,67
23.	Halmajugra	1,37	24.	Mátraszentimre	1,06
			25.	Halmajugra	1,02

Forrás: saját számítás, 2014.

Atkár településen kiegyensúlyozott a mutatók együtthatóinak értéke, ami a komplex fejlettségi mutató értékét is meghatározza. 2010 évre jelentősen csökkent a tartósan álláskereső száma, ami részben a gazdasági szervezetek használatában lévő szántóterület maximális együttható értékének, a többi mutató kiegyensúlyozott értékeinek és a jó infrastruktúrának köszönhető.

Visontán is közel hasonló a helyzet, mint Atkár. Itt a szőlőterület használata adta a maximális együtthatót.

Gyöngyössolymos, Gyöngyösoroszi, Kisnána, Domoszló, Nagyréde, Markaz, Abasár, Szücsi, Vécs településeken több mutató esetén minimális az együtthatók értéke, a szőlőterület, bogyós gyümölcsstermesztés szinte megszűnt, ami az integráció hiányával magyarázható.

Nagyfüged előretörése a 6. helyre az egyéni gazdaságok esetében három maximális értékű mutatónak köszönhető 2010 évben. Mátraszentimre 2000-ben még a középmezőny elején található a falusi- és sportturizmusának köszönhetően. 2010 évre ezen mutatók értékei csökkentek, így az utolsó előtti helyre került a települések sorrendjében.

Adácson, Vámosgyörkön, Karácsondon, Ludason és Halmajugrán több, illetve sok mutató a minimális értéket mutatja. Nem véletlen, hogy Halmajugra az utolsó helyre került, hiszen a településen nincs mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezet.

Gyöngyös és Gyöngyöshalász helyzete sajátos, a mezőgazdaság szerepe kevésbé jelentős az ipari tevékenységekhez, szolgáltatásokhoz képest.

A faktoranalízis eredményeként (8. 9. melléklet) meghatározódtak azon változók, melyek legnagyobb mértékben hatnak a KFM-re a faktorsúlyok alapján.

A függvény képlete a 2000-ben bekerült változók szerint:

$$\underline{Y}_{2000} = ax_4^\alpha * x_5^\beta * x_6^\gamma * x_{11}^\delta * x_2^\varepsilon * x_{21}^\phi,$$

ahol: \underline{Y}_{2000} = 2000. évi komplex fejlettségi mutató

a = konstans

x_i = az egyes változók együtthatói, ezen belül:

x_4 = tartósan nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes népességből (kfm);

x_5 = 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma (kfm);

x_6 = 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok használatában lévő földterület (kfm);

x_{11} = egyéni gazdaságok átlagos használt földterülete (kfm);

x_2 = 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma (kfm);

x_{21} = gazdaságoknál munkát végzők száma a gazdaságilag aktívak százalékában (kfm);

α ; β ; γ ; δ ; ε ; ϕ = a tényezők volumenhozadéka.

2010-ben a komplex fejlettségi mutatót befolyásoló tényezők megváltoztak. Az egyenlet képlete a következőképp módosult:

$$\underline{Y}_{2010} = ax_4^\alpha * x_5^\beta * x_7^\gamma * x_2^\delta * x_{21}^\varepsilon,$$

ahol: \underline{Y}_{2010} = 2010. évi komplex fejlettségi mutató

a = konstans

x_i = az egyes változók együtthatói, ezen belül:

az x_4 , x_5 , x_2 és x_{21} jelentése azonos a 2000 évvel;

x_7 = egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe (kfm).

A függvényszámítások eredményeit az alábbi egyenletek megoldásával kaptam. 2000 és 2010 évben:

$$\begin{aligned} \underline{Y}_{2000} &= 0,60 * x_4^{0,181} * x_5^{0,183} * x_6^{0,151} * x_{11}^{0,138} * x_2^{0,156} * x_{21}^{0,191} \\ \ln Y_{2000} &= \ln 0,60 + 0,181 * \ln x_4 + 0,183 * \ln x_5 + 0,151 * \ln x_6 + 0,138 * \ln x_{11} + 0,156 * \ln x_2 + 0,191 * \ln x_{21} \\ \underline{Y}_{2000} &= 3,24 \\ \ln \underline{Y}_{2000} &= 1,1774 \\ R^2 &= 0,77 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \underline{Y}_{2010} &= 0,56 * x_4^{0,294} * x_5^{0,180} * x_7^{0,149} * x_2^{0,180} * x_{21}^{0,197} \\ \ln Y_{2010} &= \ln 0,56 + 0,294 * \ln x_4 + 0,180 * \ln x_5 + 0,149 * \ln x_7 + 0,180 * \ln x_2 + 0,197 * \ln x_{21} \\ \underline{Y}_{2010} &= 3,09 \\ \ln \underline{Y}_{2010} &= 1,128214 \\ R^2 &= 0,83 \end{aligned}$$

A függvényeredmények alapján a vizsgált tényezők a komplex fejlettségi mutatóra a 16. táblázatban látható hatást gyakorolták. Megállapítható, hogy 2000 évben a gazdaságoknál munkát vállalók száma (20,59%) hat legjelentősebben a mutató alakulására. Ezt követi az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma, a tartósan nyilvántartott álláskeresők aránya, az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma, földterülete, valamint az egyéni gazdaságok átlagos földterülete. Az R^2 értéke 0,77, ami szoros összefüggést jelent.

2010 évben a tartósan nyilvántartott álláskeresők száma (35,56%) hatott legnagyobb mértékben a komplex fejlettségi mutatóra. Ezt követte a gazdaságoknál munkát végzők száma. 2010-ben az öt tényező között megjelenik az egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe, ami ugyan a legkevésbé jelentősen, de hatással van a komplex fejlettségi mutatóra. Az R^2 értéke 0,83, ami meglehetősen szoros kapcsolatot jelent. A többi vizsgált tényező nincs nagy hatással sem 2000, sem 2010 évben a mutató alakulására.

16. táblázat: Az egyes tényezők szerepe a KFM alakulásában, százalék

Mutató	2000. év (%)	2010. év (%)
x_4 Tartósan nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes népességből	18,88	35,56
x_5 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma	19,22	16,56
x_6 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok használatában lévő földterület	14,14	-
x_{11} Egyéni gazdaságok átlagos használt földterülete	12,22	-
x_7 Egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő területe	-	12,09
x_2 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma	14,95	16,61
x_{21} Gazdaságoknál munkát végzők száma a gazdaságilag aktívak százalékában	20,59	19,18
Összesen	100	100

Forrás: saját számítás, 2014.

A generációváltást követően, a 2000-es évek elejétől egyfajta szemléletváltás is bekövetkezett a mezőgazdasági termelés területén. A fiatalok nem, vagy kevésbé vállalják ezt a fajta tevékenységet elsősorban a túl nagy követelmények támasztása miatt, az ebből fakadó óriási űr nem, vagy nehezen pótolható. Ezen probléma megoldási lehetőségét véleményem szerint a gyöngyösi vidékfejlesztési és logisztikai központ képes biztosítani szövetkezeti jellegű programok elindítása révén. A tangazdaság jellegű háttér elősegítheti azt a folyamatot is, mellyel a fiatal diákok, hallgatók közelebb kerülhetnek a mezőgazdasághoz, elsajátítva a termelési tevékenységeket, elsődleges feldolgozási teendőket. Továbbá megfelelő pénzügyi feltételek teljesülésével, korrekt partneri kapcsolatok kialakításával és a résztvevők számára megfelelő átvételi árak képzésével a térségben élő gazdálkodókat ösztönözni lehet a mezőgazdasági tevékenységük fejlesztésére, újrakezdésére. A kistérség vonatkozásában elmondható, hogy a hálózatba történő bekapcsolódás növelheti a helyi foglalkoztatást, a jövedelemtermelő képességet, valamint a helyi termékek piacra jutását.

5.3. Kérdőíves megkérdezés eredményei

A primerkutatás eredményei ebben a fejezetben kerülnek értékelésre, a statisztikai elemzést részletesen ismertetem.

A kérdőíves értékelés disszertációm fontos része, hiszen itt tudom értékelni a kérdőív kérdéseire választ adók tapasztalatait, és ez alapján tudok értékelhető elemzést készíteni, következtetésekre jutni, és javaslatokat megfogalmazni.

A célnak megfelelően került a kérdőív megszerkesztésre a kistérségben lakó emberek bevonásával. A Gyöngyösi kistérség lakosságának települési komfortról alkotott véleményét mértem fel, azzal a szándékkal is, hogy a települési vezetők is tudják hasznosítani a válaszokat és elemzéseket.

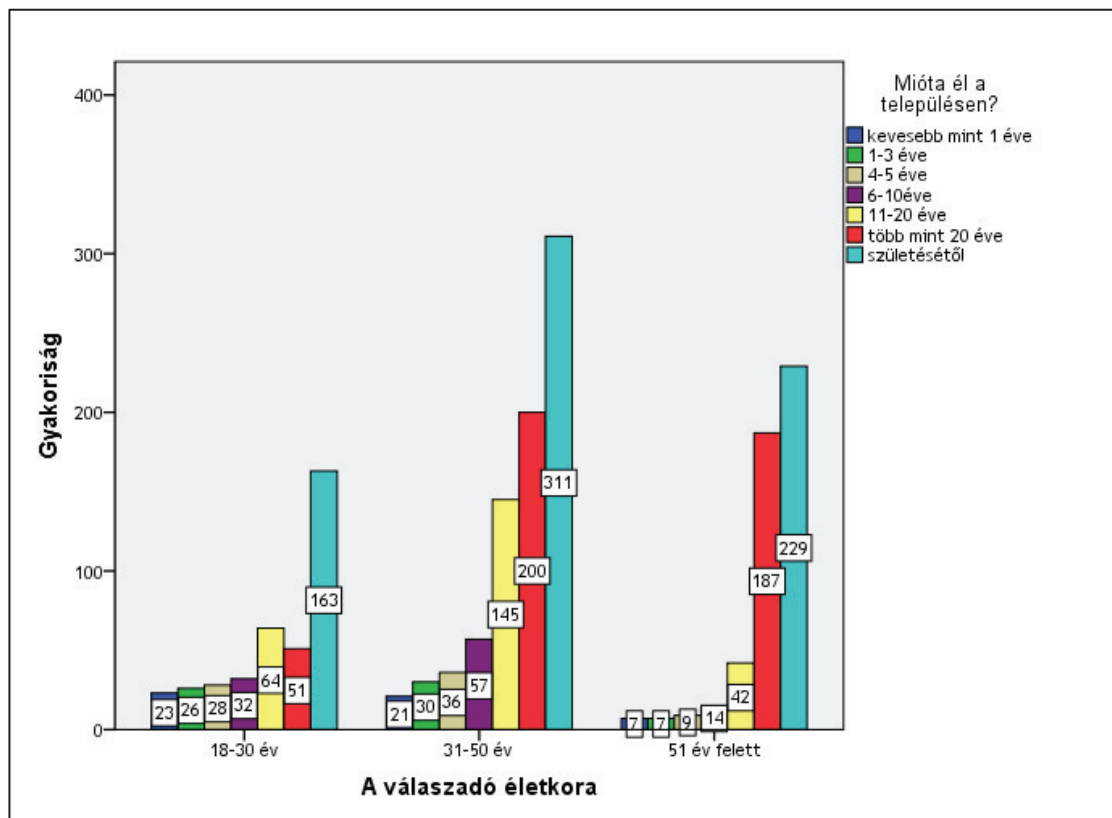
Az SPSS 20.0 program segítségével kerültek a válaszok feldolgozásra, így részletes elemzésre van lehetőség. Az eredményként kapott ábrák és táblázatok nagy része a disszertáció terjedelmi korlátja miatt nem mutatható be, így csak a dolgozat céljai szempontjából legfontosabb

megállapításokra vonatkozó ábrákat és táblázatokat közlöm, egy részüket mellékletben bemutatva. A kapcsolat és különbségek vizsgálatára nem paraméteres eljárásokat alkalmaztam, mivel az adatokra nem jellemző a normális eloszlás. Az alkalmazott módszer (Kruskal-Wallis próba) esetében a normális eloszlás nem feltétel.

5.3.1. A kérdőíves vizsgálatban résztvevők bemutatása

A vizsgálat eredményeinek értékelésénél ismernünk kell a válaszadók számát (ez kérdéscsoportonként kis mértékben változhat) és a válaszadók korát. Sajnos a kistérségben a lakosság előregedése komoly gond, egyre kevesebb a fiatal. Az 1682 válaszadót életkor szerint három csoportba soroltam, 18-30 év közöttiek, 31-50 év közöttiek és 51 év feletti. A 18-30 év közöttiek a válaszadók 23%-át adják, az előregedés itt is nyilvánvaló, hiszen az 51 év feletti aránya 29,4%. A legnépesebb csoport a 31-50 év közöttiek, arányuk 47,6%.

A válaszadók jelentős része (41,9%) születésétől az adott településen lakik, így válaszaik a települési komfort megítélésével kapcsolatban mérvadónak tekinthetők, így véleményük komolyan veendő. A válaszadók felét (51%) a családi kötelék, egy negyedét pedig a munkahelye marasztalja lakóhelyén. Az említett három korcsoportot és a településen lakás időtartamát (7 csoport lett kialakítva) ismerteti a 23. ábra.



23. ábra: A válaszadók életkor és településen lakott évek száma szerinti megoszlása, fő
Forrás: saját kutatás, 2014.

A Gyöngyösi kistérségben a jövedelmi viszonyok jelentősen rosszabbak, mint az ország fejlett területeinek jövedelmi viszonyai annak ellenére, hogy Budapest autópályán egy óra alatt elérhető. Az itteni fizetések jelentősen elmaradnak a budapesti fizetésektől, nem is említve az osztrák vagy német béreket.

A kérdésekre adott válaszok a jövedelmi viszonyok szerint is szóródnak, másként látja a helyzetet az a válaszadó, akinek napi megélhetési gondjai vannak, mint aki jó jövedelemmel

rendelkezik. A jövedelmi viszonyok esetében öt kategóriát állítottam fel, ezek a következők, a megoszlást is bemutatva (16. táblázat).

A 17. táblázat jól mutatja az alacsony jövedelmeket, hiszen a válaszadók 83,9%-a havi 150.000 Ft nettó jövedelmet sem ért el, és mindössze 6,1% a 200.001 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők aránya.

17. táblázat: A válaszadó havi nettó jövedelme (%)

Kategóriák	Havi nettó jövedelem megoszlása, %
50.000 Ft alatt	18,2
50.001 – 100.000 Ft	38,5
100.001 – 150.000 Ft	27,2
150.001 – 200.000 Ft	10,0
200.001 Ft felett	6,1

Forrás: saját kutatás, n=1680, 2013.

A válaszadók között férfiak és nők is szerepeltek, sok esetben helyzetüknél fogva eltérő válaszokat adtak. A nők aránya a válaszadók között nagyobb volt, az összes válaszadó 62,9%-a volt nő, míg 37,1%-uk férfi.

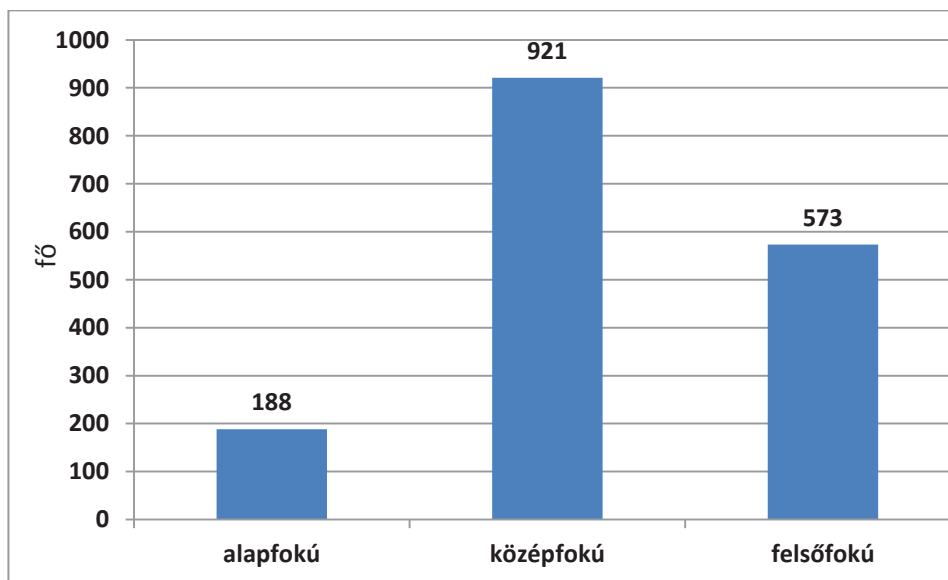
18. táblázat: A válaszadók családi állapota (%)

Családi állapot	Megoszlás, %
hajadon/nőtlen	26
férjezett/nős	55
elvált	13
özvegy	6

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

A válaszadók családi állapotának megoszlását tekintve elmondható, hogy a megkérdezett lakosok több mint fele (55%) házastársi kapcsolatban él, 26%-uk hajadon/nőtlen, 13%-uk elvált és csupán 6%-uk özvegy (18. táblázat).

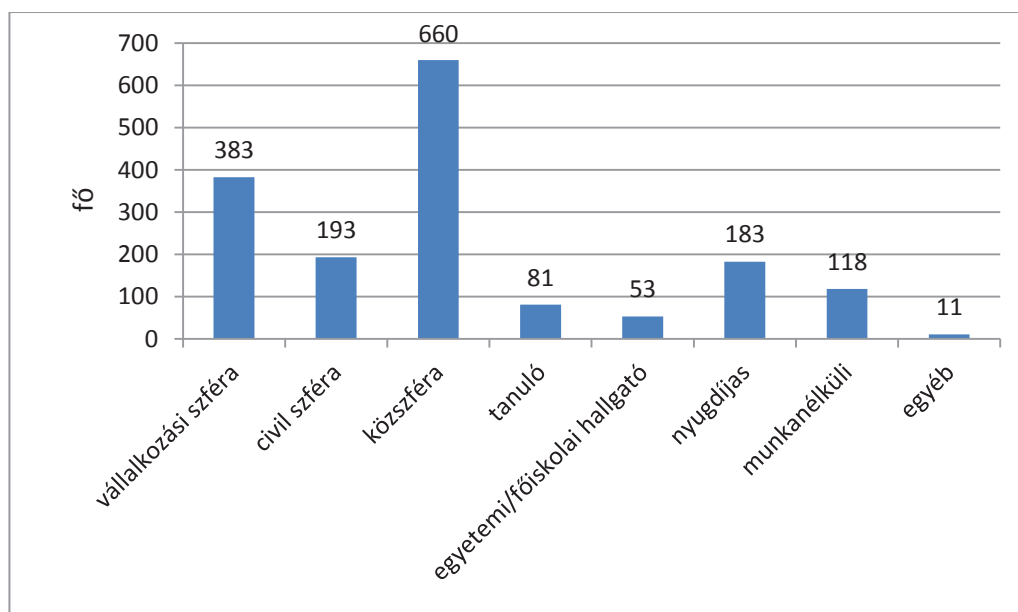
A vizsgálatban résztvevőket iskolai végzettség szerint is osztályoztam, három kategóriát állítottam fel, alapkú, középfokú és felsőfokú végzettségükre soroltam be a válaszadókat. A 24. ábrán látható, hogy a megkérdezettek legnagyobb számában (921 fő) középfokú végzettséggel rendelkeznek, 573 fő szerzett főiskolai vagy egyetemi diplomát és csupán 188 főnek alapkú a legmagasabb iskolai végzettsége.



24. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

A foglalkozás tekintetében legnagyobb számban a közszférában dolgozók választottak kérdéseimre (25. ábra). A vállalokozási szférát 383 fő, míg a civil szférát csupán 193 fő képviseli. A felmérés időpontjában 118 fő élt munka nélkül a megkérdezettek közül, 183 fő pedig nyugdíjas.



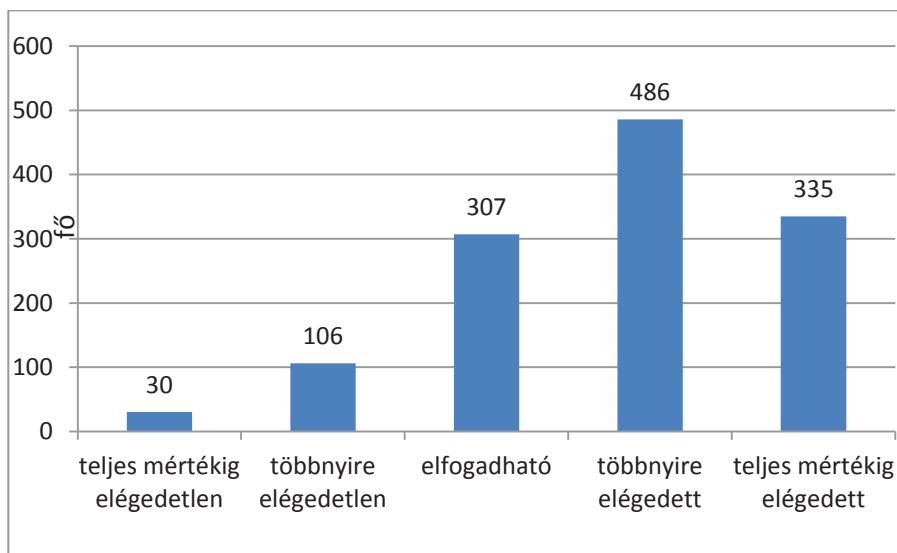
25. ábra: A válaszadók foglalkozása (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

5.3.2. Munkahelyek és megítélésük

A munkahely meglétére vonatkozó kérdésre minden megkérdezett válaszolt, 75%-uknak jelenleg van munkahelye, egy negyed részüknek nincs, azonban az itt megjelenített munkanélküliek 78,6%-ába tartoznak azok a személyek, akik középiskolai vagy felsőfokú tanulmányaikat végzik, nyugdíjasak, vagy GYES-en vannak. Tehát a tényleges munkanélküli a teljes minta 7%-a.

Ezt követően arra is kíváncsi voltam, hogy mennyire elégedettek a munkahelyükkel. Ezt kértem bejelölni egy 1-5-ig terjedő skálán, aminek eredményeit mutatja a 26. ábra.

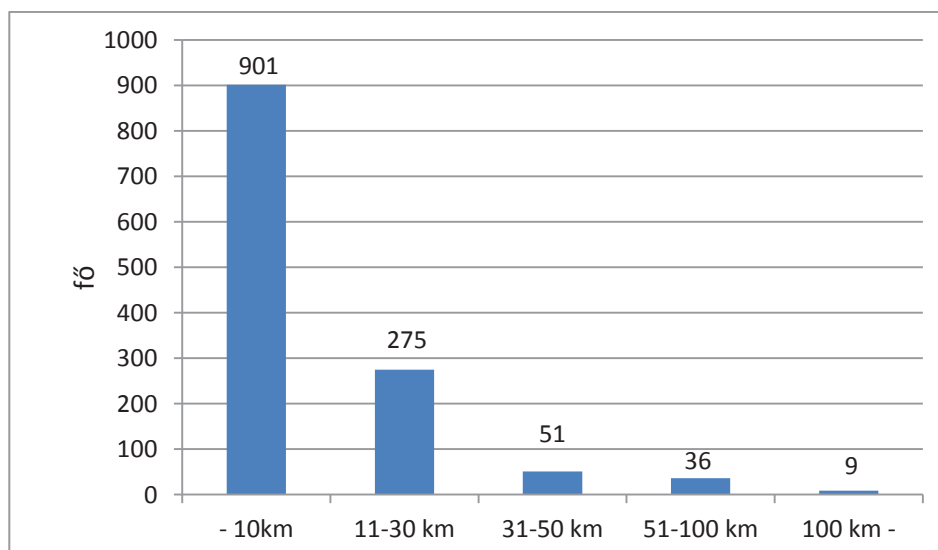


26. ábra: Munkahelyi elégedettség (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1264, 2013.

Az ábrából kitűnik, hogy a válaszadók többsége többnyire elégedett munkahelyével (486 fő), teljes mértékben elégedett 335 megkérdezett és elfogadhatónak tartja azt 307 fő, melyet elsősorban – az ezt követő nyitott kérdés értékelésének eredménye szerint – a jó munkahelyi légkörrel, a barátságos munkatársakkal indokolnak. A kérdésre összesen 1279 fő válaszolt, ebből 15 válaszadó nem tudta megítélni a munkahelyének elégedettségi fokát.

A válaszadók többsége (901 fő) a lakóhelyétől számított 10 km-en belül talált magának munkahelyet, további 275 fő pedig 11-30 km-es távolságon belül, amiben meghatározó szerepet játszanak a térségen belüli (Gyöngyös, Jászárokszállás, Visonta, Hatvan) foglalkoztatási központok. Ennél nagyobb távolságra (pl. Budapestre, Egerbe) az összes megkérdezett közül 45 fő ingázott (27. ábra). Jövőbeni elhelyezkedés helyszínéeként a munkahellyel nem rendelkező válaszadók többsége (59,2%) a saját települését jelölte meg, vagyis a többség realitást lát abban, hogy a jövőben jelentősen bővülnének a településükön a foglalkoztatási lehetőségek. Emellett a jövőjüket saját településükön tervező munkanélküli válaszadók 67,2%-a a családi köteléket tartja legfontosabbnak döntésük meghozatalában.

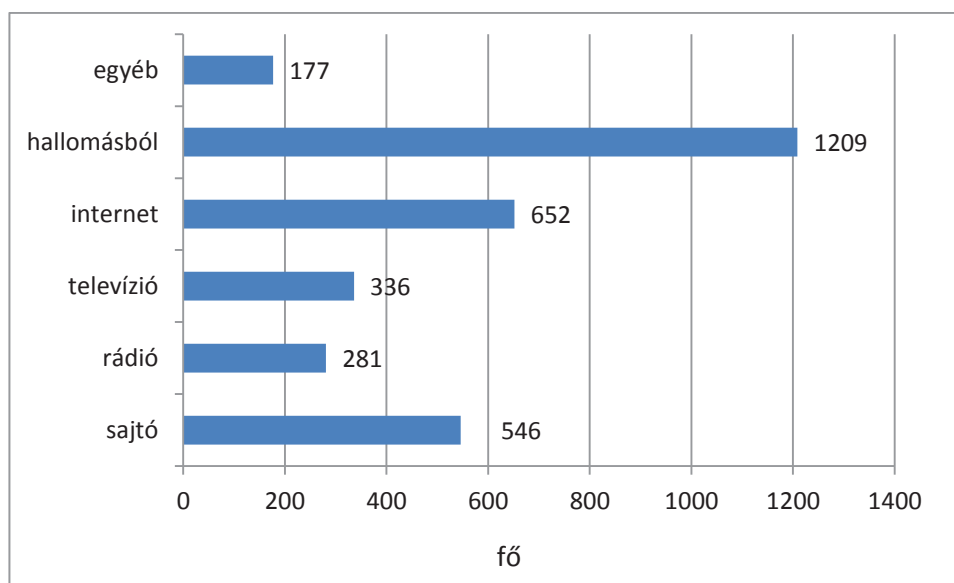


27. ábra: Munkahelyek távolsága (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1264, 2013.

5.3.3. Tájékoztatói szokások, megőrzésre érdemes hagyományok

Kérdőíves kutatásom részét képezte, hogy ismereteket szerezzek arról, mik a Gyöngyösi kistérség lakosainak tájékoztatói forrásai a helyi ügyekről. A 28. ábrán kitűnik, hogy a megkérdezettek leginkább (1209 fő) hallomás alapján értesülnek a saját életüket közvetlenül befolyásoló helyi eseményekről. Emellett ma már meghatározó információforrás az internet is, melyet a válaszadók jelentős része (652 fő) előnyben részesít, mely lehetőséget ad a gyors és kényelmes hírszerzésre. Ezt követi a sajtó, a televízió és a rádió általi tájékoztató. Legkevesebb jelölést az egyéb kategória kapott, ami minden esetben a hangos hírmondót jelenti. Ennek az eszköznek a mindennapi információközlésen túl az esetlegesen felmerülő vészhelyzetekben is jelentős szerepe van, mivel a település idősebb lakosait szinte csak ilyen formában lehet hatékonyan és gyorsan elérni.



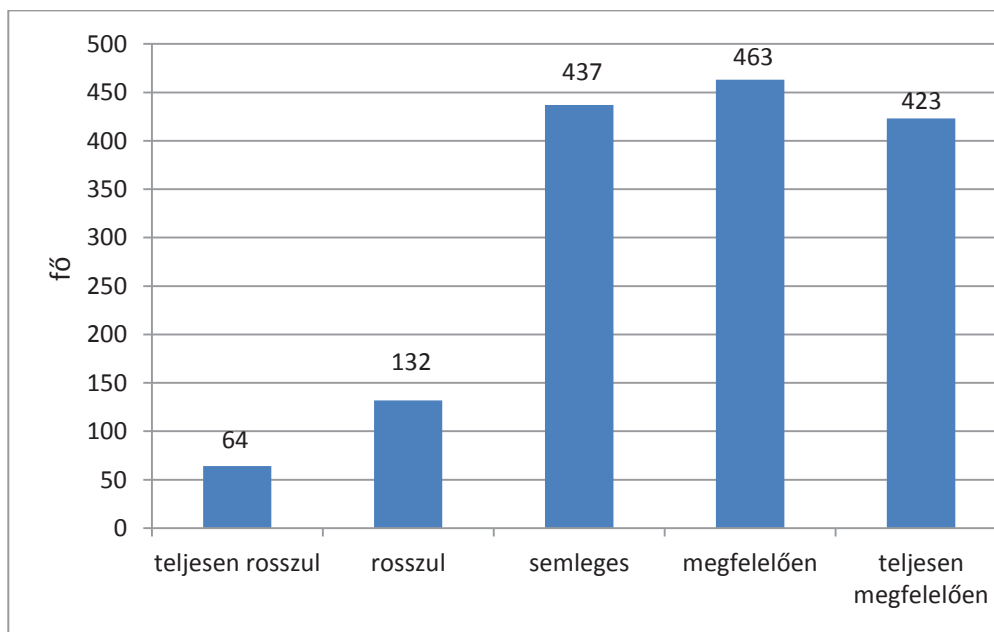
28. ábra: Tájékoztató helyi ügyekről (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

Ide kapcsolódóan kíváncsi voltam arra is, hogy a válaszadók szerint mennyire jól tájékoztatják a polgárokat a helyi kulturális – és sporteseményekről. A 29. ábrán megfigyelhető, hogy többnyire megfelelőnek minősítették a megkérdezettek ezt a kérdést, emellett 131 fő a „nem tudom”, míg 32 fő a „nem ismerem” válaszlehetőséget jelölte be.

Véleményem szerint a kisebb közösségi programok (kulturális rendezvények, sportesemények stb.) meglétéén túl fontos, hogy az arról szóló tájékoztatás is megfelelő módon történjen. Hiszen az ilyen fajta események nagy érdeklődéssel történő megvalósítása hozzájárul a helyi társadalom kohéziójának erősítéséhez, elősegíti a helyi kulturális hagyományok megőrzését.

A felmérés eredményei arra engednek következtetni, hogy a kistérség lakosságának hagyományokkal kapcsolatos ismeretei hiányosak. Ugyan arra a kérdésre, hogy „Ön szerint vannak-e a településnek megőrzésre érdemes hagyományai, a többség (1023 fő) igennel válaszolt, számottevő azok száma (520 fő), akik ezt nem tudták megítélni. Azonban a vidéki közösségek megtartásához elengedhetetlen az értékmegőrzés és értékteremtés, az élő hagyományok megőrzése.



29. ábra: Tájékoztatás kulturális- és sporteseményekről (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

5.3.4. Elköltözési szándék

A keresztábra módszerével vizsgáltam, mely tényezők befolyásolják leginkább az elköltözési szándékot, melynek eredményeként két esetben – havi nettó jövedelem, életkor – találtam összefüggést.

Legmagasabb arányban (36,5%) az 50.000 Ft alatti havi nettó jövedelemmel rendelkezők tervezik településük elhagyását, azonban azok a teljes minta csupán 18,1 %-át képviselik. A legalacsonyabb jövedelmi sávba tartozók elköltözési terve az aktuális élethelyzetükből fakadó hangulatukkal magyarázható, mivel a munkanélküli válaszadók tartoznak ebbe a csoportba. Ugyanakkor feltehetően ők kevésbé mobilak, hiszen éppen anyagi helyzetük akadályozhatja őket az elköltözésben, valamint egy viszonylag stabil megtakarítást jelent a már meglévő ingatlanuk. Ahogy a magasabb jövedelmi sávok felé haladunk, az elvándorlási szándék aránya csökken a különböző jövedelmi kategóriáknál, azonban a legmagasabb jövedelmi sávba tartozók már magasabb százalékban (19,2%) válaszoltak igennel a kérdésre. Az ő esetükben a tényleges elköltözés sokkal inkább valószínűsíthető, rájuk feltehetően a mobilitást gátló tényezők kevésbé hatnak, könnyebben át tudják hidalni az akadályokat.

19. táblázat: A havi nettó jövedelme és az elköltözési szándék összefüggése

		Szándékában áll-e elköltözni?		Összesen	
		nem	igen		
A válaszadó havi nettó jövedelme	- 50.000 Ft	Esetek száma	193	111	304
		% A válaszadó havi nettó jövedelme	63,5%	36,5%	100,0%
	50.001 - 100.000 Ft	% Szándékában áll-e elköltözni?	14,3%	33,8%	18,1%
		Esetek száma	554	94	648
	100.001 - 150.000 Ft	% A válaszadó havi nettó jövedelme	85,5%	14,5%	100,0%
		% Szándékában áll-e elköltözni?	40,9%	28,7%	38,5%
	150.001 - 200.000 Ft	Esetek száma	383	75	458
		% A válaszadó havi nettó jövedelme	83,6%	16,4%	100,0%
	200.001 Ft -	% Szándékában áll-e elköltözni?	28,3%	22,9%	27,2%
		Esetek száma	140	28	168
	Összesen	% A válaszadó havi nettó jövedelme	83,3%	16,7%	100,0%
		% Szándékában áll-e elköltözni?	10,3%	8,5%	10,0%
		Esetek száma	84	20	104
		% A válaszadó havi nettó jövedelme	80,8%	19,2%	100,0%
		% Szándékában áll-e elköltözni?	6,2%	6,1%	6,2%
		Esetek száma	1354	328	1682
		% A válaszadó havi nettó jövedelme	80,5%	19,5%	100,0%
		% Szándékában áll-e elköltözni?	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: saját számítás, 2013.

Azonban a teljes mintát tekintve a válaszadóknak nem céljuk otthonuk elhagyása, ugyanis a többség (80,5%) nemmel válaszolt az elköltözési szándék kérdésre, ami a kistérség jövőbeni népességi helyzetét nézve pozitívnak tekinthető., hiszen minél kevésbé mobil egy térség, annál jobban fenn tudnak maradni a közösségek (19. táblázat).

20. táblázat: A jövedelem és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata

	Érték	Szabadságfok (df)	Kétoldali szignifikanciaszint
Pearson-féle Khí négyzet	70,060 ^a	4	,000
Valószínűségi arány	62,547	4	,000
Lineáris kapcsolatmutató	18,694	1	,000
Érvényes esetek száma	1682		

a. 0 cella(0,0%) várható értéke kevesebb mint 5. A minimálisan elvárt érték 20,28.

Forrás: saját számítás, 2013.

A szignifikancia táblázat (20. táblázat) szerint a Khí-négyzet értéke 70,060, a szignifikancia szint értéke 0,000, tehát 95% biztonsággal – ehhez tartozó 5% hibaszinten – a nullhipotézis elvethető, így a két valószínűségi változó között statisztikailag igazolt összefüggés mutatkozik.

Az összefüggés létét a Cramer-féle V mutató is megerősíti (21. táblázat), az ehhez tartozó szignifikancia szint 0,000.

21. táblázat: A nettó jövedelem és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata Cramer próbával

	Érték	Approx. Sig.
Névleges Phi	,204	,000
Cramer -féle V	,204	,000
Érvényes esetek száma	1682	

Forrás: saját számítás, 2013.

Az elvándorlás másik fontos befolyásoló tényezője az életkor. A sorváltozó szerinti megoszlás esetében látható, hogy legnagyobb arányban (34,9%) a fiatalabb korosztálynak áll szándékában az elköltözés (22. táblázat).

22. táblázat: Az életkor és az elköltözési szándék összefüggése

		Szándékában áll-e elköltözni?		Összesen	
		nem	igen		
A válaszadó életkora	18-30 év	Esetek száma	252	135	387
	% A válaszadó életkora	65,1%	34,9%	100,0%	
	% Szándékában áll-e elköltözni?	18,6%	41,2%	23,0%	
	31-50 év	Esetek száma	651	149	800
	% A válaszadó életkora	81,4%	18,6%	100,0%	
	% Szándékában áll-e elköltözni?	48,1%	45,4%	47,6%	
51 év felett	Esetek száma	451	44	495	
	% A válaszadó életkora	91,1%	8,9%	100,0%	
	% Szándékában áll-e elköltözni?	33,3%	13,4%	29,4%	
Összesen	Esetek száma	1354	328	1682	
	% A válaszadó életkora	80,5%	19,5%	100,0%	
	% Szándékában áll-e elköltözni?	100,0%	100,0%	100,0%	

Forrás: saját számítás, 2013.

Az elköltözési szándék csökken, ahogy az egyre magasabb korosztályokba lépünk, az 51 év felettiek csupán 8,9%-a válaszolt igennel a kérdésre, akik feltehetően a gyermekük, unokájuk közelsége miatt választanak új lakhelyet a közeljövőben. Véleményem szerint azonban ez az eredmény kissé aggasztó, annak ellenére, hogy az érintett települések fiataljainak több mint fele (65,1%) helyben képzelel el jövőjét. A teljes mintára vonatkozó megoszlás viszont itt is mutatja, hogy az 1682 megkérdezett lakos közül 328 fő tervezi a településéről történő elvándorlást, azonban a gazdaságilag aktív válaszadók elköltözési szándékát érdemes figyelembe venni a jövőre nézve, megakadályozva annak növekedését, ami a települések elöregedéséhez vezethet.

A várható és mért cellagyakoriságok jelentősen eltérnek a cellákban, a Khí-négyzet értéke magas (94,239), szignifikanciája 0,000, mely szerint biztosra vehető az összefüggés léte (23. táblázat).

23. táblázat: Az életkor és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata

	Érték	(df)	Kétoldali szignifikanciaszint
Pearson-féle Khí négyzet	94,239 ^a	2	,000
Valószínűségi arány	93,093	2	,000
Lineáris kapcsolatmutató	91,362	1	,000
Érvényes esetek száma	1682		

a. 0 cella(0,0%) várható értéke kevesebb mint 5. A minimálisan elvárt érték 75,47.

Forrás: saját számítás, 2013.

A szoros kapcsolatot a Cramer-féle V mutató is jól bizonyítja 0,000-as szignifikanciával (24. táblázat).

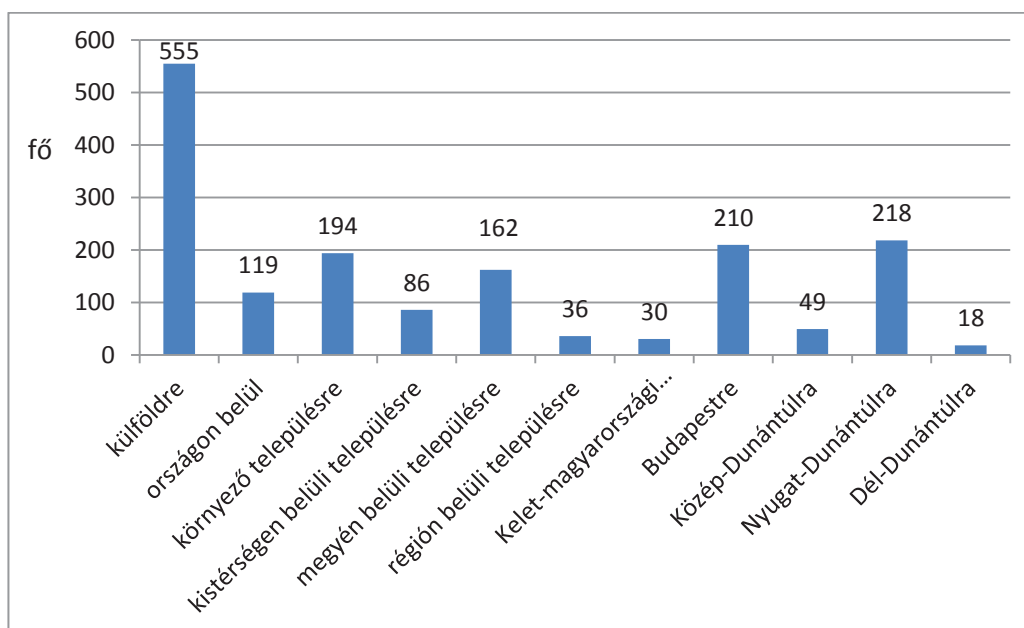
24. táblázat: Az életkor és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata Cramer próbával

	Érték	Approx. Sig.
Névleges Phi	,237	,000
Cramer-féle V	,237	,000
Érvényes esetek száma	1682	

Forrás: saját számítás, 2013.

Emellett vizsgáltam más egyéb változót is, azonban egyik esetben sem mutatható ki egyértelmű összefüggés az elköltözési szándékkal. Így nem jelenthető ki, hogy a különböző neműek, foglalkozásbeliek, illetve iskolai végzettségük másképp gondolkodnának a településükön maradásukról, esetleges elvándorlásukról.

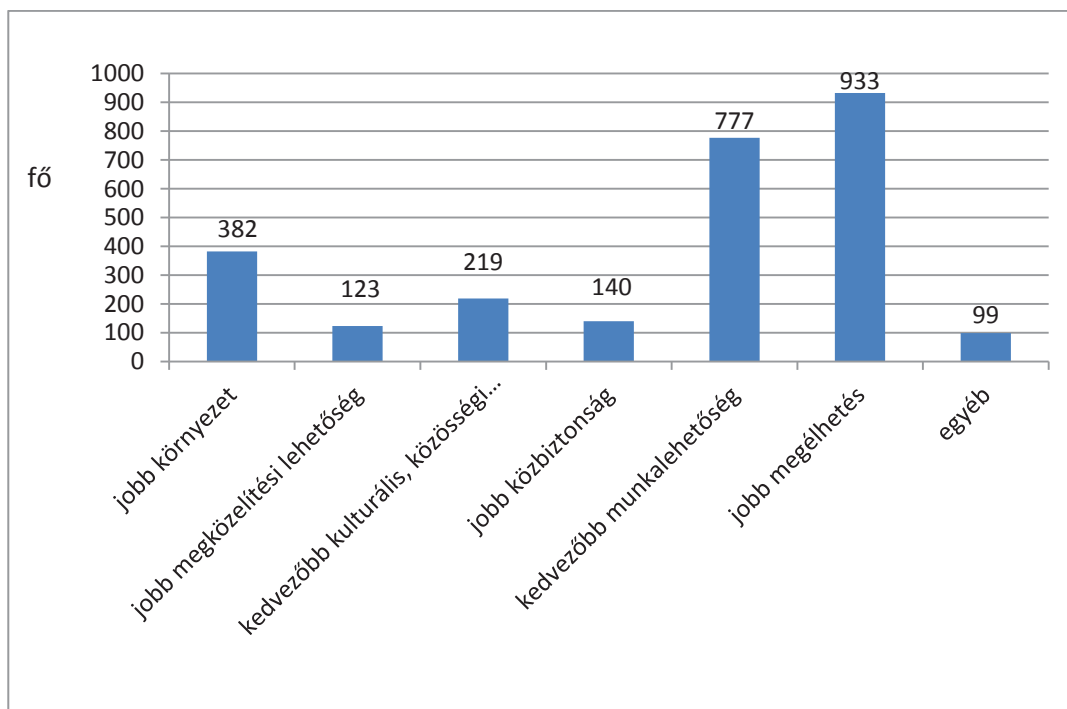
A kistérségen túl az ország jövőjét tekintve aggasztó, hogy a megkérdezettek legnagyobb része (555 fő) külföldre választaná új otthonának, ha el kellene költöznie (30. ábra). A többiek az országban maradnának, azonban ebből 119 fő nem adta meg a pontos helyszínt. A kérdésre 5 fő ugyan nem válaszolt, de sokak telepednének le az országon belül Nyugat-Dunántúlra, a fővárosba, 194 fő pedig valamelyik környező településre vándorolna a kistérségben maradván. Azonban a kérdés feltételes, összességében a válaszadók 19,5 %-ának áll szándékában költöznie.



30. ábra: Elköltözés helye (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1677,2013.

A vizsgálat során arra is választ kaptam, hogy az esetleges elköltözés okaként a legtöbb (933 fő) válaszadó a jobb megélhetést jelölte meg, ezt követte 777 fővel a kedvezőbb munkalehetőség. A lakóhelyek elhagyásának háttérében legkevésbé a jobb megközelítési lehetőség és a jobb közbiztonság áll. Az egyéb kategóriában minden esetben a családi indokok húzódnak meg, a gyerekekhez való közelség miatt. A 31. ábrán látható eredmény egyfajta előjelzéseként is szolgálhat az elégedettségi kérdések eredményeit illetően, feltételezhető, hogy a három fő probléma a megélhetéssel, a munkalehetőséggel és a környezettel függ össze.



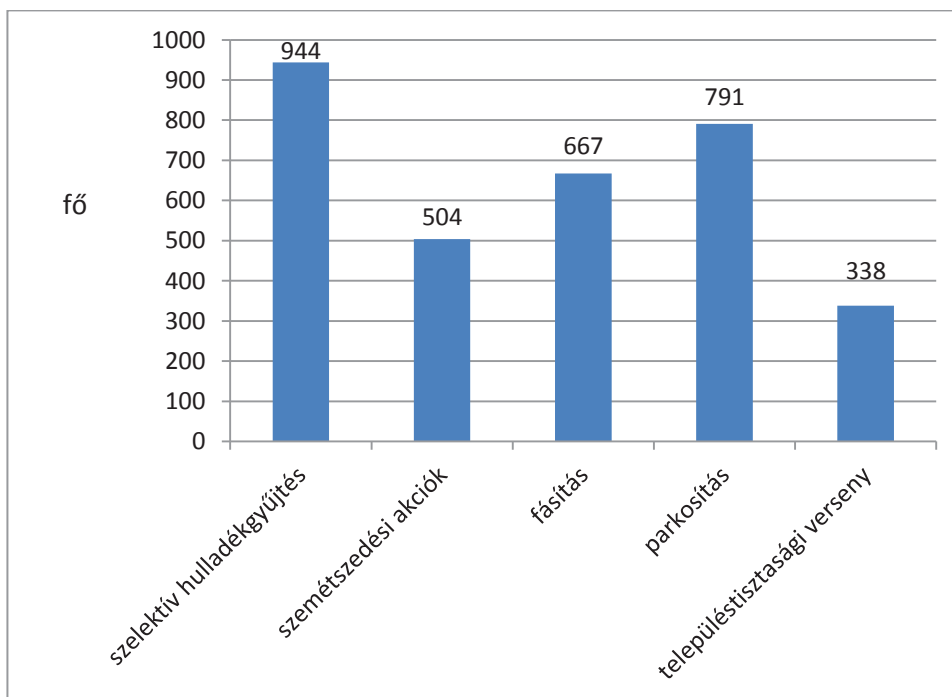
31. ábra: Elköltözés oka (fő)

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

5.3.5. Környezet tisztasága

A települések tisztaságával összefüggő meglévő helyi közszolgáltatások mellett fontos, hogy a lakosok is elősegítsék a köztisztaság biztosítását, az épített és természeti környezet védelmét. A kulturált, esztétikus településkép kialakítása hozzájárul a lakosság jó közérzetének, a település jó hírének és látogatottságának növeléséhez. Ez indokolta, hogy kérdőíves felmérésem során kitérjek arra a kérdésre, hogy „Milyen tevékenységben vállalna feladatot a környezete szebbé tétele érdekében?” A válaszokból kapott eredmény értékelése lehetőséget ad arra, hogy képet kapjunk a Gyöngyösi kistérség lakosainak közösség és környezetük érdekében vállalt felelősségük erősségéről.

Az alábbi oszlopdiagramból kitűnik (32. ábra), hogy minden tevékenységben magas szintű aktivitás mutatkozik, a legtöbb megkérdezett (991 fő) leginkább a szelektív hulladékgyűjtésben vállalna feladatot, ami a teljes minta 56%-át jelenti. Emellett a parkosítással (791 fő) és fásítással (667 fő) is sokan hozzájárulnának az igényes településkép kialakításához. Legkevésbé a településtisztasági versenyt részesítik előnyben a válaszadók, ebben csupán 338 fő vállalna szerepet. Kérdésemmel lehetőséget biztosítottam a megkérdezettek számára arra vonatkozóan is, hogy a felsorolt tevékenységek mellett milyen egyéb munkát végeznének környezetük gondozottabbá tételében, azonban erre csekély elképzelés született, emiatt nem jelenítettem meg.



32. ábra: Aktivitás megoszlása a környezet szebbé tétele érdekében

Forrás: saját kutatás, n=1682, 2013.

5.3.6. A település fejlettségének megítélése

A kérdőív „Megítélése szerint, melyik jelző fejezi ki leginkább a település fejlődését?” kérdésének megválaszolása lehetővé tette a válaszadók szubjektív véleményére alapozott fejlettségi sorrend felállítását. A megkérdezettek 5 kategóriába sorolhatták be településük közelmúltra vonatkozó fejlődésének alakulását.

A 33. ábra a válaszlehetőségeket átlagolva⁴ mutatja meg a szubjektív fejlettségi besorolást. Két települést (Visonta, Pálosvörösmart) ítélte gyorsan fejlődőnek saját lakossága. A megkérdezettek véleménye alapján 4 településen mérsékelt fejlődés mutatkozik, míg 7 település stagnál, nem érzékelnek javulást és visszaesést sem az elmúlt időszakban. 8 település a válaszadók véleménye alapján mérsékelttel visszaesett, mindössze 4 települést (Szücsi, Vécs, Adács, Nagyfűged) nem tartja prosperálóknak saját lakossága, ezzel együtt Adács kivételével mindegyik a periférián helyezkedik el.

A szubjektív fejlettségi megítélés összehasonlíthatóvá válik az objektív adatokon alapuló komplex fejlettségi mutatók segítségével kirajzolódott fejlettségi besorolással, mellyel választ kaphatunk arra, mennyiben tér el a válaszadók véleménye a tényleges adatokon alapuló eredményektől. Összességében megállapítható, hogy a megkérdezettek rosszabbnak ítélik településük fejlettségét, mint ahogyan azt a statisztikai adatok mutatják.

⁴ Az ArcMap 10.1 szoftver segítségével az átlag értékek alapján készült felületkartogram (Graduated colors) típusú tematikus térkép megjelenítésénél a vizsgálat adat szélsőértékeit figyelembe véve egyenlő intervallum (Equal Interval) módszer segítségével határoztam meg az osztályok terjedelmét: erősen hanyatlók: 2,448980 – 2,923628; mérsékelttel visszaesett: 2,923629 – 3,398277; nem változik: 3,398278 – 3,872925; mérsékelttel fejlődik: 3,872926 – 4,347574; gyorsan fejlődik: 4,347575 – 4,822222



33. ábra: A települések fejlettségi besorolása a megkérdezettek válaszai alapján

Forrás: saját szerkesztés, 2013.

5.3.7. Kistérségi elégedettség

A 6. kérdéscsoport Kruskal-Wallis teszttel történő vizsgálatánál, a válaszadók életkorától függően, jelentős különbségeket regisztrálhatunk (25. táblázat, 10. melléklet). A válaszok 1-5-ig terjedő skálát fogtak át. Szignifikáns az eltérés az 1. (könnyen megközelíthető), a 6. (turisták által kedvelt) és a 7. (kommunális infrastruktúra fejlettsége) kérdéseknél. A könnyű megközelíthetőséget az 51 év felettek tartják fontosnak, míg a turisták kedveltségét a 31-50 év közöttiek, vagyis az aktív korosztály tartja előnyösnek. A kommunális infrastruktúra fejlettsége szintén a legidősebb korosztálynak fontos, ebben az életkorban már fontosabbak a kényelmi szempontok. A fiatalok (18-30 évesek) fontosnak tartják a beruházásokat és az egészséges, rendezett, tiszta környezetet is. A kommunális infrastruktúra fejlettségének megítélése a rangsorátlag szerint monoton növekvő tendenciájú képet ad. Egyrészt az idősebb korosztály az elért, meglepő eredményeket relatíve és abszolúte is kedvezőbbnek tartja, másrészt anyagi helyzete sem ad lehetőséget az elégedettségre, jövőbeni tervekre.

Az idegenforgalmi vonzerőt a középkorú csoport tartja legtöbbre, és a fiatal és idősebb korcsoporttól véleményük szignifikánsan különbözik. Valószínűsíthető, hogy a középkorú válaszadói csoport már több lehetőséget lát és tud biztosítani az idegenforgalomból származó bevételekre. A korrallal negatív kapcsolatban jellemezhető a beruházói kedv, a fiatal és idősebb korcsoport véleménye szignifikánsan eltér egymástól a fiatalabb korosztály javára.

25. táblázat: Kistérségi elégedettség a válaszadók életkora szerint

Teszt statisztika ^{a,b}										
Megnevezés	Mennyire elégedett a kistérségben									
	könnyen megközelíthető	sikeres és gazdag	fejlődőképes	lehetőségeket biztosító	beruházók által kedvelt	turisták által kedvelt	kommunális infrastruktúra fejlettsége	népességi helyzet	szakképzettség helyzete	egészséges, rendezett, tiszta környezet
Khí-négyzet	7,910	2,151	3,022	1,950	5,617	6,714	15,664	5,255	,525	5,431
(df)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Approx. Sig.	,019	,341	,221	,377	,060	,035	,000	,072	,769	,066

a. Kruskal Wallis teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó életkora

Forrás: saját kutatás, 2014.

A népességi helyzet egyik fő tényezője a térségben a viszonylagos előregedés, másik párhuzamosan a lélekszám csökkenése. Ez azért fontos, mert a lakosság életkora számos fontos következményt jelent a települések élhetési és ellátási színvonalára. Itt is a korrallal ellentétesen monoton romlik a helyzet értékelése a rangsorátlag értéke szerint. A megközelíthetőségben kortól függően szignifikáns különbség van, a fiatalabb korosztály nagyobb mobilitási igényét kevésbé elégítik ki a közlekedési feltételek.

A 6. kérdéscsoportra adott válaszok további vizsgálata a válaszadó havi nettó jövedelme alapján történt. A kialakított öt fizetési csoport között jelentős véleményeltéréseket figyelhetünk meg (26. táblázat, 11. melléklet). Szignifikáns az eltérés az 1. (könnyen megközelíthető), a 6. (turisták által kedvelt) és a 10. (egészséges, rendezett, tiszta környezet) kérdéscsoportoknál. A könnyű megközelíthetőséget a nagyobb mobilitási igénnyel rendelkező, 200.000 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak.

26. táblázat: Kistérségi elégedettség a válaszadók havi nettó jövedelme szerint

Teszt statisztika ^{a,b}										
Megnevezés	Mennyire elégedett a kistérségben									
	könnyen megközelíthető	sikeres és gazdag	fejlődőképes	lehetőségeket biztosító	beruházók által kedvelt	turisták által kedvelt	kommunális infrastruktúra fejlettsége	népességi helyzet	szakképzettség helyzete	egészséges, rendezett, tiszta környezet
Khí-négyzet	27,944	1,326	3,399	,988	1,493	10,127	3,568	3,186	8,447	13,717
(df)	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Approx. Sig.	,000	,857	,493	,912	,828	,038	,468	,527	,077	,008

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó havi nettó jövedelme

Forrás: saját kutatás, 2014.

A turisták általi kedveltséget szintén az aktív, 50.001 – 200.000 Ft nettó jövedelemhatárig jutó, valószínűsíthetően vállalkozói ambíciókkal is rendelkezők tartják fontosnak. Nem meglepő, hogy a teljesen ellehetetlenült legalacsonyabb fizetési osztályba tartozók ezt a lehetőséget nem tartják fontosnak. Az egészséges, rendezett, tiszta környezetet, viszont az alacsonyabb nettó

fizetéssel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak, a nettó fizetés emelkedésével ez az igény egyre csökken. A szakképzettség helyzete a legalacsonyabb fizetéssel rendelkezőknek – feltehetően teljesen ellehetetlenült helyzetük miatt – nem fontos, vagy jelenleg is jónak tartják. A szakképzettség helyzetét az alacsonyabb jövedelemcsoportba tartozó válaszadók nem kívánják megváltoztatni.

A 6. kérdéscsoportot vizsgáltam a válaszadó legnagyobb iskolai végzettsége szerint is. A három kialakított iskolai végzettség szerinti csoport véleménykülönbsége jelentős számban (10-ből 8 esetben) szignifikánsan eltér (27. táblázat, 12. melléklet).

27. táblázat: A kistérségi elégedettség vizsgálata iskolai végzettség szerint

Megnevezés	Teszt statisztika ^{a,b}									
	Mennyire elégedett a kistérségben									
	könnyen megközelíthető	sikeres és gazdag	fejlődőképes	lehetőségeket biztosító	beruházók által kedvelt	turisták által kedvelt	kommunális infrastruktúra fejlettsége	népességi helyzet	szakképzettség helyzete	egészséges, rendezett, tiszta környezet
Khi-négyzet (df)	38,8 2	12,1 2	6,5 2	11,9 2	17,3 2	7,962 2	9,639 2	2,625 2	0,071 2	8,99 2
Approx. Sig.	0	0	0	0	0	0,019	0,008	0,269	0,965	0,011

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: saját kutatás, 2014.

Szignifikáns az eltérés az 1. (könnyen megközelíthető), a 2. (sikeres és gazdag), a 3. (fejlődőképes), a 4. (lehetőségeket biztosító), az 5. (beruházók által kedvelt), a 6. (turisták által kedvelt), a 7. (kommunális infrastruktúra fejlettsége) és a 10. (egészséges, rendezett, tiszta környezet) kérdéscsoportoknál.

A település megközelíthetőségét tekintve szignifikáns eltérés van iskolai végzettségtől függően, mégpedig az iskolázottabb csoportok elégedettebbek a megközelíthetőséggel (jövedelmi helyzet jobb, autóval rendelkeznek stb.).

Az alapfokú végzettségűek a térséget sikeresnek és gazdagnak, valamint fejlődőképesnek tartják, véleményük szignifikánsan különbözik a másik két csoport véleményétől. A lehetőségeket is magas pontszámmal értékelték, eltérően a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezőktől. A kistérség beruházók általi kedveltségét is szignifikánsan különbözően értékeli a válaszadók az iskolai végzettségtől függően. Legpozitívabb véleményt az alapfokú végzettségűek adták. Ennek talán oka lehet az is, hogy az iskolázottság a viszonyítást befolyásolhatja. A szakképzettség helyzetének megítélésénél nincs különbség iskolai végzettséget tekintve a vélemények között. A rangsor átlag mindhárom csoportnál 720 körüli, más változóknál ez magasabb. Ez azt jelenti, hogy az iskolai végzettségen belüli csoportokban is erősen megoszlik a szakképzettség helyzetének a megítélése. Ezt az is bizonyítja, hogy a csoportok között nincs különbség. Ehhez hasonló a népességi helyzet megítélése is.

A további válaszokat vizsgálva megfigyelhető, hogy az alapfokú végzettséggel rendelkezők véleménye a legpozitívabb. A középfokú végzettségű válaszadók száma a legnagyobb, míg az alapfokú végzettségűek száma és aránya a legkisebb a mintában.

A rendezett és tiszta környezet kérdését mindhárom vizsgált csoport viszonylag magas pontértékkel ismeri el, de az alapfokú végzettségűek tartják a legfontosabbnak.

5.3.8. Lakóhelyi elégedettség

A 7. kérdéscsoportnál a válaszadók életkorától függően nagymértékben eltérő válaszokat kaptam (28. táblázat, 13. melléklet). A válaszadás szintén 1-5-ig terjedő skálán történt. A 18 kérdésből 5%-os hibaszint alatt 9 esetben volt szignifikáns az eltérés.

28. táblázat: A lakóhelyi elégedettség vizsgálata a válaszadók életkora szerint

Megnevezés	Teszt statisztika ^{a,b}																	
	Mennyire elégedett lakóhelyén																	
	a munkalehetőségekkel	átlagos jövedelemmel	a település zöldterület arányával	a település tisztaságával	helyi közbiztonsággal	helyi orvosi ellátással	gyöngyösi kórházi ellátással	helyi bölcsődei ellátottsággal	helyi óvodai ellátottsággal	helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	gyöngyösi közép fokú iskolai ellátottsággal	helyi kulturális, szabadidő kínálattal	kommunális infrastruktúrával	alapvető szolgáltatásokkal	helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	penzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	postai és hírközlési szolgáltatások	turisztikai szolgáltatások
Khi-négyzet (df)	2,697	,919	2,640	4,407	5,481	10,156	23,826	,519	22,262	6,705	9,211	7,803	4,150	,835	1,279	11,371	17,191	6,199
Approx. Sig.	,260	,631	,267	,110	,065	,006	,000	,771	,000	,035	,010	,020	,126	,659	,528	,003	,000	,045

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó életkora

Forrás: saját kutatás, 2014.

Ennek megfelelően a 6. (helyi orvosi ellátás), a 7. (gyöngyösi kórházi ellátás), a 9. (helyi óvodai ellátás), a 10. (helyi alapfokú iskola), a 11. (gyöngyösi középfokú iskola), a 12. (helyi kulturális, szabadidő kínálat), a 16. (penzügyi szolgáltatások), a 17. (postai és hírközlési szolgáltatások) és a 18. (turisztikai szolgáltatások) kérdésnél 5% hibaszint alatt statisztikailag igazolt az eltérés.

29. táblázat: Lakóhelyi elégedettség átlagértékei

Mennyire elégedett lakóhelyén	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
- a munkalehetőségekkel	1618	1	5	2,39	1,054
- átlagos jövedelemmel	1566	1	5	2,44	,975
- a település zöldterület arányával	1657	1	5	3,57	1,039
- a település tisztaságával	1672	1	5	3,35	1,058
- helyi közbiztonsággal	1661	1	5	3,31	1,104
- helyi orvosi ellátással	1637	1	5	3,46	1,062
- gyöngyösi kórházi ellátással	1572	1	5	2,96	1,055
- helyi bölcsődei ellátottsággal	1189	1	5	3,18	1,391
- helyi óvodai ellátottsággal	1431	1	5	3,96	,992
- helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	1488	1	5	3,78	1,075
- gyöngyösi középfokú iskolai ellátottsággal	1451	1	5	3,72	,939
- helyi kulturális, szabadidő kínálattal	1617	1	5	3,10	1,089
- kommunális infrastruktúrával	1557	1	5	3,31	,981
- alapvető szolgáltatásokkal	1631	1	5	3,37	,944
- helyváltoztatási szolgáltatások	1617	1	5	3,32	1,020
- pénzügyi szolgáltatások	1609	1	5	3,30	1,158
- postai és hírközlési szolgáltatások	1658	1	5	3,60	1,020
- turisztikai szolgáltatások	1519	1	5	3,03	1,185
Érvényes esetek (listaszerű)	951				

Forrás: saját kutatás, 2014.

Az átlagok alapján az általános elégedettség is megítélhető, leginkább elégedettek a válaszadók az óvodai ellátással (3,96), az alapfokú (3,78) és középfokú (3,72) iskolai ellátással és a postai szolgáltatásokkal (3,60). Legkevésbé elégedettek a munkalehetőségekkel (2,39), a jövedelemmel (2,44) és a kórházi ellátással (2,96) (29. táblázat).

A helyi orvosi ellátással és a gyöngyösi kórházi ellátással az életkorral növekvően javul az elégedettség mértéke. Az 51 év felettek sokkal elégedettebbek, valamint a 30 év alattiak és az 51 év felettek véleménye szignifikánsan különböző.

A bölcsődei ellátás átlagosan is viszonylag alulértékelt (3,18), de legnagyobb problémát a 30 év alattiaknál jelent a nem megfelelő helyi bölcsődei ellátottság. A 31 év feletti korcsoportok viszont – lehet, hogy korábbi tapasztalatok alapján, de viszonylag elégedetlenek a bölcsődei ellátottsággal. Mindezek mellett nincs kimutatható véleménykülönbség a korcsoportok között.

Mind az óvodai, mind az alapfokú iskolai-, mind pedig a középfokú iskolai ellátottsággal elégedettek a válaszadók. A 3,96; 3,78 és 3,72 átlagos pontérték mellett a korcsoportokkal együtt monoton nő az elégedettség. Mind az óvodai, alapiskolai, középiskolai jellemzés korcsoportonként szignifikánsan különbözik.

Jellemző a szolgáltatásoknál, hogy az 51 év feletti válaszadóknál a minősítés monoton növekvő tendencia után a legmagasabb. A fiatalabb korúak a szolgáltatásokat alacsonyabb pontértékekkel minősítik. Az utazási és az alapvető szolgáltatások egységesen 3,3-3,4 átlagos pontértékekkel minősítik.

A 7. kérdéscsoportot vizsgáltam a kialakított külön jövedelemcsoportokba tartozó válaszadók véleménykülönbsége szerint is. Az öt kialakított jövedelem szerinti csoportok véleménykülönbsége négy esetben mutatott szignifikáns eltérést a 18 kérdésből (30. táblázat, 14. melléklet).

A havi nettó jövedelemmel szembeni elégedetlenség, vagy a nagyobb jövedelemigény az alacsonyabb jövedelemkategóriákban fokozottabb. Ezt a rangsorátlag (14. melléklet) monoton növekedése bizonyítja. A különbség a legkisebb és a nagyobb jövedelemkategóriák között szignifikáns. Ezt követően az alap- és középfokú iskolai ellátottság vonatkozásában van véleménykülönbség, de az elégedettség átlaga az ötfokozatú skálán 3,7 feletti. A település tisztasága iránti fokozott igényt a nagyobb jövedelmű válaszadók igényessége jelzi. A helyi orvosi ellátást viszonylagosan rosszul minősíti minden jövedelemcsoport. A rangsorátlag alapján készített trendek mutatják, hogy a magasabb jövedelmű válaszadó csoportok igényesebbek a gyöngyösi kórházi ellátás színvonalára.

30. táblázat: A lakóhelyi elégedettség vizsgálata havi nettó jövedelem szerint

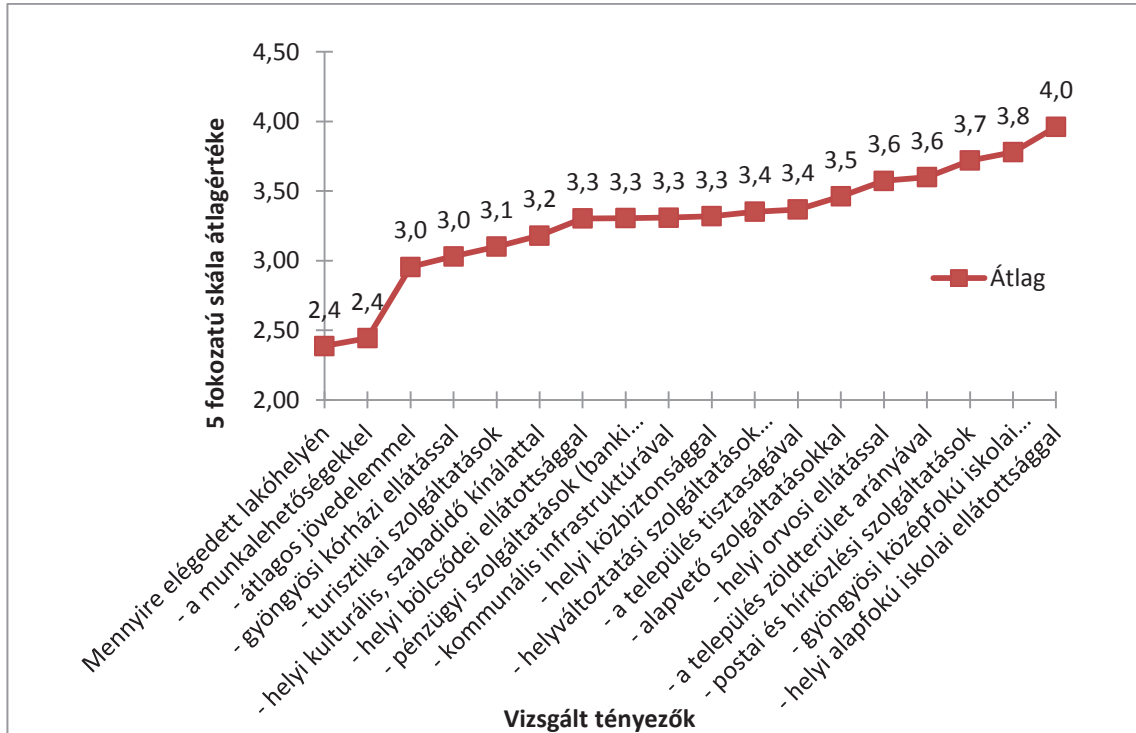
Megnevezés	Teszt statisztika ^{a,b}																	
	Mennyire elégedett lakóhelyén																	
	a munkalehetőségekkel	átlagos jövedelemmel	a település zöldterület arányával	a település tisztaságával	helyi közbiztonsággal	helyi orvosi ellátással	gyöngyösi kórházi ellátással	helyi bölcsődei ellátottsággal	helyi óvodai ellátottsággal	helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	gyöngyösi középfokú iskolai ellátottsággal	helyi kulturális, szabadidő kínálattal	kommunális infrastruktúrával	alapvető szolgáltatásokkal	helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	penzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	postai és hírközlési szolgáltatások	turisztikai szolgáltatások
Khi-négyzet (df)	7,971 (4)	20,173 (4)	3,031 (4)	9,922 (4)	6,945 (4)	1,320 (4)	5,491 (4)	6,857 (4)	2,784 (4)	10,123 (4)	10,669 (4)	6,421 (4)	5,584 (4)	5,900 (4)	4,580 (4)	6,100 (4)	4,085 (4)	5,017 (4)
Approx. Sig.	,093	,000	,553	,042	,139	,858	,240	,144	,595	,038	,031	,170	,232	,207	,333	,192	,395	,286

a. Kruskal Wallis teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó havi nettó jövedelme

Forrás: saját kutatás, 2014.

A szolgáltatások és az iskolai ellátás kérdésében viszonylag legjobb minősítési skála átlagértékek mellett nincs statisztikailag igazolható különbség a jövedelemkategóriák között (34. ábra).

A szolgáltatások speciális áruk, amelyekkel szembeni elégedettség, illetve minősége iránti kereslet jövedelemfüggő. A vizsgálatban a szolgáltatásokkal szembeni elégedettség havi 200 ezer Ft nettó jövedelemhatárig monoton növekedő, 200 ezer Ft felett az elégedettség minden esetben romlik.



34. ábra: A vizsgált tényezők minősítése a lakóhelyen

Forrás: saját kutatás, 2014.

A szolgáltatások speciális áruk, amelyekkel szembeni elégedettség, illetve minősége iránti kereslet jövedelemfüggő. A vizsgálatban a szolgáltatásokkal szembeni elégedettség havi 200 ezer Ft nettó jövedelemhatárig monoton növekedő, 200 ezer Ft felett az elégedettség minden esetben romlik.

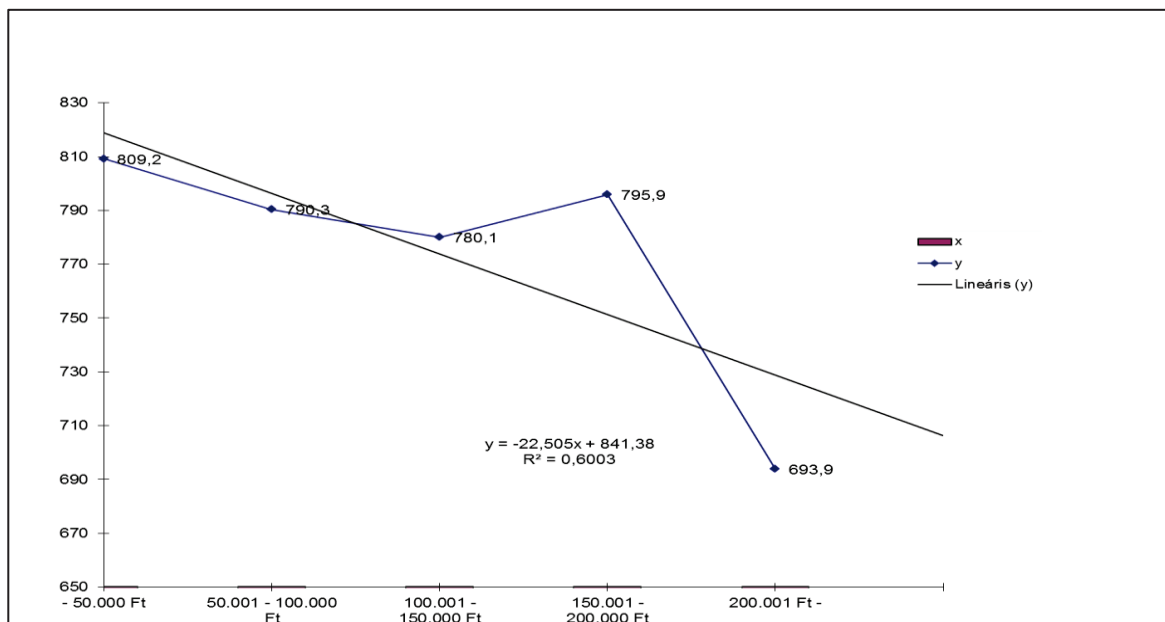
A munkalehetőségekkel és az átlagos jövedelemmel minden jövedelemkategóriában általános az elégedettség, míg az óvodai, iskolai ellátással kapcsolatban minden jövedelemcsoport magas pontértéket adott. A pénzügyi, valamint a postai és hírközlési szolgáltatások is általában elégedettségnek örvendenek (31. táblázat).

31. táblázat: A válaszadók helyi elégedettsége 5 fokozatú skála átlagértékei alapján jövedelemcsoportoktól függően

Mennyire elégedett lakóhelyén	Havi átlagos nettó jövedelem e Ft				
	-50	50-100	100-150	150-200	200-
- a munkalehetőségekkel	2,26	2,41	2,43	2,46	2,32
- átlagos jövedelemmel	2,38	2,36	2,54	2,65	2,41
- a település zöldterület arányával	3,63	3,54	3,60	3,56	3,52
- a település tisztaságával	3,37	3,42	3,28	3,31	3,23
- helyi közbiztonsággal	3,40	3,32	3,27	3,20	3,36
- helyi orvosi ellátással	3,47	3,45	3,48	3,50	3,40
- gyöngyösi kórházi ellátással	3,03	2,96	2,94	3,00	2,72
- helyi bölcsődei ellátottsággal	3,16	3,28	3,19	3,07	2,85
- helyi óvodai ellátottsággal	3,88	3,99	3,99	3,99	3,80
- helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	3,67	3,81	3,85	3,84	3,52
- gyöngyösi közép fokú iskolai ellátottsággal	3,56	3,78	3,73	3,80	3,68
- helyi kulturális, szabadidő kínálattal	3,04	3,14	3,14	3,10	2,87
- kommunális infrastruktúrával	3,29	3,31	3,34	3,36	3,11
- alapvető szolgáltatásokkal	3,32	3,37	3,40	3,46	3,19
- helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	3,27	3,35	3,32	3,38	3,17
- pénzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	3,18	3,33	3,37	3,32	3,17
- postai és hírközlési szolgáltatások	3,62	3,61	3,61	3,59	3,45
- turisztikai szolgáltatások	3,05	3,08	3,02	2,95	2,84

Forrás: saját kutatás, 2014.

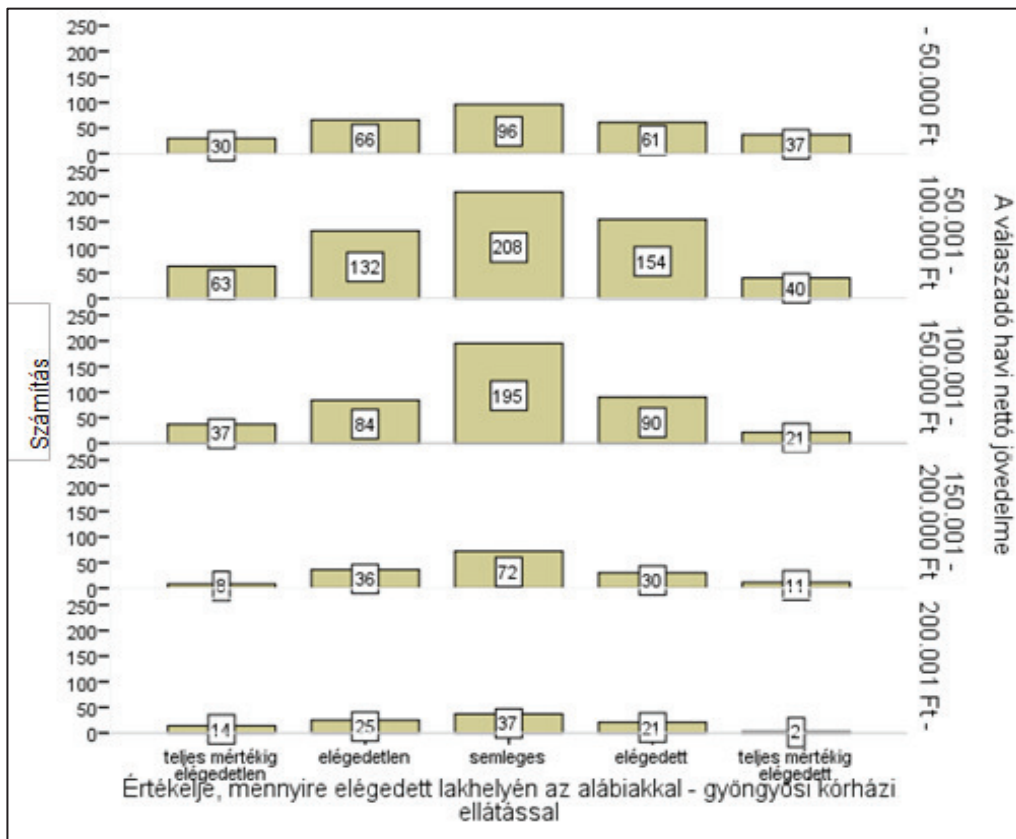
A gyöngyösi kórházi ellátást a csoportok többsége negatívan értékeli, de ez a vélemény jelen esetben statisztikailag nem bizonyított. Az 1572 válaszadó közül 609 közepes osztályzatot adott. A legkevésbé elégedettek a magasabb (nettó 200.000 Ft-tól) fizetési osztályba tartozók, ahol elvárják az igényesebb szolgáltatást, amivel a felmérés szerint a gyöngyösi kórház nem rendelkezik. A többi csoport esetében az átlagértékek 2,94-3,03 között szórnak, ami közepes elégedettséget jelez (35. ábra).



35. ábra: A gyöngyösi kórház ellátás rangsorátlagai a havi nettó jövedelem függvényében (tapasztalati és lineáris trend)

Forrás: saját kutatás, 2014.

A 36. ábra a kórházi ellátás elégedettségi adatainak megoszlását mutatja be jövedelemkategóriák szerint. A 2. (elégedetlen) és a 4. (elégedett) kategóriák számban majdnem megegyeznek, a semleges kategória (3.) a válaszok 38,7%-át adja.



36. ábra: A kórházi ellátással való elégedettség elemzése jövedelemkategóriák szerint
Forrás: saját kutatás, 2014.

A 18 vizsgált kérdésre adott válaszok a 1-5 skálán 2,5-4,0-ig szórnak, és megfigyelhetők eltérések a jövedelemkategóriák szerint is. Általában a nettó 200.000 Ft feletti kategóriába tartozók válaszaik térnek el, főleg negatív irányba.

Az ábráról az is leolvasható, hogy a válaszadók jövedelem szerinti vizsgálatnál legtöbbször a semleges választ adták. Összességében viszont azt lehet mondani, hogy az egyes kérdésekre adott válaszok – jövedelemkategóriától függetlenül – elég jól közelítenek egymáshoz.

A 7. kérdéscsoportra adott válaszokat a településen eltöltött idő szerint is elemeztem. A 18-ból 5 esetben volt szignifikáns eltérés (32. táblázat, 15. melléklet). A válaszok megadása 1-5-ig terjedő skálán történt. Szignifikáns az eltérés a 4. (település tisztasága), az 5. (helyi közbiztonság), a 6. (helyi óvodai ellátás), a 11. (gyöngyösi közép fokú iskola) és a 17. (postai és hírközlési szolgáltatás) kérdéseknél. A település tisztaságával a rövid ideje ott élők elégedettebbek, hasonlóan a közbiztonsággal. A helyi orvosi ellátással a születésüktől a településen élők a legkevésbé elégedettek. A gyöngyösi közép fokú iskolai ellátottsággal viszont a most beköltözöttek nincsenek megelégedve. A postai és hírközlési szolgáltatással a régebb óta a településen lakók elégedettek.

32. táblázat: A lakóhelyi elégedettség vizsgálata a településen eltöltött idő szerint

Teszt statisztika ^{a,b}																			
Megnevezés	Mennyire elégedett lakóhelyén																		
	a munkalehetőségekkel	átlagos jövedelemmel	a település zöldterület arányával	a település tisztaságával	helyi közbiztonsággal	helyi orvosi ellátással	gyógyósi kórházi ellátással	helyi bölcsődei ellátottsággal	helyi óvodai ellátottsággal	helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	gyógyósi közép fokú iskolai ellátottsággal	helyi kulturális, szabadidő kihalattal	kommunális infrastruktúrával	alapvető szolgáltatásokkal	helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	penzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	postai és hírközlési szolgáltatások	turisztikai szolgáltatások	
Khi-négyzet (df)	1,040	5,389	7,496	16,184	15,835	12,738	6,209	5,595	8,346	9,393	22,735	9,344	10,890	9,004	9,530	7,470	18,261	11,078	
Approx. Sig.	,984	,495	,277	,013	,015	,047	,400	,470	,214	,153	,001	,155	,092	,173	,146	,280	,006	,086	

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: Mióta él a településen?

Forrás: saját kutatás, 2014.

Az életkortól függően legrégebben településen élők – fiatalabbak valószínűleg az idősebb környezet hatására is – vagyis a születésüktől ott élők szinte kivétel nélkül a legkevésbé elégedettek a vizsgált kérdéskörben. A betelepülők, akik feltehetően relatíve rosszabb környezet miatt is választottak új lakóhelyet, elégedettsége kifejezettebb. Az őslakosok tehát a szignifikáns különbséget mutató differencia alsó határai. Ők, akik legkevésbé elégedettek a közbiztonsággal, tisztasággal, orvosi ellátással és egyéb tényezőkkel. Valószínűleg egyfajta kedvezőtlen időtrend jelent magyarázatot esetükben.

5.3.9. Lakóhelyi problémák

A 11. kérdéscsoport a lakóhelyi problémákra kérdez rá, 26 lehetséges területet felsorolva. A válaszadó havi nettó jövedelme szerinti vizsgálatnál 5%-os hibaszinten négy esetben volt szignifikáns eltérés (33. táblázat, 16. melléklet).

Statisztikailag igazolt az eltérés az 5. (feldolgozó üzemek hiánya), a 10. (helyi környezet), a 14. (bölcsődei ellátás) és a 16. (lakás ellátottság) kérdéseknél. A feldolgozó üzemek hiányát inkább a nagyobb fizetési osztályba tartozók tartják fontosnak, míg a környezeti problémákat inkább az alacsonyabb (50.000 Ft) és a közepes (100.001 – 150.000 Ft) fizetéssel rendelkezők tartják változtatandónak.

A nagyobb fizetéssel rendelkezők feltehetően mobilabbak, kevésbé tartózkodnak a lakóhelyen, így a környezeti problémákat is kevésbé érzékelik. Érdekes, hogy a bölcsődei ellátás problémáját a legmagasabb fizetési osztályba (200.001 Ft-tól) tartozók tartják kiemelkedően fontosnak. A lakásellátottság minden fizetési osztálynál problémás, de leginkább az 50.001 – 100.000 Ft közöttiek tartják sérelmesnek.

33. táblázat: A lakóhelyen tapasztalt problémák vizsgálata jövedelem szerint

Teszt statisztika ^{a,b}															
Megnevezés	Lakóhelyén tapasztalt problémák														
	helyi gazdaság	helyi természeti erőforrások	mezőgazdasági termelés esőkkenése	nem megfelelő birtokszerkezet	feldolgozó üzemek hiánya	integrált gazdálkodás hiánya	életpálya visszaesése	turizmus visszaesése	helyi infrastruktúra	helyi környezet	helyi kultúra	helyi egészségügy	helyi oktatás	bölcsődei ellátás	óvodai ellátás
Khi-négyzet (df)	3,231 (4)	5,087 (4)	6,578 (4)	1,121 (4)	12,665 (4)	5,796 (4)	3,573 (4)	3,519 (4)	,749 (4)	11,180 (4)	3,175 (4)	,557 (4)	4,177 (4)	13,411 (4)	9,407 (4)
Approx. Sig.	,520	,278	,160	,891	,013	,215	,467	,475	,945	,025	,529	,968	,383	,009	,052
Megnevezés	lakásellátottság	helyi alapszolgáltatások	helyi kommunális szolgáltatások	hivatali, hatósági ügyintézés	összefogás hiánya	átlagos jövedelem	magas munkanélküliség	alacsony szakképzettség	népességi helyzet	elvándorlás	közbiztonság				
Khi-négyzet (df)	12,269 (4)	6,264 (4)	3,651 (4)	2,147 (4)	9,021 (4)	1,414 (4)	2,478 (4)	8,330 (4)	3,314 (4)	1,100 (4)	1,806 (4)				
Approx. Sig.	,015	,180	,455	,709	,061	,842	,649	,080	,507	,894	,771				

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó havi nettó jövedelme

Forrás: saját kutatás, 2014.

A 11. kérdéscsoportot vizsgáltam a három kialakított korcsoport véleményének különbözősége alapján is. A szignifikáns eltérések (5% hibaszinten) részben egyeznek a jövedelem szerinti vizsgálatnál tapasztaltakkal, 5. (feldolgozó üzemek hiánya), 16. (lakás ellátottság), illetve részben eltérnek 8. (turizmus visszaesése), 20. (összefogás hiánya), 24. (népességi helyzet). Az eredményeket a 34. táblázat és 17. melléklet szemlélteti.

A feldolgozó üzemek hiányát elsősorban az idősebbek (51 év feletti) hiányolják, akik még emlékeznek, hogy ezek az üzemek mennyi embernek adtak munkát, és nem tartják elfogadhatónak a nagy hagyományokkal rendelkező üzemek (húsipar, tejipar, gabonaipar, sütőipar stb.) bezárását. A fiatalok már csak a bezárt üzemeket látták, így nem is hiányzik annyira a feldolgozóipar számukra. A turizmus visszaesése is inkább az időseket érinti, míg a lakásellátottság helyzete leginkább a középkorúakat (31-50 év). Az összefogás hiánya szintén az aktív korosztálynak (31-50 év) a leginkább sérelmes. A népességi helyzetet a fiatalok jobban elfogadják, míg a kor előrehaladtával – gondolva a nyugdíjra is – ez a negatív tendencia a valós súlyának megfelelően egyre nagyobb probléma. A közbiztonság esetében viszonylag magasak az átlagértékek, de nincs szignifikáns eltérés a csoportok között.

34. táblázat: A lakóhelyen tapasztalt problémák vizsgálata válaszadó életkora szerint

Teszt statisztika ^{a,b}															
Megnevezés	helyi gazdaság	helyi természeti erőforrások	mezőgazdasági termelés csökkenése	nem megfelelő birtokszerkezet	feldolgozó üzemek hiánya	integrált gazdálkodás hiánya	épipar visszaesése	turizmus visszaesése	helyi infrastruktúra	helyi környezet	helyi kultúra	helyi egészségügy	helyi oktatás	bölcsődei ellátás	óvodai ellátás
Khi-négyzet (df)	1,70	,99	1,66	,81	6,35	1,83	3,492	5,87	1,038	1,52	4,603	4,323	1,996	1,296	4,222
Approx. Sig.	,427	,610	,435	,671	,042	,400	,174	,053	,595	,468	,100	,115	,369	,523	,121
Megnevezés	lakásellátottság	helyi alapszolgáltatások	helyi kommunális szolgáltatások	hivatali, hatósági ügyintézés	összefogás hiánya	átlagos jövedelem	magas munkanélküliség	alacsony szakképzettség	népességi helyzet	elvándorlás	közbiztonság				
Khi-négyzet (df)	6,395	,928	,684	2,879	13,045	,107	,136	,630	10,956	,641	2,886				
Approx. Sig.	,041	,629	,710	,237	,001	,948	,934	,730	,004	,726	,236				

a. Kruskal Wallis teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó életkora

Forrás: saját számítás, 2014.

A 11. kérdéscsoportot a válaszadó iskolai végzettségét figyelembe véve is elemeztem. A 26 kérdésnél hét esetben volt 5% hibaszinten szignifikáns eltérés (35. táblázat, 18. melléklet). Statisztikailag igazolt az eltérés a 2. (helyi természeti erőforrások), a 6. (integrált gazdálkodás hiánya), a 11. (helyi kultúra), a 13. (helyi oktatás), a 15. (óvodai ellátás), a 16. (lakásellátottság) és a 17. (helyi alapszolgáltatások) kérdéseknél.

Egyértelmű szignifikáns differens probléma a lakásellátottság. Az alapfokú iskolai végzettségű, kisebb jövedelmű körben jelent ez fokozottabb problémát.

Számos esetben a vizsgált tényezők közül a felsőfokú végzettségűek találják kevésbé problémásnak a kérdést, míg a középfokú végzettségűek az átlagos rangsorérték alapján a szignifikáns differencia másik végét jelentik. Ez jellemzi a helyi természeti erőforrások, helyi kultúra, helyi oktatás, óvodai ellátás, helyi alapszolgáltatások megítélését is. A középfokú végzettségűek ezeket a kérdéseket problémásabbnak ítélik meg. Ennek egyik oka a tájékozódási források különbözősége. Az alapfokú végzettségűek helyi érdekű információkat legnagyobb mértékben hallomásból szerzik, a felsőfokú végzettségűeknél ennek a forrásnak a részaránya legkisebb. Ennek a forrásnak a torzulása legnagyobb, ezért az egyik oka, amiért az iskolai végzettség szerepet játszhat a problémák megítélésében.

Általánosnak tekinthető tehát a középfokú végzettségűek (sok esetben statisztikailag igazolt) elégedetlensége a helyi viszonyokkal és lehetőségekkel.

35. táblázat: A lakóhelyen tapasztalt problémák vizsgálata iskolai végzettség szerint

Teszt statisztika ^{a,b}															
Megnevezés	helyi gazdaság	helyi természeti erőforrások	mezőgazdasági termelés csökkenése	nem megfelelő birtokszerkezet	feldolgozó üzemek hiánya	integrált gazdálkodás hiánya	építőipar visszaesése	turizmus visszaesése	helyi infrastruktúra	helyi környezet	helyi kultúra	helyi egészségügy	helyi oktatás	bölcsődei ellátás	óvodai ellátás
Khi-négyzet	1,830	12,877	,401	,936	5,282	13,214	1,639	3,111	4,659	5,132	11,686	2,032	20,485	3,920	26,356
(df)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Approx. Sig.	,401	,002	,818	,626	,071	,001	,441	,211	,097	,077	,003	,362	,000	,141	,000
Megnevezés	lakásellátottság	helyi alapszolgáltatások	helyi kommunális szolgáltatások	hivatali, hatósági ügyintézés	összefogás hiánya	átlagos jövedelem	magas munkanélküliség	alacsony szakképzettség	népességi helyzet	elvárdolás	közbiztonság				
Khi-négyzet	16,529	14,531	1,791	3,339	2,776	1,350	2,639	3,819	,363	4,413	1,980				
(df)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2				
Approx. Sig.	,000	,001	,408	,188	,250	,509	,267	,148	,834	,110	,372				

a. Kruskal Wallis teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: saját kutatás, 2014.

Általánosnak tekinthető tehát a középfokú végzettségűek (sok esetben statisztikailag igazolt) elégedetlensége a helyi viszonyokkal és lehetőségekkel.

A 19. melléklet bemutatja az egyes végzettségi csoportok által problémásnak tartott területeket az 1-5 skálán kifejezve és átlagolva. Eszerint az alacsony végzettségűek problémásnak tartják a helyi gazdaságot, a feldolgozó üzemek hiányát, az építőipar visszaesését, a turizmus visszaesését, a magas munkanélküliséget és a gyenge jövedelmet. A középfokú végzettségűeknél szintén probléma a helyi gazdaság, a feldolgozó üzemek hiánya, az építőipar visszaesése és a turizmus visszaesése. Fontos probléma ennél a csoportnál az integrált gazdálkodás hiánya, az összefogás hiánya, az alacsony jövedelem és a magas munkanélküliség is. A felsőfokú végzettségűeknél is probléma a helyi gazdaság, az integrált gazdálkodás hiánya, az építőipar visszaesése, az összefogás hiánya és a magas munkanélküliség. Gondot jelent még az alacsony jövedelem és a népességi helyzet is.

Az elemzés alapján az egyes csoportok véleménye sok esetben egyező a problémás területeket illetően, de vannak statisztikailag igazolt eltérések is a már ismertetett esetekben.

5.3.10. Főkomponens- elemzés

A 36. táblázat adatai bizonyítják, hogy elvethető a Bartlett-próba null hipotézise, miszerint a kiinduló változók között nincs korreláció. A Kaiser-Meyer-Olkin érték (0,920) jól mutatja, hogy az összes változóra kiválóan alkalmazható e módszer.

A 11. kérdéscsoport 26 változóra adott válaszokat főkomponens-elemzéssel is vizsgáltam. A 20. mellékletből látható, hogy a 3 főkomponens a 26 eredeti, mért változó információtömegéből 54,212 százaléknyit megőriz. Ebből az első 5,557, a második 5,325, a harmadik pedig 3,214 egységnyit testesít meg. Az első főkomponens az, amely a legnagyobb mértékben járul az összvarianciához.

A varimax (derékszögű) rotáció lényege, hogy a koordináta tengelypárokat úgy forgatja el, hogy a főkomponens együtthatók maximálisak legyenek egy-egy főkomponensben. A rotált főkomponens együtthatók a főkomponensek – hipotetikus háttérváltozók -, és az eredeti változók közötti korrelációs együtthatók. Minimum 70%-ban 1% szinten szignifikáns az eredeti és a korrelációs együttható.

36. táblázat: Lakóhelyi problémák KMO és Bartlett's tesztje

Kaiser-Meyer-Olkin mintaalkalmassági mérték (MSA)		,920
Khí-négyzet		10643,600
Bartlett-féle gömbpróba	Szabadságfok (df)	325
	Szignifikancia	,000

Forrás: saját kutatás, 2014.

A 37. táblázat főkomponensenként a változók sorba rendezését mutatja súlyuk szerint. Látható, hogy az első legnagyobb közös varianciarészt magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A főkomponens értelmezésénél jelentős az integrált gazdálkodás hiánya, feldolgozó üzemek hiánya, a nem megfelelő birtokszerkezet, a mezőgazdasághoz kapcsolódó építőipar visszaesése, a mezőgazdasági termelés csökkenése. Ezt követi a turizmus visszaesése, a helyi gazdaság, a helyi természeti erőforrások, a helyi infrastruktúra és az összefogás hiánya.

37. táblázat: Rotált komponens mátrix a 11. kérdéscsoport válaszai alapján

	Komponens		
	1	2	3
- integrált gazdálkodás hiánya	,802		
- feldolgozó üzemek hiánya	,794		
- építőipar visszaesése	,761		
- nem megfelelő birtokszerkezet	,731		
- mezőgazdasági termelés csökkenése	,688		
- turizmus visszaesése	,646		
- helyi gazdaság	,612		
- helyi természeti erőforrások	,571		
- helyi infrastruktúra	,542		
- összefogás hiánya	,528		
- óvodai ellátás		,786	
- helyi alapszolgáltatások		,766	
- helyi kommunális szolgáltatások		,763	
- lakásellátottság		,725	
- helyi oktatás		,706	
- hivatali, hatósági ügyintézés		,668	
- helyi egészségügy		,643	
- helyi kultúra		,637	
- helyi környezet		,615	
- bölcsődei ellátás			,728
- alacsony szakképzettség			,721
- magas munkanélküliség			,712
- népességi helyzet			,706
- elvándorlás			,583
- közbiztonság			,577
- átlagos jövedelem			,577

Forrás: saját kutatás, 2014.

A második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, mint óvodai ellátás, helyi alapszolgáltatások, helyi kommunális szolgáltatások, lakásellátottság, helyi oktatás, hivatali, hatósági ügyintézés, helyi egészségügy, helyi kultúra, helyi környezet változói tartoznak. A harmadik főkomponens a munkaerő mobilitásához köthető változók köré csoportosítható. E

főkomponens még mindig a kivont varianciarész 12,4 %-át tartalmazza, ami az alacsony szakképzettség, a magas munkanélküliség, a népességi helyzet, az elvándorlás és a közbiztonság. A főkomponensek a vélemények egyezőségét, egybehangzását is indikálják. A bemutatott változóknál a vélemények egyezősége jól tükröződik.

5.3.11. Kanonikus korreláció

A kanonikus korreláció vizsgálata során a változókat két csoportra osztjuk. Az általam végzett vizsgálatban a két független változócsoporthoz a kérdőív 7. és 11. számú kérdései voltak. Így az X változócsoporthoz 18, az Y változócsoporthoz 26 elem került.

38. táblázat: A kanonikus korreláció vizsgálat eredménye

Probléma felvetés	C-X korreláció	Kan. Corr	C-Y korreláció	Elégedettség	
- helyi oktatás	0,336	0,467	CX1 — CY1	- helyi bölcsődei ellátottsággal	
- bölcsődei ellátás	0,549			-0,528	- helyi óvodai ellátottsággal
- óvodai ellátás	0,428			-0,370	- helyi alapfokú iskolai ellátottsággal
- elvándorlás	0,605	0,437	CX2 — CY2	- a település zöldterület arányával	
- közbiztonság	0,626			-0,498	- a település tisztaságával
- helyi infrastruktúra	0,469			-0,599	- helyi közbiztonsággal
- helyi környezet	0,559	0,385	CX3 — CY3	- helyi orvosi ellátással	
- helyi egészségügy	0,503			-0,715	- kommunális infrastruktúrával
- helyi oktatás	0,450			-0,549	- alapvető szolgáltatásokkal
- bölcsődei ellátás	0,407	0,368	CX4 — CY4	- kommunális infrastruktúrával	
- óvodai ellátás	0,475			-0,620	- pénzügyi szolgáltatások
- helyi gazdaság	-0,378			-0,544	- postai és hírközlési szolgáltatások
- helyi természeti erőforrások	-0,393	0,329	CX5 — CY5	- alapvető szolgáltatásokkal	
- nem megfelelő birtokszerkezet	-0,361			-0,377	- a munkalehetőségekkel
- feldolgozó üzemek hiánya	-0,314			-0,453	
- integrált gazdálkodás hiánya	-0,322				
- magas munkanélküliség	-0,340				
- óvodai ellátás	-0,490				
- lakásellátottság	-0,402				
- lakásellátottság	-0,502				
- helyi alapszolgáltatások	-0,421				
- helyi kommunális szolgáltatások	-0,410				

Forrás: saját kutatás, 2014.

A kanonikus korreláció vizsgálata során a változókat két csoportra osztjuk. Az általam végzett vizsgálatban a két független változócsoporthoz a kérdőív 7. és 11. számú kérdései voltak. Így az X változócsoporthoz 18, az Y változó csoportba 26 elem került.

A számítások során arra kerestem a választ, hogy a két változó csoport mennyire függ össze egymással, illetve mekkora a változók súlya a kapcsolat szempontjából. A számítások jelentős terjedelme miatt csak a végeredményt bemutató táblázatot közlöm és elemzem (38. táblázat).

A vizsgálat alapján öt kanonikus változópaár között van szignifikáns kapcsolat 5% hibaszint mellett. A CX1-CY1 közötti kapcsolat azt mutatja, hogy amely válaszadónál viszonylag kicsi az elégedettség, ott erős a problémafeltevést kifejező válaszáérték. Az ellentétes előjelű korrelációs együtthatók jelzik ezt jól. Tehát pl. aki elégedett a bölcsődei ellátással, az kevésbé látja problémásnak a bölcsődei ellátást. Ez sok esetben más X és Y változópaároknál is így van (ellentétes előjel). A második csoportnál – CX2-CY2 – aki kevésbé elégedett az orvosi ellátással, az a helyi egészségügyet kevésbé látja problémásnak. Tehát az itt látható környezeti és szolgáltatási változókra, mutatókra ez ugyanígy érvényes. A harmadik változócsoporthoz az egyező előjeleket úgy lehet értelmezni, hogy a gazdaságot minősítő kedvezőtlen, vagy közepes érték (semleges) – helyi gazdaság, mezőgazdasági termelés csökkenése, feldolgozó üzemek hiánya stb. – kedvezőtlen infrastruktúrát, pénzügyi és postai, hírközlési szolgáltatásokat jelent a válaszadók véleményeit tekintve. A negyedik és ötödik csoportnál szintén így lehet értékelni az eredményeket. Az alapvető szolgáltatások iránti viszonylagos elégedetlenség az óvodai és lakás ellátottsági területen is hasonló. Akik a munkalehetőségeket alulértékelik, ők a lakásellátottság és a szolgáltatásokkal szembeni elégedetlenségüket is kifejezték.

5.3.12. Beruházások fontosságának vizsgálata

A 12. kérdéscsoport a beruházások fontosságát vizsgálja 20 lehetséges beruházási területet felsorolva. A válaszadó havi nettó jövedelme szerinti vizsgálatnál 5%-os hibaszintnél négy esetben volt szignifikáns eltérés (39. táblázat, 21. melléklet).

Szignifikáns az eltérés a 8. (körforgalom kialakítása), a 9. (közlekedési lámpák kialakítása), a 11. (lakások felújítása) és a 13. (szociális otthon fejlesztése) kérdéseknél. A közlekedési csomópontokat, a körforgalom kialakítását és a közlekedési lámpák bővítését a legalacsonyabb (50.000 Ft alatti) és a közepes (150.001 – 200.000 Ft) fizetési osztályba tartozók tartják fontosnak. A lakásfelújítás és a szociális otthon fejlesztése az alacsonyabb jövedelemkategóriákba tartozóknál fontos.

A beruházások fontosságát illetően a Kruskal-Wallis tesztet kiegészítettem Kendall-féle egyetértési teszttel. A Kendall teszt szerint a legfontosabb beruházások tekintetében a válaszadók között egyetértés van, tehát a Kruskal-Wallis tesztnél is a nullhipotézis igaz. Ezek: belső utépítések, közúthálózat, kórházi beruházások, szelektív hulladékgyűjtés, csapadékelvezető csatornák felújítása stb.

A közlekedési lámpák, összközműves telkek kialakítása, közlekedési csomópontokon körforgalom kialakításában, – a kevésbé fontosnak ítélt beruházások kérdéseiben – már véleménykülönbséget mutat a Kruskal-Wallis próba is.

39. táblázat: Beruházások fontosságának vizsgálata válaszadó havi nettó jövedelme szerint

Megnevezés	Teszt statisztika ^{a,b}																			
	A beruházások fontossága																			
	belső utépítések, felújítások	közüthálózat fejlesztése	Gyöngyöst elkerülő környüri megépítése, befejezése	csapadékelvezető csatornák felújítása	kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	játsszótér felújítása, fejlesztése	kórházi beruházások	közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	tömegközlekedés javítása	lakások felújítása	összközműves telkek kialakítása	szociális otthon fejlesztése	kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	idegenforgalmi fejlesztések	alapszolgáltatások fejlesztése	informatikai fejlesztések	szelktív hulladékgyűjtés	szennyvízhálózat kiépítése	a település honlapjának fejlesztése
Khi-négyzet (df)	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Approx. Sig.	,400	,525	,173	,145	,408	,224	,100	,044	,005	,251	,018	,062	,044	,059	,751	,758	,370	,408	,143	,632

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó havi nettó jövedelme

Forrás: saját kutatás, 2014.

A Kendall-féle konkordancia vagy egyetértési mutató 0,921, ami azt jelenti, hogy a jövedelemcsoportok szerint igen erős az egyetértés a beruházások fontosságát illetően (40. táblázat).

40. táblázat: Kendall-féle W teszt eredménye havi nettó jövedelem szerint

Teszt statisztika	
N	5
Kendall's W ^a	,921
Khi-négyzet	87,537
Szabadságfok (df)	19
Asymp. Sig.	,000

Forrás: saját kutatás, 2014.

A beruházások rangsora rendezett sorrend alapján értékelhető. A 20 kérdésre adott válaszokat 3 jövedelemcsoport alapján vizsgáltam. A rangsorok egyezősége 1% hibaszint alatt szignifikáns (41. táblázat).

A nagyobb rangátlag nagyobb fontosságot jelent. Az informatikai fejlesztésekben és a honlap készítésben nagy az egyezés a jövedelemcsoportok között a Kruskal-Wallis próba szerint, míg a Kendall próba a rangsorban a fontossági sorrend végére helyezi ezeket. A K-W próba a jövedelemcsoportok közötti különbséget, míg a Kendall teszt a jövedelemcsoportok rangsora közötti különbséget teszteli.

41. táblázat: Beruházások fontossági sorrendje nettó jövedelem szerint

A beruházások rangsora	Rangátlag
belső útépitések, felújítások	19,60
közúthálózat fejlesztése	19,40
kórházi beruházások	17,80
csapadékelvezető csatornák felújítása	16,40
szelektív hulladékgyűjtés	16,40
kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	14,00
idegenforgalmi fejlesztések	12,80
szennyvízhálózat kiépítése	12,80
Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	11,20
alapszolgáltatások fejlesztése	10,60
kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	10,20
játszótér felújítása, fejlesztése	9,80
tömegközlekedés javítása	8,60
szociális otthon fejlesztése	8,60
lakások felújítása	5,40
informatikai fejlesztések	5,20
közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	4,40
a település honlapjának fejlesztése	3,20
összközműves telkek kialakítása	2,40
közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	1,20

Forrás: saját kutatás, 2014.

A 12. kérdéscsoport válaszait vizsgáltam a válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége szerint is. Ebben az esetben 5%-os hibaszintnél hat esetben volt szignifikáns eltérés (42. táblázat).

42. táblázat: Beruházások fontosságának vizsgálata iskolai végzettség szerint

Megnevezés	Teszt statisztika ^{a,b}																			
	A beruházások fontossága																			
	belső útépitések, felújítások	közúthálózat fejlesztése	Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	csapadékelvezető csatornák felújítása	kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	játszótér felújítása, fejlesztése	kórházi beruházások	közlekedési csomópontokon	közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	tömegközlekedés javítása	lakások felújítása	összközműves telkek kialakítása	szociális otthon fejlesztése	kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőségek megteremtése	idegenforgalmi fejlesztések	alapszolgáltatások fejlesztése	informatikai fejlesztések	szelektív hulladékgyűjtés	szennyvízhálózat kiépítése	a település honlapjának fejlesztése
Chi-négyzet (df)	7,7 (2)	1,5 (2)	2,2 (2)	11,2 (2)	3,3 (2)	3,9 (2)	5,7 (2)	,4 (2)	5,3 (2)	6,9 (2)	14,8 (2)	32,6 (2)	16,2 (2)	3,5 (2)	2,7 (2)	2,0 (2)	5,5 (2)	3,0 (2)	5,7 (2)	2,3 (2)
Asymp. Sig.	,02	,46	,33	,004	,189	,14	,057	,8	,07	,03	,0	,00	,0	,17	,3	,5	,1	,2	,1	,3
Kendall rangs	1	2	12	4	14	10	3	19	20	13	15	18	11	6	7	8	16	5	9	17

a. Kruskal Wallis Teszt b. Csoportosító változó: A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: saját kutatás, 2014.

Szignifikáns az eltérés az 1. (belső útépítés), a 4. (csapadékelvezető csatornák felújítása), a 10. (tömegközlekedés javítása), a 11. (lakások felújítása), a 12. (összközműves telkek kialakítása) és a 13. (szociális otthon fejlesztése) kérdéseknél.

A beruházások fontosságát illetően a Kruskal-Wallis tesztet kiegészítettem a Kendall-féle egyetértési teszttel (43. táblázat).

43. táblázat: Kendall-féle W teszt eredménye iskolai végzettség szerint

Test Statisztika	
N	3
Kendall's W ^a	,907
Khi-négyzet	51,705
Szabadságfok (df)	19
Asymp. Sig.	,000
a. Kendall-féle egyetértési mutató	

Forrás: saját kutatás, 2014.

A Kendall-féle konkordancia, vagy egyetértési mutató 0,907, ami azt jelenti, hogy az iskolai végzettség kategóriái szerint igen erős az egyetértés a beruházások fontosságát illetően. A beruházások fontosságának rangsora is jórészt megegyezik a 41. táblázatban közölt rangsorral (havi nettó jövedelem figyelembevételével), tehát az iskolai végzettség szerint is közel azonosnak ítélik a beruházások fontosságát (44. táblázat).

44. táblázat: Beruházások fontossági sorrendje iskolai végzettség szerint

Beruházás	Rangátlag
belső útépítések, felújítások	19,67
közúthálózat fejlesztése	19,33
kórházi beruházások	18,00
csapadékelvezető csatornák felújítása	16,67
szelektív hulladékgyűjtés	16,00
kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	13,33
idegenforgalmi fejlesztések	13,00
alapszolgáltatások fejlesztése	12,33
szennyvízhálózat kiépítése	11,67
játszóter felújítása, fejlesztése	10,33
szociális otthon fejlesztése	10,33
Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	9,67
tömegközlekedés javítása	8,67
kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	7,67
lakások felújítása	7,00
informatikai fejlesztések	6,00
a település honlapjának fejlesztése	3,33
összközműves telkek kialakítása	3,00
közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	2,67
közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	1,33

Forrás: saját kutatás, 2014.

Az iskolai végzettség szerinti vizsgálatnál a válaszadók – összehasonlítva a havi nettó jövedelem szerinti vizsgálattal – fontosabbnak tartják az alapszolgáltatások fejlesztését, és kevésbé tartják fontosnak a Gyöngyöst elkerülő körgyűrű befejezését.

Vizsgáltam a beruházások fontosságára adott választ a három kialakított korosztály (18-30 év, 31-50 év, 51 év felett) válasza szerint is. 5% hibaszint alatt szignifikáns véleménykülönbség van az életkor szerint:

- a csapadékelvezető csatornák felújítása;

- a tömegközlekedés javítása;
- a szociális otthon fejlesztése;
- a kulturális, sportolási, szórakozási lehetőség megteremtése beruházásoknál.

A csapadékfelvezető csatornák felújítását és a tömegközlekedés javítását az 51 év feletti korosztály tartja fontosabbnak, a fiataloknál ez kevésbé preferált. A szociális otthon fejlesztését magas rangsorátlaggal szintén az idősebb korosztály tartja fontosnak, hiszen a szociális otthonba kerülés itt fordulhat elő leginkább. A kulturális, sportolási, szórakozási lehetőség pedig a legfiatalabb korosztály (18-30 év) támogatását élvezi. A részletes értékek a 22. mellékletben tanulmányozhatók.

5.3.13. Mann-Whitney teszt

A 12. kérdéscsoport esetében a férfiak és nők válaszait is vizsgáltam, és statisztikailag igazolt eltérést kerestem. Az eltérések a húsz kérdésből tíz esetben 5%-os hibaszinten szignifikánsak, tehát a nők lényegesen másként látják a beruházások fontosságát, mint a férfiak (45. táblázat, 23. melléklet).

45. táblázat: Beruházások fontossága a válaszadó neme szerint

Teszt statisztika ^a							
A beruházások fontossága							
Megnevezés	belső utépítések, felújítások	közüthálózat fejlesztése	Gyógyóست elterülő kógyúrtú megépítése, befejezése	esapadké lvezető esatornák felújítása	kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	átászóter felújítása, fejlesztése	kórházi beruházások
Mann-Whitney U	316541,500	311465,500	282826,000	296300,000	267014,000	285751,500	276165,000
Wilcoxon W	509051,500	502118,500	455404,000	480828,000	449724,000	468461,500	450510,000
Z	-1,024	-1,359	-,732	-1,557	-4,113	-2,657	-2,611
Kétoldali szignifikancia	,306	,174	,464	,119	,000	,008	,009
Megnevezés	közlekedési esomóponokon kórforgalom kialaktása	közlekedési lámpák kialaktása, bővítése	tömegközlekedés javítása	lakások felújítása	összközömműves telkek kialaktása	szociális otthon fejlesztése	kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése
Mann-Whitney U	280246,500	274077,000	274560,500	270983,000	255748,000	239269,000	301347,000
Wilcoxon W	454591,500	453178,000	453661,500	444149,000	424238,000	393004,000	486483,000
Z	-1,222	-2,711	-3,187	-2,263	-2,636	-3,040	-1,313
Kétoldali szignifikancia	,222	,007	,001	,024	,008	,002	,189
Megnevezés	idegemforgalmi fejlesztések	alapszolgálatások fejlesztése	informatikai fejlesztések	szeklektív hulladékgyűjtés	szennyvízhálózat kiépítése	a település honlapjának fejlesztése	
Mann-Whitney U	292362,500	274567,500	281757,500	296576,500	300346,500	271727,500	
Wilcoxon W	470865,500	453070,500	457878,500	484767,500	481849,500	439637,500	
Z	-,830	-3,904	-1,627	-2,509	-,991	-1,511	
Kétoldali szignifikancia	,407	,000	,104	,012	,322	,131	

a. Csoportosító változó: A válaszadó neme

Forrás: saját kutatás, 2014.

A nemek véleménye között szignifikáns különbség van 5% hibaszint alatt a következő beruházásoknál:

- kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése;

- játszótér felújítása, fejlesztése;
- kórházi beruházások;
- közlekedési lámpák kialakítása, bővítése;
- tömegközlekedés javítása;
- lakások felújítása;
- összközműves telkek kialakítása;
- szociális otthon fejlesztése;
- alapszolgáltatások fejlesztése;
- szelektív hulladékgyűjtés.

A nők átlagos rangértékek alapján a felsorolt beruházásokat nagyobb mértékben támogatják. Különösen magas értékekkel értékelték az 5. (kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése), a 6. (játszótér felújítása, fejlesztése), a 10. (tömegközlekedés javítása), a 16. (alapszolgáltatások fejlesztése) és a 18. (szelektív hulladékgyűjtés) kérdéseket.

5.4. Hagyományos integrációs modell bemutatása

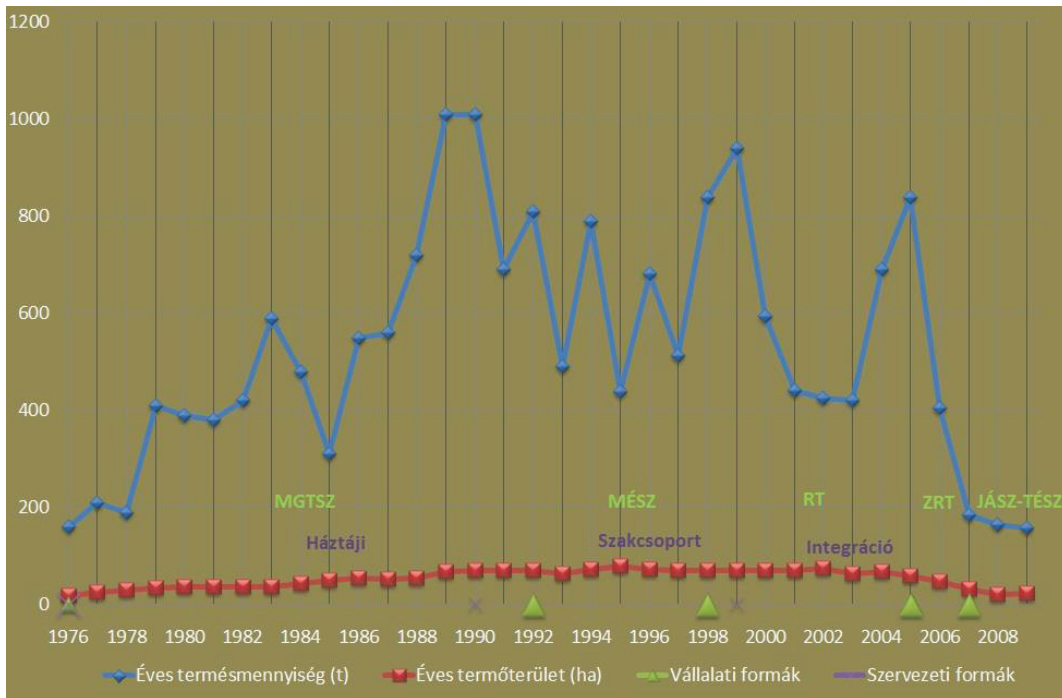
A mezőgazdaság mind az Európai Unióban mind pedig Magyarország területén kiemelkedő gazdasági és társadalmi jelentőséggel bír. Hazánkban a lakosság nagy részét érinti a mezőgazdaságban történő változás, hisz sokaknak ez a tevékenység jelenti a fő megélhetési formát. A piacra termelő gazdálkodóknak azonban ahhoz, hogy versenyképes tudjon maradni, elengedhetetlen a másokkal történő együttműködés. Ma, a multinacionális világcégek hangsúlyos jelenlétének korszakában a termelők érdeke, hogy a megfelelő minőségű termékeinek piacra jutásának érdekében egy bizonyos kapcsolatrendszeren belül tudjon termelni. A kölcsönös előnyökkel járó együttműködés szervezője az integrátor, akinek fontos feladata az integrált termelővel történő oda-vissza irányuló bizalom és megbízhatóság fenntartása is.

Jelen fejezet az integrációs folyamatokat mutatja be hangsúlyozva a Gyöngyösi kistérség területén található Nagyréde településen működő vertikális integrációs mintamodellt a kezdetektől napjainkig.

A Nagyrédén zajlott integrációs modell megismeréséhez mélyinterjút készítettem. A módszer választásának oka, hogy mélyebb és nagyobb terjedelmű információhoz jussak olyan emberektől, akik már a kezdetekkor ott dolgoztak, megélve a sikereket és kudarokat is.

A bogyóstermésű gyümölcsöket érintő integrátori szereplők egyik tagjával készített mélyinterjú a nagyrédei hűtőházban történt, melynek során megszerzett információkról az alábbiakban számolok be.

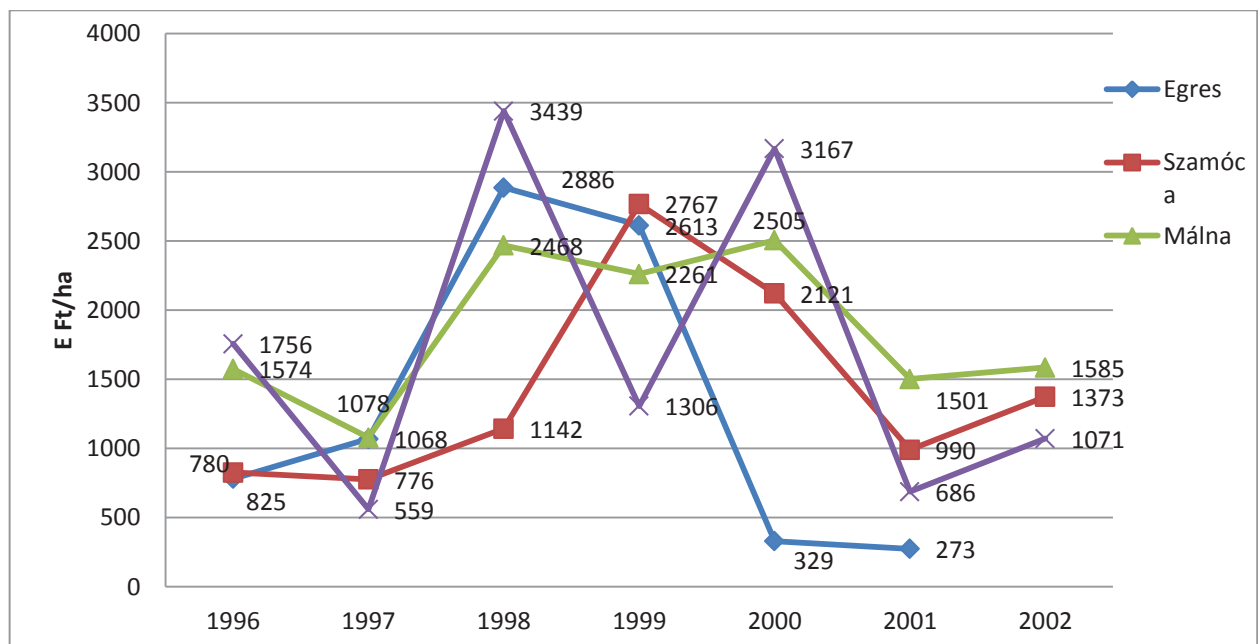
A málna szakcsoport 1990-től működött 2000-ig, előtte háztáji gazdálkodási forma volt a meghatározó. Az integrációs szervezeti forma 2000 évtől 2010-ig működött. A 37. ábrán látható, hogy 1976-tól 2010-ig hogyan alakultak a szervezeti valamint vállalati formák, ezzel párhuzamban pedig az éves termésmennyiségek és termőterületek. 2008-tól felszámolás alatt áll a ZRt., jelenleg a JÁSZ-TÉSZ tulajdonát képezi. Az ábra alapján megállapítható, hogy a szakcsoporti időszakban volt a csúcson a termésmennyiség és a termőterület nagysága. A szakcsoport, illetve az Rt. véget érésével egy ideig még az előtte lévő szintet sikerült tartani, azonban 2005-től rohamos csökkenés volt tapasztalható.



37. ábra: A nagyrédei málnaterület és termésmennyiség változása 1976-2010

Forrás: saját szerkesztés a mélyinterjú alapján, 2014.

A bogyógyümölcs termesztése az öntözhető nagyrédei külterületi bérelt földeken történt, míg a szőlőtermesztés atkári területekre koncentrált. Az egres területe a vizsgált időszakban nem változott, kb. 8 ha-on folyt a termesztése, 2001-ben csökkent le 3 ha-ral. A szamóca termesztése általában 12-16 ha között mozgott, az időszak végén 5-8 ha-os területekkel rendelkeztek. Évente 4 ha-t telepítettek, 4 ha-t kiszántottak, és 3 év volt a termőre fordulás a szamóca ültetvényeken. A málna esetében először 7, a vizsgált időszak végén 10 éves termőre fordulási időszak volt, évente 7 ha-t vágta ki, és 7 ha-t telepítettek, összesen 70 ha területen folyt a termesztése. A szeder területe mindvégig 13,1 ha volt.



38. ábra: Az integrált bogyógyümölcs termesztés átlag árbevételének (E Ft/ha) alakulása Nagyrédén 1996-2002 között

Forrás: saját számítás a mélyinterjú során kapott adatok alapján, 2014.

A nagyrédei integrált bogyógyümölcs termesztés átlag árbevételének (E Ft/ha-ban) alakulását a 38. ábra szemlélteti a 1996-2002-es időszakban. Az ábra alapján megállapítható, hogy az egymást követő években nagyfokú ingadozás jellemzi az árbevételek alakulását, amely a szeder esetében a legszembetűnőbb. Az árbevétel változása természetesen az éves termésmennyiségek alakulásával magyarázható elsősorban.

A bogyógyümölcsök közül a málnát kiemelve a 24. melléklet több éves időszakban (1996-2009) mutatja a nagyrédei málnatermesztés főbb mutatóinak alakulását. A táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a málna szakcsoport létszáma 1996 évben a legmagasabb, 2005 évig 1000 fő feletti. Egy tag területe 529 m². Annak ellenére, hogy 1999-ben 73,3 ha-on folyt málnatermesztés, a betakarított termés 2005-ben 59,7 ha-on a legmagasabb, 839 tonna a vizsgált időszakban. Az értékesítési átlagár 148 – 380 Ft/kg érték között mozgott. A bruttó értékesítés és az árbevétel is 2005-ben a legmagasabb, ennek megfelelően az egy hektárra jutó bruttó jövedelem is ebben az évben a legkedvezőbb, 2 376 ezer forint. A szolgáltatások díja 2008 évig fokozatosan növekedett. Egy egység 40 000 – 106 000 Ft bruttó alternatív jövedelmet biztosított. A szakcsoport tagjai a málna esetében 0,05 ha-on, a szamóca esetében 0,08 ha-on, az egres esetében 0,06 ha-on, a szeder esetében pedig 0,08 ha-t vállalták a termesztést, a maximális létszám 1600 fő volt, mely alapján elmondható, hogy sok ember vállalta kis területeken a művelést.

A szakcsoportban azok vehettek részt, akik főállással és őstermelői igazolvánnyal rendelkeztek, többnyire a környező települések lakóit jelentették. Mindenképp a mezőgazdasággal foglalkozó emberek jövedelemkiegészítő tevékenysége volt.

A Málnatermesztő szakcsoport belépési nyilatkozata tartalmazta a belépő termelő és az integrátor kötelezettségeit.

A szakcsoport formája lehetőség volt a termelés kibővítésére. 1990-től a telepítésekre jelentkezők automatikusan szakcsoport tagok lettek. A szakcsoport keret formális (elnök, vezetőség, intézőbizottság, évenkénti közgyűlés) volt. A szakcsoport a termelőknek plusz jövedelemforrást, az akkori Szövetkezetnek, illetve az azt követő szervezeti formáknak pedig egy helyben, viszonylag olcsón és jó minőségben megtermelhető nyersanyag bázist biztosított.

A technológiát illetően a gépi szolgáltatás, a növényvédelem, a tápanyag utánpótlás, az öntözés teljes egészében egységes volt. Az egyéni munkára javasolt technológia volt, előírt határidőkkel, kilátásba helyezett szankciókkal.

A minőségbiztosítás területén elmondható, hogy központi növényvédelem működött, mely magába foglalta:

- az engedélyezett növényvédő szerek listáját;
- a permetezési napló vezetését;
- az öntözővíz minőségi vizsgálatát;
- a tápanyag-visszapótlást talaj- és növényanalízis alapján;
- a felvásárlást minőségi előírás szerint, higiéniai szempontok figyelembevételével.

A felvásárlás a málna és egyéb ültetvényeken szezonálisan felállított átvevő telepeken, mennyiségi és minőségi átvétellel történt. Ezt követően a göngyöleget kiszállították a telepekre, majd a terméket beszállították a hűtőházhoz az integrátor speciális járműveivel.

Az átadás során a termék értékének meghatározása mennyiség és minőség alapján történt, melyet a helyszínen kiállított felvásárlási jegyen rögzítettek. A szezon végén ezek összesítéséből levonták a szolgáltatás (növényvédelem, talajmunka, műtrágya, öntözés) értékét, valamint a földbérleti díjat. Az ily módon készített elszámolás alapján lett átutalva a nettó érték.

A termelők a hűtőház által biztosított göngyölegbe bélelő fóliára öntötték a szedőedényekből a terméket, amit átvétel után a telepen targoncára raktak, és így került átrakodás nélkül fagyasztásra. A további feldolgozást már az üzemben végezték.

A termék tárolási ideje szedéskor a sor végén 1-2 óra, az átvevőtelepen 3-4 óra időintervallumot jelentett.

A szakcsoport megléte kiegészítő jövedelemszerző idényjellegű foglalkoztatást biztosított a termelők és családtagjai számára.

A tagok végzettsége sokrétű volt, a segédmunkástól a főiskolai tanárig.

A megelégedettség mértékét a termelők számának növekedése és csökkenése tükrözi. Aki nem találta meg a számítását, abbahagyta a termelést.

Összességében elmondható, hogy a szakcsoport működésének előnyei a következők:

- szabadidő hasznos eltöltése;
- kiegészítő jövedelem a helybeli és a környező települések lakóinak;
- termelési tapasztalatok átadása a fiataloknak, új technológiák megismerése;
- a szolgáltató ágazat működésének – pl. az öntözőrendszer fennmaradásának – biztosítása.

Hátrányként csupán a környezeti terhelés került említésre.

Végezetül kíváncsi voltam arra, mi a vélemény a jelenleg fennálló helyzet előnyeit és hátrányait illetően. Előnyként a környezeti terhelés (növényvédő szerek, műtrágya) csökkenése került megfogalmazásra, hátrányként pedig a jövedelemhiány, a paraszti életmód felszámolása, illetve az ebből következő megélhetési problémák, amely az elvándorlás növekedését vonzza maga után. A mélyinterjú alanyom javaslatként elmondta, hogy fontos lenne az integráció újjászervezése, azonban ehhez elengedhetetlen egy nagy tőkeerejű vállalkozás, bér munka biztosításával, maximális gépesítésre törekedéssel, kombinált megoldással.

Nagyredén a szőlő szakcsoport 1986-ban alakult, a szőlőtelepítés két lépcsőben történt, 1987-ben 54,4 ha és 1988-ban 53,3 ha telepítésével. A termelésben 359 fő vett részt, összesen 107,7 ha-os területen. Mivel nagy volt az érdeklődés, a vállalható terület 0,3 ha-ra korlátozódott. A résztvevők köre széleskörű volt, nagy arányban voltak jelen a szövetkezeti dolgozók, akik a háztáji területük mellett szerettek volna szőlőt telepíteni. Ezen kívül az integrált termelők között jelentős volt azok száma is, akik nem a szövetkezetben dolgoztak, ezért nem voltak jogosultak háztájira, de emellett a környék településeiből tanárok és egyéb magánszemélyek is bekapcsolódtak.

A technológia egységessége itt is fennállt, a növényvédelmet és az egyéb gépi munkákat a szövetkezet, a kézi munkát és a szüretet pedig a tagok végezték a szövetkezet szakembereinek irányítása és felügyelete mellett.

A termelők kötelezettségei tehát a következők voltak:

- a támrendszer kiépítése;
- az ültetvény felnevelése;
- a szakszerű kézi munkák elvégzése;
- kijelölt időpontban a termés betakarítása és értékesítése az integrátor felé.

Az integrátor kötelezettségei:

- a telepítéshez a terület elkészítése;
- a szaporítóanyag biztosítása, annak szakszerű eltelepítése;
- a támrendszerhez szükséges anyagok biztosítása;
- szakszerű növényvédelem és gépi talajmunkák elvégzése;
- a tápanyag utánpótlás;
- a termés felvásárlása.

A szőlő szakcsoportban korábban dolgozó mélyinterjú alanyom véleménye alapján elmondható, hogy a Nagyredén történt együttműködési forma csak előnyöket jelentett mind az integrátor mind a termelő részére. A tagoknak lehetősége nyílt kiegészítő tevékenységek végzésére, magas

jövedelmezőség mellett. A Szőlőskert MGTSZ területén lévő szőlőültetvények nem termeltek annyi alapanyagot, amennyire a borászatnak szüksége lett volna, ezért az integrációs rendszer kiépítésének alapvető oka az alapanyag bázis biztosítása volt.

Javaslatként megfogalmazható, hogy mindenképp fontos egy olyan integrációs rendszer kialakítása, amiben ezen egymásra utaltság hatására történő piaci áringadozásokat ki lehet küszöbölni, valamint egy normális élni és élni hagyni rendszerben együttműködő termelő és feldolgozó hosszú távú kapcsolata kialakítható. Hiszen 2009. évben kb. 30 Ft volt 1 kg szőlő ára, ami 2012-re 100 Ft fölé emelkedett. A 30 Ft-os szőlőben a termelő ment tönkre, a 100 Ft fölötti szőlőárat pedig a borászat tudja nehezen érvényesíteni a piacokon.

Az interjú során fő problémaként került említésre, hogy az utóbbi években felére csökkent a szőlőterület a vizsgált térségben. A terület csökkenésének oka elsősorban a következőkben lelhető:

- nem alakultak ki az optimális birtokméretek,;
- a 2000-es évek elején, a termelők kiöregedése után a fiatalok (40 év alattiak) csak kis része vette át a termelést;
- a 2007-es kiugró szőlőár következtében a felvásárlók nagy része tönkrement;
- a telepítési támogatások megjelenése és hatásai;
- a szaporítóanyagok minőségi romlása következtében megjelenő nagyarányú terméspszutulás.

5.5. Hipotézisvizsgálatok eredményei

A bevezetésben megfogalmazott feltételezések igazolása vagy cáfolását összefoglalva a vizsgálati eredményekből az alábbi következtetések vonhatók le:

Hipotézis (H1): *A Gyöngyösi kistérség fejlődése általában mérsékelt, de a fejlődő kistérségek közé sorolható.* A Komplex Fejlettségi Mutatók alapján a kistérség fejlődése bizonyított, a hipotézis igaz.

Hipotézis (H2): *A vizsgált kistérség egyik legfőbb gazdasági potenciálja a termőföld, így legfontosabb feltételezésem az volt, hogy a mezőgazdasági termelés, feldolgozás nagymértékű csökkenése jelenti a legjelentősebb problémát a térségben.* A Komplex Fejlettségi Mutatók, valamint a kérdőíves eredmények főkomponens-vizsgálata alapján a hipotézis igaz.

Hipotézis (H3): *Csökken az egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma, a mezőgazdaságban, szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya. Az alternatív jövedelemszerzés visszaesik.* Igazolja a hipotézist a mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálat, valamint a szakszövetkezetek megszűnése, amit a nagyrédei mélyinterjú adatai jól bizonyítottak. Csak egyetlen településen egyetlen szakcsoport megszűnése több mint 1300 fő alternatív jövedelemszerzését számolta fel. A nem megfelelő integráció a szőlő és borágazatban további családi gazdaságok megszűnését eredményezte, amit a komplex fejlettségi mutató vizsgálata is bizonyít.

Hipotézis (H4): *A mezőgazdaság, feldolgozó üzemek foglalkoztatási szerepe erősen csökkent, probléma a nem megfelelő integráció. A földhasználatot feladók nagy száma, a feldolgozó üzemek (húsipar, tejipar, gabonaipar, hűtőház stb.) bezárása vagy marginalizálódása befolyásolta az elégedetlenséget, nagyban hozzájárul a problémák kialakulásához.* A hipotézist bizonyítják a mezőgazdasági földhasználatára vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálati eredményei, valamint a kérdőíves felmérés 11. kérdéscsoportjának főkomponens- analízise.

Hipotézis (H5): A kistérség lakossága folyamatosan csökken. Jelentős a kistérségből az elvándorlási szándék, akár külföldre is a jobb megélhetés reményében. A munkalehetőségeket főleg az ipari parkok, önkormányzatok generálják, a mérsékelt munkalehetőség és alacsony fizetés jelentős elégedetlenség forrása. A lakosságszám folyamatosan csökken, ezen feltételezés bizonyításra került, hiszen 10 év alatt jelentős a kistérség csökkenése (4322 fővel csökkent a kistérség állandó lakosságszáma). Ezt bizonyítja a természetes népmozgalom és a vándorlási egyenleg alakulása is. A jelentős elvándorlási szándék részben nem igaz, részben bizonyított. A KFM vizsgálat során bizonyított a természetes fogyás, az elvándorlás az összes fogyás csupán 2 %-a. A kérdőíves felmérés ennek közel 10-szeresét mutatja, ami bizonyítja az elvándorlási szándékot. Igaz, hogy a munkalehetőségeket főleg az ipari parkok, önkormányzatok generálják, amit a kistérség gazdasági elemzése bizonyít.

5.6. Új és újszerű tudományos eredmények

Eredmény (E1): A vizsgált kistérség hazánk legelmaradottabb régiójában mérsékeltén fejlődő kistérség a települések Komplex Fejlettségi Mutatói (KFM) alapján. Meghatároztam, hogy az egyes változók hogyan hatnak a KFM alakulására. A KFM értékei alapján felállítottam a települések fejlettségi sorrendjét, valamint öt kialakított osztályba soroltam azokat.

Eredmény (E2): A Komplex Fejlettségi Mutató vizsgálata alkalmas a települések közötti különbségek kimutatására a mezőgazdasági földhasználat területén is. A mezőgazdasági földhasználathoz köthető komplex mutatók alapján a kistérség településeit hanyatló, lemaradó, stagnáló, fejlődő és dinamikusan fejlődő csoportokba soroltam. A mezőgazdaság és élelmiszeripar általános válsága az itt élők foglalkoztatási helyzetét rontotta, az elaprózott szerkezetből adódóan a földből élők aránya jelentősen visszaesett, ami növelte a munkanélküliséget a vizsgált tíz évben.

Eredmény (E3): A lakóhelyi problémák vizsgálata során meghatároztam az egyes főkomponenseket, miszerint az első, legnagyobb közös varianciát magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, a harmadikba a munkaerő mobilitáshoz köthető változók tartoznak.

Eredmény (E4): A kérdőíves értékelés szerint a beruházások fontossága nettó jövedelem, illetve iskolai végzettség szerint is jó egyezést mutat. A fejlesztések sorrendje megállapítható, mint az útépités; kórházi beruházás; hulladékgyűjtés; kulturális, sport, szórakozási lehetőség; idegenforgalmi fejlesztések. A fontossági sorrend lehetőséget biztosít az alulról érkező kezdeményezések figyelembevételére a döntéshozók számára.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A stratégiai fejlesztések alapvető feltétele a társadalmi kohézió erősödése, a lakosság, a civil szervezetek, a gazdasági szereplők és az intézmények szoros együttműködése. Ez akkor valósulhat meg, ha a kistérség szereplői felismerik az együttműködés fontosságát, és aktívan részt vesznek a stratégiai fejlesztések programjainak kialakításában.

A Gyöngyösi kistérség állandó népessége csökken, mely elsősorban a természetes népességfogyással magyarázható. Másik fő probléma a vizsgált területen jelentkező előregedési folyamat, amely gátat szab a helyi társadalom megújulásának, annak fenntartásának. A népesség életkor szerinti szerkezete nagy hatással van a demográfiai jelenségekre, a gazdasági aktivitásra, a munkanélküliségre stb., vagyis alakítja a területi folyamatokat. A településsoros vizsgálatok jól mutatják, hogy vannak települések, ahol növekedés tapasztalható (7 településen 474 fő). A gazdaságilag aktív lakosság a kistérségben 31.916 főről 32.757 főre növekedett.

A vizsgált időszakban (2001 és 2010 években) mindössze Abasár, Atkár, Gyöngyöshalász és Visonta településeken volt a vándorlási különbözet pozitív. Megállapítható, hogy a kistérség állandó lakosság számának csökkenését elsősorban a természetes fogyás okozza.

A munkanélküliség az aktív népesség százalékában is növekedett. Fontosnak tartom e negatív tendenciák és az ennek következtében fellépő kedvezőtlen folyamatok megszüntetését az életminőség javítása érdekében.

29 változó alapján 24, illetve 25 településre fejlettségi sorrendet állítottam fel a KFM mutatók alapján. Meghatározásra kerültek a KFM-t legnagyobb mértékben meghatározó mutatók is. A kistérség több településének komplex mutatója jelentősen növekedett 2010 évre, 2001-hez képest, ennek megfelelően a kistérség mérsékelten fejlődő kistérség. 2010-re a fejlesztések hatására összesen 17 településen, valamint Pálosvörösmarton fejlődés látható, közülük azonban csak Gyöngyös városnak sikerült a legjobb csoportba kerülés. Abasáron és Markazon stagnálás tapasztalható. Öt település fejlettségi mutatójában visszaesés tapasztalható. Összességében megállapítható, hogy a kistérség mérsékelten fejlődött 10 év alatt. Két település Gyöngyösoroszi és Halmajugra kíván nagyobb figyelmet.

A kistérségnek két foglalkoztatási központja van. Gyöngyös a térség megkérdőjelezhetetlen szolgáltató központja, amely mellett számos jelentősebb ipari vállalkozása is van. Mellette erős térségi munkaerővonzása van a Mátrai Erőműnek és a szomszédságában létrehozott ipari parknak is. A gazdasági szervezetek száma szoros kapcsolatban áll az infrastrukturális kiépítettséggel.

Az 1000 főre jutó vendégéjszakák száma 2001-ben elsősorban Mátraszentimrére, Gyöngyös városra és üdülő-településrészeire koncentrálódik. 2010-re a falusi turizmus jelentősen fejlődött, várhatóan a vidékfejlesztési programok miatt.

A relatív szórás alapján megállapítható, hogy a települések komplex fejlettségi mutatói változékonyak. 2010 évre a fejlesztések hatására a relatív szórás értéke lényegesen csökkent, ami a települések homogénebb fejlettségét igazolja.

21 változó mezőgazdasági földhasználatához kötődő komplex fejlettséget bemutató rendszert alakítottam ki. Ennek megfelelően öt csoportba sorolhatók a kistérség települései. A komplex fejlettségi mutató által összehasonlíthatóvá válik a kistérséget alkotó települések földhasználattal összefüggő folyamatainak alakulása 2000 és 2010 évi időszakban. Javasolható a szélesebb körű termelői beruházások támogatása, elsősorban az agrárszférában.

A variációs koefficiens számítás eredménye bizonyítja, hogy szoros kapcsolat mutatható ki a tartós álláskeresők és a mezőgazdasági területhasználat között. A gazdaságoknál munkát végzők száma legkedvezőbb Nagyrédén és Gyöngyöstarjánban.

2010 évre két településen is drasztikusan csökkent a Komplex Fejlettségi Mutató értéke, ami agrárpolitikai átgondolást igényel, melyet a települések sorrendje is igazol.

A kérdőíves feldolgozások eredményei közül kiemelem az elköltözési szándékot bemutató vizsgálatot keresztábra módszerével. Megállapítottam, hogy mely tényezők azok, amelyek leginkább hatnak az elköltözésre. Eredményeként leírható, hogy összefüggést a havi nettó jövedelem és életkor eseteiben találtam. Legmagasabb arányban az 50.000 Ft alatti havi nettó jövedelemmel rendelkezők tervezik településük elhagyását, azonban azok a teljes minta csupán 18,1 %-át képviselik. Életkor alapján a teljes mintára vonatkozó megoszlás viszont itt is mutatja, hogy az 1682 megkérdezett lakos közül 328 fő tervezi a településéről történő elvándorlást, amiből legmagasabb a legfiatalabb, majd a középső korcsoportéhoz tartozók aránya. A legtöbben külföldre, a megye különböző településeire, Nyugat- Dunántúlra és Budapestre szándékoznak elköltözni, a jobb megélhetési, a kedvezőbb munkalehetőség reményében.

Kruskal-Wallis teszttel történő vizsgálatánál, a válaszadók életkorától függően, iskolai végzettségük és jövedelmi viszonyuk alapján vizsgáltam a kistérség elégedettségére, lakóhelyi elégedettségére, problémákra és fejlesztési lehetőségekre feltett kérdéseket. A lakóhelyi problémákat főkomponens elemzéssel kiegészítettem.

A kistérség elégedettség vizsgálatánál a könnyű megközelíthetőséget az 51 év feletti tartják fontosnak, míg a turisták általi kedveltségét a 31-50 év közöttiek, vagyis az aktív korosztály tartja előnyösnek. A kommunális infrastruktúra fejlettsége a legidősebb korosztálynak fontos, ebben az életkorban már meghatározóbbak a kényelmi szempontok. A fiatalok fontosnak tartják a beruházásokat és az egészséges, rendezett, tiszta környezetet.

A kialakított öt fizetési csoport között jelentős véleményeltéréseket figyelhetünk meg. A turizmus vonzerejét a nagyobb mobilitási igénnyel rendelkező, 200.000 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak. Nem meglepő, hogy a teljesen ellehetetlenült legalacsonyabb fizetési osztályba tartozók ezt a lehetőséget nem tartják fontosnak. Az egészséges, rendezett, tiszta környezetet, viszont az alacsonyabb nettó fizetéssel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak.

Minden korosztály, ha más-más szempontok szerint is fontosnak tartja a kistérségben, a lakóhelyen az egészséges, rendezett, tiszta környezetet, ezért javaslok a kistérségben élőknek a nagyobb odafigyelést saját környezetükre.

Az alapfokú végzettségűek a kistérséget sikeresnek és gazdagnak, valamint fejlődőképesnek tartják, véleményük szignifikánsan különbözik a másik két csoport véleményétől.

A lakóhelyi elégedettséggel az átlagok alapján az általános elégedettség is megítélhető. Leginkább elégedettek a válaszadók az óvodai ellátással, az alapfokú- és középfokú iskolai ellátással és a postai szolgáltatásokkal. Legkevésbé elégedettek a munkalehetőségekkel, a jövedelemmel és a kórházi ellátással.

A lakóhelyén mit tart legnagyobb problémának kérdésre adott válaszok főkomponens-elemzése azt mutatja, hogy az első legnagyobb közös varianciarészt magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A főkomponens értelmezésénél legjelentősebb az integrált gazdálkodás hiánya, feldolgozó üzemek hiánya, a nem megfelelő birtokszerkezet, a mezőgazdasághoz kapcsolódó építőipar visszaesése, a mezőgazdasági termelés csökkenése. A

második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, mint óvodai ellátás, helyi alapszolgáltatások, helyi kommunális szolgáltatások, lakásellátottság, helyi oktatás, hivatali, hatósági ügyintézés, helyi egészségügy, helyi kultúra, helyi környezet változói tartoznak. A harmadik főkomponens a munkaerő mobilitásához köthető változók köré csoportosítható. E főkomponens az alacsony szakképzettség, a magas munkanélküliség, a népességi helyzet, az elvándorlás és a közbiztonság változói.

A beruházások fontosságánál mind a jövedelem szerint, mind az iskolai végzettség szerint, közel azonos rangátlag mutatható ki. Ezek közül legjelentősebb a belső útépitések, felújítások, a közúthálózat fejlesztése, a kórházi beruházások fejlesztése, a csapadékelvezető csatornák felújítása, a szelektív hulladékgyűjtés megvalósítása, a kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség kedvezőbb megteremtése, az idegenforgalmi fejlesztések fokozása, Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése, az alapszolgáltatások fejlesztése (kistérségi logisztikai központ létrehozása).

Mélyinterjú alapján bemutatom, hogy Nagyrédén a málna szakcsoport 1990-től működött 2000-ig, előtte háztáji gazdálkodási forma volt a meghatározó. Az integrációs szervezeti forma 2000 évtől 2010-ig működött. Csupán ez a szakcsoport 1433 főnek biztosított jövedelmet. Ennek mintájára a kistérségi logisztikai központ integrálhatja a családi gazdaságokban, közmunka programokban előállított alapanyag tisztítását, feldolgozását, csomagolását, települések konyháira alapanyagok kiszállítását, a megmaradt termékeket saját üzlethálózatban értékesítheti. Kistérségenként a saját speciális termékekre logisztikai központok hozhatók létre. Végül egy klaszter foghatja össze, az egész hazai termék előállítását, feldolgozást, értékesítést.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásom téregysége, a Gyöngyösi Statisztikai Kistérség 2004. január 1.-től a Mátraaljai Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzati Társulás és a Gyöngyös Körzete Kistérségi Területfejlesztési Társulás összeolvadásával jött létre. 2007-től Pálosvörösmart kivált Abasárból, így ma a vizsgált kistérséget 25 település alkotja. Területi kiterjedése 750,78 km², lakosainak száma 74656 fő a 2010-es KSH adatok alapján.

2013. január 1.-jétől a Gyöngyösi kistérség Gyöngyösi Járási területté alakult át, az ezt alkotó települések közigazgatási központja Gyöngyös lett.

A térséget foglalja magába – Gyöngyös várost kivéve – a Dél-Mátra Helyi Akciócsoport, amely jelenlegi formájában 2008-tól létezik.

A vizsgált kistérség természetföldrajzi értelemben két nagytáj peremén, az Alföld és az Északi-középhegység határán helyezkedik el. Az Alföld nagytájon belül Adács, Vámosgyörk, Nagyfüged és Visznek települések találhatók, a további 21 település mind az Északi-középhegység nagytáj Mátra vidék középtájához tartozik, ezen belül azonban öt különböző kistáj részeit képezik.

A kistérségben a barna erdőtalajok a legelterjedtebbek, északról haladva az agyagbemosódásos barna erdőtalajt a Ramann-féle váltja fel, melyek határán a lithomorf talajok kisebb-nagyobb foltokban ugyan, de mindenütt megtalálhatók. Gyöngyös alatt megjelenik a csernozjom-barna erdőtalaj, melyet dél felé – a vízfolyások által szállított és lerakott üledékek hatására – réti talajok váltanak fel. A térség keleti oldalán Domoszló és Kisnána környékén vázталajok találhatók. Az Alföld irányába, dél-kelet felé haladva sztyeppesedő réti szolonyec és réti csernozjom típusú talajok jelennek meg, a Jászság északi peremén a szikesek foltjai egyre sűrűsödnek.

A kistérség területe a mérsékelt meleg és száraz, ill. a mérsékelt meleg és mérsékelt száraz éghajlati kategóriákba sorolható. A napsütéses órák száma 1900 - 2000 óra között változik évente. Az évi középhőmérséklet jellemzően 10°C alatti. Az évi átlagos csapadékmennyiség 550 – 700 mm (a hegyvidék felé közeledve növekvő mennyiséggel). A hótakarós napok száma a sík részeken 35 nap alatt, a dombvidéken ezen érték fölött várható.

A térség nagyobb része (a déli, alacsonyabb területek) általában a száraz, vízhiányos kategóriába sorolható. A terület felszíni vizeit a Zagyva fogja össze, mely a Mátra nyugati felének vizeit is gyűjti. Legfontosabb mellékfolyója a Tarna, melybe a kistérség felszíni vizei is tartanak.

Nem ivóvíz célú felhasználást szolgáló mesterséges tározók találhatók Adács, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyöshalász, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Szücsi, Nagyréde és Markaz településeken.

A Gyöngyösi kistérség vidékies térség, az OTK lehatárolás szerint rurális kistérség (<120 fő/km²) urbánus központtal (min. 20 ezer fő). A települések szintjén (LAU 2) vizsgálódva megállapítható, hogy a kistérség szinte mindegyik települése vidékies településnek minősül, kivéve Gyöngyös várost, ahol az állandó népesség 2000-ben 33793 fő, ami 2010-re 31443 főre csökkent, népsűrűsége 568,49 fő/ km².

A legnagyobb közigazgatási területtel Gyöngyössolymos rendelkezik, de még Gyöngyöspata is nagyobb területtel rendelkezik, mint a legnagyobb lakosú Gyöngyös település.

A vizsgált időszakban 4322 fővel csökkent a lakónépesség a kistérségben, ami 1,4 átlagos lakosságú település lakosságszámát jelenti. A kistérség természetes szaporodás egyenlege negatív, de 2006. évben némi javulás tapasztalható. A népesség változásának másik befolyásoló

tényezője a településekre történő oda- és elvándorlás. Az 1000 lakosra számított elvándorlás nem mutat annyira negatív képet, mint a természetes népmozgalom alakulása. A kistérség vándorlási egyenlege is negatív tendenciát mutat, azonban bizonyos időszakokban – 2000-2001. első negyedévéig; 2002. végétől 2005. végéig; 2006. elejétől 2008. végéig; 2009. közepén – az odavándoroltak száma meghaladja az elköltözőkét. Összességében elmondható, hogy a kistérség népességének csökkenését a vizsgált időszakban inkább a természetes népességszökkenés okozza, az ezen irányú negatív folyamat kisebb mértékben tulajdonítható az elvándorlásnak. A Gyöngyösi kistérségben is megállapítható az Európát jellemző előregedési folyamat.

A vizsgált térségben – Gyöngyös kivételével – 170 civil szervezet tevékenykedik, melyek leginkább a szabadidő és sport területére koncentrálnak, fejtik ki hatásaikat. Több településen végeznek a polgári védelemmel, tűzoltással, környezetvédelemmel, településfejlesztéssel, hagyományőrzéssel kapcsolatos aktív munkát, illetve növekszik a kulturális területen tevékenykedő civil szervezetek száma is.

Helyi gazdaságfejlesztési lehetőségeit alapvetően meghatározzák annak természetföldrajzi adottságai. A kistérséget a tájkarakter sokszínűsége, változatossága, a környezeti erőforrások széles választéka jellemzi. A hegyvidék és síkság találkozásánál elhelyezkedő terület mindig jó feltételeket kínált a letelepedésre. Gyöngyös fejlődésében meghatározó szerepe volt, hogy már a középkorban kialakult vásárvonalhoz csatlakozott. A kistérség kiemelt értékei közé tartozik, hogy itt található Magyarország legmagasabb pontja a Kékes-tető. A kistérség északi rész Mátra tömbjében magas az erdősültség aránya, a mezőgazdasági termelés jelentősége kicsi, ezért a turisztikai adottságok kiaknázása kerül előtérbe. Erre Mátraszentimre szolgáltat jó példát, amely település az ezer főre jutó vendégéjszakák számát tekintve az országos élmezőnyben foglal helyet. A Mátra-hegység lábánál elhelyezkedő települések karakterét a szőlő- és a bor, valamint a gyümölcsstermelés hagyományai adják meg, amelyek kiinduló alapot adnak a mai gazdaságfejlesztési kezdeményezésekhez is. Gyöngyöstől délre már az Alföldhöz tartozó síkvidéki terület található, amely jó adottságokkal rendelkező mezőgazdasági és kertészeti termőterület. A Keleti-Mátraalja tájképét alapvetően befolyásolják a Mátrai Erőmű Zrt. bányászati tevékenysége hatására létrejött nagykiterjedésű tájsebek, miközben számos pozitív társadalmi-gazdasági hatással is van a szomszédos települések életére. A működő vállalkozások száma a kistérségben jelentősen növekedett. A növekedés mértéke 2005. évre érte el a maximumát, a vállalkozások száma 2010 évben 108 %-a a kiinduló értéknek. Az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma 19 %-os növekedést mutat a vizsgált időszakban. A vállalkozások kb. 70 %-a a térség központjának tekinthető Gyöngyösön található, mely a becsült árbevétel és a becsült foglalkoztatott létszám alapján is őrzi vezető szerepét. A térségben keletkező árbevétel és foglalkoztatott létszám alapján Visonta, a Mátrai Hőerőműnek köszönhetően, ellenpontot képez Gyöngyösnek.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia jövőképe három pillérrre épít: „Fejlődő gazdaság, élhetőbb környezet, megőrzött hagyományok”. A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia maga is felvállalja a helyi gazdaságfejlesztést, olyan tevékenységek keretében, mint a helyi termékek felkarolása, a helyi feldolgozás és értékesítés feltételeinek biztosítása, a megújuló energiatermelés ösztönzése, a falusi turizmus kiszélesítése, a kézműves hagyományok ápolása és a szociális gazdaság kiépítése. A Gyöngyösi kistérségben a 2007 és 2013 közötti Európai Unió költségvetési periódusban számos gazdaságfejlesztési beruházás valósult meg, illetve kezdődött el. Kifejezetten ezt a célt szolgálja ebben az időszakban az Új Magyarország Fejlesztési Terv, majd Új Széchenyi Terv Gazdaságfejlesztési Operatív Programja, amelynek keretében a kistérség településeiről 224 pályázónak ítélték oda 600 ezer Ft és 980 millió Ft közötti támogatási összeget. Az Észak-Magyarországi Operatív Programból támogatták a Központi-Mátra kiemelt szálláshelyeinek a megújítását, amelyek kizárólag Gyöngyös és Mátraszentimre üdülő településrészeihez köthetők. A Mátraalja településeinek turizmusához kapcsolódó, s a helyi erőforrásokat hasznosító kiemelkedő jelentőségű fejlesztés volt az elmúlt években a kisháza vár

felújítása, komplex turisztikai hasznosítása. ÉMOP forrásokból támogatták még továbbá az iparterületek fejlesztését és több térségi jelentőségű ipartelepítést is, amelyek Gyöngyös és a Mátrai Erőmű ipari parkjához, illetve jelentősebb ipari vállalkozásaihoz köthetők. A Dél-Mátra Közhasznú Egyesület segítségével mintegy egymilliárd forint támogatási összeg odaítélésére került sor a Gyöngyösi kistérség 24 vidéki településének pályázói körében. A térség önkormányzatai, vállalkozásai és civil szervezetei összesen 262 pályázatot nyújtottak be, amelyek közül 176 már megvalósult. A mikro-vállalkozások létrehozását és fejlesztését célzó jogcím támogatásával eddig 18 fejlesztést valósítottak meg a térség vállalkozásainál.

A kistérség kistelepülései közül a legtöbb elsősorban mezőgazdasági település. A földterület használók számát, illetve változását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy mind megyei, mind kistérségi szinten jelentősen csökkent az egyéni gazdálkodók száma. 2010-ben a földterület használók száma 47-48 %-a a 2000. éves adatokéhoz viszonyítva. Ugyanakkor a gazdasági szervezetek földhasználói a 2000 éves adatokhoz képest növekedtek. A növekedés mértéke a Gyöngyösi kistérségben magasabb, mint a megyében. Míg a gazdasági szervezetekben a szántó területet használók száma a legmagasabb, addig az egyéni gazdaságok kerthasználói mutatják a legmagasabb értéket. Az átlagos méret 2010-ben a gazdasági szervezeteknél 120 ha, ami 217 hektárral kevesebb az országos átlagnál, de 30 ha-ral kevesebb a megyei átlagtól is. Az egyéni gazdaságoknál ez az érték 3,73 ha a Gyöngyösi kistérségben, ami 0,87 hektárral marad el az országos átlagtól.

A komplex mutatók alapján elmondható, hogy mind 2001 mind 2010 évben a Gyöngyösi kistérségben legfejlettebb település Gyöngyös. A vizsgálat kezdetén még Markaz (0,5490), Mátraszentimre (0,5390) és Nagyréde (0,5290) tartozott a legfejlettebb települések közé. Ez 2010 évre megváltozott, mert Gyöngyös után 6 település is előzi Markazt, Mátraszentimre 7 hellyel esett vissza. Ezzel szemben fejlődés tapasztalható Gyöngyöshalász és Atkár esetében, illetve az Abasárból kivált Pálosvörösmart is az élen helyezkedik el.

A térinformatikai megjelenítés 5 csoportba sorolja a településeket. 2001-ben egyetlen egy település sem került a dinamikusan fejlődő kategóriába a vizsgált komplex mutatók alapján. Ugyanezen időszakban fejlődő Gyöngyös, valamint a közvetlenül mellette elhelyezkedő Nagyréde, Gyöngyöshalász, valamint Markaz és a legészakabbra fekvő Mátraszentimre. A kistérség dél-keleti periferiáján 4 település is hanyatló. 2010-re a fejlesztések hatására összesen 17 településen, valamint Pálosvörösmarton fejlődés látható, közülük azonban csak Gyöngyös városnak sikerült a legjobb csoportba kerülés. Abasáron és Markazon stagnálás, Detken, Halmajugrán, Gyöngyösorosziban, Mátraszentimrén, Szücsiben visszaesés tapasztalható a vizsgált évtized végére. Összességében megállapítható, hogy a kistérség mérsékelten fejlődött 10 év alatt.

A függvényeredmények alapján 2001 évben legjelentősebb hatást a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója (17,88%), a szolgáltatásokban foglalkoztatottak (17,83%) aránya, valamint az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma (17,33%) gyakorolt a vizsgált KFM mutató alakulására. 2010 évben is jelentősen hat a KFM-re a szolgáltatásokban és mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya és a működő gazdasági szervezetek száma. Valamelyest csökkent a gyorsforgalmi csomópontok elérés mutatója és az egy állandó lakosra jutó személyi jövedelmi adóalapot képző jövedelem szerepe is.

A mezőgazdasági földhasználatra vonatkozó komplex fejlettségi vizsgálati eredményei azt mutatják, hogy a Gyöngyösi kistérségben jelentősen csökkent az egyéni gazdálkodók száma. A 2010-ben 2000-hez képest földterületet használók száma 10 305 főről 4 879 főre változott, ami jelentős foglalkoztatási problémát okozott. Átlagosan 429,38 db az egyéni gazdaságok száma a kistérségben. Az 52,6%-os csökkenés az egyéni gazdaságoknál 2000-ről 2010-re azt eredményezte, hogy az egyéni gazdaságok használatában lévő földterülete 8,8%-kal csökkent

ugyan, de az átlagosan használt földterület 2,2 ha-ról, 4,3 ha-ra növekedett. Az egyéni gazdaságok átlagos mérete azt bizonyítja, hogy a kistérségben a kézimunka igényes kultúrák termesztése meghatározó, de a szántóterület 0,82 ha-ról 2,55 ha-ra növekedett, ami jelentős növekedést mutat 1000 lakosra vonatkoztatva is a kistérségben, ezáltal a koncentráció felismerhető.

A gazdasági szervezeteknél az átlagosan használt földterület nagysága, mutatóértéke növekszik 2010 évre, ami elsősorban a szántó, szőlő és erdőterületek mutatóinak változásával magyarázható. A szőlő átlagos területnagysága 1,61 ha-ról 6,55 ha-ra, az erdő pedig 13,6 ha-ról 20,7 ha-ra növekedett 10 év alatt.

Gazdaságoknál munkát végzők száma az aktívak százalékában jelentős mutató, hiszen az együttható értéke 6,17, de 2010 évre e mutató értéke is csökkent.

Megállapítható, hogy 2010 évre növekedés történt a komplex fejlettségi mutató együtthatói tekintetében a tartósan nyilvántartottak arányában, az egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó gyeperdőterületek használatában, valamint a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő szántó-, szőlő- és erdőterület mutatóinál. A többi mutató értéke stagnált, vagy csökkent 2010 évre. A koncentráció mind az egyéni, mind a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek esetében jelentősen hat a településen élőkre.

Látható, hogy azok a települések sikeresek, ahol a szántóföldi növénytermesztés, gyümölcs-szőlőtermesztés, gyepegzalkodás és erdőművelés is komplexen jelenik meg.

A bogyógyümölcs feldolgozás, értékesítés integrációjának a hiánya oda vezetett, hogy olyan település, mint Nagyréde, ahol komoly múltja volt a bogyósok termesztésének, a málnatermesztés szinte megszűnt. A szőlőfelvásárlás, szőlőfeldolgozás, borászat esetén a nem teljes körű integráció hiánya, valamint a szőlőkivágás támogatása csökkentette a szőlő területét a kistérségben.

A legalacsonyabb értékű csoportba, amit hanyatló településnek nevezek, 2000-ben két település (Halmajugra és Ludas), 2010-ben Halmajugra mellett Karácsond és Mátraszentimre került a 21 változó alapján. 2000-ben lemaradó 5 település, 11 település a stagnáló, és 6 település a fejlődő települések közé sorolható. 2010-re látható Visonta, Detk és Mátraszentimre visszaesése, valamint Atkár fejlődése, a dinamikusan fejlődő csoportba Visznek, Gyöngyöspata és Gyöngyöstarján került.

A függvényeredmények vizsgálata bizonyította, hogy a mezőgazdasági földhasználat komplex fejlettségi mutatóra 2000 évben a gazdaságoknál munkát vállalók száma (20,59%) hat legjelentősebben, ezt követi az 1000 lakosra jutó egyéni gazdaságok száma, a tartósan nyilvántartott álláskereső aránya, az 1000 lakosra jutó működő gazdasági szervezetek száma, földterülete, valamint az egyéni gazdaságok átlagos földterülete. Az R^2 értéke 0,77, ami szoros összefüggést jelent. 2010 évben a tartósan nyilvántartott álláskereső száma (35,56%) hatott legnagyobb mértékben a Komplex Fejlettségi Mutatóra. Ezt követte a gazdaságoknál munkát végzők száma, az egyéni gazdaságok használatában lévő 1000 lakosra jutó szőlő terület nagysága. Az R^2 értéke 0,83, ami meglehetősen szoros kapcsolatot jelent. A többi vizsgált tényező nincs nagy hatással sem 2000, sem 2010 évben a mutató alakulására.

A vizsgált kistérség területén a lakosság nagy részét érinti a mezőgazdaságban történő változás, hiszen sok településen ez a tevékenység a fő megélhetési forrásuk. Fontos tehát a fejlesztések, a versenyképesség növelését célzó intézkedések vidékfejlesztéssel összhangban történő megvalósítása, az integráció kiszélesítése.

Az 1682 válaszadót életkor szerint három csoportba soroltam, 18-30 év közöttiek, 31-50 év közöttiek és 51 év felettek. A 18-30 év közöttiek a válaszadók 23%-át adják, az elöregedés itt is nyilvánvaló, hiszen az 51 év felettek aránya 29,4%. A legnépesebb csoport a 31-50 év közöttiek, arányuk 47,6%.

A válaszadók jelentős része (41,9%) születésétől az adott településen lakik, így válaszaik a települési komfort megítélésével kapcsolatban mérvadónak tekinthetők, így véleményük komolyan veendő. A válaszadók felét (51%) a családi kötelék, egy negyedét pedig a munkahelye marasztalja lakóhelyén.

Havi nettó jövedelem szerint a válaszadók 83,9%-a havi 150.000 Ft nettó jövedelmet sem ért el, és mindössze 6,1% a 200.001 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők aránya.

A válaszadók között férfiak és nők is szerepeltek, sok esetben helyzetüknél fogva eltérő válaszokat adtak. A nők aránya a válaszadók között nagyobb volt, az összes válaszadó 62,9%-a volt nő, míg 37,1%-uk férfi.

A vizsgálatban résztvevőket iskolai végzettség szerint is osztályoztam, három kategóriát állítottam fel, alapfokú, középfokú és felsőfokú végzettségűekre soroltam be a válaszadókat. A középfokú végzettségűek adják a legnépesebb csoportot, 54,9%-kal, az alapfokú végzettségűek aránya 11,0%, és meglepően magas a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezők aránya, 34,1%.

A válaszadók családi állapotának megoszlását tekintve elmondható, hogy a megkérdezett lakosok több mint fele (55%) házastársi kapcsolatban él, 26%-uk hajadon/nőtlen, 13%-uk elvált és csupán 6%-uk özvegy.

A foglalkozás tekintetében legnagyobb számban a közszférában dolgozók válaszoltak kérdéseimre. A vállalkozási szférát 383 fő, míg a civil szférát csupán 193 fő képviseli. A felmérés időpontjában 118 fő élt munka nélkül a megkérdezettek közül, 183 fő pedig nyugdíjas.

A válaszadók többsége többnyire elégedett munkahelyével (486 fő), teljes mértékben elégedett 335 megkérdezett és elfogadhatónak tartja azt 307 fő. Erre a kérdésre összesen 1279 fő válaszolt, ebből 15 válaszadó nem tudta megítélni a munkahelyének elégedettségi fokát. A válaszadók többsége (901 fő) a lakóhelyétől számított 10 km-en belül talált magának munkahelyet, további 275 fő pedig 11-30 km-es távolságon belül, amiben meghatározó szerepet játszanak a térségen belüli (Gyöngyös, Jászárokszállás, Visonta, Hatvan) foglalkoztatási központok. Ennél nagyobb távolságra (pl. Budapestre, Egerbe) az összes megkérdezett közül 45 fő ingázott. Jövőbeni elhelyezkedés helyszínéként a munkahellyel nem rendelkező válaszadók többsége (59,2%) a saját települését jelölte meg, vagyis a többség realitást lát abban, hogy a jövőben jelentősen bővülnének a településükön a foglalkoztatási lehetőségek. Emellett a jövőjüket saját településükön tervező munkanélküli válaszadók 67,2%-a a családi köteléket tartja legfontosabbnak döntésük meghozatalában.

Az elköltözési szándékot keresztábla módszerével vizsgáltam, melynek eredményeként két esetben – havi nettó jövedelem, életkor – találtam összefüggést. Legmagasabb arányban (36,5%) az 50.000 Ft alatti havi nettó jövedelemmel rendelkezők tervezik településük elhagyását. A magasabb jövedelmi sávok felé haladva az elvándorolási szándék aránya csökken a különböző jövedelmi kategóriáknál, azonban a legmagasabb jövedelmi sávba tartozók már magasabb százalékban (19,2%) válaszoltak igennel a kérdésre. Az ő esetükben a tényleges elköltözés sokkal inkább valószínűsíthető, rájuk feltehetően a mobilitást gátló tényezők kevésbé hatnak. A tényleges és elméleti gyakorisági táblázat cellaértékeit összehasonlítva a jövedelem és az elköltözési szándék között 1% hibaszint alatt erős kapcsolat van, a khi-négyzet értéke 70,060, a

nullhipotézis elvethető, így a két valószínűségi változó között statisztikailag igazolt összefüggés mutatkozik.

Az elvándorlás másik fontos befolyásoló tényezője az életkor. A sorváltozó szerinti megoszlás esetében látható, hogy legnagyobb arányban (34,9%) a fiatalabb korosztálynak áll szándékában az elköltözés. A teljes mintára vonatkozó megoszlás viszont itt is mutatja, hogy az 1682 megkérdezett lakos közül 328 fő tervezi a településéről történő elvándorlást. A többi változó esetében nem mutatható ki egyértelmű összefüggés az elköltözési szándékkal. A kistérségen túl az ország jövőjét tekintve aggasztó, hogy a megkérdezettek legnagyobb része külföldöt választana új otthonának, ha el kellene költöznie. Az esetleges elköltözés okaként a legtöbb (933 fő) válaszadó a jobb megélhetést jelölte meg, ezt követte a kedvezőbb munkalehetőség.

A kistérségi elégedettség Kruskal-Wallis teszttel történő vizsgálatánál, a válaszadók életkorától függően, jelentős különbségek láthatók. Szignifikáns az eltérés a kistérség könnyen megközelíthető, a turisták által kedvelt és a kommunális infrastruktúra fejlettsége kérdéseknél. A könnyű megközelíthetőséget az 51 év feletti tartják fontosnak, míg a turisták általi kedveltségét a 31-50 év közöttiek, vagyis az aktív korosztály tartja előnyösnek. A korral negatív kapcsolatban jellemezhető a beruházói kedv, a fiatal és idősebb korcsoport véleménye szignifikánsan eltér egymástól a fiatalabb korosztály javára.

A kialakított öt fizetési csoport között jelentős véleményeltéréseket figyelhetünk meg. A könnyű megközelíthetőséget a nagyobb mobilitási igénnyel rendelkező, 200.000 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak. Az egészséges, rendezett, tiszta környezetet, viszont az alacsonyabb nettófizetéssel rendelkezők tartják szignifikánsan fontosabbnak. A jövedelemcsoport regressziója növekedő irányú, amelyet igazol a legkisebb és legnagyobb jövedelemcsoport közötti rangsorátlag növekmény. Az iskolai végzettség szerint a kistérségi elégedettség vizsgálata azt mutatja, hogy szignifikáns az eltérés a könnyen megközelíthető, a sikeres és gazdag, a fejlődőképes, a lehetőségeket biztosító, a beruházók által kedvelt, turisták által kedvelt, a kommunális infrastruktúra fejlettsége és az egészséges, rendezett, tiszta környezet kérdéseknél.

A lakóhelyi elégedettség vizsgálata a válaszadók életkora szerint azt mutatja, hogy 18 kérdésből 5%-os hibaszint alatt 9 esetben volt szignifikáns az eltérés. Az átlagok alapján az általános elégedettség is megítélhető, leginkább elégedettek a válaszadók az óvodai ellátással (3,96), az alapfokú (3,78) és középfokú (3,72) iskolai ellátással és a postai szolgáltatásokkal (3,60). Legkevésbé elégedettek a munkalehetőségekkel (2,39), a jövedelemmel (2,44) és a kórházi ellátással (2,96). A havi nettó jövedelemmel szembeni elégedetlenség, vagy a nagyobb jövedelemigény az alacsonyabb jövedelemkategóriákban fokozottabb. Ezt a rangsorátlag monoton növekedése bizonyítja a válaszadók jövedelem szerinti vizsgálatánál. A különbség a legkisebb és a nagyobb jövedelemkategóriák között szignifikáns. A gyöngyösi kórházi ellátást a csoportok többsége negatívan értékeli, de ez a vélemény jelen esetben statisztikailag nem bizonyított. Az 1572 válaszadó közül 609 közepes osztályzatot adott. Az életkortól függően legrégebben településen élők a legkevésbé elégedettek a vizsgált kérdéskörben. A betelepülők, akik feltehetően relatíve rosszabb környezet miatt is választottak új lakóhelyet, elégedettsége kifejezettebb. Az őslakosok tehát a szignifikáns különbséget mutató differencia alsó határai. Ők, akik legkevésbé elégedettek a közbiztonsággal, tisztasággal, orvosi ellátással és egyéb tényezőkkel. Valószínűleg egyfajta kedvezőtlen időtrend jelent magyarázatot esetükben.

A lakóhelyi problémákra 26 lehetséges választ felsorolva a válaszadók havi nettó jövedelme szerinti vizsgálatnál 5%-os hibaszinten statisztikailag igazolt az eltérés a feldolgozó üzemek hiánya, a helyi környezet, a bölcsődei ellátás és a lakásellátottság kérdéseknél. A feldolgozó üzemek hiányát inkább a nagyobb fizetési osztályba tartozók tartják fontosnak, míg a környezeti problémákat inkább az alacsonyabb (50.000 Ft) és a közepes (100.001 – 150.000 Ft) fizetéssel

rendelkezők tartják változtatandónak. A nagyobb fizetéssel rendelkezők feltehetően mobilabbak, kevésbé tartózkodnak a lakóhelyen, így a környezeti problémákat is kevésbé érzékelik. Érdekes, hogy a bölcsődei ellátás problémáját a legmagasabb fizetési osztályba (200.001 Ft-tól) tartozók tartják kiemelkedően fontosnak. A lakásellátottság minden fizetési osztálynál problémás, de leginkább az 50.001 – 100.000 Ft közöttiek tartják sérelmesnek. A korcsoport véleményének különbözősége alapján szignifikáns eltérések (5% hibaszinten) részben egyeznek a jövedelem szerinti vizsgálatnál tapasztaltakkal, illetve részben eltérnek (turizmus visszaesése, összefogás hiánya, népességi helyzet). A feldolgozó üzemek hiányát elsősorban az idősebbek (51 év feletti) hiányolják, akik még emlékeznek, hogy ezek az üzemek mennyi embernek adtak munkát, és nem tartják elfogadhatónak a nagy hagyományokkal rendelkező üzemek (húsipar, tejipar, gabonaipar, sütőipar stb.) bezárását. Statisztikailag igazolt az eltérés a helyi természeti erőforrások, az integrált gazdálkodás hiánya, a helyi kultúra, a helyi oktatás, az óvodai ellátás, lakásellátottság és a helyi alapszolgáltatások kérdéseknél.

A lakóhelyi problémák változóira adott válaszokat főkomponens-elemzéssel is vizsgáltam. Az első legnagyobb közös varianciarészt magába foglaló főkomponens a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A főkomponens értelmezésénél legjelentősebb az integrált gazdálkodás hiánya, feldolgozó üzemek hiánya, a nem megfelelő birtokszerkezet, a mezőgazdasághoz kapcsolódó építőipar visszaesése, a mezőgazdasági termelés csökkenése. Ezt követi a turizmus visszaesése, a helyi gazdaság, a helyi természeti erőforrások, a helyi infrastruktúra és az összefogás hiánya. A második főkomponensbe a jólétet mutató szolgáltatások, mint óvodai ellátás, helyi alapszolgáltatások, helyi kommunális szolgáltatások, lakásellátottság, helyi oktatás, hivatali, hatósági ügyintézés, helyi egészségügy, helyi kultúra, helyi környezet változói tartoznak. A harmadik főkomponens a munkaerő mobilitásához köthető változók köré csoportosítható.

A kanonikus korreláció vizsgálata során a változókat két csoportra osztjuk. Az általam végzett vizsgálatban a két független változócsoporthoz a kérdőív 7. és 11. számú kérdései voltak. A vizsgálat alapján öt kanonikus változópár között van szignifikáns kapcsolat 5% hibaszint mellett. Az első kanonikus változópár (CX1-CY1) közötti kapcsolat azt mutatja, hogy amely válaszadónál viszonylag kicsi az elégedettség, ott erős a problémafeltevést kifejező válaszerő. Az ellentétes előjelű korrelációs együtthatók jelzik ezt jól, aki elégedett a bölcsődei ellátással, az kevésbé látja problémásnak a bölcsődei ellátást. Ez sok esetben más X és Y változópároknál is így van. A második csoportnál, aki kevésbé elégedett az orvosi ellátással, az a helyi egészségügyet kevésbé látja problémásnak. Tehát az itt található környezeti és szolgáltatási változókra, mutatókra ez ugyanígy érvényes. A harmadik változócsoporthoz az egyező előjeleket úgy lehet értelmezni, hogy a gazdaságot minősítő kedvezőtlen, vagy közepes érték (semleges) – helyi gazdaság, mezőgazdasági termelés csökkenése, feldolgozó üzemek hiánya stb. – kedvezőtlen infrastruktúrát, pénzügyi és postai, hírközlési szolgáltatásokat jelent a válaszadók véleményeit tekintve.

A beruházások fontosságának vizsgálatánál 20 lehetséges változó található. A válaszadó havi nettó jövedelme szerinti vizsgálatnál 5%-os hibaszintnél négy esetben volt szignifikáns eltérés. Szignifikáns az eltérés a 8. (körforgalom kialakítása), a 9. (közlekedési lámpák kialakítása), a 11. (lakások felújítása) és a 13. (szociális otthon fejlesztése) kérdéseknél. A Kendall teszt szerint a legfontosabb beruházások tekintetében a válaszadók között egyetértés van, melyek a belső útépitések, közúthálózat, kórházi beruházások, szelektív hulladékgyűjtés, csapadékelvezető csatornák felújítása, szelektív hulladékgyűjtés, kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése, idegenforgalmi fejlesztések, szennyvízhálózat kiépítése, Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése, alapszolgáltatások fejlesztése, kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése.

Az iskolai végzettség szerinti Kendall-féle konkordancia vagy egyetértési mutató 0,907, ami azt jelenti, hogy az iskolai végzettség kategóriái szerint igen erős az egyetértés a beruházások

fontosságát illetően. A beruházások fontosságának rangsora is jórészt megegyezik az előzővel, tehát az iskolai végzettség szerint is közel azonosnak ítélik a beruházások fontosságát.

Mann-Whitney teszttel a kérdéscsoport esetében a férfiak és nők válaszait is vizsgáltam, és statisztikailag igazolt eltérést kerestem. Az eltérések a húsz kérdésből tíz esetben 5%-os hibaszinten szignifikánsak, tehát a nők lényegesen másként látják a beruházások fontosságát, mint a férfiak.

Mélyinterjú módszerével mutatom be a Gyöngyösi kistérség területén található, Nagyréde településen működő vertikális integrációs mintamodellt a kezdetektől napjainkig.

A szakcsoport tagjai a málna esetében 0,05 ha-on, a szamóca esetében 0,08 ha-on, az egres esetében 0,06 ha-on, a szeder esetében pedig 0,08 ha-t vállalták a termesztést, a maximális létszám 1600 fő volt, mely alapján elmondható, hogy sok ember vállalta kis területeken a művelést. A szakcsoportban azok vehettek részt, akik főállással és östermelői igazolvánnyal rendelkeztek, többnyire a környező települések lakóit jelentették. Mindenképp a mezőgazdasággal foglalkozó emberek jövedelemkiegészítő tevékenysége volt, azonban az integrációs szervezeti forma 2010-ben megszűnt.

A jelenleg fennálló helyzet előnyeként a környezeti terhelés (növényvédő szerek, műtrágya) csökkenése került megfogalmazásra, hátrányként pedig a jövedelemhiány, a paraszti életmód felszámolása, illetve az ebből következő megélhetési problémák, amely az elvándorlás növekedését vonzza maga után.

Javaslatként megfogalmazásra került, hogy fontos lenne az integráció újjászervezése, azonban ehhez elengedhetetlen egy nagy tőkeerejű vállalkozás, bér munka biztosításával, maximális gépesítésre törekedéssel, kombinált megoldással.

SUMMARY

The spatial unit of my research is the Statistical Micro Region of Gyöngyös. It was created by the merger of Mátraaljai Micro Regional Development Association of Local Governments and Gyöngyös District Regional Development Association on 1 January 2004. From 2007 Pálosvörösmart became separated from Abasár, so today the investigated micro region consists of 25 municipalities. Its territory is 750.78 km², and the number of inhabitants was 74,656 in 2010 according to data of the Hungarian Central Statistical Office.

On 1 January 2013 the micro region of Gyöngyös was transformed into Gyöngyös District, and Gyöngyös became the administrative center of the constituent municipalities.

South Matra Local Action Group, which exists in its current form since 2008 covers the whole region – except for the town of Gyöngyös.

The investigated micro region lies on the border of two macro-scale landscape units, the Great Hungarian Plain and the North Hungarian Mountains. The municipalities Adács, Vámosgyörk, Nagyfűged and Visznek can be found in the Great Hungarian Plain, the other 21 municipalities belong to the Mátra mezzo-scale landscape unit of the North Hungarian Mountains, and are parts of five different micro-scale landscapes units.

Brown forest soils are the most common in the micro region. Going from north to south brown forest soil with clay illuviation is replaced by Ramann's brown earth, on the border of which lithomorphic soils can be found everywhere in smaller and larger patches. Chernozem brown forest soil appears under Gyöngyös, which is replaced by meadow soils going to the south – as an effect of sediments carried and deposited by rivers. At the eastern side of the micro region, near Domoszló and Kisnána skeletal soils can be found. Moving in the direction of the Great Plains, to the south-east steppe meadow solonetz and chernozem meadow soils appear, while at the northern edge of Jászság patches of salt-affected soils are getting more frequent.

The area of the micro region can be classified into the moderately hot and dry, or in the moderately warm and moderately dry climate categories. The number of sunshine hours is between 1900 and 2000 hours a year. The mean annual temperature is typically below 10 °C. The average annual precipitation is between 550 and 700 mm (the higher values can be observed in the mountains). The number of snowy days is under 35 in the flat areas, and over this value in the hills.

The majority of the micro region (the lower areas in the south) is generally classified into the dry, dehydrated category. The surface waters of the area are connected by the river Zagyva, which gathers the waters of the western half of the Mátra as well. Its most important tributary is the Tarna, into which the surface waters of the area flow as well.

Artificial reservoirs, the water of which is not to be used as drinking water, can be found at the municipalities of Adács, Domoszló, Gyöngyös, Gyöngyöshalász, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyöstarján, Szücsi, Nagyréde and Markaz.

The micro region of Gyöngyös is a rural area. According to the definition of the National Spatial Development Concept of Hungary it is a rural micro region (fewer than 120 people / km²) with an urban centre (more than 20 thousand inhabitants). Investigating the level of the municipalities (LAU 2), we can observe that almost every municipality of the micro region is a rural settlement, except for the town of Gyöngyös, where the permanent population was 33,793 people in 2000, which decreased to 31,443 people in 2010. Its population density is 568.49 people / km².

Gyöngyössolymos has the largest administrative area, yet Gyöngyöspata also has a larger area than Gyöngyös, the municipality with the largest population.

During the investigated period the resident population of the micro region decreased by 3,617 people, which is the population of 1.4 municipalities with average population. The balance of

natural population increase in the micro region is negative, however, in 2006 there was some improvement. The other factor that affects the change in population is inward and outward migration. The number of emigrants per 1000 inhabitants does not show such a negative picture as natural population increase. The migration balance of the micro region also shows a negative tendency, however in certain periods – from 2000 to the first quarter of 2001; from the end of 2002 to the end of 2005; from the beginning of 2006 to the end of 2008 and in the middle of 2009 the number of immigrants exceeded that of emigrants. Overall, it can be stated that in the investigated period the decline in the population of the micro region was mainly caused by natural population decline, this negative process is related to outward migration to a lesser extent. Aging population, which is characteristic of Europe, can also be observed in the micro region of Gyöngyös.

There are 170 active NGOs in the investigated region – not calculating with the ones in Gyöngyös –, most of which are concentrating on leisure activities and sports. At several municipalities these NGOs carry out active work related to civil defense, fire fighting, environmental protection, municipal development and the preservation of traditions. The number of NGOs in the field of culture is also increasing.

The opportunities of local economic development are essentially determined by the area's geographical endowments. The micro region is characterized by the diversity of landscape characteristics, and the wide range of environmental resources. The area at the meeting point of the mountains and the plains has always provided good conditions for settlers. It played a decisive role in the development of Gyöngyös that its location fitted into the line of fair towns in the Middle Ages. It is a peculiarity of the micro region that Kékestető, the highest point in Hungary is located here. In the northern part of the micro region, in the Mátra mountains, there is a high percentage of forest cover. It means that the proportion of agricultural production is of limited relevance here, therefore the exploitation of touristic endowments comes to the fore. Mátraszentimre provides a good example of this, which municipality is in the national forefront regarding the number of guest nights per thousand people. The character of the municipalities located at the foot of the Mátra mountains is given by grape wine producing and fruit growing traditions, which also provide ground for the current economic development initiatives. To the south of Gyöngyös a plain area is located, which belongs to the Great Hungarian Plain. This is a high potential area for agricultural and horticultural production. The scenery of the eastern part of Mátraalja is fundamentally affected by the landscape wounds caused by the mining activities of Mátra Power Plant Ltd. However, we also have to mention that the company has several positive socio-economic impacts on the life of the neighboring municipalities. The number of enterprises operating in the micro region increased significantly. The growth rate reached its peak in the year 2005, the number of enterprises in 2010 amounted to 108% of the initial value. The number of enterprises per 1000 inhabitants increased by 19% in the investigated period. About 70% of enterprises were located in Gyöngyös, the centre of the micro region, which also maintained its leading position based on the estimated revenues generated and the estimated number of employees. Regarding the revenue generated in the micro region and the number of employees, Visonta, due to the Matra Thermal Power Plant, is the counterpoint of Gyöngyös.

The vision of the Local Rural Development Strategy is built on three pillars: emerging economy, livable environment and preserved traditions. The Local, Rural Development Strategy itself also undertakes the task of developing local economies by promoting local products, providing the conditions for local processing and distribution, encouraging renewable energy production, broadening rural tourism, supporting the preservation of craftsmanship traditions and developing social economy. In the European Union budget period between 2007 and 2013 a number of economic development projects were implemented or have begun in the micro region of Gyöngyös. In this period it was the specific purpose of the New Hungary Development Plan and later, the Economic Development Operational Programme of the New Széchenyi Plan, in the framework of which 224 applicants from the municipalities of the micro region were awarded a

grant between 600 thousand and 980 million HUF. The renewal of the flagship hotels in the Central Mátra, which are connected to the resort areas of Gyöngyös and Mátraszentimre, was supported from the financial instruments of the North Hungarian Operational Programme. A development project of outstanding significance that is utilizing local resources and is related to the municipalities of Mátraalja was the renovation and complex touristic utilization of the castle in Kisdána. The development of industrial sites and several industrial installations of regional importance, which are connected to the industrial parks and major industrial enterprises of Gyöngyös and Mátra Power Plant, was also supported from the financial instruments of the North Hungarian Operational Programme. With the help of Dél-Mátra Nonprofit Association applicants at the 24 rural settlements in the micro region of Gyöngyös were granted about 1000 million HUF. The local governments, enterprises and NGOs of the micro region submitted 262 applications, 176 of which have already been implemented. With the support for the creation and development of micro-enterprises 18 development projects have been implemented at the enterprises of the micro region.

Most of the small municipalities in the micro region are primarily agricultural settlements. Examining the number and the changes of land users it can be stated that the number of individual farmers significantly decreased at the county level and at the micro regional level as well. In 2010, the number of land users was 47-48% of those in 2000. However, the number of land users of business organizations increased compared to the data of 2000. The rate of growth in the micro region of Gyöngyös was higher than in the county. In business organizations the number of arable land users is the highest, while in case of individual farms orchards are preferred. The average farm size of business organizations was 120 ha in 2010, which is 217 hectares less than the national average, and 30 hectares less than the county average. This value is 3.73 ha in case of individual farmers in the micro region of Gyöngyös, which is 0.87 hectares less than the national average.

Based on the complex indicators it can be stated that Gyöngyös was the most developed municipality in the micro region both in 2001 and 2010. At the beginning of the investigation Markaz (0.5490), Mátraszentimre (0.5390) and Nagyréde (0.5290) belonged to the most developed municipalities of the micro region. It changed by the year 2010, as six municipalities preceded Markaz, and Mátraszentimre also fell back seven places. In contrast, improvement can be observed in case of Gyöngyöshalász and Atkár, and Pálosvörösmart, after getting separated from Abasár, is also positioned in the forefront.

The GIS display classifies the municipalities into five groups. In 2001 none of the settlements was classified into the category of dynamically emerging municipality on the basis of the investigated complex indicators. In the same period Gyöngyös, and its neighboring municipalities of Nagyréde, Gyöngyöshalász and Markaz, and the northernmost settlement of the micro region, Mátraszentimre were developing ones. At the south-eastern periphery of the micro region there were 4 declining municipalities. By 2010, due to the development projects implemented, at 17 municipalities and at the newly separated Pálosvörösmart some progress was achieved, however only the town of Gyöngyös managed to get into the best group. Stagnation can be observed in Markaz and Abasár, while Detk, Halmajugra, Gyöngyösoroszi, Mátraszentimre and Szücsi were declining by the end of the investigated decade. The overall conclusion is that the micro region moderately developed over 10 years.

Based on the function results, the motorway accessibility indicator (17.88%), the proportion of employees in the service sector (17.83%) and the number of active business organizations per 1,000 residents (17.33%) had the most significant impact on the investigated complex development indicator (CDI) in the year 2001. In 2010 the proportion of employees in the agricultural and service sectors and the number of active business organizations still significantly affected the CDI. The role of the motorway accessibility indicator and personal income tax base somewhat reduced.

The results of the investigation into complex development related to agricultural land use show that the number of individual farmers significantly reduced in the micro region of Gyöngyös. The number of land users reduced from 10,305 in 2000 to 4,879 in 2010, which led to significant problems in employment. The average number of individual farmers in the micro region is 429.38. The 52.6% reduction in the number of individual farmers between 2000 and 2010 resulted in the 8.8% decrease of land used by individual farmers, but at the same time the average territory of individual farms increased from 2.2 ha to 4.3 ha. The average size of individual farms justifies that the production of labor intensive crops is decisive in the micro region. However, the average territory of arable land per 1000 inhabitants also increased from 0.82 ha to 2.55 ha in the micro region, which is a significant increase, thus the concentration of land is recognizable.

The average size of land used by business organizations increased by the year 2010, which can be explained by the changing values of the indicators of arable land, vineyards and forest areas. The average territory of vineyards increased from 1.61 ha to 6.55 ha, that of forests from 13.6 ha to 20.7 ha over 10 years.

The number of employees at farms compared to the number of active workers is an important indicator. The value of the indicator was 6.17 in 2000, however, it also decreased by 2010.

It can be concluded that by the year 2010 some progress was made in the following factors of the complex development indicator: long-term unemployment rate, individual farms' use of grassland and forest area per 1000 inhabitants and business organizations' use of arable land, vineyard and forest area. The values of the other indicators stagnated or declined by 2010. Concentration significantly affects the life of inhabitants both in case of individual farmers and agricultural business organizations.

It can be seen that those municipalities are successful where arable farming, fruit and grape growing, grassland management and silviculture are complexly present.

The lack of the integration of berry processing and selling has led to the situation where a settlement like Nagyréde, which had a long history of fruit growing, raspberry growing has almost ceased to exist. In case of grape acquisition, grape processing and oenology the lack of full integration and the premium for grubbing up vineyards reduced the area under vines in the micro region.

In 2000 two settlements (Halmajugra and Ludas) belonged to the lowest value group, which is called declining municipality, and by 2010, in addition to Halmajugra, Karácsond and Mátraszentimre belonged here based on 21 variables. In 2000, there were 5 lagging, 11 stagnating, 6 developing settlements. By 2010 the decline of Visonta, Detk and Mátraszentimre, and the development of Atkár can be observed. Visznek, Gyöngyöspata and Gyöngyöstarján managed to get into the best group.

The examination of the function results justified that on-farm employment had the greatest effect on the agricultural land use complex development indicator (20.59%). The other major affecting factors are the average number of individual farms per 1000 inhabitants, the rate of long-term registered jobseekers, the number of active business organizations per 1000 inhabitants, the average land size of business organizations and that of individual farms. The value of R^2 is 0.77, which suggests a strong correlation. In 2010, the number of long-term registered jobseekers (35.56%) had the greatest effect on the complex development indicator. It was followed by on-farm employment and the size of individual farmers' vineyards per 1000 inhabitants. The value of R^2 is 0.83, which means that the relationship is quite strong. The other investigated factors did not have a much impact on the indicator either in 2000 or in 2010.

In the investigated micro region the majority of the population is affected by the changes in agriculture, as at many municipalities this activity is the residents' main source of income.

Therefore it is important to implement measures related to the increase of competitiveness in accordance with measures related to rural development. The widening of integration is also necessary.

The 1682 respondents were classified into three age groups, 18-30 year olds, 31-50 year olds and over 51 years of age. 23% of the respondents are between 18 and 30 years old, however, aging population is also obvious here, since the proportion of people over 51 years old is 29.4%. The largest group is that of 31-50 year olds, their proportion is 47.6%.

A significant part of respondents (41.9%) live at the municipality since their births, which means that their answers regarding the perception of the comfort of the municipality is relevant, their opinions must be taken seriously. About half of the respondents (51%) stay at the municipality because of family ties, and a quarter of them because of their jobs.

The income of 83.9% of the respondents was less than a monthly net income of 150,000 HUF, and the proportion of those who have a net income over 200,001 HUF is only 6.1%.

There were both men and women among the respondents, and in many cases, they gave different responses due to their different situations. The proportion of women was higher, 62.9% of the respondents were women, while 37.1% were men.

I also classified the respondents according to their highest level of education. I set up three categories of respondents, ones with primary, secondary and tertiary education. People with secondary education make up the largest group (54.9%), the proportion of people with primary education is 11.0%, while the proportion of people with a college or a university degree is surprisingly high, 34.1%.

Examining the marital status of the respondents it can be said that more than half of them were married (55%), 26% of them were single, 13% were divorced, and only 6% were widows or widowers.

In terms of sectorial classification the largest group of respondents is formed by the people who work in the public sector. The business sphere is represented by 383 people, while the NGO sector is represented by only 193 people. At the time of the survey, 118 respondents were unemployed, and 183 respondents were retired.

The majority of respondents are mostly satisfied with their workplace (486 people), 335 respondents were fully satisfied and 307 people consider it acceptable. 1279 people responded to this questions, but 15 of them could not judge their degree of workplace satisfaction. Most of the respondents (901 people) found a workplace within 10 kms from their place of residence, another 275 people within 11-30 kms, which is due to the centers of employment in the micro region (Gyöngyös, Jászárokszállás, Visonta, Hatvan). 45 respondents commuted at larger distances (e.g. Budapest, Eger). The majority of the respondents who were unemployed marked their municipality as the place where they wanted to find employment (59.2%). It means that most of them considered it realistic that employment opportunities at their municipalities were going to expand. In addition, 67.2% of the unemployed respondents who plan their future at their place of residence say that family ties are the most important factors in their decision.

I analyzed the intention to emigrate with the crosstab method, the result of which showed that there is a correlation in two cases – in case of net monthly income and age. People with a monthly net income below 50,000 HUF were planning to leave their settlements in the highest proportion (36.5%). Moving towards the higher income categories, the rate of people who intend to move away decreases, however respondents who belong to the highest income category also answered yes to the question in a higher percentage (19.2%). In their case, actual emigration is much more likely, they are probably less affected by the factors that inhibit mobility. Comparing the cell values of the actual and the theoretical frequency table it can be seen that there is a strong relationship between income and emigration intentions at 1% error level, the chi-square

value is 70.060, therefore the null hypothesis can be rejected, there is a statistically proven relationship between the two random variables.

Another major factor that influences emigration is age. The distribution of the row variable shows that the younger age groups intend to move away at the largest proportion (34.9%). However, the distribution of the whole sample shows that 328 people from the 1,682 respondents were planning to move. In case of the other variables clear correlation with emigration intentions can not be proven. It is a worrying fact not only for the micro region but also for the future of the country that most of the respondents would choose a new home abroad, if they had to move away. Most of the respondents (933 people) marked better livelihood, followed by more favorable job opportunities as the reasons for possible moving away.

Significant differences can be seen at the examination of micro regional satisfaction with Kruskal-Wallis test depending on the respondents' age. There were significant differences at the following questions: 'the micro region is easily accessible', 'favored by tourists' and 'the development level of communal infrastructure'. People over 51 years of age considered easy accessibility to be important, while 31-50 year olds, that is the active group considered popularity for tourists to be beneficial. There is an inverse relationship between age and the opinion about investments, the opinions of the younger age group were significantly more favorable than those of the older age groups.

Significant differences in the opinions of the five income groups can be observed. Respondents who have a net income of over 200,000 HUF, and therefore have greater mobility needs considered easy accessibility more important. On the other hand, people who have a lower net income considered healthy, orderly, clean environment significantly more important. The regression of the income groups is growing, which is justified by the ranking average increase between the lowest and the highest income groups. The analysis of micro regional satisfaction based on the level of education of respondents showed that there were significant differences at the following issues: 'the micro region is easily accessible', 'successful and rich', 'has a potential to develop', 'providing opportunities', 'favored by investors', 'favored by tourists', 'the development level of communal infrastructure' and 'healthy, orderly, clean environment'.

The analysis of residential satisfaction according to the age of the respondents shows that there was a significant difference in 9 cases from the 18 investigated questions at a 5 percent error rate. Based on the averages general satisfaction can also be assessed, the respondents are most satisfied with the adequate supply of local nursery schools (3.96), primary schools (3.78) and secondary schools (3.72), and postal services (3.60). The major problems for them were job opportunities (2.39), income (2.44) and hospital care (2.96). Dissatisfaction with the monthly net income and the demand for higher income is characteristic in the lower income categories. This is justified by the monotonic increase in average rankings at the analysis of residential satisfaction according to monthly net income. The difference between the lowest and higher income categories is significant. Most of the groups evaluated hospital care in Gyöngyös negatively, but there is no statistical evidence for this. 609 out of the 1572 respondents evaluated this question with a medium (3) grade. Respondents who live at the municipality for a longer time were the least satisfied with the investigated issues. New settlers, who probably selected their new place of residence because of the former relatively poorer environment were more satisfied. Local grassroots' opinions show a significant difference. They were the least satisfied with public safety, cleanliness, medical care and other factors. Probably a kind of negative time trend explains their case.

Listing 26 possible answers about residential problems at the analysis based on the monthly income of respondents, the difference is statistically proven at the 5% error rate about the following issues: 'the lack of processing plants', 'the local environment', 'the adequate supply of local day nurseries' and 'the supply of homes'. Mostly respondents belonging to the higher salary classes considered the lack of processing plants important, while people who have lower

income (less than 50,000 HUF) and medium income (between 100,001 and 150,000 HUF) thought that environmental problems should be paid attention to. People who have a higher income are probably more mobile, they spend less time at the municipality, therefore they perceive environmental problems to a lesser extent.

It is interesting that respondents belonging to the highest income category (over 200,001 HUF) considered the adequate supply of local day nurseries extremely important. The supply of homes is a problematic area for every income class, but mostly for those whose income is between 50,001 and 100,000 HUF. The significant differences found at the 5% error rate when examining the opinions of the different age groups were partly similar to the ones experienced at the examination of the opinions of the different income classes, and partly differed from them (the decline of tourism, the lack of cooperation, demographic situation). Primarily elderly people (over 51 years of age) lacked processing plants, who remember how many people had been working for these plants, and thought that the shutdown of these long tradition plants (in the meat, dairy, grain and bakery industry, etc.) is not acceptable. The difference at the issues of local natural resources, the lack of integrated management, local culture, local education, nursery care, the supply of homes and basic local services is statistically proven.

I also examined the responses for residential problems by principal component analysis. The principal component that includes the first highest common variance is related to agriculture. In the interpretation of the principal component the most significant factors were the lack of integrated management, the lack of processing plants, inadequate farm structure, the decline of the construction industry related to agriculture and the decline in agricultural production. They were followed by the decline of tourism, local economy, local natural resources, local infrastructure and the lack of cooperation. Welfare services, such as the variables of nursery care, basic local services, local communal services, the supply of homes, local education, official administration, local health care, local culture and the local environment belonged to the second principal component. The third principal component can be associated with the mobility of the workforce.

At the examination of canonical correlation the variables are divided into two groups. In my investigation the two independent groups of variables were the 7th and 11th questions in the questionnaire. Based on the investigation there was a significant relationship between five pairs of canonical variables at 5% error rate. The relationship between the first canonical variable pairs (CX1, CY1) shows that the less respondents were satisfied with an issue, the more problematic area they thought it was. The correlation coefficients with opposite signs indicate it well, that people who were satisfied with day nursery care considered it less problematic. The situation is similar with other X and Y pairs of variables in many cases. In the second group, respondents who were less satisfied with medical care thought that local health care was less problematic. The same applies to the environmental and services variables and indicators. An interpretation of the same signs at the third group of variables can be that the unfavorable or medium (neutral) rating of the economy – local economy, the decline of agricultural production, the lack of processing plants, etc. – indicate unfavorable infrastructure, financial, postal and communications services according to the opinions of respondents.

Twenty possible variables can be found at the examination of the importance of investments. There was a significant difference in four cases at the 5% error rate at the analysis according to the residents' monthly net income. The difference was significant in case of the 8th (the installation of roundabouts), the 9th (the installation of traffic lights), the 11th (the renovation of homes) and 13th (the establishment of community homes) questions.

According to the Kendall test the respondents agreed about the key investments, which means that the null hypothesis is true at the Kruskal-Wallis test. These are the following: internal road construction, the public road network, hospital investments, selective waste collection, the renovation of the drainage system, the creation of cultural, sports and entertainment facilities,

investments into tourism, the construction of the sewage network, the construction of the ring road built around Gyöngyös, the development of basic services and the maintenance and expansion of the bicycle road network.

The value of Kendall's coefficient of concordance according to the level of education is 0.907, which means that according to the categories of the level of education there is a very strong consensus regarding the importance of investments. The ranking of the importance of investments is very similar to the previous one, which means that people consider the importance of investments almost equally according to the level of education as well.

I also examined the responses of men and women for this group of questions with the help of the Mann-Whitney test. I tried to find statistically proven differences. The differences were significant at the 5% error rate in ten cases out of the twenty questions. It means that women and men see the importance of investments differently.

Applying the method of in-depth interviews I present the vertical integration sample model operating at the municipality of Nagyréde in the micro region of Gyöngyös from the beginning to the present.

The members of the specialist group undertook the task of cultivation on 0.05 ha in case of raspberries, on 0.08 in case of strawberries on 0.06 ha in case of gooseberry, and on 0.08 ha in case of blackberry, the maximum number of members was 1600 people, therefore it can be stated that a lot of people undertook the task of cultivation on small areas. Those people could join the specialist group, who had a job and a primary producers' card. They were mostly the residents of the surrounding municipalities. It was definitely those people's activity for supplementary income who dealt with agriculture. However, this organizational form of integration ceased to exist in 2010.

The advantage of the current situation is the reduction of environmental load (pesticides, fertilizers), and its disadvantages are the lack of income, the decline of the peasant system of agriculture and the consequent problems of livelihood, which results in the increase of emigration.

It would be important to reorganize the integration, however, a highly capitalized company is essential for this. This company could provide customized employment, or try to achieve maximum mechanization or apply the combination of these two factors.

MELLÉKLETEK

M1. Irodalomjegyzék

1. Adler, L. (1966): Symbiotic marketing. *Harvard Business Review*, Vol. 44. 59-71.p.
2. Alkire, S. (2002): Dimensions of Human Development. *World Development*, 30/2, pp. 181–255.
3. Andorka R. (1999): Gazdasági, társadalmi változások és problémák a mai magyar falvakban. In: Vidékfejlesztés, vidékpolitika cikkek, tanulmányok. Válogatás a Falu című folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból. Agroinform Kiadóház, Budapest, 19-38. p.
4. Argyle, M. (1996): Subjective well-being. In: Pursuit of the Quality of Life, (Ed: Offer A) Oxford University Press, Oxford, New York.
5. Bajmócy Z. (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. JATEPress, Szeged.
6. Bakos I. (2001): Területfejlesztési stratégiák és programok tervezésének módszertana. Miskolc. 141 p.
7. Bálint J. – Nagy G. (2007): Vidékfejlesztés. HEFOP 33. 1. – P. – 2004 – 06 – 0071/1. 0. DE AMTC AVK, Debrecen.
8. Baranyi B. (2004): Gondolatok a periféria képződés történeti előzményeiről és következményeiről. *Tér és Társadalom*, XVIII.2. 1-21. p.
9. Barca, F. (2009) An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report. http://www.euterritorial-agenda.eu/Related%20Documents/report_barca_v0605.pdf letöltés dátuma: 2013. december 7.
10. Becker, G, S. (2007): Livestock marketing and competition issues. Congressional Research Service, Report for Congress, 16. p. (7) Bekkum, van, O. F. (2001): Cooperative models and farm policy reform. Van Gorcum, ASSEN.
11. Begg, I. (2002): Urban Competitiveness. Policies for dynamic cities. The Policy Press, Bristol.
12. Berger-Schmitt, R. – Noll, H. H. (2000): Conceptual Framework and Structure of a European System of Social Indicators. ZUMA, Mannheim
13. Birkás M. (szerk.) (2006): Földművelés és földhasználat. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 413 p.
14. Brown, D. L. – Lee, M. (1996): Persisting Spatical Disparity: Implications for Theory and Policy, Paper presented at a symposium in honor of Robin M. Williams. „American Society: Diversity and Consensus”, Cornell University, October 20-21.
15. Buckwell, E. et. al. (1997): Towards a Common Agricultural and Rural Policy for Europe
16. Buday-Sántha A. (2001): Agrárpolitika – vidékpolitika. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó

17. Buday-Sántha A. (2009): A magyar agrár- és vidékfejlesztés ellentmondásai. Magyar Tudomány. 170. évf. 8. sz.
18. Buday-Sántha A. (2011): Agrár- és vidékpolitika. Tanulságok nélkül. SALDO Kiadó, Budapest.
19. CAP (2000): Working Document. Rural Developments. Situation and Outlook. EC. DG. VI. 1997 July.
20. Claessens, L. - Schoorl, J.M. - Verbung, P.H. - Geraedts, L. - Veldkamp, A. (2009): Modelling interactions and feedback mechanisms between land use change and landscape processes. Agriculture, Ecosystems & Environment, Volume 129, Issues 1-3, January 2009, pp. 157-170.
21. Csatári B. (1996): A magyarországi kistérségek néhány jellegzetessége. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét.
22. Csatári B. (2004): A magyarországi vidékiségről, annak kritériumairól és krízisjelenségeiről. Területi Statisztika, 7.44. évf. 6. szám, 532-543. p.
23. Csatári B. - Timár J. (2002): Területfejlesztés, rendszerváltás és az Alföld. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. IV. A területfejlesztési program tudományos megalapozása)
24. Csete L. - Horn P. - Papócsi L. (1996): Integráció az agrárgazdaságban. Gazdálkodás. 40. 5: 1-7.p.
25. Csete L. – Láng I. (2005): A fenntartható agrárgazdaság és vidékfejlesztés. Magyarország az ezredfordulón. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ.
26. Cser J. – Tóth T. (szerk.) (2007): Területi és projektervezési ismeretek. HEFOP 3.3.1-P.-2004-06-0071/1.0. Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar. Debrecen. 188.
27. Czene Zs. – Ritz J. (szerk.) (2010): Területfejlesztési füzetek (2). Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. NFM-NGM-VÁTI. Budapest pp. 43-190
28. Debrei A. (2004): Vidékfejlesztési Stratégiai Program. Gyöngyös Körzete Kistérség területfejlesztési Társulás, Gyöngyös, 29.
29. Dobosi E. (2003): A komplex regionális fejlettség matematikai-statisztikai elemzése. Területi Statisztika 2003. 1. szám
30. Dorgai L. (1997): A vidékfejlesztés néhány agrárgazdasági vonatkozása Magyarországon. Regionális Agrárkutató és Vidékfejlesztési workshop. (szerk.: Csete L.) Kompolt, GATE Fleischmann Rudolf Mg. Kutatóintézet, 34-42. p.
31. Dorgai L. (1998): Néhány gondolat a „mi tekinthető vidéknek” c. vitacikkhez. Gazdálkodás, XLII.5. 60-64 p.

32. Dorgai L. – Miskó K. (1999): A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban. Agrárgazdasági tanulmányok. 12. sz. Budapest, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
33. EC [European Communities] (1994): Competitiveness and Cohesion: trend sin the region. Luxembourg.
34. EC [European Communities] (1998): The Future of Rural Society. Brussels.
35. EC [European Communities] (1999): Regions – Nomenclature of territorial units for statistics (NUTS). Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
36. Elands, B. – Wiersum, F. (2003): Forestry and rural developlopment in Europe: an exploracion of socio-political discourse. Forest Policy and Economics, 3.
37. Enyedi Gy. (1972): A társadalom és földrajzi környezete. Földrajzi közlemények, XX. évf. 4. 293-301. p.
38. Enyedi Gy. (1995): Városverseny, várospolitika, városmarketing. Tér és Társadalom 1-2.
39. Enyedi Gy. (1996): Regionális folyamatok Magyarországon. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest.
40. Enyedi Gy. (1998): A sikeres város, Ezredforduló, pp.3.
41. Esterberg, K. G. (2001): Qualitive Methods in Social Research. McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages. New York
42. European Charter for Rural Areas (1996): Vidéki Térségek Európai Kartája. Council of Europe. Strasbourg, 29 January, 1996.
43. Fábíán Gy. (2006): Vadászturizmus vidékfejlesztési szerepe. Gazdálkodás, 50. 5: 48-57. p.
44. Faluvégi A. (2000): A magyar kistérségek fejlettségi különbségei. Területi Statisztika 2000. 4. szám
45. Faluvégi A. (2004): Kistérségeink helyzete az EU küszöbén. *Területi Statisztika*, 5, 434-458. p.
46. Faluvégi A. - Tipold F. (2012): A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések, *Területi Statisztika*, 15. (52.). évf. 3. szám
47. Faragó L. (1994): Adalékok a területfejlesztéssel kapcsolatos fogalmak vitájához. Tér és Társadalom. 8. 1994. 3-4. 23-39. p.
48. Farkas T. (2002): Vidékfejlesztés a fejlődés elméletekés a fejlesztési koncepciók tükrében. Tér és társadalom, 1. 8-14. p.
49. Farkas T. – Kassai Zs. (2013): Lehetőségek a helyi gazdaságfejlesztésben, Workshop. Gödöllő. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek. X. évf. 1. sz. Miskolc pp. 87-93.

50. Fehér A. (1997): Agrárfejlesztési stratégia és vidékfejlesztés Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. *Gazdálkodás*, XLI.2. 1-7. p.
51. Fehér A. (1998): Mezőgazdaság és vidékfejlesztés. *Gazdálkodás*, XLII.1. 72-79. p.
52. Fehér A. (2005): A vidékgazdaság és a mezőgazdaság. Agroiinform Kiadó, Budapest, 1-335. p.
53. Fehér I. (1993): Vidékfejlesztés az Európai Közösségekben. *Falu*, VIII. 1. 7-20. p.
54. Fertő I. (1999): The Restructuring of the hungarian agri-food sector. *Acta Oeconomica*, 50. 151-168. p.
55. Fertő I. (2001): Piaci struktúra és vertikális koordináció a mezőgazdaságban. SZIE Gödöllő, III. kiadvány 34-49. p.
56. Fertő I. (2006): Vertikálisan és horizontálisan differenciált, ágazaton belüli kereskedelem az Európai Unió tejj piacán. *Közgazdasági Szemle*, 53. 6: 526-539. p.
57. Fertő I. - Szabó G. G. (2004): Értékesítési csatornák választása a magyar zöldség-gyümölcs szektorban. *Esettanulmány. Közgazdasági szemle*, 51. 1: 77-89. p.
58. Fidy J. – Makara G. (2005): *Biostatiztika*, InforMed 2002 Kft., Budapest
59. Font E. (1999): Vidékfejlesztés, vidékpolitika. Cikkek, tanulmányok. Válogatás A Falu c. folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból. A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? Agroiinform Kiadóház, Budapest, 331-332. p.
60. Freudenberg, M. (2003): Composite Indicators of Country Performance: A Critical Assessment, *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, 2003/16, OECD Publishing.
61. Fröhlich, W. D (1996): *Pszichológiai szótár*. Budapest, Springer Kiadó
62. Füstös L. - Meszéna Gy. - Simonné M. N. (1986): A sokváltozós adatelemzés statisztikai módszerei, Akadémiai Kiadó, Budapest
63. Füstös L. – Szalma I. (2009): Módszertani füzetek, MTA Szociológiai Kutatóintézete. 1-640 p.
64. FVM (1997): Agrárprogram. Szakmai Füzetek. 13. Vidékfejlesztés, Vitaanyag, Budapest, 14. p.
65. Garrod, Brian - Wornell, Roz-Youell, Ray (2006): Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism. *Journal of Rural Studies*, Volume 22. Issue 1. pp. 117-128.
66. G. Fekete É. (1998): Bevezetés az alulról (bottom up) vidékfejlesztés elméletbe és módszertanába. *Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola, Szolnok*, 128. p.
67. Glatz F. (2005): A vidéki Magyarország jövője. Vitaanyag www.mtatk.hu/pdf/parb_tervtan.pdf, letöltés dátuma: 2013. március 6.

68. Goda P. (2009): Esélyek a piramis alapján, vagy vidékfejlesztés az általános pókháló elmélet alapján, OTDK, Gödöllő, 59.
69. Gordon, W. – Langmaid, R. (1997): Kvalitatív piackutatás, HVG Kiadó Rt., Budapest, 301.
70. Grosz A. - Rechnitzer J. (2005): Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon, Pécs-Győr MTA, Regionális Kutatások Központja, 303.
71. Gwen S. – Soraya G. – Fergus M. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve. Bertelsmann Stiftung, Gütersloh. UK DFID, London. The World Bank, Washington, D.C.
72. Haase, D. - Walz, U. - Neubert, M. - Rosenberg, M. (2007): Changes to Central European landscapes-Analysing historical maps to approach current environmental issues, examples from Saxony, Central Germany. Land use Policy, Volume 24, Issue 1, January 2007, pp. 248-263.
73. Hansen, H. O. (2009): Agricultural cooperatives and globalization: A challenge in future? 17th International Farm Management Congress, Bloomington/Normal, Illinois, USA p. 247-257.
74. Harnos Zs. (szerk.) (1993): Biometriai módszerek és alkalmazásai MINITAB programcsomaggal. Budapest. Akaprint.
75. Harza L. - Tanka E. (1999): A vidékfejlesztés és megújuló intézményi háttere. AKII. 3. sz.
76. Heiling, G. K. (2002, a): European Rural Development (ERD), Project Description, International Institute for Applied Systems Analysis, Austria
77. Heiling, G. K. (2002, b): The Multifunctional Use of Landscapes. Some thoughts on the diversity of land use in rural areas of Europe. 2nd Expert Meeting on European Land Use Scenarios, European Environmental Agency. November 25-26, 2002, Copenhagen, Denmark. http://webarchive.iiasa.ac.at/Research/SRD/pdf/eea_2002_2.pdf
78. Herédi É. - Marselek S. - Szabó B. - Vanó G. (2010): Mezőgazdaság, élelmiszertermelés. (Vidékgazdaságtan I. Szerk.: Magda R. - Marselek S.). Szaktudás Kiadóház, Budapest, 145-200. p.
79. Heves Megyei Földhivatal (www.foldhivatal.hu)
80. Horváth Gy. (2001): Regionális támogatások az Európai Unióban. Budapest, Osiris Kiadó, 357 p.
81. Horváth Z. (2010): Zöldség-gyümölcs termelők együttműködése, a TÉSZ-ek értékesítési és gazdasági helyzetének vizsgálata. Doktori Értekezés. Gödöllő, 179. p.
82. Huzsvai L. (2004): Biometriai módszerek az SPSS-ben <http://www.agr.unideb.hu/~huzsvai>, (2014. május 2.)
83. Huzsvai L. – Vincze Sz. (2012): SPSS-könyv. Seneca Books, 146 p. (ISBN: 978-963-08-5666-9). <http://seneca-books.hu/doc/spsskonyv.pdf>, letöltés dátuma: 2014. január 27.

84. Ilk B. F. (2010): A Dél-dunántúli régió településeinek komplex fejlettségi elemzése néhány kiemelt mutató tükrében. *Acta Scientiarum Socialium* 32. Kaposvár
85. Illés B. Cs. – Mariann, G. – Lehota J. – Nigel, P. (2003): Az értéklánc és benchmarkingja az Egyesült Királyság és Magyarország friss zöldség-gyümölcs import piacán. *Gazdálkodás*. 47. 1: 53-60.p.
86. Jávor K. (1998): A Kisherceg és a nagybani piac. (1998) In.: *Vidékfejlesztés, vidékpolitika cikkek, tanulmányok. Válogatás a Falu című folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból*. Agroiinform Kiadóház, Budapest, 1999. 111-132 p.
87. Káposzta J. (2007): *Regionális gazdaságtan*. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma. Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar. Debrecen. 275 p.
88. Káposzta J. – Nagy H. – Kollár K. (2010): Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek települési szerkezeti, foglalkoztatási jellemzői az EU csatlakozás óta eltelt időszakban. *Területi Statisztika*, 6, pp. 641-658.
89. Káposzta J. – Nagy H. – Villányi L. (2008): Enlargement processes in the European Union and the sustainability indicators of Bulgaria and Romania. *Economics of Sustainable Agriculture I.-II. Scientific book Series*. Szent István University, Gödöllő, pp.79-103.
90. Komor L. (2004): *Gazdaságpszichológia*. Gödöllő, SZIE KGI, 54.
91. Korompai A. (1995): *Regionális stratégiák jövőkutatási megalapozása*. Regionális tudományi tanulmányok 1. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék. Budapest. 107 p.
92. Kostov, P. – Lingard, J. (2001): *Integrated Rural Development –Do We Need a New Approach?* 73rd seminar of The European Association of Agricultural Economist, Ancona, 23-30. p.
93. Kovács T. (1999): *Mi tekinthető vidéknek?* *Gazdálkodás*, XLII. évf. 5. sz. Budapest. 39-46.
94. Kovács T. (2000): *Vidék, vidékfejlesztés, vidékpolitika*. *Gazdálkodás*, XIIV.3.11-20. p.
95. Kovács T. (2002): *Kelet-Közép-Európa mezőgazdasága és vidékfejlesztése az EU-csatlakozás tükrében*. *Európai Tükör*, VII. évf. 1-2. sz. 52-65. pp.
96. Kovács T. (2003): *Vidékfejlesztési politika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
97. Kovács T. (2004): *A foglalkoztatás növelése, mint a vidékfejlesztési stratégia központi kérdése*. Kézirat, készült az új magyar vidékpolitikai stratégia tudományos megalapozásához. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét.
98. Kovács T. (2012): *Vidékfejlesztési politika*. Dialóg Campus Kiadó, Második, bővített és javított kiadás. Budapest-Pécs
99. Kresl, P.K. – Singh, B. (1999): *Competitiveness and Urban Economy: Twenty-four Large US Metropolitan Areas*. *Urban Studies*, pp. 5-6.
100. Kruskal, W.H. – Wallis, W.A. (1952): *Use of ranks in one-criterion variance analysis*. *J. Amer. Stat. Ass.*, 47, 1952, 583-621.

101. Központi Statisztikai Hivatal, Tájékoztató adatbázis (www.ksh.hu)
102. Kulcsár L. (1998, a): Falvaink fejlesztési stratégiái az EU csatlakozás tükrében. 25-33 p. In: Magyarország az ezredfordulón. A falu- és vidékfejlesztés stratégiai kérdései. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, Agrártudományok Osztálya. 73 p.
103. Kulcsár L. (1998, b): Vidékfejlesztés és Vidékpolitika Magyarországon. A falu. 3. évf. 2. szám pp. 5-15.
104. Kulcsár L. (1999): Vidékfejlesztés vidékpolitika. Cikkek, tanulmányok. Válogatás A Falu c. folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból. Falvaink fejlesztési stratégiái az EU csatlakozás tükrében. Agroinform Kiadóház, Budapest, 182-186. p.
105. Lehota J. (szerk.) (2001): Marketingkutató az agrárgazdaságban. Budapest. Mezőgazda Kiadó. 233 p.
106. Lengyel Gy. – Janky B. (2002): A szubjektív jólét társadalmi feltételei In: Indikátorok és elemzések. (Szerk.: Lengyel Gy.) Műhelytanulmányok a társadalmi jelzőszámok témaköréből, BKAE, Budapest.
107. Lengyel I. (2003, a): Globalizáció, területi verseny és versenyképesség. In Süli-Zakar I. (szerk.): A terület- és településfejlesztés alapjai. Dialóg Campus, Budapest Pécs
108. Lengyel I. (2003, b): Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon, JATEPress, Szeged, pp. 256-304.
109. Lengyel I. (2010): Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Akadémia Kiadó, Budapest.
110. Lengyel I. - Deák Sz. (2002): Klaszter: A helyi gazdaságfejlesztés egyik sikeres eszköze. (In.: Ipari parkok fejlődési lehetőségei. Szerk.: Buzás N. - Lengyel I.). Szeged, SZTE GTK – JATEPress, 125-153. p.
111. Lengyel I. - Rechnitzer J. (2000): A városok versenyképességéről. In: Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón. MTA RRK, Pécs. pp. 130-152.
112. Lengyel I. - Vasa J. (2006): Együttműködési formák az élelmiszer-termékpályán. (In.: Agrárgazdaságtan, EU Agrár-, és környezetpolitika. Szerk.: Villányi L. - Vasa L.). DE ATC AVK, Budapest-Debrecen-Gödöllő, 142-163. p.
113. Lukovics M. (2007): A lokális térségek versenyképességének elemzése. Doktori értekezés. Szeged
114. Lukovics M. (2008): Térségek versenyképességének mérése. JATEPress. Szeged.
115. Maác M. (2001): A vidékfejlesztés helye, szerepe és fejlődési lehetőségei az Európai Unióban. Doktori értekezés. Gödöllő, 112.
116. Magda R. - Marselek S. (2010): Vidékgazdaság I. A vidékfejlesztés gazdasági folyamatai. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 27-40. p.
117. Magda R. – Szűcs I. (2002): Új irányzatok a földhasznosításban. Agroinform Kiadó, & Nyomda Kft., Bp., 48-52.p.

118. Magda S. - Gergely S. (2010): Termelői értékesítő szervezetek jelene és jövője a hazai zöldség- gyümölcsstermelésben. *Gazdálkodás*, 54. 1: 48-60. p.
119. Magda S. - Magda R. - Marselek S. (2010): Sustainable development of the rural economy. Abstract: *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, Volume 3, Numbers 5, 31-36. p.
120. Malhotra, N.K. (2002): *Marketingkutató, KJK-KERSZÖV*, Budapest
121. Malinowski, E. R. (1991): *Factor Analysis in Chemistry*, 2. kiadás, John Wiley and Sons, New York
122. Marselek S. – Abayné H. E. (2005): A fenntartható fejlődés lehetőségei. *Erdei Ferenc III. Tudományos Konferencia, Kecskemét*, 378-383. p.
123. Marselek S. – Deme P. – Szabó F. – Hágén I. (2007): A földhasználati díj és a föld árának alakulása. *Gazdálkodás*, 51. 2: 17-23. p.
124. Marselek S. - Takácsné Gy. K. (2011): A vidék fejlesztésének stratégiája. *Gazdálkodás*, 55. évf. 3. sz. 251. p.
125. Marteen de Vet, J. et al. (2004): *The Competitiveness of Places and Spaces. A Position Paper. ECORYS, Rotterdam/Leeds/Birmingham/Brussels*
126. Martin R. L. et al. (2005): *A Study on the factors of regional competitiveness. A final report for The European Comissin DG Regional Policy. University of Cambridge, Cambridge.*
127. Maslow, A. H. (1970): *Motivation and personality. New York: Harper & Row.*
128. Mezei C. (2006): *Helyi gazdaságfejlesztés Közép-Kelet-Európában. Tér és Társadalom*, 3. pp. 95-108.
129. Mighell, R. L. - Jones, L. A. (1963): *Vertical Coordination in Agriculture. USDA, Economic Research Service, Farm Economics Division, Agriculture Economic Report No. 19.*
130. Molnár T. (2001): *Társadalmi-, gazdasági struktúrák regionális jellemzői a Nyugat-Dunántúlon. PhD értekezés. Keszthely.*
131. Magda S. (2010): *Integrált vidékfejlesztés. A vidékfejlesztés gazdasági folyamatai. (Vidékgazdaságtan I. Szerk.: Magda R. - Marselek S.). Szaktudás Kiadóház, Budapest, 15-17. p.*
132. Maier, J. – Weber, W. (1994): *Ländliche Räume. In: Handwörterbuch der Raumordnung. Akademie für Raumforschung und Landesplanung. Verlagsservice Braunschweig. 589-595.p.*
133. Münnich Á. - Nagy Á. - Abari K. (2006): *Többváltozós statisztika pszichológusok számára. Debrecen. Bölcsész Konzorcium. <http://psycho.unideb.hu/statisztika/index2.html> letöltés dátuma: 2014. január 27.*
134. Nagy A. (2012): *A fejlettség, elmaradottság mérése a magyar területfejlesztési politikában. Doktori értekezés. Budapest, 150.*

135. Nagy D. (2005): Az ökológiai hálózat védelme – a természetvédelem új kihívása. Környezetállapot értékelés Program, Pályázati tanulmányok 2003-2004.
136. Nagy G. (2007): Vidék, vidékiség, vidékfejlesztés fogalomköre. (In.: Bálint J. – Nagy G. (2007): Vidékfejlesztés). HEFOP 33. 1. – P. – 2004 – 06 – 0071/1. 0. DE AMTC AVK, Debrecen, 2007, 9.-24. p.
137. Nambu, R. – Ishibashi, Y. (2002): Effective approaches for Rural Development. In: Fehér A. (2005): A vidékgazdaság és a mezőgazdaság. Budapest: Agroinform. 336 p.
138. Nanszákné Cs. I.-Juhász Cs. (1995): A mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. III. Falukonferencia. A vidékfejlesztés a 4H Gyermekszervezettel. Szerk.: Kovács T. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 343.
139. Nemes Nagy J. (2003): A kistérségek funkcióiról. Regionális Tudományi Tanulmányok, 8. sz. ELTE, Budapest. 1-10. p.
140. Nemes Nagy J. (2005): Regionális elemzési módszerek. Regionális Tudományi Tanulmányok, 11. sz. ELTE, Budapest
141. Nemes Nagy J. (2009): Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Akadémia Kiadó Zrt., Budapest
142. Niedermüller P. (1994): A város: kultúra, mítosz, imagináció, Mozgó világ
143. Obenaus, H. – Zert, G. (1998): Transformationsprozesse in ländlichen Räumen in Mecklenburg-Vorpommern. In: Neues strategische Konzepte und die Entwicklung des ländlichen Raumes, DAAD Projekt, Universität Rostock. Szerk.: Maier, P. 29-53.p.
144. O'Brien, D. J. – Ayres, J. S. – Beck, R. J. – Geller, J. – Hassinger, E. W. – McNamara, K. (1994): A Research Agenda for Studying Rural Public Service Delivery Alternatives in the North Central Regional Center for Rural Development, Iowa State University
145. OECD (1993): What future for our country side? OECD Paris.
146. OECD (1998): Agricultural Policy Reform and the Rural Economy in OECD countries, Paris, 104.
147. OECD (2008): Handbook on Constructing Composite Indicators Methodology and user guide. Paris
148. Pető K. - Nagy G. (1999): Vidékfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon. II. Alföldi Tudományos Tájgazdálkodási Napok, Mezőtúr.
149. Petres T. - Tóth L. (2001): Statisztika, Szegedi Tudományegyetem
150. Philip C. C. H. (2011): China's New-Age Small Farms and Their Vertical Integration: Agribusiness or Co-ops? Modern China XX(X) 1-28 SAGE Publications
151. Porter, M. E. (1980): Competitive Strategy. Free Press. New York.

152. Porter, M. E. (2000): Location, competition, and economic development: Local Clusters in a Global Economy *Economic Development Quarterly* (No.1) 15-34. p.
153. Rechnitzer J. (1998): Területi stratégiák. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 348.
154. Rechnitzer J. (2001): Területi stratégiák. Pécs-Budapest, Dialóg Campus Kiadó
155. Rechnitzer J. (2005): A kistérségi krízis-előrejelzés és megelőzés módszerei. MTA RKK NYUTI, Győr.
156. Rechnitzer J. (2008): Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az Észak-Alföldi Régióban. A regionális fejlődés új erőforrása: a tudás- A new resource of regional development: knowledge. Szerk.: Baranyi B - Nagy J. DE Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma és az MTA Regionális Kutatások Központja, Debrecen, 22-23. p.
157. Reiczige J. – Harnos A. – Solymosi N. (2007): Biostatisztika nem statisztikusoknak, Pars Kft.
158. Ronald, L. M. (2003): A Study on the Factors of Regional Competitiveness. A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy. 184.
159. Sajtos L. - Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest. 402 p.
160. Salamon L. (2010): Országos jelentőségű vidéki térségek integrált fejlesztése. A vidékfejlesztés gazdasági folyamatai. (Vidékgazdaságtan I. Szerk.: Magda R. - Marselek S.). Szaktudás Kiadóház, Budapest, 120-12. p.
161. Sándorné Sz. J. (szerk.) (1994): Marketing. Budapest. 203. p.
162. Sántha T. - Hollósi E. - Nagy Z. (1998): Integrációs formák a zöldség-gyümölcs szektorban és a minőség. 1998. *Gazdálkodás*, 42. 4: 84-91. p.
163. Sarris, A. H. – Doucha, T. – Mathijs, E. (1999): Agricultural Restructuring in Central and Eastern Europe: Implications for Competitiveness and Rural Development. *European Review of Agricultural Economics* 26 (3) 305-329 p.
164. Sarudi Cs. (2003): Térség- és vidékfejlesztés. (A magyar térgazdaság és az európai integráció. Szerk.: Sarudi Cs.) Agroiinform Kiadó, Kaposvár, 308.
165. Seres A. - Felföldi J. - Szabó M. (2011): Hazai zöldség-gyümölcs TÉSZ-ek kisárutermelőket integráló szerepe a nagy kereskedelmi láncoknak történő értékesítésben. *Gazdálkodás*, 55. 3: 266-284. p.
166. Sheatsley, P. (1963): A kérdés szabályai. Az interjú művészete. In: A szociológiai felvétel módszerei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
167. Somogyi G. (2004): Falusi turizmus, készült az új magyar vidékpolitikai stratégia tudományos megalapozásához. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét
168. Statisztikai Tükör (2014): Érdekességek a szubjektív jóllét (well-being) magyarországi vizsgálatából. VIII. évfolyam 2. szám. KSH

169. Stefanovits P. (1997): A termőföld hasznosítása. In.: A magyar agrárgazdaság jelene és kilátásai. Szerk.: Glatz F.). MTA Budapest, 45-52. p.
170. Stefanovits P. (1999): A talaj minőségétől a föld értékéig. In.: A talajminőségre épített EU-konform földértékelés elvi alapjai és bevezetésének gyakorlati lehetőségei. MTA, Agrártudományok Osztálya, Bp., 9-18. p.
171. Swinburn, G. – Goga, S. – Murphy, F. (2006): Local Economic Development: A primer developing and implementing local economic development strategies and action plans. The World Bank, Washington, DC. p. 83.
172. Szabó G. G. (2002): A szövetkezeti vertikális integráció fejlődése az élelmiszer-gazdaságban. Közgazdasági Szemle. 49. 3: 235-250.p.
173. Szabó G. G. (2011): Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban. Agroinform Kiadó, Budapest, 255.
174. Szabó G. G. - Bárdos K. (2007): Szerződéses kapcsolatok az élelmiszer-gazdaságban. A tejjelátási lánc empirikus kutatása. Közgazdasági Szemle, 54. 5: 459-480. p.
175. Szabó P. (2005): A NUTS rendszer ki- és átalakulása. Comitatus XV. évf. 8-9.sz. (aug.-szept.). 7-14.p.
176. Szakál F. (1999): Vidékfejlesztés vidékpolitika. Cikkek, tanulmányok. Válogatás az A Falu c. folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból. A fenntartható mezőgazdaság és szerepe a vidéki térségek fejlődésében. Agroinform Kiadóház, Budapest, 326.
177. Szakál F. (2004): Környezetgazdaságtan II. Gödöllő, SZIE KGI, 85-131. p.
178. Székelyi M. – Barna I. (2005): Túlélőkészlet az SPSS-hez, Typotex Kiadó. Budapest.
179. Szelényi L. (1993): Többváltozós módszerek. In Biometriai módszerek és alkalmazásaik Minitab programcsomaggal. [Szerk. Harnos Zsolt, Gödöllő, 1993.] 163-184 pp.
180. Szentirmay A. (2006): Integrált baromfi vállalkozások az Európai Unió Piacán Doktori Értekezés. Mosonmagyaróvár, 163.
181. Szűcs I. (1998): A föld ára és bére. Agroinform, Bp., 199.
182. Szűcs I. (1990): Verseny és rendszerszemlélet a földhasznosításban. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 271.
183. Szűcs István (2002): Alkalmazott statisztika, Agroinform Kiadó, Budapest, 551.
184. Szűcs I. (2002, a): Vidékfejlesztés alapjai. Főiskolai Jegyzet, Gyöngyös, 186. p.
185. Szűcs I. (2002, b): Friss zöldség-gyümölcspiaci szabályozás az EU-ban. (In.: EU Mezőgazdasága, Szerk.: Szűcs I.) SZIE Gazdálkodási és Mezőgazdasági Főiskolai Kar, Gyöngyös, 75-94. p.
186. Szűcs I. (2005, a): Vidékfejlesztés. Lektorált jegyzet, Károly Róbert Oktató- Kutató Kht., Gyöngyös, 138.

187. Szűcs I. (2005, b): Az Európai uniós hazai támogatás hatása a régió mezőgazdaságára. A Magyar Tudomány Napja. Fenntartható fejlődés a 21. században. Tudományos Konferencia, MTESZ, Tudományos Közlemények, 7. Eger, 35-37. p.
188. Szűcs I. (2005, c): EU mezőgazdasága. Főiskolai jegyzet. Károly Róbert Oktató- Kutató Kht., Gyöngyös, 234.
189. Szűcs I. (2005, d): Vidékfejlesztés I. Főiskolai jegyzet. Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 161.
190. Szűcs I. (2008): A tudományos megismerés módszertana. Budapest. Szent István Egyetemi Kiadó. 272 p.
191. Szűcs I. (2010): Integrált terület- és vidékfejlesztés I. (MSc jegyzet) KRF, Gyöngyös, 2010. 145.
192. Tánzos T. (2010): A magyarországi kistérségek jellemzése társadalmi-gazdasági fejlettségük és fejlődésük alapján. Területi Statisztika, 50. évf. 4. sz. pp. 406-419.
193. The Cork Declaration (1996): A living countryside – The European Conference on Rural Development
194. Tóth J. - Strén B. (2012): A tudás és az innováció szerepe a magyarországi borklaszterek versenyképességének formálásában. Aula Kiadó Kft., Budapesti Corvinus Egyetem, 53-102. p.
195. Tóth S. (2001): Termőhelyismeret. Főiskolai jegyzet. SZIE GMK, Gyöngyös, 316.
196. Tóth T. (2005): A területi tervezés és programozás főbb módszerei és a fejlesztés lehetőségei. Doktori értekezés. Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola. Gödöllő
197. Tóth T. – Káposzta J. (szerk.) (2010): Térségi tervezés és programozás. TÁMOP-4.1.2-08/1/A. Gödöllő. 180.
198. Udvardy P. (2010): Agrár és vidékfejlesztési stratégiák regionális alkalmazása 2. Területi stratégiák. Nyugat-magyarországi Egyetem
199. Várallyay Gy. (2003): Az ésszerű és fenntartható földhasználat tudományos alapjai, Geodézia és Kartográfia, Budapest, 5/2003.
200. Varga Gy. (2004): A magyar mezőgazdaság és a vidékfejlesztés kapcsolata. Kézirat, készült az új magyar vidékpolitikai stratégia tudományos megalapozásához. MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, Kecskemét.
201. Vasa J. - Farkasné F. M. - Szűcs I. (2005): Szövetkezetek a skandináv országokban. Gazdálkodás, 49. 1: 14-24. p.
202. Verőné Wojtaszek M. (2010): Földhasználati tervezés és monitoring 1.: Földhasználat, művelési ágak. Nyugat-magyarországi Egyetem Geoinformatikai Kari jegyzet

203. Vorley, B. (2003): Corporate Concentration from farm to consumer. UK: Food group and international institute for environment and development, London, 92.
204. Wachtler I. (2003): Falusi turizmus. In: Észak-Magyarország agrárfejlesztésének lehetőségei. (szerk.: Magda S. - Marselek S.) Agroinform Kiadó, Budapest.
205. Wienert, H. (1997): Regulation and Industrial Competitiveness: A perspective for regulatory reform. OECD/GD (97) 133, Paris
206. Williamson, J. G. (1965): Regional inequality and the process of national development: a description of the patterns. „Economic Development and Cultural Change”. 13. pp 1-84.
207. Wong, C. (1996): What is local economic development? A conceptual overview. Occasional Paper. No. 49. Department of Planning and Landscape, University of Manchester.
208. Wytrzens, H. K. (1994): Agrarplanung. Böhlau Verlag. Wien-Köln-Weimar. 93-96.p.
209. Zsarnóczai J. S. (2003): Szövetkezeti szerződés Dániában a XXI. Század elején. Gazdálkodás. 47. 1: 71-74.p.

Jogszabályok

210. 84/1993. (XI. 11.) OGY határozat a területfejlesztési támogatás irányelveiről és a kedvezményezett területek besorolásának feltételrendszeréről.
211. 1996. évi XXI. tv. A területfejlesztésről és területrendezésről.
212. 85/2002. (IX. 18.) FVM rendelet a termelői csoportokról.
213. 244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet a kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről.
214. 69/2004. (IV.29.) FVM rendelet a tehéntej termékpálya szabályozásában alkalmazott kvótarendszerről.
215. 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet a 2004. évi nemzeti hatáskörben nyújtott agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének feltételeiről.
216. 6/2005. (I. 24.) FVM rendelet a termelői csoportokról szóló 81/2004. (V.4.) FVM rendelet módosításáról.
217. 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat a területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről.
218. 1234/2007/EK tanácsi rendelet (2007. október 22.) a mezőgazdasági piacok közös szervezésének létrehozásáról, valamint egyes mezőgazdasági termékekre vonatkozó egyedi rendelkezésekről.
219. 1580/2007/EK rendelet (2007. december 21.) a gyümölcs- és zöldségágazatban a 2200/96/EK, a 2201/96/EK és az 1182/2007/EK rendeletre vonatkozó végrehajtási szabályok megállapításáról.

220. 19/2008. (II. 19.) FVM rendelet a zöldség-gyümölcs termelői csoportok és termelői szervezetek nemzeti szabályozásáról.
221. 218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendelet a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról.
222. 1/2014. (I. 3.) OGY határozat a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról.

Internetről felhasznált irodalom

- [1] <http://dev.terport.hu/kistersegek/magyarorszag-kistersegei>
- [2] <http://jarasok.com/jaras-terkep/jaras-terkep-magyarorszag-magyarorszag-jarasi-terkepe.html>
- [3] http://www.terport.hu/webfm_send/281
- [4] <http://www.delmatra.hu/>

M2. Kérdőív

2. melléklet

Kérdőív

Kedves Válaszadó!

Szűcs Antónia vagyok, a gödöllői Szent István Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola hallgatója. Dolgozatomban szeretném felmérni a gyöngyösi kistérség lakosságának települési komfortról alkotott véleményét. Ennek a munkának az elvégzéséhez kérem az Ön segítségét véleményének, tapasztalatainak kifejezésén keresztül.

A válaszadás **önkéntes**. Örömmre szolgálna, ha kitöltené kérdőívemet. Az Ön részvétele segítséget nyújthat bizonyos összefüggések felmérésére és megértésére, amely vizsgálatára a kérdőív kiterjed. A felmérés eredményét feldolgozás után visszajuttatom a településre.

Kötelezettségét vállalok arra, hogy a nyert adatokat kizárólag ezen kutatás céljára használom fel.

Kérem, jelölje be a térképen, melyik településen él!

A kérdőívezés időpontja:.....

1. Mióta él a településen?

- Kevesebb, mint 1 éve
- 1-3 éve
- 4-5 éve
- 6-10éve
- 11-20 éve
- Több mint 20 éve
- Születésétől

**2. Mi köti a településhez?**

(Több válasz is adható!)

- A településen dolgozik
- A településen tanul
- Gyöngyösön dolgozik
- Gyöngyösön tanul
- Családi kötelék
- Egyéb, éspedig:.....

3. Szándékában áll-e elköltözni?

- Igen
- Nem

4. Ha el kellene költöznie, hova költözne legszívesebben?

- Külföldre
- Országon belül
 - (1) Környező településre
 - (2) Kistérségen belüli településre
 - (3) Megyén belüli településre
 - (4) Régióon belüli településre
 - (5) Kelet-magyarországi településre
 - (6) Budapestre
 - (7) Közép-Dunántúlra
 - (8) Nyugat-Dunántúlra
 - (9) Dél-Dunántúlra

5. Költözésének oka: (Több válasz is adható!)

- Jobb környezet
- Jobb megközelítési lehetőség
- Kedvezőbb kulturális, közösségi lehetőségek
- Jobb közbiztonság
- Kedvezőbb munkalehetőség
- Jobb megélhetés
- Egyéb, éspedig:

6. Értékelje, mennyire elégedett az alábbiakkal a kistérségben: Kérem, jellemezze 1-től 5-ig terjedő skálán! (1 – teljes mértékig elégedetlen; 5 – teljes mértékig elégedett; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)

1. Könnyen megközelíthető	1	2	3	4	5	NT	NI
2. Sikeres és gazdag	1	2	3	4	5	NT	NI
3. Fejlődőképes	1	2	3	4	5	NT	NI
4. Lehetőségeket biztosító	1	2	3	4	5	NT	NI
5. Beruházók által kedvelt	1	2	3	4	5	NT	NI
6. Turisták által kedvelt	1	2	3	4	5	NT	NI
7. Kommunális infrastruktúra fejlettsége	1	2	3	4	5	NT	NI
8. Népeségi helyzet	1	2	3	4	5	NT	NI
9. Szakképzettség helyzete	1	2	3	4	5	NT	NI
10. Egészséges, rendezett, tiszta környezet	1	2	3	4	5	NT	NI

7. Értékelje, mennyire elégedett lakóhelyén az alábbiakkal: Kérem, jellemezze 1-től 5-ig terjedő skálán! (1 – teljes mértékig elégedetlen; 5 – teljes mértékig elégedett; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)

1. A munkalehetőségekkel	1	2	3	4	5	NT	NI
2. Átlagos jövedelemmel	1	2	3	4	5	NT	NI
3. A település zöldterület arányával	1	2	3	4	5	NT	NI
4. A település tisztaságával	1	2	3	4	5	NT	NI
5. Helyi közbiztonsággal	1	2	3	4	5	NT	NI
6. Helyi orvosi ellátással	1	2	3	4	5	NT	NI
7. Gyöngyösi kórház ellátással	1	2	3	4	5	NT	NI
8. Helyi (elérhető) bölcsődei ellátottsággal	1	2	3	4	5	NT	NI
9. Helyi (elérhető) óvodai ellátottsággal	1	2	3	4	5	NT	NI
10. Helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	1	2	3	4	5	NT	NI
11. Gyöngyösi középfokú iskolai ellátottsággal	1	2	3	4	5	NT	NI
12. Helyi kulturális, szabadidő kínálattal	1	2	3	4	5	NT	NI
13. Kommunális infrastruktúrával	1	2	3	4	5	NT	NI
14. Alapvető szolgáltatásokkal	1	2	3	4	5	NT	NI
15. Kiegészítő szolgáltatások színvonalával							
15.1 Helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	1	2	3	4	5	NT	NI
15.2 Pénzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	1	2	3	4	5	NT	NI
15.3 Postai és hírközlési szolgáltatások	1	2	3	4	5	NT	NI
15.4 Turisztikai szolgáltatások (elszállásolás, vendéglátás, programszervezés)	1	2	3	4	5	NT	NI

8. Milyen tevékenységben vállalna feladatot a környezet szembé tétele érdekében?*(Több válasz is adható!)*

- Szelektív hulladékgyűjtés
- Szemétszedési akciók
- Fásítás
- Parkosítás
- Településtisztasági verseny
- Egyéb, éspedig:.....

9. Ön szerint megfelelően tájékoztatják a település lakosait a kulturális, sport rendezvényekről? Kérem, jellemezze 1-től 5-ig terjedő skálán! (1 – teljesen rosszul; 5 – teljesen megfelelően; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)

Indokai:.....

10. Honnan tájékozódik a helyi ügyekről, eseményekről? (Több válasz is adható!)

- Sajtó
- Rádió
- Televízió
- Internet
- Hallomásból
- Egyéb, éspedig:.....

11. Értékelje 1-től 5-ig, hogy Ön szerint lakóhelyén, milyen mértékben jelentkeznek problémák az alábbi területeken: (1 - egyáltalán nem; 5 – nagyon; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)

1. Helyi gazdaság	1	2	3	4	5	NT	NI
2. Helyi természeti erőforrások	1	2	3	4	5	NT	NI
3. Mezőgazdasági termelés csökkenése	1	2	3	4	5	NT	NI
4. Nem megfelelő birtokszerkezet	1	2	3	4	5	NT	NI
5. Feldolgozó üzemek hiánya	1	2	3	4	5	NT	NI
6. Integrált gazdálkodás hiánya	1	2	3	4	5	NT	NI
7. Építőipar visszaesése	1	2	3	4	5	NT	NI
8. Turizmus visszaesése	1	2	3	4	5	NT	NI
9. Helyi infrastruktúra	1	2	3	4	5	NT	NI
10. Helyi környezet	1	2	3	4	5	NT	NI
11. Helyi kultúra	1	2	3	4	5	NT	NI
12. Helyi egészségügy	1	2	3	4	5	NT	NI
13. Helyi oktatás	1	2	3	4	5	NT	NI
14. Bölcsődei ellátás	1	2	3	4	5	NT	NI
15. Óvodai ellátás	1	2	3	4	5	NT	NI
16. Lakásellátottság	1	2	3	4	5	NT	NI
17. Helyi alapszolgáltatások	1	2	3	4	5	NT	NI
18. Helyi kommunális szolgáltatások	1	2	3	4	5	NT	NI
19. Hivatali, hatósági ügyintézés	1	2	3	4	5	NT	NI
20. Összefogás hiánya	1	2	3	4	5	NT	NI
21. Átlagos jövedelem	1	2	3	4	5	NT	NI
22. Magas munkanélküliség	1	2	3	4	5	NT	NI

23. Alacsony szakképzettség	1	2	3	4	5	NT	NI
24. Népszerűségi helyzet	1	2	3	4	5	NT	NI
25. Elvándorlás	1	2	3	4	5	NT	NI
26. Közbiztonság	1	2	3	4	5	NT	NI

12. Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat? (Értékelje 5-ös skálán) (1 – egyáltalán nem fontos; 5 - nagyon fontos; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)

1. Belső útépitések, felújítások	1	2	3	4	5	NT	NI
2. Közúthálózat fejlesztése	1	2	3	4	5	NT	NI
3. Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	1	2	3	4	5	NT	NI
4. Csapadékelvezető csatornák felújítása	1	2	3	4	5	NT	NI
5. Kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	1	2	3	4	5	NT	NI
6. Játsszótér felújítása, fejlesztése	1	2	3	4	5	NT	NI
7. Kórházi beruházások	1	2	3	4	5	NT	NI
8. Közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	1	2	3	4	5	NT	NI
9. Közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	1	2	3	4	5	NT	NI
10. Tömegközlekedés javítása	1	2	3	4	5	NT	NI
11. Lakások felújítása	1	2	3	4	5	NT	NI
12. Összközműves telkek kialakítása	1	2	3	4	5	NT	NI
13. Szociális otthon fejlesztése	1	2	3	4	5	NT	NI
14. Kulturális sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	1	2	3	4	5	NT	NI
15. Idegenforgalmi fejlesztések	1	2	3	4	5	NT	NI
16. Alapszolgáltatások fejlesztése	1	2	3	4	5	NT	NI
17. Informatikai fejlesztések	1	2	3	4	5	NT	NI
18. Szelektív hulladékgyűjtés	1	2	3	4	5	NT	NI
19. Szennyvízhálózat kiépítése	1	2	3	4	5	NT	NI
20. A település honlapjának fejlesztése	1	2	3	4	5	NT	NI

13. Megítélése szerint melyik jelző fejezi ki legjobban a település fejlődését?

- Gyorsan fejlődik
- Mérsékeltten fejlődik
- Nem változik
- Mérsékeltten visszaesett
- Erősen hanyatlik

14. Vannak-e a településnek megőrzésre érdemes hagyományai?

- Igen
- Nem
- Nem tudom megítélni

Ha igen, kérem, nevezzen meg egyet:.....

15. Mennyire elégedett a helyi Önkormányzat munkájával? Kérem, értékelje 1-től 5-ig terjedő skálán! (1 – teljes mértékig elégedetlen; 5 – nagyon elégedett; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)



Kérem, indokolja meg válaszát:

.....

.....

.....

16. Ön szerint milyen intézkedések javítanák a településen lakók életkörülményeit?

.....

.....

.....

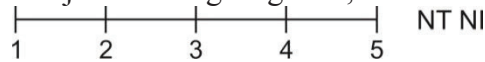
17. Rendelkezik jelenleg munkahellyel?

- Igen
- Nem

Ha rendelkezik munkahellyel, lépjen a **17.1.** pontra

Ha nem rendelkezik munkahellyel, lépjen a **17.3.** pontra

17.1. Mennyire elégedett a munkahelyével? Kérem, értékelje 1-től 5-ig terjedő skálán! (1 – teljes mértékig elégedetlen; 5 – teljes mértékig elégedett; NT – nem tudom; NI - nem ismerem)



Kérem, indokolja meg válaszát:

.....

.....

.....

17.2. Hány km-re található munkahelye lakhelyétől?

- 0-10 km
- 11-30 km
- 31-50 km
- 51-100 km
- 100 km -

17.3. Itt akar elhelyezkedni?

- Igen
- Nem

Ha itt helyezkedik el, mi miatt?

- Család
- Lakhely
- Egyéb, éspedig:.....

18. Mivel tölti legszívesebben szabadidejét?

.....

.....

.....

19. A válaszadó születési helye:

- A település
- A kistérség más települése
- Budapest

- Egyéb település
- Külföld

20. A válaszadó életkora:

- 18-30 év
- 31-50 év
- 51 év felett

21. A válaszadó neme:

- Nő
- Férfi

22. A válaszadó családi állapota:

- Hajadon/nőtlen
- Férjezett/nős
- Elvált
- Özvegy

23. A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége:

- Alapfokú (8 általános)
- Középfokú (szakközép, szakiskola, gimnázium)
- Felsőfokú (főiskola, egyetem)

24. A válaszadó foglalkozása:

- Vállalkozási szféra
- Civil szféra
- Közsféra
- Tanuló
- Egyetemi/főiskolai hallgató
- Nyugdíjas
- Munkanélküli
- Egyéb, éspedig:.....

25. A válaszadó havi nettó jövedelme?

- 50.000 Ft
- 50.001 – 100.000 Ft
- 100.001 – 150.000 Ft
- 150.001 – 200.000 Ft
- 200.001 Ft –

Köszönöm, hogy segített a munkámban és válaszolt kérdéseimre!

Szűcs Antónia

M3. Mélyinterjú vázlat

3. melléklet

Bemelegítés: Köszönés, bemutatkozás**Konkrét kérdések:**

Mikor alakult a szakcsoport, és meddig működött?
 Milyen területen történt a termelés?
 Mennyien vettek részt a termelésben?
 Mennyi volt az az egység, amelyet vállaltak?
 Kik vehettek részt a szakcsoportban?
 Hogyan történt a szakcsoport megszervezése?
 Mennyire volt egységes a technológia?
 Hogyan történt a minőségbiztosítás?
 Milyen kötelezettsége volt a termelőnek?
 Milyen kötelezettsége volt az integrátornak?
 Hogyan történt a felvásárlás?
 Mi alapján kapták a termelők a térítést?
 Hogyan történt a feldolgozás, csomagolás?
 Mennyi ideig tárolták a terméket?
 Hogyan történt az értékesítés?
 A Szőlőskert Mgtsz érdekeltsége?
 Egy egység milyen jövedelmet biztosított?
 Milyen mértékű foglalkoztatást jelentett?
 Milyen végzettségűek voltak a tagok?
 Milyen volt a megelégedettség?
 Milyen előnyei és hátrányai voltak a szakcsoport működésének?
 Jelenlegi helyzet előnyei, hátrányai? Javaslatok?

Az interjú befejezése: Köszönetnyilvánítás, elbúcsúzás

4. melléklet folytatása

Település	Időszak	Mutatók																												Összesen		KFM
		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20	X21	X22	X23	X24	X25	X26	X27	X28	X29		
Vécs	2001	0,08	0,00	0,33	0,25	0,00	0,51	0,00	0,32	0,00	0,10	0,00	0,83	0,14	0,00	0,11	0,48	0,16	0,24	0,81	0,12	0,21	0,00	0,15	0,08	0,49	1,00	0,30	0,20	0,09	7	
	2010	0,21	0,00	0,29	0,00	0,36	0,71	0,00	0,62	0,00	0,22	0,99	0,83	0,15	0,41	0,65	0,48	0,00	0,39	0,18	0,52	0,41	0,00	0,15	0,17	0,60	1,00	0,67	0,65	0,42	11,08	
Visonta	2001	0,32	0,00	0,68	0,03	0,02	0,99	0,15	0,74	0,92	0,69	0,72	0,84	0,33	0,00	0,63	0,49	0,13	1,00	0,84	0,07	0,89	0,02	0,22	0,28	1,00	1,00	0,92	0,90	0,14	14,96	
	2010	0,65	0,00	0,20	0,09	0,08	0,66	0,13	1,00	0,90	0,76	0,82	0,84	0,44	0,14	0,87	0,49	0,00	0,76	0,36	1,00	0,91	0,04	0,28	0,60	0,86	0,96	0,94	0,92	0,40	16,1	
Víznek	2001	0,56	0,00	0,44	0,27	0,32	0,50	0,00	0,60	0,00	0,02	0,92	0,00	0,07	0,00	0,12	0,45	0,00	0,00	0,82	0,00	0,30	0,05	0,19	0,20	0,90	0,99	0,44	0,57	0,11	8,84	
	2010	0,35	0,00	0,27	0,65	0,12	0,05	0,00	0,85	0,00	0,34	0,79	0,00	0,09	0,39	0,60	0,45	0,00	0,24	0,10	0,92	0,39	0,05	0,10	0,33	0,66	0,97	0,76	0,98	0,49	10,94	
Kistérség	2001	11,06	1,06	9,74	5,07	8,24	13,56	1,81	14,45	7,68	9,87	16,70	15,05	5,98	4,12	13,28	13,28	5,48	10,55	14,67	9,92	12,71	2,51	8,73	7,90	18,91	21,18	15,16	14,15	4,26	297,08	
	2010	10,65	1,05	7,10	8,14	9,30	9,23	1,92	20,52	11,95	12,76	19,10	15,94	5,75	10,33	18,50	15,23	2,45	11,04	5,62	18,65	15,31	2,84	5,59	11,91	17,03	21,62	19,31	19,32	10,74	338,9	
Kistérségi átlag	2001	0,46	0,04	0,41	0,21	0,34	0,57	0,08	0,60	0,32	0,41	0,70	0,63	0,25	0,29	0,55	0,39	0,23	0,44	0,61	0,41	0,53	0,10	0,36	0,33	0,79	0,88	0,63	0,59	0,18	12,3347	
	2010	0,43	0,04	0,28	0,33	0,37	0,37	0,08	0,82	0,48	0,51	0,76	0,64	0,23	0,41	0,74	0,61	0,10	0,44	0,22	0,75	0,61	0,11	0,22	0,48	0,68	0,86	0,77	0,77	0,43	13,556	

Forrás: saját számítás, 2013.

Faktoranalízis a 29 változó alapján (2001)**Rotált komponens mátrix**

	Komponens		
	1	2	3
val_1	,808	,315	,357
val_4			,924
val_5	-,223	,785	,106
val_16	,187	,657	
val_19	,732	,145	-,312
val_21	,845	-,121	,154

Extrakciós módszer: Főkomponens analízis (PCA)

Rotációs módszer: Varimax (variancia maximalizálás) és Kaiser-féle normalizáció

Forrás: saját számítás, 2013.

Faktoranalízis a 29 változó alapján (2010)**Rotált komponens mátrix**

	Komponens		
	1	2	3
val_1	,342	,767	,375
val_4	-,225	,395	
val_5		-,211	,780
val_7	,966		
val_16	,916	,198	
val_21	,229	,878	

Extrakciós módszer: Főkomponens analízis (PCA)

Rotációs módszer: Varimax (variancia maximalizálás) és Kaiser-féle normalizáció.

Forrás: saját számítás, 2013.

7. melléklet folytatása

Település	Időszak	Mutatók																				Összesen	KFM	
		X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18	X19	X20			X21
Vécs	2000	3,21	1,76	1	2,83	5,28	7,14	2,66	10	2,84	2,12	7,07	3,71	3,26	2,4	4,64	3,78	0	0	0	0	6,03	69,73	3,32
	2010	1,31	2,87	1,02	6,85	3,85	1,3	1,27	2,94	1,98	1,29	1,59	6,45	2,63	3,42	4,68	8,53	0	0	10	0	5,26	67,24	3,20
Visonta	2000	1,38	3,86	1,2	9,09	10	7,57	8,91	1,8	6,14	1,54	3,92	2,83	6,2	5,36	6,8	5,67	0	0	2,67	2,35	8,48	95,77	4,56
	2010	1,04	6,88	1,36	9,29	6,57	1,48	10	2,06	1,23	1,09	1,8	5,05	2,38	4,54	4,73	8,7	0	0	0	0	8,28	86,48	4,12
Víznek	2000	9,22	6,01	1,41	6,11	5,81	8,6	1,13	2,74	1,29	1	7,99	9,81	6,84	2,47	8,44	6,44	0	0	7,23	2,22	5,98	100,74	4,80
	2010	9,76	4,19	1,41	9,84	5,18	5,83	1,04	8,45	4,85	1,49	7,99	10	10	10	10	7	0	0	1,16	0	5,7	113,89	5,42
Kistérség	2000	77,49	123,73	46,66	146,69	145,94	118,31	98,55	65,5	65,57	80,92	108,43	81,42	62,35	55,26	84,27	58,96	15,31	28,74	29,62	21,46	150,85	1666,03	79,33
	2010	65,81	120,42	49,67	196,49	120,1	54,63	99,65	86,25	80,55	62	83,68	81,6	44,28	64	87,03	83,08	16,07	37,3	26,9	33,04	131,56	1624,11	77,34
Kistérségi átlag	2000	3,11	5,04	1,87	5,82	5,89	4,86	4,05	2,69	2,69	3,31	4,46	3,39	2,60	2,30	3,46	2,46	0,64	1,20	1,23	0,89	6,17	68,14	3,24
	2010	2,63	4,82	1,99	7,86	4,80	2,19	3,99	3,45	3,22	2,48	3,35	3,26	1,77	2,56	3,48	3,32	0,64	1,49	1,08	1,32	5,26	64,96	3,09

Forrás: saját számítás, 2014.

8. melléklet

Faktoranalízis a 21 változó alapján (2000)**Rotált komponens mátrix**

	Komponens		
	1	2	3
GAZDSZERV	-,178	-,910	,219
TARALLK	-,319	,730	,513
EGYGAZ	,930		-,205
EGYGAFO			,499
MEZTEVGSZOHF		,234	-,842
GAZDMUNSZ	,953		

Extrakciós módszer: Főkomponens analízis (PCA)
 Rotációs módszer: Varimax (variancia maximalizálás) és Kaiser-féle normalizáció

Forrás: saját számítás, 2014.

9. melléklet

Faktoranalízis a 21 változó alapján (2010)**Rotált komponens mátrix**

	Komponens		
	1	2	3
GAZDSZERV	-,763	,200	-,402
FIATIND	,880		-,142
TARALLK	,898		-,254
MEZTEVGSZ	-,134	,113	,931
SZOLEGYGAZD	-,195	,950	-,116
GAZDMUNSZ		,930	,266

Extrakciós módszer: Főkomponens analízis (PCA)
 Rotációs módszer: Varimax (variancia maximalizálás) és Kaiser-féle normalizáció

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (kistérségi elégedettség – életkor)

Mennyire elégedett a kistérségben	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- könnyen megközelíthető	18-30 év	374	769,97
	31-50 év	792	841,22
	51 év felett	488	849,32
	Összesen	1654	
- sikeres és gazdag	18-30 év	359	801,04
	31-50 év	747	772,3
	51 év felett	471	806,31
	Összesen	1577	
- fejlődőképes	18-30 év	372	836,37
	31-50 év	770	812,71
	51 év felett	476	783,31
	Összesen	1618	
- lehetőségeket biztosító	18-30 év	371	835,89
	31-50 év	770	798,21
	51 év felett	473	800,36
	Összesen	1614	
- beruházók által kedvelt	18-30 év	329	776,91
	31-50 év	718	751,72
	51 év felett	441	708,56
	Összesen	1488	
- turisták által kedvelt	18-30 év	360	763,79
	31-50 év	763	824,55
	51 év felett	465	768,96
	Összesen	1588	
- kommunális infrastruktúra fejlettsége	18-30 év	330	691,49
	31-50 év	735	762,27
	51 év felett	457	810,82
	Összesen	1522	
- népességi helyzet	18-30 év	343	798,03
	31-50 év	717	745,74
	51 év felett	447	733,47
	Összesen	1507	
- szakképzettség helyzete	18-30 év	335	715,62
	31-50 év	693	730,18
	51 év felett	416	715,24
	Összesen	1444	
- egészséges, rendezett, tiszta környezet	18-30 év	385	876,82
	31-50 év	793	810,81
	51 év felett	491	841,27
	Összesen	1669	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (kistérségi elégedettség – jövedelem)

Mennyire elégedett a kistérségben	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- könnyen megközelíthető	- 50.000 Ft	294	735,83
	50.001 - 100.000 Ft	636	804,36
	100.001 - 150.000 Ft	453	859,32
	150.001 - 200.000 Ft	167	924,73
	200.001 Ft -	102	919,33
	Összesen	1652	
- sikeres és gazdag	- 50.000 Ft	280	777,78
	50.001 - 100.000 Ft	607	799,30
	100.001 - 150.000 Ft	430	772,41
	150.001 - 200.000 Ft	161	794,38
	200.001 Ft -	97	805,31
	Összesen	1575	
- fejlődőképes	- 50.000 Ft	295	823,15
	50.001 - 100.000 Ft	619	821,18
	100.001 - 150.000 Ft	438	806,24
	150.001 - 200.000 Ft	164	775,50
	200.001 Ft -	100	750,80
	Összesen	1616	
- lehetőségeket biztosító	- 50.000 Ft	288	796,74
	50.001 - 100.000 Ft	619	808,76
	100.001 - 150.000 Ft	444	804,68
	150.001 - 200.000 Ft	161	833,65
	200.001 Ft -	100	785,03
	Összesen	1612	
- beruházók által kedvelt	- 50.000 Ft	260	736,66
	50.001 - 100.000 Ft	559	754,83
	100.001 - 150.000 Ft	412	726,25
	150.001 - 200.000 Ft	156	760,63
	200.001 Ft -	99	742,32
	Összesen	1486	
- turisták által kedvelt	- 50.000 Ft	285	723,13
	50.001 - 100.000 Ft	600	821,39
	100.001 - 150.000 Ft	438	795,67
	150.001 - 200.000 Ft	162	818,12
	200.001 Ft -	101	777,51
	Összesen	1586	
- kommunális infrastruktúra fejlettsége	- 50.000 Ft	268	726,69
	50.001 - 100.000 Ft	567	754,77
	100.001 - 150.000 Ft	427	772,18
	150.001 - 200.000 Ft	161	797,12
	200.001 Ft -	97	775,22
	Összesen	1520	
- népességi helyzet	- 50.000 Ft	269	768,72
	50.001 - 100.000 Ft	568	763,65
	100.001 - 150.000 Ft	417	748,72
	150.001 - 200.000 Ft	155	736,33
	200.001 Ft -	96	691,42
	Összesen	1505	
- szakképzettség helyzete	- 50.000 Ft	263	670,14
	50.001 - 100.000 Ft	541	747,75
	100.001 - 150.000 Ft	397	733,82
	150.001 - 200.000 Ft	150	694,01
	200.001 Ft -	91	705,40
	Összesen	1442	

Mennyire elégedett a kistérségben	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- egészséges, rendezett, tiszta környezet	- 50.000 Ft	303	885,83
	50.001 - 100.000 Ft	642	859,32
	100.001 - 150.000 Ft	453	802,77
	150.001 - 200.000 Ft	167	780,06
	200.001 Ft -	102	747,65
	Összesen	1667	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (kistérségi elégedettség – iskolai végzettség)			
Mennyire elégedett a kistérségben	A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége	N	Rangátlag
- könnyen megközelíthető	alapfokú	179	734,34
	középfokú	907	787,46
	felsőfokú	568	920,80
	Összesen	1654	
- sikeres és gazdag	alapfokú	168	896,82
	középfokú	863	770,75
	felsőfokú	546	784,66
	Összesen	1577	
- fejlődőképes	alapfokú	178	884,03
	középfokú	890	791,30
	felsőfokú	550	814,84
	Összesen	1618	
- lehetőségeket biztosító	alapfokú	173	913,67
	középfokú	887	785,62
	felsőfokú	554	809,38
	Összesen	1614	
- beruházók által kedvelt	alapfokú	153	849,75
	középfokú	811	709,89
	felsőfokú	524	767,33
	Összesen	1488	
- turisták által kedvelt	alapfokú	169	850,82
	középfokú	866	766,80
	felsőfokú	553	820,67
	Összesen	1588	
- kommunális infrastruktúra fejlettsége	alapfokú	157	769,96
	középfokú	824	732,21
	felsőfokú	541	803,66
	Összesen	1522	
- népességi helyzet	alapfokú	163	803,48
	középfokú	815	746,74
	felsőfokú	529	749,93
	Összesen	1507	
- szakképzettség helyzete	alapfokú	162	719,34
	középfokú	785	720,81
	felsőfokú	497	726,20
	Összesen	1444	
- egészséges, rendezett, tiszta környezet	alapfokú	187	930,33
	középfokú	913	822,26
	felsőfokú	569	824,12
	Összesen	1669	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (lakóhelyi elégedettség – életkor)

Mennyire elégedett lakóhelyén	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- a munkalehetőségekkel	18-30 év	376	781,18
	31-50 év	777	826,59
	51 év felett	465	803,84
	Összesen	1618	
- átlagos jövedelemmel	18-30 év	364	767,31
	31-50 év	759	793,13
	51 év felett	443	780,30
	Összesen	1566	
- a település zöldterület arányával	18-30 év	381	826,37
	31-50 év	790	813,51
	51 év felett	486	856,24
	Összesen	1657	
- a település tisztaságával	18-30 év	386	863,46
	31-50 év	791	811,58
	51 év felett	495	855,29
	Összesen	1672	
- helyi közbiztonsággal	18-30 év	382	858,22
	31-50 év	791	803,21
	51 év felett	488	854,74
	Összesen	1661	
- helyi orvosi ellátással	18-30 év	372	772,01
	31-50 év	777	810,20
	51 év felett	488	868,84
	Összesen	1637	
- gyöngyösi kórházi ellátással	18-30 év	353	716,43
	31-50 év	761	773,28
	51 év felett	458	862,47
	Összesen	1572	
- helyi bölcsődei ellátottsággal	18-30 év	279	606,96
	31-50 év	576	593,29
	51 év felett	334	587,96
	Összesen	1189	
- helyi óvodai ellátottsággal	18-30 év	326	642,67
	31-50 év	683	712,53
	51 év felett	422	778,26
	Összesen	1431	

Mennyire elégedett lakóhelyén	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- helyi alapközü iskolai ellátottsággal	18-30 év	344	698,46
	31-50 év	718	748,92
	51 év felett	426	774,23
	Összesen	1488	
- gyöngyösi középökü iskolai ellátottsággal	18-30 év	338	699,99
	31-50 év	701	709,52
	51 év felett	412	775,37
	Összesen	1451	
- helyi kulturális, szabadidő kínálattal	18-30 év	362	785,98
	31-50 év	776	790,11
	51 év felett	479	857,00
	Összesen	1617	
- kommunális infrastruktúrával	18-30 év	339	755,27
	31-50 év	754	769,62
	51 év felett	464	811,58
	Összesen	1557	
- alapvető szolgáltatásokkal	18-30 év	367	811,30
	31-50 év	777	808,64
	51 év felett	487	831,29
	Összesen	1631	
- helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	18-30 év	376	794,69
	31-50 év	767	804,62
	51 év felett	474	827,44
	Összesen	1617	
- pénzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	18-30 év	362	736,48
	31-50 év	769	818,60
	51 év felett	478	835,01
	Összesen	1609	
- postai és hírközlési szolgáltatások	18-30 év	378	770,19
	31-50 év	788	817,00
	51 év felett	492	895,09
	Összesen	1658	
- turisztikai szolgáltatások	18-30 év	366	778,76
	31-50 év	712	776,65
	51 év felett	441	717,55
	Összesen	1519	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (lakóhelyi elégedettség – jövedelem)

Mennyire elégedett lakóhelyén	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- a munkalehetőségekkel	- 50.000 Ft	294	748,13
	50.001 - 100.000 Ft	623	814,85
	100.001 - 150.000 Ft	440	827,93
	150.001 - 200.000 Ft	160	852,32
	200.001 Ft -	99	790,62
	Összesen	1616	
- átlagos jövedelemmel	- 50.000 Ft	275	749,98
	50.001 - 100.000 Ft	619	740,97
	100.001 - 150.000 Ft	425	829,47
	150.001 - 200.000 Ft	153	879,21
	200.001 Ft -	92	781,34
	Összesen	1564	
- a település zöldterület arányával	- 50.000 Ft	300	865,47
	50.001 - 100.000 Ft	633	815,78
	100.001 - 150.000 Ft	454	832,00
	150.001 - 200.000 Ft	165	811,31
	200.001 Ft -	103	803,07
	Összesen	1655	
- a település tisztaságával	- 50.000 Ft	300	849,76
	50.001 - 100.000 Ft	645	872,18
	100.001 - 150.000 Ft	456	798,73
	150.001 - 200.000 Ft	167	810,28
	200.001 Ft -	102	767,32
	Összesen	1670	
- helyi közbiztonsággal	- 50.000 Ft	300	874,95
	50.001 - 100.000 Ft	636	837,33
	100.001 - 150.000 Ft	454	809,23
	150.001 - 200.000 Ft	167	769,04
	200.001 Ft -	102	844,39
	Összesen	1659	
- helyi orvosi ellátással	- 50.000 Ft	292	834,96
	50.001 - 100.000 Ft	626	811,19
	100.001 - 150.000 Ft	450	820,15
	150.001 - 200.000 Ft	165	830,20
	200.001 Ft -	102	782,05
	Összesen	1635	
- gyöngyösi kórházi ellátással	- 50.000 Ft	290	809,16
	50.001 - 100.000 Ft	597	790,34
	100.001 - 150.000 Ft	427	780,09
	150.001 - 200.000 Ft	157	795,86
	200.001 Ft -	99	693,88
	Összesen	1570	

Mennyire elégedett lakóhelyén	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- helyi bölcsődei ellátottsággal	- 50.000 Ft	218	590,73
	50.001 - 100.000 Ft	451	615,00
	100.001 - 150.000 Ft	333	594,80
	150.001 - 200.000 Ft	114	565,63
	200.001 Ft -	71	512,42
	Összesen	1187	
- helyi óvodai ellátottsággal	- 50.000 Ft	263	696,84
	50.001 - 100.000 Ft	550	726,30
	100.001 - 150.000 Ft	387	719,06
	150.001 - 200.000 Ft	143	725,91
	200.001 Ft -	86	661,82
	Összesen	1429	
- helyi alapkú iskolai ellátottsággal	- 50.000 Ft	281	705,87
	50.001 - 100.000 Ft	560	750,05
	100.001 - 150.000 Ft	408	774,51
	150.001 - 200.000 Ft	146	763,17
	200.001 Ft -	91	648,84
	Összesen	1486	
- gyöngyösi középfokú iskolai ellátottsággal	- 50.000 Ft	267	664,28
	50.001 - 100.000 Ft	531	749,78
	100.001 - 150.000 Ft	405	716,07
	150.001 - 200.000 Ft	155	769,03
	200.001 Ft -	91	723,31
	Összesen	1449	
- helyi kulturális, szabadidő kínálattal	- 50.000 Ft	291	787,19
	50.001 - 100.000 Ft	620	824,64
	100.001 - 150.000 Ft	444	818,86
	150.001 - 200.000 Ft	162	811,16
	200.001 Ft -	98	710,11
	Összesen	1615	
- kommunális infrastruktúrával	- 50.000 Ft	277	774,99
	50.001 - 100.000 Ft	580	777,65
	100.001 - 150.000 Ft	433	795,60
	150.001 - 200.000 Ft	162	794,29
	200.001 Ft -	103	688,44
	Összesen	1555	
- alapvető szolgáltatásokkal	- 50.000 Ft	287	799,26
	50.001 - 100.000 Ft	630	819,25
	100.001 - 150.000 Ft	443	827,74
	150.001 - 200.000 Ft	167	847,29
	200.001 Ft -	102	724,84
	Összesen	1629	

Mennyire elégedett lakóhelyén	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	- 50.000 Ft	291	799,94
	50.001 - 100.000 Ft	627	821,61
	100.001 - 150.000 Ft	440	807,37
	150.001 - 200.000 Ft	158	824,28
	200.001 Ft -	99	722,33
	Összesen	1615	
- pénzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	- 50.000 Ft	281	761,02
	50.001 - 100.000 Ft	621	813,14
	100.001 - 150.000 Ft	444	829,26
	150.001 - 200.000 Ft	161	811,01
	200.001 Ft -	100	744,55
	Összesen	1607	
- postai és hírközlési szolgáltatások	- 50.000 Ft	296	841,38
	50.001 - 100.000 Ft	640	840,34
	100.001 - 150.000 Ft	453	826,86
	150.001 - 200.000 Ft	165	814,17
	200.001 Ft -	102	747,33
	Összesen	1656	
- turisztikai szolgáltatások	- 50.000 Ft	275	765,48
	50.001 - 100.000 Ft	568	779,72
	100.001 - 150.000 Ft	428	752,95
	150.001 - 200.000 Ft	151	733,70
	200.001 Ft -	95	683,81
	Összesen	1517	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (lakóhelyi elégedettség – településen eltöltött idő)

Mennyire elégedett lakóhelyén	Mióta él a településen?	N	Rangátlag
- a munkalehetőségekkel	kevesebb mint 1 éve	44	786,41
	1-3 éve	58	804,91
	4-5 éve	70	843,34
	6-10éve	96	828,16
	11-20 éve	237	814,41
	több mint 20 éve	428	810,32
	születésétől	682	799,51
	Összesen	1615	
- átlagos jövedelemmel	kevesebb mint 1 éve	42	775,07
	1-3 éve	56	845,38
	4-5 éve	68	847,79
	6-10éve	91	775,43
	11-20 éve	224	810,27
	több mint 20 éve	418	782,95
	születésétől	664	761,12
	Összesen	1563	
- a település zöldterület arányával	kevesebb mint 1 éve	45	872,08
	1-3 éve	63	893,77
	4-5 éve	72	851,40
	6-10éve	101	791,77
	11-20 éve	248	865,71
	több mint 20 éve	433	841,82
	születésétől	692	798,64
	Összesen	1654	
- a település tisztaságával	kevesebb mint 1 éve	47	916,52
	1-3 éve	63	944,83
	4-5 éve	73	898,32
	6-10éve	103	893,75
	11-20 éve	248	858,48
	több mint 20 éve	435	847,72
	születésétől	700	788,17
	Összesen	1669	
- helyi közbiztonsággal	kevesebb mint 1 éve	45	844,52
	1-3 éve	59	933,77
	4-5 éve	73	917,48
	6-10éve	103	852,89
	11-20 éve	248	876,64
	több mint 20 éve	435	840,54
	születésétől	695	783,24
	Összesen	1658	
- helyi orvosi ellátással	kevesebb mint 1 éve	41	784,78
	1-3 éve	58	834,78
	4-5 éve	69	875,21
	6-10éve	100	785,98
	11-20 éve	241	884,70
	több mint 20 éve	433	838,22
	születésétől	692	780,42
	Összesen	1634	
- gyöngyösi kórházi ellátással	kevesebb mint 1 éve	39	701,15
	1-3 éve	45	788,56
	4-5 éve	70	823,21
	6-10éve	93	774,38
	11-20 éve	235	781,52
	több mint 20 éve	419	820,80
	születésétől	668	765,90
	Összesen	1569	

Mennyire elégedett lakóhelyén	Mióta él a településen?	N	Rangátlag
- helyi bölcsődei ellátottsággal	kevesebb mint 1 éve	25	506,18
	1-3 éve	30	582,48
	4-5 éve	54	641,26
	6-10éve	80	618,81
	11-20 éve	186	567,67
	több mint 20 éve	303	612,72
	születésétől	508	587,38
	Összesen	1186	
- helyi óvodai ellátottsággal	kevesebb mint 1 éve	33	548,21
	1-3 éve	35	773,54
	4-5 éve	66	737,11
	6-10éve	81	671,28
	11-20 éve	223	715,67
	több mint 20 éve	379	725,51
	születésétől	611	716,13
	Összesen	1428	
- helyi alapfokú iskolai ellátottsággal	kevesebb mint 1 éve	30	578,68
	1-3 éve	37	803,15
	4-5 éve	64	781,64
	6-10éve	81	677,57
	11-20 éve	229	736,16
	több mint 20 éve	404	763,11
	születésétől	640	741,40
	Összesen	1485	
- gyöngyösi középfokú iskolai ellátottsággal	kevesebb mint 1 éve	31	455,44
	1-3 éve	46	698,88
	4-5 éve	65	761,34
	6-10éve	84	635,27
	11-20 éve	219	741,66
	több mint 20 éve	394	756,28
	születésétől	609	721,78
	Összesen	1448	
- helyi kulturális, szabadidő kínálattal	kevesebb mint 1 éve	43	829,30
	1-3 éve	60	879,06
	4-5 éve	68	872,51
	6-10éve	99	841,87
	11-20 éve	242	804,89
	több mint 20 éve	425	834,29
	születésétől	677	772,33
	Összesen	1614	
- kommunális infrastruktúrával	kevesebb mint 1 éve	43	658,06
	1-3 éve	51	821,31
	4-5 éve	69	796,09
	6-10éve	97	751,45
	11-20 éve	235	774,84
	több mint 20 éve	416	822,70
	születésétől	643	755,68
	Összesen	1554	
- alapvető szolgáltatásokkal	kevesebb mint 1 éve	46	765,89
	1-3 éve	61	873,74
	4-5 éve	71	887,01
	6-10éve	100	891,43
	11-20 éve	247	810,70
	több mint 20 éve	424	823,76
	születésétől	679	789,16
	Összesen	1628	

Mennyire elégedett lakóhelyén	Mióta él a településen?	N	Rangátlag
- helyváltoztatási szolgáltatások (közlekedés)	kevesebb mint 1 éve	42	701,43
	1-3 éve	55	814,37
	4-5 éve	73	696,90
	6-10éve	103	791,06
	11-20 éve	245	794,72
	több mint 20 éve születésétől	419	806,75
		677	833,04
	Összesen	1614	
- pénzügyi szolgáltatások (banki szolgáltatások)	kevesebb mint 1 éve	40	733,55
	1-3 éve	54	791,03
	4-5 éve	70	678,72
	6-10éve	101	818,51
	11-20 éve	240	794,46
	több mint 20 éve születésétől	427	815,41
		674	815,03
	Összesen	1606	
- postai és hírközlési szolgáltatások	kevesebb mint 1 éve	45	653,60
	1-3 éve	62	762,85
	4-5 éve	70	739,56
	6-10éve	101	736,89
	11-20 éve	249	866,29
	több mint 20 éve születésétől	435	856,43
		693	835,76
	Összesen	1655	
- turisztikai szolgáltatások	kevesebb mint 1 éve	37	833,97
	1-3 éve	53	826,74
	4-5 éve	71	845,61
	6-10éve	93	800,02
	11-20 éve	226	753,43
	több mint 20 éve születésétől	397	774,42
		639	724,65
	Összesen	1516	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (lakóhelyi problémák – jövedelem)

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- helyi gazdaság	- 50.000 Ft	258	748,84
	50.001 - 100.000 Ft	528	700,61
	100.001 - 150.000 Ft	412	714,29
	150.001 - 200.000 Ft	145	727,32
	200.001 Ft -	94	748,24
	Összesen	1437	
- helyi természeti erőforrások	- 50.000 Ft	259	714,27
	50.001 - 100.000 Ft	523	697,60
	100.001 - 150.000 Ft	399	703,84
	150.001 - 200.000 Ft	131	638,47
	200.001 Ft -	87	746,97
	Összesen	1399	
- mezőgazdasági termelés csökkenése	- 50.000 Ft	252	722,48
	50.001 - 100.000 Ft	523	711,26
	100.001 - 150.000 Ft	406	725,91
	150.001 - 200.000 Ft	145	695,40
	200.001 Ft -	92	613,73
	Összesen	1418	
- nem megfelelő birtokszerkezet	- 50.000 Ft	218	578,12
	50.001 - 100.000 Ft	437	581,01
	100.001 - 150.000 Ft	324	598,55
	150.001 - 200.000 Ft	119	594,13
	200.001 Ft -	78	609,13
	Összesen	1176	
- feldolgozó üzemek hiánya	- 50.000 Ft	257	703,10
	50.001 - 100.000 Ft	534	682,82
	100.001 - 150.000 Ft	408	738,22
	150.001 - 200.000 Ft	148	780,84
	200.001 Ft -	91	797,37
	Összesen	1438	
- integrált gazdálkodás hiánya	- 50.000 Ft	224	611,22
	50.001 - 100.000 Ft	471	605,72
	100.001 - 150.000 Ft	349	650,95
	150.001 - 200.000 Ft	125	645,21
	200.001 Ft -	86	675,59
	Összesen	1255	
- építőipar visszaesése	- 50.000 Ft	257	723,24
	50.001 - 100.000 Ft	552	731,04
	100.001 - 150.000 Ft	406	721,84
	150.001 - 200.000 Ft	155	745,64
	200.001 Ft -	96	804,79
	Összesen	1466	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- turizmus visszaesése	- 50.000 Ft	271	788,75
	50.001 - 100.000 Ft	569	738,62
	100.001 - 150.000 Ft	405	734,54
	150.001 - 200.000 Ft	151	731,37
	200.001 Ft -	95	740,37
	Összesen	1491	
- helyi infrastruktúra	- 50.000 Ft	263	759,49
	50.001 - 100.000 Ft	560	741,56
	100.001 - 150.000 Ft	418	751,18
	150.001 - 200.000 Ft	154	727,01
	200.001 Ft -	96	742,86
	Összesen	1491	
- helyi környezet	- 50.000 Ft	283	806,44
	50.001 - 100.000 Ft	594	764,50
	100.001 - 150.000 Ft	433	824,74
	150.001 - 200.000 Ft	156	744,48
	200.001 Ft -	98	696,34
	Összesen	1564	
- helyi kultúra	- 50.000 Ft	285	820,32
	50.001 - 100.000 Ft	607	800,07
	100.001 - 150.000 Ft	435	781,15
	150.001 - 200.000 Ft	161	750,86
	200.001 Ft -	99	807,63
	Összesen	1587	
- helyi egészségügy	- 50.000 Ft	291	781,86
	50.001 - 100.000 Ft	605	803,11
	100.001 - 150.000 Ft	439	801,89
	150.001 - 200.000 Ft	162	807,16
	200.001 Ft -	100	798,14
	Összesen	1597	
- helyi oktatás	- 50.000 Ft	274	771,05
	50.001 - 100.000 Ft	577	786,18
	100.001 - 150.000 Ft	419	745,09
	150.001 - 200.000 Ft	157	720,46
	200.001 Ft -	98	748,74
	Összesen	1525	
- bölcsődei ellátás	- 50.000 Ft	231	598,53
	50.001 - 100.000 Ft	469	630,25
	100.001 - 150.000 Ft	333	591,95
	150.001 - 200.000 Ft	119	568,18
	200.001 Ft -	75	730,64
	Összesen	1227	
- óvodai ellátás	- 50.000 Ft	262	724,67
	50.001 - 100.000 Ft	560	743,08
	100.001 - 150.000 Ft	384	689,65
	150.001 - 200.000 Ft	135	643,57
	200.001 Ft -	82	676,60
	Összesen	1423	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- lakásellátottság	- 50.000 Ft	274	719,89
	50.001 - 100.000 Ft	575	790,76
	100.001 - 150.000 Ft	409	745,73
	150.001 - 200.000 Ft	144	693,18
	200.001 Ft -	95	678,85
	Összesen	1497	
- helyi alapszolgáltatások	- 50.000 Ft	279	770,01
	50.001 - 100.000 Ft	613	820,60
	100.001 - 150.000 Ft	433	793,17
	150.001 - 200.000 Ft	159	748,02
	200.001 Ft -	99	742,39
	Összesen	1583	
- helyi kommunális szolgáltatások	- 50.000 Ft	277	757,62
	50.001 - 100.000 Ft	605	802,59
	100.001 - 150.000 Ft	434	800,72
	150.001 - 200.000 Ft	156	772,84
	200.001 Ft -	102	745,34
	Összesen	1574	
- hivatali, hatósági ügyintézés	- 50.000 Ft	278	804,91
	50.001 - 100.000 Ft	611	792,61
	100.001 - 150.000 Ft	434	809,43
	150.001 - 200.000 Ft	162	773,34
	200.001 Ft -	103	747,96
	Összesen	1588	
- összefogás hiánya	- 50.000 Ft	280	730,81
	50.001 - 100.000 Ft	596	786,63
	100.001 - 150.000 Ft	439	808,79
	150.001 - 200.000 Ft	164	828,92
	200.001 Ft -	103	851,42
	Összesen	1582	
- átlagos jövedelem	- 50.000 Ft	272	776,74
	50.001 - 100.000 Ft	595	765,77
	100.001 - 150.000 Ft	421	773,47
	150.001 - 200.000 Ft	148	760,63
	200.001 Ft -	96	720,47
	Összesen	1532	
- magas munkanélküliség	- 50.000 Ft	288	813,75
	50.001 - 100.000 Ft	604	770,53
	100.001 - 150.000 Ft	425	774,31
	150.001 - 200.000 Ft	154	804,30
	200.001 Ft -	96	789,87
	Összesen	1567	
- alacsony szakképzettség	- 50.000 Ft	272	783,44
	50.001 - 100.000 Ft	570	729,06
	100.001 - 150.000 Ft	413	733,82
	150.001 - 200.000 Ft	144	808,16
	200.001 Ft -	92	697,65
	Összesen	1491	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- népességi helyzet	- 50.000 Ft	262	700,74
	50.001 - 100.000 Ft	566	743,15
	100.001 - 150.000 Ft	418	752,35
	150.001 - 200.000 Ft	142	762,92
	200.001 Ft -	91	740,96
	Összesen	1479	
- elvándorlás	- 50.000 Ft	256	731,21
	50.001 - 100.000 Ft	555	727,10
	100.001 - 150.000 Ft	405	721,83
	150.001 - 200.000 Ft	140	691,03
	200.001 Ft -	87	712,96
	Összesen	1443	
- közbiztonság	- 50.000 Ft	290	800,64
	50.001 - 100.000 Ft	628	801,82
	100.001 - 150.000 Ft	442	831,73
	150.001 - 200.000 Ft	161	830,36
	200.001 Ft -	102	792,48
	Összesen	1623	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (lakóhelyi problémák – életkor)

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- helyi gazdaság	18-30 év	313	703,08
	31-50 év	697	715,54
	51 év felett	429	739,58
	Összesen	1439	
- helyi természeti erőforrások	18-30 év	324	691,50
	31-50 év	668	696,02
	51 év felett	409	716,66
	Összesen	1401	
- mezőgazdasági termelés csökkenése	18-30 év	312	692,24
	31-50 év	680	707,15
	51 év felett	428	729,13
	Összesen	1420	
- nem megfelelő birtokszerkezet	18-30 év	276	590,38
	31-50 év	544	581,41
	51 év felett	358	601,12
	Összesen	1178	
- feldolgozó üzemek hiánya	18-30 év	318	677,27
	31-50 év	702	720,92
	51 év felett	420	752,53
	Összesen	1440	
- integrált gazdálkodás hiánya	18-30 év	278	603,92
	31-50 év	604	635,07
	51 év felett	375	637,81
	Összesen	1257	
- építőipar visszaesése	18-30 év	320	700,11
	31-50 év	712	736,77
	51 év felett	436	756,03
	Összesen	1468	
- turizmus visszaesése	18-30 év	341	744,90
	31-50 év	725	724,72
	51 év felett	427	786,51
	Összesen	1493	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- helyi infrastruktúra	18-30 év	341	752,29
	31-50 év	707	754,88
	51 év felett	445	730,42
	Összesen	1493	
- helyi környezet	18-30 év	360	797,53
	31-50 év	737	789,36
	51 év felett	469	763,52
	Összesen	1566	
- helyi kultúra	18-30 év	361	753,05
	31-50 év	755	813,04
	51 év felett	473	798,23
	Összesen	1589	
- helyi egészségügy	18-30 év	359	763,50
	31-50 év	764	821,57
	51 év felett	476	792,91
	Összesen	1599	
- helyi oktatás	18-30 év	344	754,63
	31-50 év	731	779,82
	51 év felett	452	745,54
	Összesen	1527	
- bölcsődei ellátás	18-30 év	278	617,05
	31-50 év	605	604,76
	51 év felett	346	631,27
	Összesen	1229	
- óvodai ellátás	18-30 év	325	738,73
	31-50 év	682	720,34
	51 év felett	418	681,02
	Összesen	1425	
- lakásellátottság	18-30 év	344	721,37
	31-50 év	720	778,47
	51 év felett	435	725,51
	Összesen	1499	
- helyi alapszolgáltatások	18-30 év	358	773,62
	31-50 év	749	797,49
	51 év felett	478	800,49
	Összesen	1585	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- helyi kommunális szolgáltatások	18-30 év	348	786,77
	31-50 év	752	797,04
	51 év felett	476	776,28
	Összesen	1576	
- hivatali, hatósági ügyintézés	18-30 év	349	799,31
	31-50 év	768	811,17
	51 év felett	473	767,25
	Összesen	1590	
- összefogás hiánya	18-30 év	352	724,66
	31-50 év	764	827,53
	51 év felett	468	786,35
	Összesen	1584	
- átlagos jövedelem	18-30 év	351	762,94
	31-50 év	740	771,12
	51 év felett	443	765,07
	Összesen	1534	
- magas munkanélküliség	18-30 év	360	791,86
	31-50 év	754	781,57
	51 év felett	455	785,25
	Összesen	1569	
- alacsony szakképzettség	18-30 év	347	758,58
	31-50 év	719	738,73
	51 év felett	427	751,52
	Összesen	1493	
- népességi helyzet	18-30 év	327	678,50
	31-50 év	703	748,82
	51 év felett	451	774,13
	Összesen	1481	
- elvándorlás	18-30 év	326	712,91
	31-50 év	685	731,81
	51 év felett	434	716,68
	Összesen	1445	
- közbiztonság	18-30 év	370	785,16
	31-50 év	771	831,64
	51 év felett	484	804,59
	Összesen	1625	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (lakóhelyi problémák – iskolai végzettség)

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége	N	Rangátlag
- helyi gazdaság	alapfokú	160	744,98
	középfokú	778	726,29
	felsőfokú	501	702,25
	Összesen	1439	
- helyi természeti erőforrások	alapfokú	157	698,52
	középfokú	762	732,41
	felsőfokú	482	652,15
	Összesen	1401	
- mezőgazdasági termelés csökkenése	alapfokú	142	729,58
	középfokú	778	710,02
	felsőfokú	500	705,83
	Összesen	1420	
- nem megfelelő birtokszerkezet	alapfokú	135	574,05
	középfokú	667	597,30
	felsőfokú	376	581,21
	Összesen	1178	
- feldolgozó üzemek hiánya	alapfokú	148	666,24
	középfokú	801	713,52
	felsőfokú	491	748,25
	Összesen	1440	
- integrált gazdálkodás hiánya	alapfokú	131	537,78
	középfokú	709	624,93
	felsőfokú	417	664,58
	Összesen	1257	
- építőipar visszaesése	alapfokú	148	699,27
	középfokú	816	732,72
	felsőfokú	504	747,72
	Összesen	1468	
- turizmus visszaesése	alapfokú	160	800,51
	középfokú	829	744,39
	felsőfokú	504	734,31
	Összesen	1493	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége	N	Rangátlag
- helyi infrastruktúra	alapfokú	151	699,31
	középfokú	819	766,28
	felsőfokú	523	730,57
	Összesen	1493	
- helyi környezet	alapfokú	177	738,23
	középfokú	855	804,97
	felsőfokú	534	764,13
	Összesen	1566	
- helyi kultúra	alapfokú	179	811,25
	középfokú	863	824,36
	felsőfokú	547	743,37
	Összesen	1589	
- helyi egészségügy	alapfokú	185	805,95
	középfokú	866	812,53
	felsőfokú	548	778,19
	Összesen	1599	
- helyi oktatás	alapfokú	168	753,51
	középfokú	828	807,35
	felsőfokú	531	699,73
	Összesen	1527	
- bölcsődei ellátás	alapfokú	136	624,29
	középfokú	674	630,01
	felsőfokú	419	587,85
	Összesen	1229	
- óvodai ellátás	alapfokú	162	735,16
	középfokú	787	754,75
	felsőfokú	476	636,44
	Összesen	1425	
- lakásellátottság	alapfokú	163	821,42
	középfokú	832	771,24
	felsőfokú	504	691,84
	Összesen	1499	
- helyi alapszolgáltatások	alapfokú	174	800,57
	középfokú	870	826,88
	felsőfokú	541	736,08
	Összesen	1585	

Lakóhelyén tapasztalt problémák	A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége	N	Rangátlag
- helyi kommunális szolgáltatások	alapfokú	170	795,82
	középfokú	872	799,46
	felsőfokú	534	768,27
	Összesen	1576	
- hivatali, hatósági ügyintézés	alapfokú	172	815,91
	középfokú	869	809,13
	felsőfokú	549	767,54
	Összesen	1590	
- összefogás hiánya	alapfokú	164	738,68
	középfokú	874	795,90
	felsőfokú	546	803,23
	Összesen	1584	
- átlagos jövedelem	alapfokú	163	800,04
	középfokú	854	758,77
	felsőfokú	517	771,67
	Összesen	1534	
- magas munkanélküliség	alapfokú	168	774,75
	középfokú	870	771,72
	felsőfokú	531	810,00
	Összesen	1569	
- alacsony szakképzettség	alapfokú	165	791,01
	középfokú	829	752,67
	felsőfokú	499	723,03
	Összesen	1493	
- népességi helyzet	alapfokú	155	724,27
	középfokú	824	740,64
	felsőfokú	502	746,75
	Összesen	1481	
- elvándorlás	alapfokú	150	657,66
	középfokú	803	730,73
	felsőfokú	492	730,30
	Összesen	1445	
- közbiztonság	alapfokú	179	814,74
	középfokú	891	825,97
	felsőfokú	555	791,62
	Összesen	1625	

Forrás: saját számítás, 2014.

A különböző iskolai végzettségi csoportok lakóhelyi problémái átlagolva

A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége	Lakóhelyén tapasztalt problémák	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
alapfokú	- helyi gazdaság	160	1	5	3,46	1,218
	- helyi természeti erőforrások	157	1	5	3,14	1,263
	- mezőgazdasági termelés csökkenése	142	1	5	3,44	1,176
	- nem megfelelő birtokszerkezet	135	1	5	3,21	1,122
	- feldolgozó üzemek hiánya	148	1	5	3,46	1,327
	- integrált gazdálkodás hiánya	131	1	5	3,21	1,228
	- építőipar visszaesése	148	1	5	3,58	1,256
	- turizmus visszaesése	160	1	5	3,53	1,213
	- helyi infrastruktúra	151	1	5	3,01	1,273
	- helyi környezet	177	1	5	2,92	1,247
	- helyi kultúra	179	1	5	3,08	1,271
	- helyi egészségügy	185	1	5	3,10	1,290
	- helyi oktatás	168	1	5	2,96	1,306
	- bölcsődei ellátás	136	1	5	3,02	1,432
	- óvodai ellátás	162	1	5	2,72	1,375
	- lakásellátottság	163	1	5	2,98	1,286
	- helyi alapszolgáltatások	174	1	5	2,86	1,289
	- helyi kommunális szolgáltatások	170	1	5	2,85	1,283
	- hivatali, hatósági ügyintézés	172	1	5	3,01	1,275
	- összefogás hiánya	164	1	5	3,30	1,449
	- átlagos jövedelem	163	1	5	3,61	1,288
	- magas munkanélküliség	168	1	5	3,66	1,247
	- alacsony szakképzettség	165	1	5	3,47	1,140
	- népességi helyzet	155	1	5	3,36	1,116
	- elvándorlás	150	1	5	3,19	1,228
	- közbiztonság	179	1	5	3,17	1,292
		Érvényes esetek (listaszerű)	83			
középfokú	- helyi gazdaság	778	1	5	3,42	1,092
	- helyi természeti erőforrások	762	1	5	3,23	1,046
	- mezőgazdasági termelés csökkenése	778	1	5	3,39	1,113
	- nem megfelelő birtokszerkezet	667	1	5	3,30	1,099
	- feldolgozó üzemek hiánya	801	1	5	3,60	1,330
	- integrált gazdálkodás hiánya	709	1	5	3,51	1,206
	- építőipar visszaesése	816	1	5	3,66	1,291
	- turizmus visszaesése	829	1	5	3,37	1,225
	- helyi infrastruktúra	819	1	5	3,22	1,085
	- helyi környezet	855	1	5	3,06	1,061
	- helyi kultúra	863	1	5	3,11	1,089
	- helyi egészségügy	866	1	5	3,12	1,120
	- helyi oktatás	828	1	5	3,08	1,214
	- bölcsődei ellátás	674	1	5	3,04	1,382
	- óvodai ellátás	787	1	5	2,77	1,308
	- lakásellátottság	832	1	5	2,82	1,227
	- helyi alapszolgáltatások	870	1	5	2,88	1,066
	- helyi kommunális szolgáltatások	872	1	5	2,84	1,061
	- hivatali, hatósági ügyintézés	869	1	5	2,99	1,194
	- összefogás hiánya	874	1	5	3,51	1,309
	- átlagos jövedelem	854	1	5	3,53	1,152
	- magas munkanélküliség	870	1	5	3,68	1,186
	- alacsony szakképzettség	829	1	5	3,37	1,049
	- népességi helyzet	824	1	5	3,41	1,050
	- elvándorlás	803	1	5	3,39	1,128
	- közbiztonság	891	1	5	3,21	1,162
		Érvényes esetek (listaszerű)	453			

A válaszadó legmagasabb iskolai végzettsége	Lakóhelyén tapasztalt problémák	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
felsőfokú	- helyi gazdaság	501	1	5	3,36	,958
	- helyi természeti erőforrások	482	1	5	3,03	,945
	- mezőgazdasági termelés csökkenése	500	1	5	3,39	1,043
	- nem megfelelő birtokszerkezet	376	1	5	3,28	,983
	- feldolgozó üzemek hiánya	491	1	5	3,75	1,171
	- integrált gazdálkodás hiánya	417	1	5	3,67	1,024
	- építőipar visszaesése	504	1	5	3,75	1,148
	- turizmus visszaesése	504	1	5	3,36	1,169
	- helyi infrastruktúra	523	1	5	3,13	1,030
	- helyi környezet	534	1	5	2,98	1,016
	- helyi kultúra	547	1	5	2,95	,990
	- helyi egészségügy	548	1	5	3,05	1,047
	- helyi oktatás	531	1	5	2,80	1,154
	- bölcsődei ellátás	419	1	5	2,88	1,376
	- óvodai ellátás	476	1	5	2,39	1,169
	- lakásellátottság	504	1	5	2,60	1,158
	- helyi alapszolgáltatások	541	1	5	2,66	,982
	- helyi kommunális szolgáltatások	534	1	5	2,77	,953
	- hivatali, hatósági ügyintézés	549	1	5	2,88	1,193
	- összefogás hiánya	546	1	5	3,53	1,292
	- átlagos jövedelem	517	1	5	3,59	1,043
	- magas munkanélküliség	531	1	5	3,80	1,066
	- alacsony szakképzettség	499	1	5	3,31	,962
	- népességi helyzet	502	1	5	3,42	1,031
	- elvándorlás	492	1	5	3,40	1,045
	- közbiztonság	555	1	5	3,12	1,091
	Érvényes esetek (listaszerű)	247				

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

A teljes magyarázott variancia a 11. kérdéscsoport válaszai alapján

Komponens	Kezdeti			Faktorelemzés utáni			Rotáció utáni		
	Faktor sajátérték	Magyarázott varianciarányad	Összesített varianciarányad	Faktor sajátérték	Magyarázott varianciarányad	Összesített varianciarányad	Faktor sajátérték	Magyarázott varianciarányad	Összesített varianciarányad
1	8,848	34,030	34,030	8,848	34,030	34,030	5,557	21,371	21,371
2	3,666	14,100	48,130	3,666	14,100	48,130	5,325	20,480	41,851
3	1,581	6,082	54,212	1,581	6,082	54,212	3,214	12,361	54,212
4	1,114	4,286	58,498						
5	1,081	4,157	62,655						
6	,905	3,480	66,135						
7	,822	3,160	69,295						
8	,697	2,681	71,975						
9	,641	2,467	74,442						
10	,603	2,320	76,762						
11	,572	2,199	78,961						
12	,558	2,146	81,107						
13	,511	1,967	83,075						
14	,497	1,912	84,987						
15	,443	1,703	86,690						
16	,426	1,640	88,330						
17	,394	1,516	89,846						
18	,361	1,388	91,234						
19	,356	1,371	92,605						
20	,336	1,290	93,896						
21	,326	1,255	95,151						
22	,289	1,113	96,264						
23	,275	1,056	97,320						
24	,251	,965	98,285						
25	,239	,920	99,205						
26	,207	,795	100,000						

Extraktív módszer: Főkomponens analízis (PCA)

Forrás: saját szerkesztés, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (beruházások fontossága – jövedelem)

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- belső útépítések, felújítások	- 50.000 Ft	295	797,09
	50.001 - 100.000 Ft	643	836,47
	100.001 - 150.000 Ft	456	836,22
	150.001 - 200.000 Ft	167	870,94
	200.001 Ft -	104	838,37
	Összesen	1665	
- közúthálózat fejlesztése	- 50.000 Ft	289	809,15
	50.001 - 100.000 Ft	645	852,21
	100.001 - 150.000 Ft	456	817,30
	150.001 - 200.000 Ft	166	826,79
	200.001 Ft -	104	818,99
	Összesen	1660	
- Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	- 50.000 Ft	276	748,59
	50.001 - 100.000 Ft	595	769,45
	100.001 - 150.000 Ft	445	803,15
	150.001 - 200.000 Ft	158	828,89
	200.001 Ft -	95	830,17
	Összesen	1569	
- csapadékelvezető csatornák felújítása	- 50.000 Ft	284	785,86
	50.001 - 100.000 Ft	632	837,68
	100.001 - 150.000 Ft	448	784,67
	150.001 - 200.000 Ft	164	855,71
	200.001 Ft -	97	790,31
	Összesen	1625	
- kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	- 50.000 Ft	280	837,19
	50.001 - 100.000 Ft	615	793,04
	100.001 - 150.000 Ft	443	800,34
	150.001 - 200.000 Ft	164	816,09
	200.001 Ft -	101	743,40
	Összesen	1603	
- játszótér felújítása, fejlesztése	- 50.000 Ft	286	817,37
	50.001 - 100.000 Ft	631	832,98
	100.001 - 150.000 Ft	446	808,73
	150.001 - 200.000 Ft	163	794,96
	200.001 Ft -	99	721,97
	Összesen	1625	
- kórházi beruházások	- 50.000 Ft	282	792,52
	50.001 - 100.000 Ft	609	812,61
	100.001 - 150.000 Ft	439	793,56
	150.001 - 200.000 Ft	161	818,72
	200.001 Ft -	102	696,69
	Összesen	1593	

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	- 50.000 Ft	271	812,68
	50.001 - 100.000 Ft	603	761,58
	100.001 - 150.000 Ft	440	778,11
	150.001 - 200.000 Ft	159	875,68
	200.001 Ft -	100	768,81
	Összesen	1573	
- közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	- 50.000 Ft	285	867,42
	50.001 - 100.000 Ft	611	797,63
	100.001 - 150.000 Ft	440	769,35
	150.001 - 200.000 Ft	154	804,27
	200.001 Ft -	101	688,09
	Összesen	1591	
- tömegközlekedés javítása	- 50.000 Ft	287	842,52
	50.001 - 100.000 Ft	624	804,71
	100.001 - 150.000 Ft	439	802,76
	150.001 - 200.000 Ft	156	773,19
	200.001 Ft -	100	734,48
	Összesen	1606	
- lakások felújítása	- 50.000 Ft	274	815,91
	50.001 - 100.000 Ft	617	816,00
	100.001 - 150.000 Ft	429	756,25
	150.001 - 200.000 Ft	155	764,81
	200.001 Ft -	97	684,22
	Összesen	1572	
- összközműves telkek kialakítása	- 50.000 Ft	269	816,68
	50.001 - 100.000 Ft	590	782,67
	100.001 - 150.000 Ft	420	733,30
	150.001 - 200.000 Ft	157	754,85
	200.001 Ft -	98	708,02
	Összesen	1534	
- szociális otthon fejlesztése	- 50.000 Ft	270	760,34
	50.001 - 100.000 Ft	582	777,65
	100.001 - 150.000 Ft	409	712,74
	150.001 - 200.000 Ft	150	780,49
	200.001 Ft -	90	675,36
	Összesen	1501	
- kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	- 50.000 Ft	293	858,13
	50.001 - 100.000 Ft	630	831,57
	100.001 - 150.000 Ft	445	770,90
	150.001 - 200.000 Ft	166	797,32
	200.001 Ft -	101	858,45
	Összesen	1635	
- idegenforgalmi fejlesztések	- 50.000 Ft	283	792,43
	50.001 - 100.000 Ft	613	803,62
	100.001 - 150.000 Ft	437	783,71
	150.001 - 200.000 Ft	165	809,99
	200.001 Ft -	100	845,95
	Összesen	1598	

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó havi nettó jövedelme	N	Rangátlag
- alapszolgáltatások fejlesztése	- 50.000 Ft	286	811,59
	50.001 - 100.000 Ft	630	819,47
	100.001 - 150.000 Ft	448	796,64
	150.001 - 200.000 Ft	164	850,53
	200.001 Ft -	101	820,51
	Összesen	1629	
- informatikai fejlesztések	- 50.000 Ft	281	827,83
	50.001 - 100.000 Ft	611	798,98
	100.001 - 150.000 Ft	435	764,21
	150.001 - 200.000 Ft	160	814,48
	200.001 Ft -	101	773,50
	Összesen	1588	
- szelektív hulladékgyűjtés	- 50.000 Ft	293	785,65
	50.001 - 100.000 Ft	635	838,56
	100.001 - 150.000 Ft	453	825,79
	150.001 - 200.000 Ft	166	817,68
	200.001 Ft -	103	869,65
	Összesen	1650	
- szennyvízhálózat kiépítése	- 50.000 Ft	287	764,25
	50.001 - 100.000 Ft	629	828,96
	100.001 - 150.000 Ft	448	800,57
	150.001 - 200.000 Ft	161	854,97
	200.001 Ft -	101	848,44
	Összesen	1626	
- a település honlapjának fejlesztése	- 50.000 Ft	268	764,90
	50.001 - 100.000 Ft	601	787,17
	100.001 - 150.000 Ft	430	787,91
	150.001 - 200.000 Ft	161	793,25
	200.001 Ft -	99	721,47
	Összesen	1559	

Forrás: saját számítás, 2014.

Kruskal-Wallis teszt (beruházások fontossága – életkor)

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- belső útépitések, felújítások	18-30 év	382	819,50
	31-50 év	797	845,82
	51 év felett	488	826,05
	Összesen	1667	
- közúthálózat fejlesztése	18-30 év	377	817,85
	31-50 év	797	830,71
	51 év felett	488	843,33
	Összesen	1662	
- Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	18-30 év	360	739,65
	31-50 év	761	796,30
	51 év felett	450	805,66
	Összesen	1571	
- csapadékelvezető csatornák felújítása	18-30 év	373	736,02
	31-50 év	783	834,81
	51 év felett	471	841,16
	Összesen	1627	
- kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	18-30 év	369	792,65
	31-50 év	779	818,71
	51 év felett	457	784,58
	Összesen	1605	
- játszótér felújítása, fejlesztése	18-30 év	377	779,41
	31-50 év	782	841,14
	51 év felett	468	796,52
	Összesen	1627	
- kórházi beruházások	18-30 év	363	757,44
	31-50 év	769	809,78
	51 év felett	463	810,24
	Összesen	1595	
- közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	18-30 év	363	742,15
	31-50 év	764	807,21
	51 év felett	448	792,38
	Összesen	1575	
- közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	18-30 év	372	786,98
	31-50 év	761	801,02
	51 év felett	460	798,45
	Összesen	1593	
- tömegközlekedés javítása	18-30 év	376	803,63
	31-50 év	768	779,14
	51 év felett	464	847,18
	Összesen	1608	

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó életkora	N	Rangátlag
- lakások felújítása	18-30 év	357	804,06
	31-50 év	769	782,52
	51 év felett	448	782,85
	Összesen	1574	
- összközműves telkek kialakítása	18-30 év	343	773,45
	31-50 év	750	755,95
	51 év felett	443	785,92
	Összesen	1536	
- szociális otthon fejlesztése	18-30 év	337	664,61
	31-50 év	720	734,09
	51 év felett	446	846,95
	Összesen	1503	
- kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	18-30 év	379	841,24
	31-50 év	783	838,63
	51 év felett	475	768,89
	Összesen	1637	
- idegenforgalmi fejlesztések	18-30 év	370	758,67
	31-50 év	769	814,91
	51 év felett	461	810,03
	Összesen	1600	
- alapszolgáltatások fejlesztése	18-30 év	372	786,68
	31-50 év	775	826,84
	51 év felett	484	821,19
	Összesen	1631	
- informatikai fejlesztések	18-30 év	371	809,54
	31-50 év	762	807,69
	51 év felett	457	763,78
	Összesen	1590	
- szelektív hulladékgyűjtés	18-30 év	375	793,48
	31-50 év	790	850,49
	51 év felett	487	813,00
	Összesen	1652	
- szennyvízhálózat kiépítése	18-30 év	370	784,14
	31-50 év	778	824,41
	51 év felett	480	821,84
	Összesen	1628	
- a település honlapjának fejlesztése	18-30 év	366	749,98
	31-50 év	749	789,56
	51 év felett	446	792,08
	Összesen	1561	

Forrás: saját számítás, 2014.

Mann-Whitney teszt (beruházások fontossága – nem)

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó neme	N	Rangátlag	Rangösszeg
- belső utépítések, felújítások	nő	1047	842	881227
	férfi	620	821	509052
	Összesen	1667		
- közúthálózat fejlesztése	nő	1045	842	879835
	férfi	617	814	502119
	Összesen	1662		
- Gyöngyöst elkerülő körgyűrű megépítése, befejezése	nő	984	792	779402
	férfi	587	776	455404
	Összesen	1571		
- csapadékelvezető csatornák felújítása	nő	1020	827	843550
	férfi	607	792	480828
	Összesen	1627		
- kerékpárút-hálózat karbantartása, bővítése	nő	1001	838	839091
	férfi	604	745	449724
	Összesen	1605		
- játszótér felújítása, fejlesztése	nő	1023	837	855917
	férfi	604	776	468462
	Összesen	1627		
- kórházi beruházások	nő	1005	818	822300
	férfi	590	764	450510
	Összesen	1595		
- közlekedési csomópontokon körforgalom kialakítása	nő	985	798	786509
	férfi	590	770	454592
	Összesen	1575		
- közlekedési lámpák kialakítása, bővítése	nő	995	821	816443
	férfi	598	758	453178
	Összesen	1593		
- tömegközlekedés javítása	nő	1010	832	839975
	férfi	598	759	453662
	Összesen	1608		
- lakások felújítása	nő	986	807	795376
	férfi	588	755	444149
	Összesen	1574		
- összközműves telkek kialakítása	nő	956	791	756178
	férfi	580	731	424238
	Összesen	1536		
- szociális otthon fejlesztése	nő	949	777	737252
	férfi	554	709	393004
	Összesen	1503		
- kulturális-, sportolási-, szórakozási lehetőség megteremtése	nő	1029	830	854220
	férfi	608	800	486483
	Összesen	1637		
- idegenforgalmi fejlesztések	nő	1003	808	809935
	férfi	597	789	470866
	Összesen	1600		
- alapszolgáltatások fejlesztése	nő	1034	849	877826
	férfi	597	759	453071
	Összesen	1631		

Mennyire tartja fontosnak a következő beruházásokat	A válaszadó neme	N	Rangátlag	Rangösszeg
- informatikai fejlesztések	nő	997	809	806967
	férfi	593	772	457879
	Összesen	1590		
- szelektív hulladékgyűjtés	nő	1039	848	880611
	férfi	613	791	484768
	Összesen	1652		
- szennyvízhálózat kiépítése	nő	1026	823	844157
	férfi	602	800	481850
	Összesen	1628		
- a település honlapjának fejlesztése	nő	982	794	779504
	férfi	579	759	439638
	Összesen	1561		

Forrás: saját számítás, 2014.

A nagyrédei málnatermesztés főbb mutatóinak alakulása 1996-2009 között

Év	Létszám (fő)	Terület (ha)	Termés mennyiség (t)	Bruttó értékesítés (E Ft)	Termésátlag (t/ha)	Átlagár (Ft/kg)	Átlag árbevétel (E Ft/ha)	Átlag szolgáltatási díj (E Ft)	Átlag bruttó jövedelem (E Ft/ha)	Átlag munkaráfordítás (ó/ha)	1 órára eső jövedelem (Ft)
1996	1433	73,3	682	115374	9,3	168	1574	187	1387	3790	365
1997	1389	71,2	513	76739	7,2	148	1078	204	847	3160	276
1998	1338	70,3	838	173466	11,9	207	2468	267	2201	4570	482
1999	1377	70,6	939	159630	13,3	170	2261	236	2025	4990	406
2000	1350	70,2	593	175828	8,5	296	2505	432	2073	3520	589
2001	1386	71,6	441,3	107440	6,2	243	1501	435	1066	2860	373
2002	1424	76	424,5	120134	5,6	283	1585	352	1233	2680	460
2003	1180	63,2	420,4	103418	6,7	246	1648	423	1225	3030	404
2004	1175	68,2	690,8	157184	10,1	228	2298	503	1795	4060	442
2005	1037	59,7	839	171995	14,1	205	2881	514	2367	5242	452
2006	850	47,4	405	84272	8,5	208	1778	540	1238	3550	349
2007	587	32,6	185	47915	5,7	259	1470	682	788	2720	290
2008	350	20,7	164	62320	7,9	380	3011	683	2328	3394	686
2009	370	22,7	158	58934	7	373	2596	461	2135	3121	684

Forrás: saját számítás a nagyrédei málna szakcsoport adatai alapján, 2014.

Táblázatjegyzék

1. táblázat: A NUTS-rendszer területi szintjei	12
2. táblázat: A vidékfejlesztés célja	21
3. táblázat: Versenyképességi modellek	33
4. táblázat: Komplex kistérségi elmaradottság mérésére alkalmazott mutatók (1993-2007)	38
5. táblázat: Tervezés, programalkotás során felhasználható módszerek.....	39
6. táblázat: A komplex fejlettségi vizsgálathoz felhasznált mutatók (2001,2010)	42
7. táblázat: A mezőgazdasági földhasználattal összefüggő komplex vizsgálathoz felhasznált változók (2000, 2010)	44
8. táblázat: A Gyöngyösi kistérség településeinek reprezentáltsága a lakosságarány szempontjából	46
9. táblázat: A minta reprezentáltságának ellenőrzése a lakosságarány szempontjából.....	47
10. táblázat: Egy hektár szántóterület átlagos aranykorona értéke, 2010	54
11. táblázat: A Gyöngyösi kistérség és településeinek népessége, területe és népsűrűsége (2000, 2010).....	56
12. táblázat: A rendszeres szociális segélyezés alakulása a Gyöngyösi kistérségben (2006-2010).....	59
13. táblázat: A települések KFM mutatója és sorrendje 2001 és 2010 években.....	71
14. táblázat: Az egyes tényezők szerepe a KFM mutató alakulásában, százalék	74
15. táblázat: A települések mezőgazdasági földhasználatához kötődő Komplex Fejlettségi Mutatója és sorrendje 2000 és 2010-ben	77
16. táblázat: Az egyes tényezők szerepe a KFM alakulásában, százalék	79
17. táblázat: A válaszadó havi nettó jövedelme (%).....	81
18. táblázat: A válaszadók családi állapota.....	81
19. táblázat: A havi nettó jövedelme és az elköltözési szándék összefüggése	86
20. táblázat: A jövedelem és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata	86
21. táblázat: A nettó jövedelem és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata Cramer próbával	87
22. táblázat: Az életkor és az elköltözési szándék összefüggése	87
23. táblázat: Az életkor és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata	88
24. táblázat: Az életkor és az elköltözési szándék közötti kapcsolat vizsgálata Cramer próbával	88
25. táblázat: Kistérségi elégedettség a válaszadók életkora szerint	92
26. táblázat: Kistérségi elégedettség a válaszadók havi nettó jövedelme szerint	92
27. táblázat: A kistérségi elégedettség vizsgálata iskolai végzettség szerint	93
28. táblázat: A lakóhelyi elégedettség vizsgálata a válaszadók életkora szerint	94
29. táblázat: Lakóhelyi elégedettség átlagértékei	94
30. táblázat: A lakóhelyi elégedettség vizsgálata havi nettó jövedelem szerint	95

31. táblázat: A válaszadók helyi elégedettsége 5 fokozatú skála átlagértékei alapján jövedelemcsoportoktól függően.....	97
32. táblázat: A lakóhelyi elégedettség vizsgálata a településen eltöltött idő szerint.....	99
33. táblázat: A lakóhelyen tapasztalt problémák vizsgálata jövedelem szerint	100
34. táblázat: A lakóhelyen tapasztalt problémák vizsgálata válaszadó életkora szerint	101
35. táblázat: A lakóhelyen tapasztalt problémák vizsgálata iskolai végzettség szerint	102
36. táblázat: Lakóhelyi problémák KMO és Bartlett's tesztje	103
37. táblázat: Rotált komponens mátrix a 11. kérdéscsoport válaszai alapján	103
38. táblázat: A kanonikus korreláció vizsgálat eredménye	104
39. táblázat: Beruházások fontosságának vizsgálata válaszadó havi nettó jövedelme szerint....	106
40. táblázat: Kendall-féle W teszt eredménye havi nettó jövedelem szerint	106
41. táblázat: Beruházások fontossági sorrendje nettó jövedelem szerint	107
42. táblázat: Beruházások fontosságának vizsgálata iskolai végzettség szerint.....	107
43. táblázat: Kendall-féle W teszt eredménye iskolai végzettség szerint	108
44. táblázat: Beruházások fontossági sorrendje iskolai végzettség szerint	108
45. táblázat: Beruházások fontossága a válaszadó neme szerint.....	109

Ábrajegyzék

1. ábra: A vidékfejlesztés szereplői.....	29
2. ábra: Erőforrások hasznosítói a vidékfejlesztésben	30
3. ábra: A területi egységek versenyképességének piramis-modellje.....	33
4. ábra: Statisztikai kistérségek Magyarországon	35
5. ábra: Magyarország járásai 2013. január 1-től.....	36
6. ábra: Területi komplex helyzetvizsgálathoz alkalmazható mutatószámok gráfja	37
7. ábra: A Gyöngyösi kistérség elhelyezkedése.....	53
8. ábra: A természetes népmozgalom alakulása a Gyöngyösi kistérségben (2000-2010)	57
9. ábra: A vándorlási egyenleg alakulása a Gyöngyösi kistérségben (2000-2010)	58
10. ábra: A korszerkezet változása a Gyöngyösi kistérségben (2000.,2005.,2010. években)	58
11. ábra: A működő vállalkozások számának alakulása a Gyöngyösi kistérségben, db (2001-2010)	61
12. ábra: Kistérségek fejlettségi kategóriái komplex mutatószám alapján (2007)	62
13. ábra: A Dél-Mátra Helyi Akciócsoport nyertes pályázatainak jogcím szerinti megoszlása... 65	
14. ábra: A Dél-Mátra Helyi Akciócsoport nyertes pályázatainak települések szerinti megoszlása.....	66
15. ábra: Az egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek száma (db) Heves megyében és a Gyöngyösi kistérségben 2000 és 2010 években	67
16. ábra: Heves megye és a Gyöngyösi kistérség szántóterülete (ha) 2000 és 2010 években.....	68
17. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek 1000 lakosra jutó gazdasági szervezeteinek száma (kfm) 2001 és 2010 évben	69
18. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek fiatalodási indexe (kfm) 2001 és 2010 évben... 70	
19. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek KFM mutatóinak relatív szórása	71
20. ábra: A Gyöngyösi kistérség településeinek fejlettsége Komplex Fejlettségi Mutatók alapján 2001 és 2010 évben.....	72
21. ábra: A 21 változó együtthatóinak értékei a kistérség átlagában (2000,2010)	75
22. ábra: A kistérség településeinek mezőgazdasági földhasználatára vonatkozó Komplex Fejlettségi Mutatószámainak alakulása (2000, 2010).....	76
23. ábra: A válaszadók életkor és településen lakott évek száma szerinti megoszlása, fő	80
24. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás (fő)	82
25. ábra: A válaszadók foglalkozása (fő).....	82
26. ábra: Munkahelyi elégedettség (fő).....	83
27. ábra: Munkahelyek távolsága (fő).....	83
28. ábra: Tájékozódás helyi ügyekről (fő)	84
29. ábra: Tájékoztatás kulturális- és sporteseményekről (fő)	85
30. ábra: Elköltözés helye (fő)	88
31. ábra: Elköltözés oka (fő)	89

32. ábra: Aktivitás megoszlása a környezet szebbé tétele érdekében	90
33. ábra: A települések fejlettségi besorolása a megkérdezettek válaszai alapján.....	91
34. ábra: A vizsgált tényezők minősítése a lakóhelyen.....	96
35. ábra: A gyöngyösi kórház ellátás rangsorátlagai a havi nettó jövedelem függvényében (tapasztalati és lineáris trend).....	97
36. ábra: A kórházi ellátással való elégedettség elemzése jövedelemkategóriák szerint.....	98
37. ábra: A nagyrédei málnaterület és termésmennyiség változása 1976-2010.....	111
38. ábra: Az integrált bogyógyümölcs termesztés átlag árbevételeinek (E Ft/ha) alakulása Nagyrédén 1996-2002 között.....	111